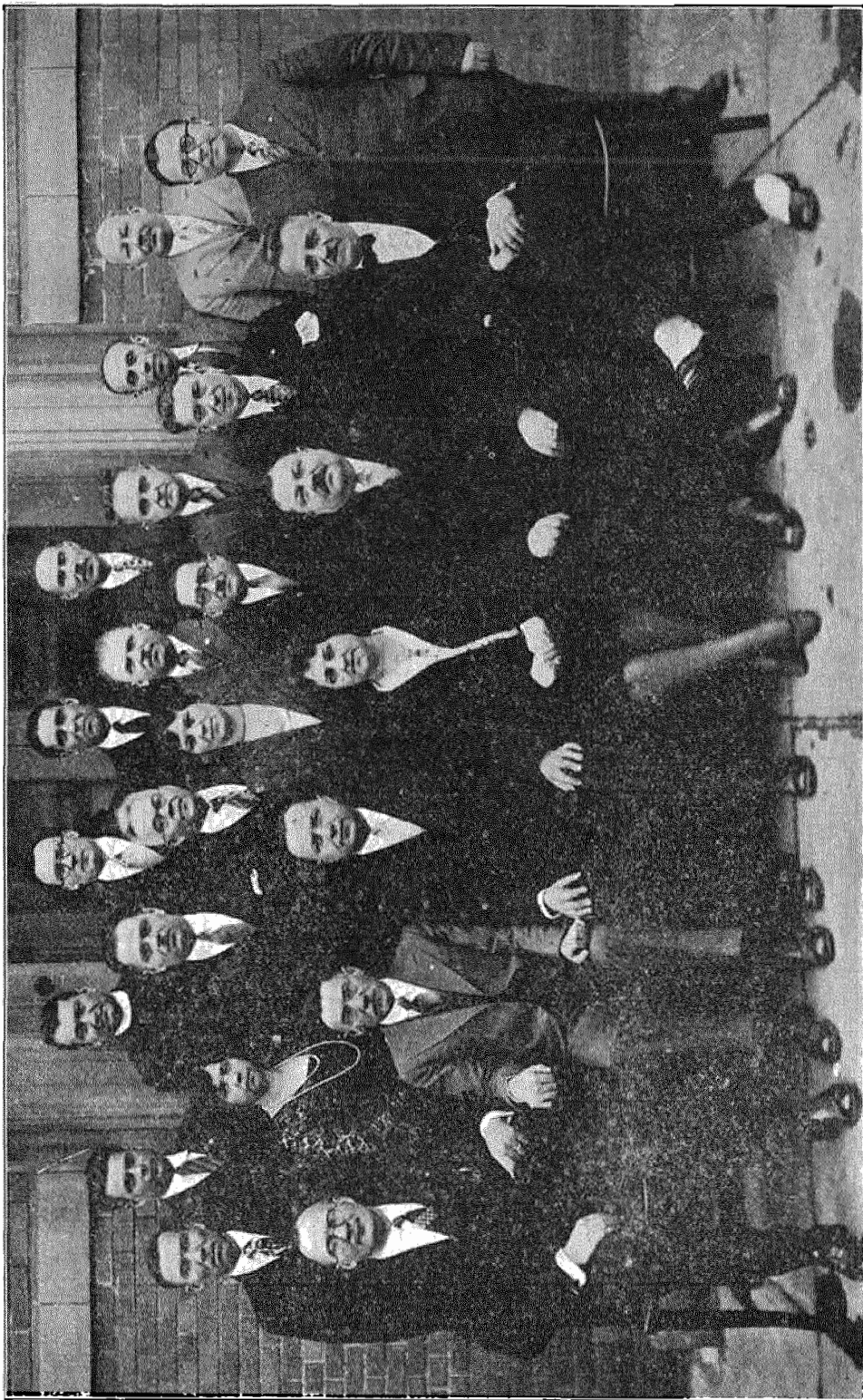

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НА РІК ПЕРЕСТУПНИЙ

1932

ЧЛЕНИ ГОЛОВ. УРЯДУ У. Н. СОЮЗА І РЕДАКЦІЇ „СВОБОДИ”. — З ліва на право, перший ряд: Роман Слободян, гол. фін. секр.; Вас. Гришко, г. містопрелс.; Мик. Мурашко, гол. прелс.; Юлія Баволяк, гол. містопрелс.; Вас. Ітенчик, гол. кас.; Ів. Каптанюк, гол. рек. секр.; Другий ряд: Опифрій Шараварко, гол. конгр. комісії; Марія Розуміло, гол. радні; д-р Мик. Клим, г. радний; Алла Бойвіка, г. радні; Петро Маційовський, менаджер; Ст. Заблоцький, г. радний; о. Гр. Цилюк, гол. конгр. Третій ряд: Волод. Кедровський, редактор; о. Волод. Сполітакевич, г. радний; Івк. Волод. Малевич, г. радний; Теодор Михальчук, г. радний; Омелян Ревюк, редактор; Олекс. Пінгляр, г. радний; Павло Стадник, г. радний. Четвертий ряд: Ст. Слободян, г. радний; о. д-р Волод. Клодницький, гол. конгр.; д-р Лука Мишута, редактор.

ЯК ЛЮДИ ДУМАЛИ Й ДУМАЮТЬ НАД ПОПРАВОЮ КАЛЕНДАРЯ.

У нас часто говориться про введення нового календаря. Справу дискутується широко. При тому одні дискутують справу розумово, другі чуттєво, себто більше із серця, як із розуму. Горяча дискусія огірчує деяких людей і тому вони зовсім не хочуть про справу думати ні говорити. Дехто з них навіть дозволяє собі говорити, що мовляв про справу ніхто не думає, тільки одні Українці.

Тимчасом календар це спосіб міряння часу, при помочи котрого людина може реєструвати (записувати, зазначувати) минувші події, записувати день подій та робити будучі обчислення. Способи ці змінювалися відповідно до поступу людського знання, розуміння астрономії, удосконалення інструментів до мірення часу, і таке інше. Отже питання календаря не виключило українське питання. Цікавляться ним і цікавилися і цікавляться будуть і другі народи. В нинішні часи навіть міжнародні організації повстали для реформи, зміни, календаря. Щоби мати деяке поняття про пропоновані зміни, треба подивитися дещо на історію тенер існуючого календаря.

Місячний календар.

Найстарші народи мірили час після змін місяця, бо з усіх перемін на небі переміни місяця найскорше впадають в очи. Люди доглянули, що за яких 30 днів місяць знов починає ті самі переміни, та що як мине таких перемін дванацять, то знова вертає давня пора. В цей спосіб люди прийшли до поняття місяців -- по 30 днів кожний, та до поняття року -- по 12 місяців кожний. Отже місячний рік мав 360 днів та був поділений на 12 місяців по 30 днів кожний.

Та вже старинні Єгиптяни відкрили, що цей рік не відповідає дійсності, бо рахувавши такими роками через довший час приходиться нарешті до такого, що після календаря повишно би бути вже літо, а тут ще весна. Знак, що дійсний рік довший від місячного, що календар спізнився. Єгиптяни самі вже дорахувалися, що рік має 365 днів. Єгиптяни задержали місячний рік -- 12 місяців, по 30 днів кожний, але до року, при кінці, додавали 5 днів, які святковано як релігійні врочистости.

Єгиптяни також належали до перших народів світа, які відкрили від-

ношення між сонцем і землею. Мірячи довжину тіній пірамід, — величезних гробів своїх королів, — вони запізналися з роком, з чотирма парами року, — по три місяці кожда, — та примінювали це все до своєї рахуби часу.

На основі цих відомостей вони відкрили соняшний календар, котрий дуже добре надавався для мірення часу рільничих робіт. Оточені з усіх боків або пустинями або ворогами, Єгипет мусів дбати за проживлення свого народу своїми власними плодами, і тому календар був для нього дуже важною справою. Календарем опікувалися їх жерці та астрономи. Осінній засів відбувався в них усе з осішим зрівнянням дня з ніччю, і їх рік починався дня 25. вересня.

Юліанський календар.

Календар Єгиптян поправили Римляни. Певно й Єгиптяни завважали, що рік має більше як 365 днів. Правда, всего 6 годин більше, але й ці 6 годин, як їх пропускати цілими поколіннями, назбирають поважну ріжницю. Та Єгиптяни не важилися реформувати календаря після своїх відомостей. Зробив це римський політик і генерал Юлій Цезар у 46. році перед Народженням Христа. Для зрівняння календаря Цезар завів переступні роки, себто встановив, що кожний четвертий рік має бути переступним, себто має мати 366 днів. Рік далі ділився на 365 днів. Паристі місяці мали по 30 днів, непаристі по 31 днів. Місяць лютий у переступному році мав 30 днів, у звичайному 29 днів.

Юліанський календар, — так названий від першого імені Цезара, — був на загал найкращим календарем, який люди до того часу придумали. На жаль, Цезар загинув у два роки після того, як він почав реформу ка-

лендаря. Його наслідник Август Цезар назвав у календарі один місяць своїм іменем (місяць серпень, Август,) та зробив його таким довгим, як місяць, що встановлений на честь Юлія Цезара, (Юлій, Джулай), який мав 31 днів. Щоби вирівнати рік, він мусів урвати один день лютому, так що лютий тепер мав 28 днів, в переступнім році 29. Наслідком цього зійшлися в літі три місяці (семий, осьмий і девятий) по 31 днів кожний, і щоби запобігти цьому, завів таке, що в другій половині року паристі роки мали по 31 днів, а непаристі по 30 днів. Звідти й до нині по 31 днів мають: січень, березень, травень, липень, серпень, жовтень і грудень.

При своїй реформі календаря Юлій Цезар не почав року з 25. грудня, але з початком старого місячного року, через що вийшла незгода між початком сонячного й Юліанського року.

Григоріанський календар.

З віками знова відкрито недостатці Юліанського календаря. Показалося, що рік не має цілих 365 днів і 6 годин, що до цього бракує йому докладно 11 минут і 14 секунд. Наслідком цього календарова зима почала заходити на дійсну весну. Треба було знова реформувати календар. Зробив це папа римський Григорій XIII. в 1582. році, себто 1600 літ після реформи Цезара.

Григоріанський календар справив переступний рік так, що кожний сотий рік не був переступним. Рівночасно справлено назрівшу вже ріжницю в цей спосіб, що календар пересунуто на такий день, який був би, якби цей новий календар обов'язував вже від 325 року. За основу взято соняшний рік, з 365 днів, 5 годин, 49 минут і 12 се-

кунд. Рік починається 1. січня. Пори року починаються у дни, коли вони починалися в 325. році (весна 21. березня, і т. д.)

Реформу прийняли католицькі краї в 1582. році. Протестантські краї довго не хотіли її прийняти, хоча новий календар був кращий від старого; видно, не хотіли брати реформи від папства, отже розглядали протестанти справу не розумово, але чуттєво. Протестантська Німеччина прийняла реформу коло 1700. року, а в Америці ще в часи Вашингтона числено після Юліятського календаря, хоча протестантська Англія прийняла реформу десь коло половини 18. століття. Православні часи опиралися реформі до наших часів. Росія аж у революцію завсела в себе реформу календаря.

Нові реформи.

Тимчасом як Григоріянський календар боровся за признання, в ньому почали відкривати недостачі та пропонувати реформи.

В році 1835. Італієць Марк Мastroфіні порадив починати новий рік неділею, а послідному дневи не давати дня тижня. В 1849. році Француз Комт придумав рік на 13 місяців. Над реформою календаря застановлялася в 1900. році конференція евангельських церков. В 1908. році над нею радив англійський парламент. В 1910. році радив над нею в Лондоні конгрес торговельних палат країв Європи. Видно, що справою зазялися ріжні краї та що цією справою цікавилися міжнародні організації. Коли після війни повстала Ліга Народів, вона зацікавилася справою. Їй предложено ряд плянів реформ календаря. В 1927. році за порадою Ліги зорганізовано в ріжних краях краєві комітети для реформи календаря. Сі комітети відбували краєві

зїзди, ухвалювали резолюції про реформу, пересилали їх у спільний комітет при Лізі Народів. Реформою календаря занялися нині також торговельні палати, банкірські організації, наукові інституції. Кожкий підходить до справи зі становища свого досвїду та інтересу.

Американський Краєвий Комітет для упрощення календаря предложив був у 1929. році секретареви стейту Стимсонови свій звіт, з якого виходить, що в Америці широко поширений рух за реформою календаря. На загал 80% інституцій, що занялися цією справою, стоять за реформою календаря. Вони теж хотілиби, щоби реформою занявся уряд Америки. Щодо того, однак, яка має бути реформа, організації не зовсім годяться. Купецькі й промислові інституції домагаються заведення такого календаря, щоби їм дозволяв порівнювати зі собою краще ріжні місяці одного року з другими місяцями другого року, себто щоби місяці були рівномірні. Наукові інституції підходять до реформи з наукового боку.

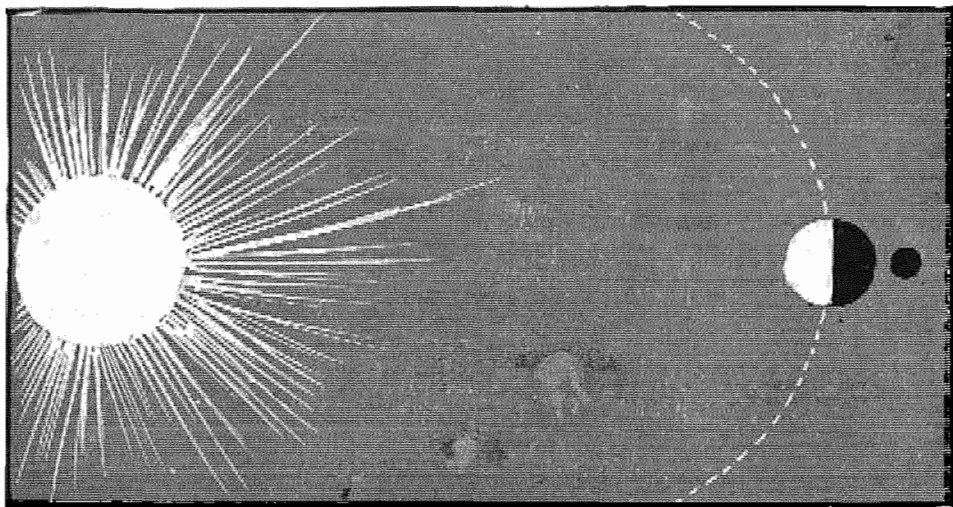
Найбільше прихильників мають два пляни: „міжнародний” календар та „світовий” календар. „Міжнародний” календар ділить рік на 13 місяців. Кожний місяць має 28 днів. Отже рік має 364 дні. Новий місяць, звичайно званий „соль”, себто сонце, мавби 28 днів та припадавби між червень і липень. 365-ий день року звався би „Новий рік” та припадавби по скіпченню грудня. Переступний рік мавби 366 днів, припадав би що 4 роки, а переступний день припадав би по скіпченню червня, а перед початком місяця сонця.

З огляду на те, що така реформа потягала би за собою радикальні переміни в календарі й певно стрі-

чулася би зі спротивом, пропонують „світовий” календар. Після цього пляну, рік ділився би на рівні половини і чвертки та мав би 364 дні. Кожда чвертка року мала би три місяці, з котрих перший мав би 31 днів, а два другі місяці (кожної чвертки) мали би по 30 днів. У кожній чвертині кожний перший місяць починався би першого дня тижня, в неділю; другий, або середній, місяць починався би в середині тижня, в середу; а третій, або останній місяць, починався би останнього дня робочого тижня, себто в п'ятницю. Кожний місяць мав би 26 робучих днів. 365-ий день був би Новим Роком та припадав би між кінець грудня та початок січня, а 366-ий день, або переступний день, припадав би після кінця червня, а перед початком липня.

Пропаганда — не за самостійність краю, а за просту реформу календаря.

Ті, що предкладають цей плян, кажуть, що він не ріжниться радикально від нинішнього календаря й тому він дався би легше перевести в життя. За ним теж заявилось багато бизнесових організацій. За цією реформою стоїть організація „Ворлд Реформ Асосіейшен”, що має головну квартиру в Нью Йорку, з котрої вона висилає широку пропаганду за своїм пляном, як ріжні бюлетени, брошурки, бесідників, референтів, тощо, якими вона старається прихилити як найбільше людей на свою сторону та згуртувати їх для переведення свого пляну. На цю ціль організація видає, природно, багато гроша, хоча, як відомо, не одному з нас могло би видатися, що такої справи не варта пропагувати та для чєї гроший видавати.

П О С Т И.

1. В навечеря Богоявлення, 18 (5) січня.
2. Великий піст, від 14 (1) березня до Великодня.
3. Петрівка, від 27 (14) червня до св. Петра і Павла.
4. Спасівка, від 15 (2) серпня до Успення Пресвятої Богородиці.
5. На Усікновення голови св. Івана Хрестителя, 11 вересня (29 серпня).
6. На Воздвиження Чесного Хреста, 27 (14) вересня.
7. Пилипівна, від 28 (15) листопада до Різдва Христова.
8. В середу і п'ятницю кожного тижня, крім тижнів загальних (загальниць).

ТИЖНІ ЗАГАЛЬНІ, В КОТРИХ НЕМА ПОСТУ.

1. Від Різдва Христова до Навечеря Богоявлення.
2. Між Неділею Митаревою (21. лютого) і Неділею о Блуднім Сині (28. лютого).
3. Світлий тиждень: від Великодня (1. травня) до Неділі Томиної (Провідної).
4. Від Зелених Свят (19. червня) до Неділі Всіх Святих.

ТАБЕЛЬНИЙ КАЛЕНДАР НА 1931 РІК.

	S	M	T	W	T	F	S
January	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	..	..	..	..	..	..
February	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29					
March	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	..	..
April	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
May	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	31	..	..	..	..
June	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	..	..

	S	M	T	W	T	F	S
July	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	..	..	..	..	..	..
August	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	31	..	..	..
September	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	..
October	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	31	..	..	..	..	
November	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	..	..	..
December	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31

JANUARY — 1932 — СІЧЕНЬ, має 31 днів.

д. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Грудень 1931. Боніфатія	Новий рік 1932
2	20	С	Ігнатія Богоносця	Макарія папи
3	21	Н	Н. перед Р. Хр., св. Отців. Юліянії	Н. перед 3 Кор. Геновефи
4	22	П	Анастасії муч.	Тита й Ізабелі
5	23	В	10 Муч. Мини і пр.	Емілії і Телесф.
6	24	С	Навеч. Р. Хр. Євгенії	Трох Королів
7	25	Ч	Рождество Христове	Валентія
8	26	П	Собор Пр. Богород. і Йосифа	Северіпа
9	27	С	Св. первомуч. Стефана	Юліяна
10	28	Н	Н. по Р. Хр. Анисії муч.	1. Н. по 3 Кор. Маркіяни
11	29	П	Муч. діти у Вифлеємі	Гігінія папи
12	30	В	Анисії муч.	Гонорати діви
13	31	С	Мелянії Римлянки	Ілярія папи
14	1	Ч	Новий рік 1932. Обр. Г., Вас. Вел.	Фелікса з Нолі
15	2	П	Сильвестра	Маврикя
16	3	С	Малахії прор.	Маркила папи
17	4	Н	Н. перед Просв. Собор 70 апост.	2. Н. по 3 Кор. Антонія
18	5	П	Нав. Богоявлення, Теоктита	Генрика і Фердинанда
19	6	В	Богоявлення Госп. (Йордан)	Марія і Приски
20	7	С	Собор св. Івана Хрест.	Фабіяна і Себастіяна
21	8	Ч	Георгія й Еміліяна	Агнішки
22	9	П	Іолевкта й Евстрата	Вінкентія
23	10	С	Григорія і Дометіяна	Обр. Пр. Діви Марії
24	11	Н	Н. по Просв. Теодосія препод.	3. Н. по 3 Кор. Тимотея ап.
25	12	П	Татіяни муч.	Нав. св. Павла
26	13	В	Ерміла і Стратоніка	Полікарпа єпископа
27	14	С	Преп. Отців убит. в Синаї	Івана Золотоустого
28	15	Ч	Преп. Павла Тивейського	Кароля Вел. і Валерія
29	16	П	Покліш оковам св. Петра	Францішка
30	17	С	Преп. Антонія Вел.	Мартини
31	18	Н	29 Н. по Сош. Атанасія і Кирила	Н. мясопустна. Петра

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. січня. **НОВИЙ РІК („НЮ ЙРС ДЕИ“).** Святують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СІЧЕНЬ. 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 3. 1919. Українська Національна Рада в Станиславові проголошує Зєдинєнє Західної Области з Придніпрянською Україною. — 14. 1649. Візд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва. — 17. 1654. Переяславська Рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останній гетьман України. — 22. 1919. Проголошення злуки галицької України з Соборною Україною. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, український гетьман.

FEBRUARY — 1932 — ЛЮТИЙ має 29 днів.

В. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Січень. Макарія	Ігнатія еп.
2	20	В	Евтимія Вел.	Марії Громнічної
3	21	С	Максима і Неофіта	Блажея еписк.
4	22	Ч	Тимотея апост.	Вероніки діви
5	23	П	Климентя	Агафії
6	24	С	Ксенії препод.	Дороти
7	25	Н	30. Н. по Сош. Григорія Богосл.	Н. запустна. Ромуальда
8	26	П	Ксенофонта	Івана з Мальти
9	27	В	Перен. мощів Ів. Золот.	Апольонії
10	28	С	Преп. Єфрема Сирійського	Попелец. Схолястики
11	29	Ч	Ігнатія Богослова	Лукія еписк.
12	30	П	Трох Святителів	Гавденія
13	31	С	Кира й Івана	Катерини
14	1	Н	Лютий. Н. о Закхею. Трифона	1. Н. пост., вступ. Валентія
15	2	П	Стрітєння Господне	Фавстина
16	3	В	Симеона Богопр. й Анни	Юліяни
17	4	С	Ісидора препод.	Алексея
18	5	Ч	Агафії муч.	Симеона
19	6	П	Вукола еп.	Кондрата
20	7	С	Партенія й Луки	Льва папи
21	8	Н	Н. о Митарі і Фарисеї. Теодора	2. Н. пост., суха. Елеонори
22	9	П	Никифора	Петра Кат.
23	10	В	Харлампія і Порфирія	Анастазії
24	11	С	Власія свмч.	Гавриїла
25	12	Ч	Мелетія й Антонія	Матея апост.
26	13	П	Мартиніяна	Вальбурга
27	14	С	Авксентія і Кирила	Александра
28	15	Н	Н. о Блудн. Сині. Онисима	3. Н. пост., глуха. Леандра
29	16	П	Памфіла і Валєнта	Романа

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. лютого. УРОДИНИ ЛІНКОЛНА („ЛІНКОЛН. БЕРТ ДЕЙ”).

Цього свята не святкують у кількох полудневих стейтах.

Дня 22. лютого. УРОДИНИ ВАШИНГТОНА („ВАШИНГТОН БЕРТ ДЕЙ”).

Святкують його в усіх стейтах Злучених Держав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛЮТИЙ. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — 3. 1812. * Євген Гребінка, поет. — 4. 1792. Другий поділ Польщі, прилучення до Росії Волині й Поділля. — 6. 1704. Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — 9. 1918. Підписання миру в Берестю. — 14. 1897. † Пантелеймон Куліш, поет і письменник. — 20. 1054. † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — 26. 1608. † Князь Константин Острожський. — 27. 1664. Розстріляно полковника Богуна.

MARCH — 1932 — БЕРЕЗЕНЬ має 31 днів.

№ ст.	с. ст.	Дня	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	17	В	Лютий. Теодора Тирона	Альбіна
2	18	С	Льва папи рим.	Симпліція
3	19	Ч	Архиша і Максима	Кунегунди
4	20	П	Льва еп. Катанії	Казимира
5	21	С	Евстахія і Тимотея	Фридриха
6	22	Н	Н. мясопустна. Петра й Атацасія	4. Н. пост., середоп. Коляти
7	23	П	Полікарпа	Томи з Акв.
8	24	В	Обріт. голови св. Івана Хр.	Івана Бож.
9	25	С	Тарасія арх. царгород.	Францішки
10	26	Ч	Порфирія	40 Мучеників
11	27	П	Прокопія	Константина Вел.
12	28	С	Власія	Григорія Вел.
13	29	Н	Н. сиропустна. Василия ісп.	5. Н. пост., чорна. Розни
14	1	П	Березень. Евдокії	Матильди
15	2	В	Теодота еписк.	Климентія
16	3	С	Зенона й Евтропія	Киріяка
17	4	Ч	Герасима і Павла	Гертруди
18	5	П	Копона муч.	Едварда
19	6	С	42 Муч. в Аморії	Йосифа Обручника
20	7	Н	1. Н. посту. Василия і Єфрема	Н. Цвітна. Йоахима
21	8	П	Теофілякта	Венедикта
22	9	В	40 Мучеників у Севастії	Катерини
23	10	С	Кондрата і Кипріяна	Віктора
24	11	Ч	Софронія патр. ерусал.	Гавриїла
25	12	П	Теофана	(Вел. П'ятн.) Благовіщення
26	13	С	Перен. моців Никифора	(Вел. Субота) Теодора
27	14	Н	2. Н. посту. Венедикта препод.	Великдень
28	15	П	Агація	Вел. Понеділок
29	16	В	Савина свмч.	Кирила
30	17	С	Алексея чоловіка Божого	Квірина
31	18	Ч	Кирила арх. ерусал.	Корсилія

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 25. березня. **ВЕЛИКА ПЯТНИЦЯ („ГУД ФРАЙДЕЙ“).**

Уважається урядовим святом в кількох стейтах, в інших звичайно губернатор стейту проголошує його святом спеціальною проклямацією.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

БЕРЕЗЕНЬ. 3. 1861. Знесення кріпацтва на Україні. — 4. 1780. Гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий вибраний отаманом „Вірного війська Запорозьського“. — 10. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1917. революція в Росії. — 11. 1861. † Тарас Шевченко. — 13. 1169. Андрій Боголюбський зруйнував і ограбив столицю України Київ. — 14. 1923. Рада амбасадорів антанги прилучила Галичину до Польщі. — 17. 1919. Мiroва конференція в Парижі признає Закарпатську Україну Чехословацькій Республіці. — 18. 1921. Мировий трактат у Ризі віддає українські землі на захід від лінії Збруч-Острог-Серни — Польщі, на схід від тої лінії — Російському Союзови.

МАУ — 1932 — ТРАВЕНЬ має 31 днів.

В. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА.
1	18	Н	Квітень. Воскресення Христове	5. Н. по Вел. Филипа
2	19	П	Світлий Понеділок	Атаназія
3	20	В	Світлий Вівторок	Найдення св. Хреста
4	21	С	Януарія свмч.	Фльоріяна
5	22	Ч	Теодора Сикеота	Вознесення Ісуса Хр.
6	23	П	† Георгія великомуч.	Івана в олію
7	24	С	Сави муч.	Доміцелі
8	25	Н	2. Н. по Воскр., Томина. Марка	6. Н. по Вел. Станислава
9	26	П	Василія	Григорія
10	27	В	Симеона свмч.	Ізидора
11	28	С	Максима і Ясона	Беатрикси
12	29	Ч	9 Муч. у Кизиці	Панкратія
13	30	П	Якова апост.	Серватія
14	1	С	Травень. Єремії прор.	Боніфатія
15	2	Н	3. Н. по Воскр., Мирнонос. Бориса	Зелені Свята
16	3	П	Теодосія Печерського	Понед. Зел. Свят
17	4	В	Пелягії муч.	Пасхалія
18	5	С	Ірини муч.	Фелікса
19	6	Ч	Йова і Варвари	Келестина
20	7	П	Память зявившогося Хреста	Бернарда
21	8	С	† Івана Богослова	Єлени
22	9	Н	4. Н. по Воскр., о розсл. Ісаїі пр.	1. Н. по З. С. Юлії
23	10	П	Симеона Зилота	Дезидерія
24	11	В	Мокія свмч.	Іванні
25	12	С	Епифанія і Германа	Урбана
26	13	Ч	Глікерії муч.	Боже Тіло
27	14	П	Ісидора	Івана і Марії Магдалини
28	15	С	Пахомія Вел.	Вільгельма
29	16	Н	5. Н. по Воскр. о Сам. Теодора	2. Н. по З. С. Максиміліяна
30	17	П	Андроніка ап.	Фелікса папи
31	18	В	Теодота анкирського	Апелі і Петронелі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 30. травня. ДЕНЬ ОКРАШУВАННЯ ГРОБІВ („ДЕКОРЕЙШЕН ДЕЙ” або „МЕМОРІЯЛ ДЕЙ”). Святкується в усіх стейтах, з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ТРАВЕНЬ. 1648. вибрано Богдана Хмельницького гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник Борис Грінченко. — 1659. Гетьман Іван Виговський розбив московське військо під Конотопом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. — 1848. Знесення панщини в Галичині. — 22. 1861. Перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернечій горі коло Канева над Дніпром. — 26. 1648. Перемога Богдана Хмельницького під Корсунем. — 28. 1722. Заведено на Україні так звану „малоросійську колегію”. — 28. 1916. † письменник і учений Іван Франко.

APRIL — 1932 — КВІТЕНЬ має 30 днів.

д.	с.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П Березень. Хризапта	Гугона
2	20	С Отців убитих у Саві	Франца
3	21	С 3. Н. посту, хрестоп. Якова	1. Н. по Вел., біла. Ришарда
4	22	П Василя свмч.	Ізидора
5	23	В Нікона й учен.	Вінкентія
6	24	С Захарії	Келестина
7	25	Ч Благовіщення Пр. Богородиці	Епіфанія
8	26	П Собор Арх. Гавриїла	Дионізія
9	27	С Матрони Солун.	Марії Кл.
10	28	Н 4. Н. посту. Іларіона і Стефана	2. Н. по Вел. Езекїїла
11	29	П Марка єписк.	Льва
12	30	В Івана лїств.	Юлія
13	31	С Ігнатія (Поклони)	Юстина
14	1	Ч Квітень. Марії єгип.	Тибурція муч.
15	2	П Тита препод.	Анастазії
16	3	С Никити іспов.	Лямберта
17	4	Н 5. Н. посту. Йосифа євх.	3. Н. по Вел. Рудольфа
18	5	П Теодула	Апольонїї
19	6	В Евтихія	Юрія
20	7	С Георгія єп. милит.	Віктора
21	8	Ч Іродіона й Агава	Анзельма
22	9	П Евксихія	Кая і Сотера
23	10	С Терентія (Лазарова Суб.)	Войтіха
24	11	Н Неділя Цвітна. Антипи	4. Н. по Вел. Георгія
25	12	П Василя єписк.	Марка єванг.
26	13	В Артемона свмч.	Кліта і Марцелі
27	14	С Мартина папи	Теофіля
28	15	Ч Великий Четвер. Аристарха	Віталія
29	16	П Велика Пятниця.	Петра
30	17	С Велика Субота, Симеона	Катерини

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

КВІТЕНЬ. 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройденовича) останнього самостійного галицького князя (струїли його бояри за те, що сприяв латинській вірі). — 19. 1885. † історик Костомарів. — 25. 1622. † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. — 1910. † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький. — 1913. † письменник Михайло Коцюбинський. — 27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло Старицький. — 29. 1918. Розігнання Центральної Ради, проголошення Скоропадського гетьманом.

JUNE — 1932 — ЧЕРВЕНЬ має 30 днів.

Н. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Травень. Патрикія еп.	Граціяна
2	20	Ч	Талатея муч.	Еразма муч.
3	21	П	Константина і Єлени	Кльотильди
4	22	С	Василиска муч.	Квірина
5	23	Н	6. Н. по Воскр., о Сліпор. Мих. сп.	3. Н. по 3. С. Бошіфатія
6	24	П	Симеона преп.	Норберта
7	25	В	Трете обр. гол. Івана Хрест.	Роберта
8	26	С	Карпа апост.	Медарда
9	27	Ч	Вознесення Господне	Прима і Феліц.
10	28	П	Никити списк.	Маргарети
11	29	С	Теодосії діви	Варнави
12	30	Н	7. Н. по Воскр., св. Отців. Ісаакія	4. Н. по 3. С. Онуфрія
13	31	П	Єрмія і Єрмея	Антонія з Пад.
14	1	В	Червень. Юстина філософа	Василія
15	2	С	Никифора патр.	Віта і Модеста
16	3	Ч	Лукіяна муч.	Франца
17	4	П	Митрофана патр.	Адольфа
18	5	С	Доротей і Маркіяна (Суб. зад.)	Марка і Маркила
19	6	Н	П'ятьдесятниця, Зелені Свята	5. Н. по 3. С. Гервазія
20	7	П	Понед. св. Духа і Пресв. Тройці	Сильверія
21	8	В	Теодора Страт.	Альойза
22	9	С	Кирила арх.	Павліна еп.
23	10	Ч	Тимотея свмч.	Зенона
24	11	П	Вартоломея і Варнави	Рожд. Ів. Хрест.
25	12	С	Онуфрія пустиножителя	Проспера
26	13	Н	1. Н. по Сош. Всіх Святих	6. Н. по 3. С. Івана і Павла
27	14	П	Єлисея і Методія (Петрівка)	Володислава
28	15	В	Амоса прор. і Єроніма	Льва папи
29	16	С	Тихона еписк.	Петра і Павла
30	17	Ч	Мануїла і пр.	Емілії

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЧЕРВЕНЬ. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору. — 6. 1224. Нещасна битва руських князів з Татарами над рікою Калкою. — 7. 1843 † поет Маркіян Шашкевич. — 8. 1653. Перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † Гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом. — 1672. Самійлович вибраний гетьманом. — 28. 1768. Залізник і Гонта добули Умань.

JULY — 1932 — ЛИПЕНЬ має 31 днів.

№	С	Дн	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	П	Червень. Леонтія	Теобальда
2	19	С	Юди і Зосима	Посіщ. Пр. Діви Марії
3	20	Н	2. Н. по Сош. Пресв. Евхаристії	7. Н. по З. С. Геліодора
4	21	П	Юліяна Тарсійського	Флявіяна
5	22	В	Евсевія еп.	Івана і Павла
6	23	С	Агрипіни муч.	Домініки
7	24	Ч	Рождество св. Івана Хрест.	Івана з Дуклі
8	25	П	Февронії	Єлисавети
9	26	С	Давида Солунського	Кирила еп.
10	27	П	3. Н. по Сош. Самсона	8. Н. по З. С. Амалії
11	28	П	Перен. моцїв Кирила й Івана	Іїя і Іселягії
12	29	В	Петра і Павла	Івана і Генрика
13	30	С	Собор 12 Апостолів	Маргарети і дїви
14	1	Ч	Липень. Косми і Дамяна	Бонавентури
15	2	П	Полож. Ризи Пресв. Богородиці	Розіслання апостолів
16	3	С	Апатолія й Акинта	Пр. Діви Марії Шкапл.
17	4	Н	4. Н. по Сош. Андрея і Марти	9. Н. по З. С. Алексея
18	5	П	Кирила і Методія	Симеона
19	6	В	Атанасія Атонського	Вішкентія
20	7	С	Томи й Акакія	Ілії прор.
21	8	Ч	Прокопія великомуч.	Іракседи
22	9	П	Панкратія	Марії Магдалини
23	10	С	Антонія печер.	Аполінарія
24	11	Н	5. Н. по Сош. Евфимії й Ольги	10. Н. по З. С. Христини
25	12	П	Прокла й Іларія	Якова апост.
26	13	В	Собор Арх. Гавриїла	Успення св. Анни
27	14	С	Акили й Онисима	Пантелеймона
28	15	Ч	Володимира Вел.	Інокентія
29	16	П	Антиногена	Марти
30	17	С	Марини великом.	Юліти й Альдони
31	18	Н	6. Н. по Сош. Якинта й Еміліяна	11. Н. по З. С. Ігнатія Л.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. липня. **ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ („ИНДЕПЕНДЕС ДЕЙ“).**

Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИПЕНЬ. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Мжибожем і Константиновом. — 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, кінець берестецької битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 16. 1914. Початок світової війни. — 18. 1775. Зруйнування Січи Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертинівки над Богом.

AUGUST — 1932 — СЕРПЕНЬ має 31 днів.

В. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Липень. Макрини	Петра в оковах
2	20	В	† Ілії прор.	Альфонса
3	21	С	Симеона й Івана	Найд. мощів св. Стефана
4	22	Ч	Марії Магдалини	Домініка
5	23	П	Трофима і пр.	Пресв. Діви Марії Сніжної
6	24	С	Бориса і Гліба	Преображення Господне
7	25	Н	7. Н. по Сош. † Усп. св. Ани	12. Н. по З. С. Каєтана
8	26	П	Єрмолая	Киріяка
9	27	В	Пантелеймона	Романа
10	28	С	Прохора і Никанора	Лаврентія муч.
11	29	Ч	Калиника і Теодоти	Сузання муч.
12	30	П	Сили і пр.	Кляри діви
13	31	С	Євдокима	Іполіта
14	1	Н	Серпень. 8. Н. по С. Проісх. Ч. Хр.	13. Н. по З. С. Євсевія
15	2	П	Пер. мощів св. Стеф. (Спасівка)	Успення Пр. Діви Марії
16	3	В	Ісаака і Дальмата	Роха і Йоакима
17	4	С	Сімох молодців в Ефезі	Ліберата
18	5	Ч	Євсигія муч.	Єлени
19	6	П	Преображення Ісуса Христа	Бенігні
20	7	С	Дометія прдмч.	Бернарда
21	8	Н	9. Н. по Сош. Еміліяна сп.	14. Н. по З. С. Івanni
22	9	П	Матія апост.	Тимотея
23	10	В	Лаврентія архидіакона	Филимона
24	11	С	Евила і Клявдії	Вартоломея
25	12	Ч	Фотія й Аникити	Людвика
26	13	П	Максима іспов.	Зеферіни
27	14	С	Михея прор.	Йосифа Кал.
28	15	Н	10. Н. по Сош. Успення Пр. Бог.	15. Н. по З. С. Августина
29	16	П	Діюмида муч.	Усікн. голови Ів. Хрест.
30	17	В	Мирона муч.	Рожі з Ліми
31	18	С	Фльора і Лавра	Раймунда муч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СЕРПЕНЬ. 1. 1913. † письменниця Ларісса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648. Борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могильницький. — 15. 1856. родився письменник Іван Франко. — 15—16. 1649. Побіда Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основяненко. — 20. 1920. Договір у Севр під Парижем признає Східну Галичину окремою державною територією й означає її границі між Чехословаччиною, Польщею і Румунією. — 23. 1662. Юрій Хмельницький побив Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30—31. 1648. Побіда Хмельницького під Пилявцями.

SEPTEMBER — 1932 — ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

дн.	св.	літ.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Ч	Серпень. Андрея Стратилата	Іди й Егідія
2	20	П	Самуїла прор.	Стефана
3	21	С	Тадея і Васи	Броніслави
4	22	Н	11. Н. по Сош. Агатоніка	16. Н. по З. С. Розалії
5	23	П	Лупа й Ірипея	Лаврентія
6	24	В	Евтихія свмч.	Захарії
7	25	С	Вартоломея і Тита	Регіни муч.
8	26	Ч	Адріана і Наталії	Рожд. Пресв. Діви Марії
9	27	П	Пімена	Северіа
10	28	С	Августина і Мойсея	Николая
11	29	Н	12. Н. по Сош. † Усікн. гол. Ів. Хр.	17. Н. по З. С. Прота
12	30	П	Александра і Павла	Гвідона
13	31	В	Положення Пояса Пр. Д. Марії	Товії і Филипа
14	1	С	Вересень. Симеона Стовпника	Воздвиження Чесн. Хреста
15	2	Ч	Маманта й Івана	Никодима
16	3	П	Антима	Корнилія
17	4	С	Вавила і Мойсея	Францішка
18	5	Н	13. Н. по Сош. Захарії і Єлисав.	18. Н. по З. С. Томи
19	6	П	Чудо Арх. Михаїла	Януарія
20	7	В	Созонта і Макарія	Евстахія
21	8	С	Рождество Пресв. Діви Марії	Матея еванг.
22	9	Ч	Йоакіма й Анни	Маврикія
23	10	П	Минодори і пр.	Теклі
24	11	С	Теодори Александр.	Герарда і Руперта
25	12	Н	14. Н. по Сош. Автонома	19. Н. по З. С. Клеофи
26	13	П	Корнилія сотника	Кипріяна
27	14	В	Воздвиження Чесного Хреста	Косми і Дамяна
28	15	С	Никити великомуч.	Вачеслава муч.
29	16	Ч	Евфимії великом.	Михаїла Арханг.
30	17	П	Софії, Віри, Надії і Любови	Ероніма

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 5. вересня. ДЕНЬ ПРАЦІ („ЛЕЙБОР ДЕЙ“).

Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ВЕРЕСЕНЬ. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазепа. — 6. 1672. П. Дорошенко здобув Камінець Подільський. — 10. 1769. родився поет Іван Котляревський. — 10. 1919. Договір в Сен Жермен під Парижем, яким держави антанги перешли на себе суверенність Східної Галічини. — 12. 1903. Відкрито в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. — 13. 1657. Золотаренко побив Поляків під Сепелінцями. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилевич (Карпенко Карий). — 16. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

ОCTOBER — 1932 — ЖОВТЕНЬ має 31 днів.

д. ст.	с. ст.	Дяв.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	С	Вересень. Евмсіня еп.	Ремігія
2	19	Н	15. Н. по Сош. Трофима	20. Н. по З. С. Ангела Хор.
3	20	П	Евстахія	Капдида
4	21	В	Кондрата апост.	Франца з Асичу
5	22	С	Фоки і Йони	Флавії
6	23	Ч	Зачаття св. Івана Хрест.	Брунона
7	24	П	Теклі первомуч.	Юстини
8	25	С	Евфрозини преп.	Бригіди
9	26	Н	16. Н. по Сош. Івана Бог.	21. Н. по З. С. Дионизія
10	27	П	Калістрата	Франца
11	28	В	Харитона іспов.	Плакиди
12	29	С	Киріяка і Теофана	Максиміліяна
13	30	Ч	Григорія свмч.	Едварда
14	1	П	Жовтень. † Покров Пр. Богор.	Калікта
15	2	С	Кипріяна і Юстини	Ядвіги і Тереси
16	3	Н	17. Н. по Сош. Дионисія	22. Н. по З. С. Галя
17	4	П	Єротєя	Маргарити
18	5	В	Харитини	Луки еванг.
19	6	С	Томи апост.	Петра з Аль.
20	7	Ч	Сергія і Вакха муч.	Капра й Ірини
21	8	П	Пелягії і Тайсії	Уршулі
22	9	С	Якова апост.	Кордулі муч.
23	10	Н	18. Н. по Сош. Евламінія	23. Н. по З. С. Івана
24	11	П	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
25	12	В	Прова і Тараха	Хризанга
26	13	С	Карпа апост.	Евариста
27	14	Ч	Назарія і Параскевії	Сабіни
28	15	П	Евтимія і Луки	Симеона
29	16	С	Лонгина сотн.	Наркиза
30	17	Н	19. Н. по Сош. Осії й Андрея	24. Н. по З. С. Альфонса
31	18	П	Луки апост. й еванг.	Маркелія

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. жовтня. **ДЕНЬ КОЛЮМБА („КОЛОМБОС ДЕЙ“).**

Святкують у всіх стейтах з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЖОВТЕНЬ. 9. 1655. Б. Хмельницький побив Поляків під Городком. — 13. 1648. Візд Богдана Хмельницького до Києва. — 14. 1624. Напад Запорожців на Царгород. — 16. 1648. Богдан Хмельницький почав облогу Львова. — 18. 1851. Заложення угольного каменя під „Народний Дім” у Львові. — 19. 1918. Проголошення Української Держави на землях б. Австрії. — 22. 1596. Берестейська унія. — 26. 1917. † провідник Галицької України др. Евген Олесницький у Відні.

Дн	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	В	Жовтень. Йоїла прор.	Всіх Святих
2	20	С	Артемія великомуч.	† День задушний
3	21	Ч	Іларіона препод.	Губерта еп.
4	22	П	Аверкія еписк.	Кароля
5	23	С	Якова апост.	Захарія і Єлисавети
6	24	Н	20. Н. по Сош. Арети муч.	25. Н. по З. С. Леонарда
7	25	П	Маркіяна	Геркуляна
8	26	В	Димитрія мироточця	Северина
9	27	С	Нестора муч.	Теодора
10	28	Ч	Параскевії і Терентія	Андрея з Авел.
11	29	П	Анастасії римл.	Мартина
12	30	С	Зиновія і Зиновії	Мартина папи рим.
13	31	Н	21. Н. по Сош. Стахія	26. Н. по З. С. Дидака
14	1	П	Листопад. Косми і Даміяна	Йосафата
15	2	В	Акиндина	Леопольда
16	3	С	Акепсима й Айтала	Едмунда еп.
17	4	Ч	Йоанкія і Нікаандра	Григорія і Сальомеї
18	5	П	Галактіона	Романа
19	6	С	Павла еп. й іспов.	Єлисавети
20	7	Н	22. Н. по Сош. 33 Муч. у Медіті	27. Н. по З. С. Фелікса
21	8	П	Собор Архангела Михаїла	Вовед. Пр. Діви Марії
22	9	В	Описифора муч.	Цецилії
23	10	С	Ераста й Олімпа	Климент папи рим.
24	11	Ч	Миш, Віктора і пр.	Івана від Хреста
25	12	П	Йосафата свмч.	Катерини
26	13	С	Івана Золотоустого	Петра і Конрада
27	14	Н	23. Н. по Сош. Филипа ап.	1. Н. адв. Валеріяна
28	15	П	Гурія і Самона (Пилипівка)	Руфина
29	16	В	Матєя апост. й еванг.	Сатурніна
30	17	С	Григорія чудотв.	Андрея апост.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 8. листопада. **ДЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ВИБОРІВ** („ДЖЕНЕРАЛ ЕЛЕКШЕН ДЕЙ“).

Святкується майже в усіх стейтах.

Дня 24. листопада. **ДЕНЬ ПОДЯКИ** („ТЕНКСГІВІНГ ДЕЙ“).

Святкують у кождім стейті.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИСТОПАД. 1. 1918. Українці обіймають владу в Галичині пазад по 531 літах перерви. — 3. 1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — 1848. Барикади у Львові. — 10. 1709. Здобуття Батурина Москалями. — 1834. † батько нової доби українського письменства Іван Котляревський. — 11. 1893. † славний байкар і поет Леонід Глібів. — 15. 1648. Б. Хмельницький облягає Замостє. — 1709. Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — 15. 1918. Поваленне гетьмана Скоропадського. Директоріят. — 18. 1838. род. письменник Іван Нечуй-Левицький. — 20. 1709. Цар Петро велів стяти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами. — 20. 1917. Проголошення Центр. Радою Української Републики. — 23. 1883. † учений Михайло Максимович.

DECEMBER — 1932 — ГРУДЕНЬ має 31 днів.

Б. С.	С. С.	Ш	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	Ч	Листопад. Плятона і Романа	Елегія
2	19	П	Авдія прор.	Бабіяни діви
3	20	С	Прокла і Григорія	Францішка Ксав.
4	21	Н	24. Н. по Сош. Вовед. Пр. Д. Марії	2. Н. адв. Варвари
5	22	П	Филимона	Сави еп.
6	23	В	Амфилохія і Григорія	Николая
7	24	С	Катерини великом.	Амброзія еп.
8	25	Ч	Климентя і Петра	Неп. Зач. Пр. Діви Марії
9	26	П	Алипія стовпника	Валерії і Леокадії
10	27	С	Якова і Паладія	Пр. Діви Марії з Льорет.
11	28	Н	25. Н. по Сош. Стефана муч.	3. Н. адв. Дамазія
12	29	П	Парамона	Александра
13	30	В	Андрея Первозванного	Лукія й Отилії
14	1	С	Грудень. Наума прор.	Спирідіона
15	2	Ч	Авакума прор.	Евзевія еп.
16	3	П	Софронія прор.	Аделійди діви
17	4	С	Варвари всликомуч.	Лазаря й Олім.
18	5	Н	26. Н. по Сош. Сави Богоносн.	4. Н. адв. Граціяна
19	6	П	Николая Чудотворця	Фавста
20	7	В	Амвросія еп.	Тофіля
21	8	С	Патапія препод.	Томи апост.
22	9	Ч	Непор. Зачаття Пр. Діви Марії	Зенопа
23	10	П	Міни й Ермогена	Вікторії діви
24	11	С	Даниїла стовпника	Адама й Еви
25	12	Н	27. Н. по Сош. Праотців. Спирід.	Рождество Іс. Христа
26	13	П	Евстратія муч.	Стефана первомуч.
27	14	В	Тирса і Филимона	Івана еванг.
28	15	С	Елевтерія свмч.	Дітей убитих у Вифл.
29	16	Ч	Аггея прор.	Томи еп.
30	17	П	Даниїла прор.	Давида кор.
31	18	С	Севастіяна муч.	Сильвестра папи рим.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 25. грудня (переноситься на понеділок, 26. грудня). **ДЕНЬ РІЗДВА ХРИСТОВОГО („КРИСМЕС“)**. Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ГРУДЕНЬ. 4. 1803. † Іван Калынишевський, останній кошовий Запорозької Січи. — 8. 1868. Заснування Товариства „Просвіта” у Львові. — 14. 1918. Війська Директорії займають Київ при допомозі С. С. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. — 21. 1764. Скасування гетьманщини. — 24. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьман Павлюк.

З ІСТОРІЇ ІНСТРУМЕНТІВ ДО МІРЯННЯ ЧАСУ.

Перший поділ часу дала природа: день і ніч. Та заки люди винайшли прилади, які подавали би різні години дня і ночі, треба було пасамперед ці відступи часу (день і ніч) поділити на години. Коли люди поділили собі день на години, це знаємо. В усякому разі було це вже у давню давнину. Письменник Тімоц, який жив у 3-ому столітті перед Христом, оповідає про чоловіка, який за **заплатою йшов від хати до хати, щоб сповіщати кожду годину.**

Зпочатку мірили час на основі стаповища **сонця**, або з **тіни** сталих предметів. Сонішні вказівки були вже відомі, заки ще день поділили на години. Тоді **означали час** не на основі годин, лише **на основі довжини тіни**. Як винахідника сонішньої вказівки подають Анаксимандера з Мілету (540. року перед Хр.), але є докази, що **сонішню вказівку знали ще й скорше в інших країнах.** Та ще треба було багато часу, заки соняшний годинник поширився загально. Перший публичний соняшний годинник казав зладити **консуль Люцій Папівій Курзор у 290-ому році перед Хр.** перед Квірінською святинею.

Та не кожного дня світило сонце. Тому люди мусіли шукати іншого способу для мірення часу, що був би більше достовірний і менше залежав би від погоди. Щонайменше такі самі давні, коли не старші ніж сонішній годинник, є **піскові і водні годинники.** Піскові годинники ще й нині можна подибати у деяких хатах. Водні годинники були збудовані подібно як піскові. З кулистої глиняної посуду, гострим кінцем зверненої на діл, витікала вода у другу посуду, заосмотрену в поділку. Спеціальні водні годинники мали Малябарці (мешканці західнього побережа передньої Індії). Вони мали порожні мідяні кулі, в яких виверчували малесеньку дірку.

Таку кулю кидали на воду, вода продіставалася до середини. **Час, якого потребувала куля, щоб пірнути під водою, називали вони „наджіка”, себто одна шістьдесята частина дня.**

Старинні Греки та Римляни **вживали** (як подає Ціцеро) у судах **водних годинників.** Час, що його подавав такий годинник, ділився на три третіх, із яких одна належала обвинувачуючому, друга обвинуваченому, а осташя судді. Спеціальний урядовець мав пагляд над судивими водними годинниками.

Іншим приладом для мірення часу були **лямпн з пливачом на поверхні оливи.** Відповідно до того, як той пливач зуживав оливу, означували минулий час. Та, не зважаючи на всі ці прилади, й далі вживали **сонішніх годинників** і вони **вдержалися аж до вісімнадцятого століття.**

Рік 900-тий після Христа можна вважати менше-більше часом, коли **винайшли годинники з колісцятами, які порушувалися при помочі тягарців** (ваг). Щойно **около 1500-го року** зявляється **пружина для накручування** замість тягарців.

Та ці годинники потребували сталого місця, **понайбільше** були це **вежові годинники.** Щойно як (около 1500-го року) попали на це, що скручена сталева пружина робить тусаму службу, як і тягарці, а крім того має ще цю ліпшу прикмету, що годинник із такою пружиною може йти в усякому положені, — могли зачати виробляти також **менші, вигідніші годинники.**

Перший, що спорудив такі годинники, що **можна було їх носити в кишені, був нірнбергський***) годинникар Петро Генляйн. Він жив у **першій половині 16-го століття.** Робив він годинники геть цілі зі заліза, у **формі яйця.** Сучасники подивляли ці

*) Ніриберг (Норинбергія) місто в Баварії.

годинники. І Гейнляйн мусів бути дуже добрий годинникар, бо в музеях є його годинники, які ще й нині йдуть.

Самособою, годі собі уявляти, що тодішні годинники йшли так точно, як наші нинішні. Тодішні годинники мали зрештою лише вказівки, що показували години, вказівок для мінут не пторібно було, бо вони щонайвище були би показували, як тодішні годинники ходили неточно. Даремно старалися тодішні годинникарі зробити два годинники, що ходили би однаково.

Християн Гайхенс (родився 1629. в Газі, помер тамже 1695. року) — славний математик, фізик і астроном — збудував перший годинник із маятником, після того як Галілео Галілей з кінцем 16-го року ствердив закони маятника. Завдяки цьому маятникові, що управляював розгонову силу (спіральному пружину) можливий був точніший хід годинника. Однак маятниковий годинник Гайхенса був іще дуже недосконалий. Удосконалив хід годинника щойно Англієць д-р Роберт Гук, який в 1666. році випайшов придержувач у формі

якора. Завдяки цьому придержувачені можливо було робити довші маятники з меншим ходом, так що від тепер вистарчав багато менший тягарець, щоби годинник ішов.

Самособою, що годі було маятника вжити як регулятора для кишенькових годинників. Тому винахідники думали, чим би заступити маятник у кишеньковім годиннику. І винайшли плосколежачу сталеву пружину, замість дотеперішньої спіральної. Та ці кишенькові годинники всі мали одну велику хибу. Розгонову силу достарчала сталева пружина. Коли ще пружина була зовсім натягнена, то її сила, самособою, була багато більша, ніж тоді, коли вже цілком мала розпуститися (перед розпруженням). Тому годинник не був точний. Щойно з винаходом грагамового гачка усунули це недомаганія.

Цікаво може буде згадати, що майже до 1500-го року не було спеціалістів годинникарів. Годинники робили плюсарі, рушникарі й ін. Перший годинникарський цех повстав був у Франції в половині 16-го століття.

ДО СТОВПЦІВ, ЩО ПІДПИРАЮТЬ НЕБО.
(Український поет Тарас Шевченко, малим хлопчиною, зацікавлений сонцем, вибирається шукати, де сонце заходить).

Роман Слободян,
головний фінансовий секретар
Українського Народного Союзу.

ЗРІСТ МАЕТКУ УКРАЇНСЬКОГО Н. СОЮЗА.

На іншому місці подаю я таблицю розвою У. Н. Союзу, від 1894, року до 31. серпня 1931. р. Перша рубрика представляє майно організації за перший рік існування а саме суму \$220.35. Остання рубрика представляє майно організації дня 31. серпня 1931 р. а саме суму \$2,650,544.20. а разом з маєтком Молодечого Департаменту \$2,917,806.47.

Цілу колумну можна порівняти до великого будинку складаючогося із 37 поверхів. Кождий рядок представляє загальний маєток з кінцем року. В перших роках організації треба було три роки праці, щоби придбати \$1,000.; дальше три роки на придбання \$10,000.; дальше 10 літ на \$100,000. а далі 15 літ на \$1,000,000. Щоби організація могла стати в ряді мільйонових організацій, потрібно було повних 31 літ праці.

В таблиці розвою маєтку замітним є, що хоч в році 1906. було майже 8,000 членів, то загальний маєток організації виносив тільки \$23,705, що на 13. рік існування організації є дуже малою сумою. Причина цього в тому, що за 70 цнт. місячної вкладки від члена не можна було збудувати майна. Хоч члени ухвалили щоби за сю суму дати тисячу доларів посмертної допомоги, та по 13 роках показалося, що супроти зобов'язань організації вкладка за мала. Тому в році 1907. впроваджено систему розмету; від смертності членів залежала і висота місячних вкладок. Розметова система доказує, що скла-

дати майно на будуче і будувати резерву уважалося зайвим, видно, тодішня еміграція була ще переходною і забезпечувалась тільки тимчасово.

Така розметова система не могла довго вдержатися, бо члени старілись і умирали, і чим далі тим і більший розмет приходилося платити. Асекураційні департаменти стейтів зачали домагатись кращої гарантії на видавані грамоти. Треба було залишити перестарілу і не відповідну розметову систему.

Під загрозою замкнення організації головний ексекютивний комітет приготував реформу після літ, вибираючи найнижшу можливу таблицю, на яку згодились асекураційні департаменти. Однак і ця хоч мала вкладка після літ, відстрашила понад 14,000 членів і грозила упадком цілій організації. Щоби задержати оставшу четвертину членів, треба було видати ліни, себто обдовження на членські грамоти. Зі зростом маєтку касовано ліни, а остання конвенція скасувала той довг зовсім.

Реформа плачення вкладок після літ, впроваджена на 22. році існування організації, вдержано молодших членів і маєток організації зачав постійно зростати. Навіть страшна пошесть інфляенци в 1918 р. не знищила організації; маючи відповідну резерву, організація жадних спеціальних податків не накладала. Українська еміграція набрала довіря у свої власні сили і організація стала

постійно зростати в членстві і маєтку. За оден 1921. рік, прибув маєток в сумі понад \$110,000. власних фондів, а за 1930. рік маєток збільшився понад \$260,000.

З вибухом світової війни багато членів поклало надії на поворот до рідного краю і тому забезпечення не доцінювали. Коли нам не вдалось збудувати своєї самостійної держави, багато емігрантів рішилось остати тут на все. Треба було мати краще забезпечення, як вичайне забезпечення платне по смерті. Члени організації це переважно фабричні робітники, які можуть заробляти і оплачувати забезпечення до якогось часу. Зайшло питання, що буде з тим робітником, який ізза старости не зможе оплачувати вкладок. Тому XVI. головна конвенція впровадила три нові роди забезпечення. На перший погляд нові роди виглядають дорожчі, однак коли приглянемось блисше то переконаємось, що це є забезпечення забезпечення. На старі роди член мусить платити аж до смерті, на нових родах платить доки є молодший, може заробляти і вкладки платити. На старих родах нема жадних грошових зворотів; на грамоту не можна зятягати позички або мати безплатне продовження забезпечення. Нові роди відповідають зсім тим вимогам на рівні з прочими модерними аскураціями. Щоби користати з нових родів забезпечення, то треба на них вписатись і оплачувати місячні вкладки. Не можна дурити себе надією, що вистарчить перевести ухвалу, що дається позички або безплатне продовження забезпечення і вже все буде гаразд. Якби навіть така ухвала була переведена, то аскураційні департаменти стей-

тів не дозволять такої ухвали ввести в життя.

Теперішня фінансова криза є найкрасшим доказом, що тільки нові роди забезпечення зможуть дати позичку на грамоту, грошовий зворот або безплатне продовження забезпечення.

На мітінг відділу У. Н. С. приходять старший член і зі сльезами в очах працюється зі своїми товаришами, з якими був разом в організації 20 літ. Не може платити місячних вкладок ізза безробіття. Чи не краще булоби, якби той член по 20 роках членства прийшов на мітінг і дістав чека на тисячу долярів в заміну за свою грамоту? Чи не краще булоби, якби котрий з нас прийшов на мітінг по 20 літах і дістав виплачену грамоту на тисячу долярів? Треба вибирати: платити на класу Е. і по 20 літах дістати всю суму готівкою; платити на класу Р. і по 20 літах мати виплачену грамоту і бути звільненим від дальших вкладок або вписатись на класу О. в якій за малошо більшу вкладку від старих родів забезпечення є також грошові звороти або безплатне продовження забезпечення.

Реформа з розмету на систему після літ була конечною і тільки тій реформі можемо завдячувати існуванню У. Н. С. Як на кождім полі так і на аскураційнім є поступ і тому ми мусимо перевести ще одну реформу і старі роди скапцелювати, як перестарілі і не відповідаючі духови часу, а завести нові роди забезпечення. На нові роди ми дістанемо молодіж і наша організація набере нової свіжої крови і забезпечить існування на сотки літ.

Тож до діла і праці, урядники і члени У. Н. С. на славу і честь Батькови Союзові і Неньці Україні!

РОЗВИЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

за час від 22. лютого 1894 р. до 31 серпня 1931 р.

Число пор.	Рік	Число членів	Вкладки, розмет, табеля смерт.	Разом всі фонди	Фонд сирітський під опікою УНС.	Власність У. Н. Союзу	Загальні замкнення з кінцем року
1	1894	-	50 цнт.	\$ 220.35	\$	\$ 220.35	\$ 220.35
2	1895	-	"	385.25		385.25	605.60
3	1896	587	"	151.36		151.36	756.96
4	1897	1,019	"	2,187.97		2,187.97	2,944.93
5	1898	1,593	"	2,743.64	304.05	2,439.59	5,688.57
6	1899	2,057	"	1,198.51	1,145.00	53.51	6,887.08
7	1900	3,067	70 цнт.	3,297.32	14.49	3,282.83	10,184.40
8	1901	3,711	"	2,111.48	1,400.00	711.48	12,295.00
9	1902	3,384	"	1,956.31	750.00	1,206.31	14,252.19
10	1903	3,796	"	877.66	2,439.73		15,129.85
11	1904	5,857	"	2,863.49	2,309.11		17,993.34
12	1905	6,547	"	5,712.00	3,379.80		16,491.75
13	1906	7,888	"	13,404.33	3,443.15		23,705.34
14	1907	8,540	Розмет	8,961.59	6,270.07	5,453.52	37,109.67
15	1908	8,795	"	20,053.45	6,232.91	8,961.59	46,071.26
16	1909	11,793	"	34,264.25	11,182.64	13,382.64	66,124.71
17	1910	14,430	"	7,912.05	4,079.14	23,081.61	100,388.96
18	1911	13,280	"	32,229.86	4,518.37	3,832.91	108,301.01
19	1912	14,917	"	51,346.37	2,773.14	27,711.49	140,530.87
20	1913	19,110	"	69,852.22	11,936.42	48,573.23	191,877.24
21	1914	12,396	"	21,780.37	2,491.60	57,915.80	261,729.46
22	1915	6,750	Після літ	62,403.72	9,642.42	21,780.37	283,509.83
23	1916	9,174	"	86,099.01		59,912.12	345,913.55
24	1917	10,008	"	87,844.03	19,688.41	76,456.59	432,012.56
25	1918	11,891	"	66,461.39	6,119.98		416,196.02
26	1919	12,445	"	119,883.51	9,296.33	68,155.62	519,856.59
27	1920	12,237	"	121,764.86	11,185.35	60,341.41	586,317.98
28	1921	11,815	"	156,012.46	28,412.32	110,587.18	706,201.49
29	1922	12,427	"	180,228.83	8,307.43	110,579.51	827,966.35
30	1923	14,790	"	170,207.83	4,628.30	127,600.14	983,978.81
31	1924	17,011	"	234,580.73	600.95	171,921.40	1,164,207.64
32	1925	18,195	"	214,593.10	7,514.41	165,579.53	1,334,415.47
33	1926	19,332	"	248,967.53	9,950.53	233,979.78	1,568,996.20
34	1927	19,962	"	159,229.82	16,951.17	207,078.69	1,783,589.30
35	1928	20,381	"	267,273.77	6,278.55	239,017.00	2,032,556.83
36	1929	21,286	"	191,483.78	4,889.26	142,278.65	2,191,786.65
37	1930	21,338	"			260,995.22	2,459,060.42
38	1931	21,036	"			186,594.52	2,650,544.20
				\$2,650,544.20	\$208,135.03	\$2,442,409.17	\$2,650,544.20

Маєток Молодечого Департаменту У. Н. Союзу ----- 267,262.27

Загальний маєток У. Н. Союзу ----- \$2,917,506.47

Фонд сирітський У. Н. Союзу ----- 208,135.03

Власний маєток організації крім Друкарні і Книгарні ----- \$2,709,671.44

З БІЛЯНСУ У. Н. СОЮЗА З ДНЕМ 31 СЕРПНЯ 1931.

Стан чинний:

Готівка	\$ 462,643.40
Моргечі	1,472,247.30
Бонди	581,273.50
Реальність	134,280.00
Позички	100.00

Разом \$2,650,544.20

Стан довжний:

Фонд посмертний	\$1,942,468.92
„ резервний	365,378.64
„ запомоговий	77,621.12
„ адміністрац.	21,807.77
„ конвенційний	26,550.69
„ народний	8,582.03
„ сирітський	208,135.03

Разом \$2,650,544.20

МОЛОДЕЧИЙ ДЕПАРТАМЕНТ У. Н. СОЮЗА.

В 10-літню річницю реформи.

Початки нашої еміграції складалися переважно з мушин, ідучих на зарібки. Їшла молодіж, щоби заробити гроша на закупно землі та вернутися в рідний край. Їшли жонаті для поліпшення своєї долі, полишаючи рідню в старім краю. По короткім побуті показалаь пекуча потреба обезпчення на випадок недуги, каліцтва або смерти. Це дало почин до організації братств і товариств, які дня 22 лютого 1894 р. злучилися в одну головну організацію — Український Народній Союз.

По короткім побуті багато молодехі подружилося, творячи своє родинне життя. Богато жонатих, які полишили родину в ріднім краю, спровадили жінки і діти. Для старших вже була поміч і опіка, одначе для родичів, котрих дитина захорувала і померла, не було поратунку і тут показалаь потреба організації для фінансової помочі на випадок смерти дитини.

Чотири роки по зорганізованню У. Н. С. на конвенції, яка відбулася 7 червня 1898 р. в Шенандоа, Па., ухвалено створити відповідний фонд для допомоги родичам на випадок смерти дитини. Перша вкладка була 25 цнт. місячно, а висота посмертноі запомоги не була стисло означена. Богато стейтів не дозволяло на обезпчення дітей, тому майже кожда конвенція робила реформи та крилася з обезпеченням дітей. Так прожив Молодечий Союз повних 23 літ. На XV. головній конвенції ухвалено зрорганізувати Молодечий Союз на Молодечий Департамент У. Н. Союзу, та формально влучено його до статутів організації. Повну реформу довершено 1 липня 1921 р., перебираючи 4,000 дітей та касу в сумі \$16,000.

Обезпечення на випадок смерти дитини згідно з табелькою ч. I, яке

кінчилось по осягненню 18 літ життя, не задовольовало членів. Дитина пережила 18 літ і деяким родичам здавалося, що вони дармо платили. Вийшло питання, чи неможна би створити такої форми обезпчення, щоби дитина по 18 літах палежання до організації дістала грошевий зворот. Цю справу вирішила XVI. головна конвенція та впровадила новий рід обезпчення (Т. 2.), в якім платиться 50 центів місячної вкладки. Отся нова табеля відповідає вимогам модерного обезпчення з найбільшою можливою виплатою посмертноі запомоги на випадок смерти, а також дає грошеві звороти або безплатне продовження обезпчення. В нових родах Т. 2. є обезпчених 1,408 дітей і ці роди гарно зростають.

Крім посмертних запомог, грошевих зворотів та безплатного продовження обезпчення кожда дитина, осягнувши 10 літ життя, побирає цілком безплатно Діточий Журнал, квартальник в англійській мові.

Десять літ минуло 1 липня 1931 р. від реформи Молодечого Департаменту і сьогодні ми бачимо гарний зріст у членах та в маєтку. За десять літ прибуло понад 7,700 членів, а маєток зріс до суми понад \$250,000 (чверть міліона) долярів.

На останнім річнім засіданню справлено Т. 1., подвоюючи виплати посмертних запомог по дітях від 1 до 6 літ.

Молодечий Департамент доповняє ряди членів У. Н. Союзу, бо всі, що дійшли до 18 року життя, переписуються в ряди старших членів на нові і старі роди обезпчень. Нашим обовязком є подбати, щоби всі українські діти належали до Молодечого Департаменту, щоби Батько Союз не старівся, а жив вічно на славу і пожиток усьому нашому народови.

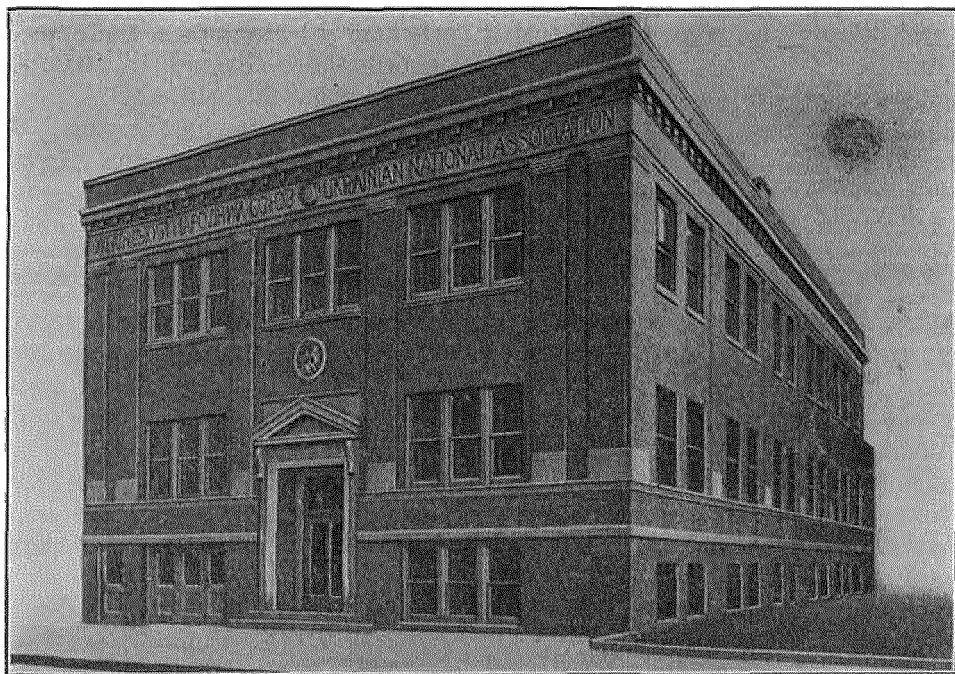
РОЗВИЙ МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ У. Н. СОЮЗА

за час від 1 липня 1921 до 31 серпня 1931.

Число поряд.	Рік	Число членів	Вкладки	Власність Мол. Департ.	Загальні замк. з кінцем року
1	1921	5,124	Т. 1.—25 ц.	4,994.12	4,994.12
2	1922	5,883	”	9,756.20	14,750.32
3	1923	7,633	”	12,792.54	27,542.86
4	1924	9,510	”	17,314.16	44,857.02
5	1925	10,667	Т. 1.—25 ц. і Т. 2.—50 ц.	21,847.33	66,704.35
6	1926	11,714	”	23,959.99	90,664.34
7	1927	12,346	”	27,776.89	118,441.23
8	1928	12,971	”	29,196.22	147,637.45
9	1929	14,037	”	51,617.87	199,255.32
10	1930	13,891	”	39,289.24	238,544.56
11	1931	13,774	”	28,717.71	267,262.27
Маєток Молодечого Департаменту 31 серпня 1931				\$267,262.27	\$267,262.27

З БІЛАНСУ МОЛОД. ДЕПАРТАМЕНТУ З ДНЕМ 31 СЕРПНЯ 1931.

Стан чинний:		Стан довжний:	
Готівка	\$115,492.27	Фонд посмертний	\$191,828.74
Моргечі	100,740.00	„ адміністрац.	75,433.53
Бонди	51,030.00		
Разом	\$267,262.27	Разом	\$267,262.27

ДІМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Роман Слободян,
Фінанс. секр. У. Н. Союзаз.

ВІД НАГЛОЇ А НЕСПОДІВАНОЇ СМЕРТИ.

На іншій місці подав я спис померших членів від 1 вересня 1930 р. до 31 серпня 1931. Всіх членів померло 200 з того 57 членів померли наглою смертю. А то:

Алентавн, Па. Наслідком уживання муншайну попав у божевілья Іван Каландяк і коли жінка Анна повертала з праці додому, муж повитав її трома кулями з револьвера, вбиваючи на місці. Опісля приложив револьвер до голови і відібрав собі життя. Осталось двоє маленьких діт'їв сиротами, бо третє, добуте лікарями з матері, померло. Страшний це був похорон трое людей і той сумний випадок може отворить очи неодному чоловікови та здержить його від пятики.

Ансонія, Конн. Іван Скиба помер нагло на удар серця.

Балтімор, Мд. Антін Корчинський помер по чотирох тижнях тяжких болів, побитий автомобілем. Полишив семеро дітей.

Байон, Н. Дж. Андрій Павлюк помер, удушений газом вдома. Полишив двоє дрібних дітей круглими сиротами, бо мама померла в листопаді 1930. В рідній краю осталося четверо дорослих дітей.

Бостон, Масс. Альбіна Селінська зашилась алькоголем на смерть. Полишила мужа і дрібні діти.

Сентралія, Па. Параска Яким умерла нагло на удар серця.

Честер, Па. Микола Пірко помер нагло на удар серця. Олекса Будний помер від побоїв, які дістав від товариша столівника.

Дітройт, Міш. Дмитро Чайка в приступі божевілья отруївся. Полишив жінку і дрібні діти.

Джерзи Сіті, Н. Дж. Лота Крайник з жалю за помершою мамою дістала помішання розуму і померла. Дмитро Пилип повісився. Григорій Дедик затруївся. Затруївся також Іван Швець.

Джемейка, Н. Й. Григорій Данилюк убитий потягом, який пошматував його на кавалки до непізнання.

Джанставн, Па. Теодор Катинський повісився в пивниці свого дому. Полишив жінку і діти.

Ембридж, Па. Михайло Петрушкевич пішов дня 12. серпня до праці в фабриці, в якій працював 24 роки, і більше живим не вернувся. Велика штаба заліза впала несподівано на нього і на місці розторошила його тіло та вбила на смерть. Полишив жінку і пятеро малолітних дітей.

Елизабет, Н. Дж. Софія Фуртас померла по кількох днях страшних болів затруття жолудка. Полишила мужа і пятеро дітей. Несподівана смерть забрала організаторку і довголітну урядничку сестрицтва Любов, від. 37 У. Н. Союза.

Істон, Па. Мирон Федорчак, їдучи з сінном, упав з воза і забився.

Фарел, Па. Андрій Сидор умер зпалаліжований. Полишив жінку і діти.

Філадельфія, Па. Петро Мокрицький посовгнувся на сходах, упав і так тяжко побився, що впротягу двох днів помер.

Фреквіл, Па. Юрій Бранка вмер, за-
трутий алькоголем.

Гейзелтон, Па. Анастасія Пстрак
померла на удар параліжу. Полишила
мужа і шестеро дітей.

Гемтремк, Міш. Євгенія Левицька
померла нагло на удар серця. Поли-
шила мужа і діти.

Йонгставн, О. Михайло Худик по-
мер впротягу шістьох годин, тяжко
побитий залізом у фабриці при праці.

Клівленд, О. Марія Ковталюк в ста-
ні божевілля пробила собі груди но-
жем і померла. Полишила мужа і ма-
леньку дитину.

Лорейн, О. Олекса Возняк зістав
убитий автомобілем.

Лудлов, Масс. Дмитро Куртий за-
стрілювався. Полишив жінку і діти.

Лічбург, Па. Кость Кретович помер
при операції сліпої кишки.

Маганой Плейн, Па. Іван Бурак уби-
тий вибухом динаміту в майнах. По-
лишив жінку і трое малих дітей. Ми-
кола Цанайка помер по чотирох днях
тяжких болів запалення сліпої кишки.
Полишив жінку і семеро дітей.

МекКіз Ракс, Па. Петро Філь умер
по трох днях тяжких болів з помішан-
ня розуму.

Ню Брітен, Конн. Андрій Бойко,
направляючи автомобіль у гараджу,
пустив машину в рух і зачадився на
смерть газом. Полишив жінку і пя-
теро дітей.

Нюарк, Н. Дж. Єлена Мних помер-
ла нагло на удар серця.

Ню Йорк, Н. Й. Михайло Яцишин
помер нагло на запалення мозку. По-
лишив жінку і маленьку дитину. Ми-
хайло Лібер вискочив з автомобіля і
забився на місці.

Нортумберленд, Па. Теодор Фо-
стик тяжко подвигався і впротягу 39
годин скінчив життя. Полишив жінку,
умово хору, і пятеро дрібних дітей.

Ормрод, Па. Семен Удич убитий
автомобілем. Полишив жінку і пятеро
дітей.

Патерсон, Н. Дж. Марія Пачков-
ська, ражена параліжем, умерла впро-
тягу трох днів.

Перт Амбой, Н. Дж. Григорій Фе-
дунь убитий залізничним потягом. По-
лишив жінку і діти.

Плейнс, Па. Іван Семенчук убитий
трамваем. Коли повертав ввечером до
дому і переходив улицю, засліплений
світлом автомобілів підійшов під
трамвай. Полишив жінку і діти.

Рачестер, Н. Й. Микола Шурґот,
тяжко покалічений у фабриці при
праці, умер по довгих муках. Поли-
шив жінку і діти.

Росфорд, О. Дмитро Бобак помер
нагло на удар серця.

Ст. Клейр, Па. Зузана Яскілка по-
мерла на удар серця. Полишила мужа
і четверо дрібних дітей. Михайло Са-
ранчак помер нагло на удар серця.
Полишив жінку і десятеро дітей.

Скрентон, Па. Дмитро Яцуц убитий
в колізії автомобіля, який наїхав на
телеграфічний стовп. Полишив жінку
і дрібні діти. Катерина Буч померла
на параліж мозку. Полишила мужа і
кількоро дітей.

Сиракюз, Н. Й. Михайло Коцятин
убитий атомобілем.

Шамокін, Па. Микола Барна умер
нагло на осалаблення серця. Павло
Пребула убитий в майні. Полишив
жінку і дитину. Лука Возняк убитий в
майні. Полишив жінку і діти.

Шікаго, Іл. Лука Панасюк помер
нагло на удар сонця. Полишив жінку
і діти. Іван Коцоловський помер по
трох годинах тяжких болів через у-
трату обох ніг при праці в фабриці.
Полишив жінку і шестеро дітей.

Вандергріфт, Па. Анна Галанджій упала по сходах так нещасливо, що зломала карк і сейчас померла. Полишила мужа і четверо дітей.

Вілмінгтон, Дел. Корпило Стрільбицький упав з драбини при праці в фабриці і впротягу двох годин помер.

Вілкс Баре, Па. Стефан Кутний дістав запалення так нагло, що впротягу двох годин помер при праці. Полишив жінку і діти.

Вілінг, В. Ва. Анна Шелєва умерла нагло на удар серця. Полишила мужа і кількоро дрібних дітей.

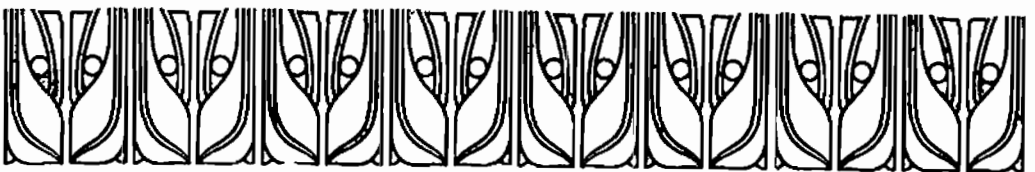
Дуже тяжко писати про нещасні випадки смерти наших членів. Сумна це статистика, а подається її тут на осторогу живим. Від часу заведення прогибції було багато випадків наглої смерті від затроєння алькоголем і самогонкою. Самогонка була причиною біди і нужди, через яку чоловік застрілювався, повісився, вдушився газом, гнав автомобілем мов біснுவатий на загибель себе і тих, що їхали з ним. Запнячений не міг контролювати машини і розбивав інші автомобілі, спричиняючи ще більше каліцтв та смертей. Самогонка є причиною сліпоти, божевілля та сухіт. Менше злих напитків, а більше поживної страви і свіжого повітря в хаті, а певно не один продовжив би своє життя на кілька або й кільканацять літ.

Богато людей умирає не тільки на затроєння злими напитками, але й з причини лихої поживи або покалічєшя. В таких випадках треба шукати помочі лікарської негайно, а не ждати, аж смерть явиться за плечима. Богато вмирає на запалення сліпої

кишки вже при операції, а відтак рідня парікає на лікаря, мовляв: не вдалася йому операція. Як хто почує туний біль у череві, то повинен безпроволочно удатись до лікаря, а той переведе конечну операцію. Не ждати до останньої хвили.

Страшно відбивається на нервах людей теперішня фінансова криза. Брак праці та заробітків доводить до біди і нужди родичів, які не можуть утримати дітей, з котрих багато попадає в рознуку та накладає на себе руку.

Смерть є злодієм, який закрадається до нас, коли ми найменше того сподіємось. Забирає батька і маму дітям, родичам дітей і так у безкопечність. Одні з повищих випадків смерти є менше, а другі більше трагічні, і ми не все можемо уникнути всіх нещасть. Однак нашим обовязком є полекшити умовий розстрій тим, що є залежні від нашого життя і праці. Стережимся, бо „стереженого Бог стереже”.

Іван Каштанюк,
головний рекордовий секретар
Українського Народного Союзу.

УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТ І УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В АМЕРИЦІ.

Український Народний Союз, так як другі подібні організації інших національних емігрантських груп, повстав для взаємної помочи серед емігрантів. Для потреб тої еміграції служив і на постійному приході еміграції зростав.

Українці, як більшість емігрантів-Славян, не приходили тут осісти на стало і тому творили лиш таке суспільне, організаційне життя та організації й інституції, які для такого переходового побуту вважали конечними. В першу чергу творили вони церкви й заповогові організації. В тих інституціях старалися консервувати все своє питоме й поширяти національну свідомість і любов до всего рідного, щоби не вернутися в рідний край чужими. Так наладнаше організаційне життя еміграції могло розвиватися дуже довго, бо хоч одні в рідний край верталися, то на їх місце, і в більшім числі, прибували свіжі емігранти. Многі приїздили тут кількома наворотами, але дуже мало з наміром осісти на стало.

Це все слідно на всіх здобутках нашої еміграції, а найбільше на тому, що ми зовсім забули за наші власні діти, котрі самі, не будучи емігрантами, але тутешніми уродженцями, від нас відчужуються, із здобутків наших користати не хочуть тай не вмюють. Що для нас було природним, для наших дітей пняк не надається. Школи без права публичности в ріжних закамарках, які були вистарчаючими для дітей емігрантів, що в погоні за зарібком

вічно змінляли місце замешкання, не можуть заступити шкіл, потрібних для тутешних уродженців. Так само організації, в яких попри взаїмну поміч консервувалося національне життя еміграції з всіми його проблемами; організації, обчислені на переходовий стап еміграції, для уродженців тутешніх не падаються. Ми зробили все, щоби до того нашого еміграційного життя в організаціях можна приеднати павіть інших Славян, таких як ми самі, емігрантів, але не зробили досі нічого, щоби попри наше життя емігрантів дати можливість дітям нашим будувати собі нове життя, відповідне для американських уродженців.

Хоч після свігової війни, якої результат завів всі наші сподівання і мрії на поворот в независимий рідний край, многі з нас й рішилися тут до смерти оставати, однак ми падто звикли до усталеного нашого старого еміграційного життя і до нових обставин не хочемо принорвовлюватися. Нам потрібно реформ і реконструкцій майже в кожній діланці; нашого суспільного громадського життя на взір американський. Нам не треба нічого нового придумувати, а тільки ступати слідами других національних груп, котрі тут скорше прибули і такий процес вже перейшли; але через свій консерватизм ми самі нічого не користаємо, й власні діти губимо. Хоча від війни вже 12 літ минуло, ми досі в тім напрямку дуже мало вспіли зробити.

Хоч У. Н. Союз був першим не лише зпоміж українських, а то й „чужинських” організацій, що спостеріг недостачу старого рода забезпечення тай ще в 1925. році завів нові роди забезпечення на взір модерної американської асекурації, так старі емігранти ще й досі волять платити менчі вкладки за еміграційне забезпечення в старім роді, чим більші вкладки за повне і стає забезпечення в нових родах з вартісними зворотами, а так само програми свого зорганізованого еміграційного життя в товариствах-відділах до зміни обставин не припоровляють. І так як рух організаційний до війни мав всі ознаки руху емігрантів, які все мріяли й сподівалися в рідний край вертатися, так і теперішній рух організаційний лишився такий самий, тільки много слабший, бо без надії на поворот в рідний край, тай без піддержки напливу свіжої еміграції.

Від часу здержання еміграції, наша орієнтація на дальший розвій організації змінилася. Ми спостерегли, що цей розвій мусимо оперти на „власних силах”. Ми спостерегли, що мусимо оставати тут, а наші місця мусять займати наші діти, як-що хочемо організацію вдержати і дальше розвивати. Ми вже подбали за ліпні роди забезпечення і заходимося, щоб свою молодіж приєднувати. Ми спостерегли, що наш емігрантський спосіб організаційного життя для дітей наших не надається і тому ми бажаємо дати можливість нашій молодіж в нашій організації розвинути такий рух організаційний, який для неї був би найдогідніший і в досягненню ціли найпевніший.

Будучи „молодою еміграцією”, не маємо ще досить такої молоді, яка сейчас могла би до акції стати і сама розв'язати завдання, для якого нам бракує сил. Бачимо однак, що

та сила вже доростає і в недалекій будучности повинна би своє місце зайняти. Тому ми намагаємося себе і свою молодіж до такої організаційної акції приготувати.

Таку саму проблему мають до розв'язання всі другі „чужинські” організації і всі згідно підносять, що поки в організаціях батьків-емігрантів не буде створених відповідних умовин для розвитку товариського організаційного життя, підхожого до вимог їх дітей, тутешних уроженців, то доти ту молодіж до організації батьків приєднувати буде тяжко.

Другі організації ріжню собі радять. Ті, що мають вже дозрілу молодіж, помагають їй ріжними способами творити в своїй організації таке товариське співжиття, яке вона сама уважає найвідповіднішим і пожаданим. Переважно атлетичні і спортові клуби. У нас такий рух розночаний, але з браку більшого числа старшої молодіж, рух такий не може приєднати достаточних форм, щоб увійти в сталу програму організації. Нам приходитья щойно молодшу молодіж до такої акції підготовляти. Нам приходитья „для себе” ту молодіж виховати й до сподіваної організаційної акції підготувати. А це доклати ми зможемо тільки за помічу Пласту.

Виховання це незвичайно складна справа. Воно складається з „дрібниць”, які мають вплив благородний або відемний на ціле життя. Модерне виховання звернуло увагу на пропорціональність у вихованню тіла й душі. Пласт є тим чинником, що вчить осягнути гармонію між тілом а душею, а пластові табори, необхідна в пластовім життю школа мандрівки, гарт тіла, молодости і фізичної сили мають найбільший вплив на витворення цієї гармонії між тілом і душею. Передовсім таборове життя пла-

сту має основу національного значіння для нас Українців, витворює взаїмне довіря, зрозуміння, пошану і любов та звязує таборників мов в одну родину, витворює шляхом карпости, послуху і послідовности, шляхом труду і змагання, тип вільного чоловіка, що вміє панувати над оточенням, природою, а передовсім над самим собою. Таке виховання викорінене вроджені з неволі прикмети: сопливність, лінивість, сентиментальність, вічну журбу і парікашя. Тому пластового виховання ми мусимо бажати своїм дітям.

ГІМНАСТИЧНІ ВПРАВИ МОЛОДІ НА ПУБЛИЧНІМ ВИСТУПІ.

Потреба такого виховання будучих заступців членства в У. Н. Союзі, потреба оперти на так вихованій молодіжці дальнє істнованне і розвій організації заставила нас думати за таке вихованне молодіжці.

Ми піднесли клич організованнє українського пласту, а радше українського відділу американського пласту під протекторатом У. Н. Союзу, ще й тому, бо такий рух нашої мо-

лодіжці в ріднім краю заборонюється, а тут він може мати піддержку існуючої американської пластової-скавтової організації, яка уважається міжродною, цєбто зложеною з подібних ріжних груп. Коли ми допоможемо нашої дїтворі брати участь в загальнім американським руху молодіжці з такою програмою, то з неї мусить виїти такий елемент, якого потрібно до вдержання і розвою нашої організації. Пластовий рух обнимає тільки молодший вік молодіжці, і підготовляє її до суспільного життя організаційного якраз такого, якого підвалини ми вже в У. Н. Союзі створили і скорше чи пізніше для ужитку нашої молодіжці передамо. Тільки молодіжці, яка з малку привикне до організаційного життя, користаючися підмогою організації батьків, зрозуміє свою місію і дозрівши внесе в нашу організацію здорового духа її силу і організаційний доробок своїх батьків-емігрантів як слід використає.

Проектуючи організованнє пластового руху, ми не беремося тут за словувати осібний Пласт. Це було би понад наші сили і зовсім непотрібно. Ми не потребуємо якоїсь відмінної емігрантської організації ще й для дітей наших. Але хочемо використати найбільше доцільний і пайбільше симпатичний рух молодіжці для своєї ціли, так як його використовують ріжні інші групи емігрантів і ріжні американські інституції. Ми не беремося творити щось осібного, питомо українського, бо на се тут нема місця ні потреби і до самого скавтингу не потребуємо надто ангажуватися, однак наш протекторат над українським відділом пластового руху нашої молодіжці мусів би бути того рода, щоби не лиш відзначував відмінність відділу від других, але ріжними свідченнями спеціальної олі-

ки і допомоги молодіж нашу до нас зобов'язував.

Щоби до того дійти, треба ширити пластову ідею серед нашої молодіжи і заохочувати її вступати в ряди американського скавту, творячи в цій свої українські групи, сотні і відділи. Родичі і члени зорганізовані в відділах У. Н. Союзу повинні в першій мірі о це подбати на місцях і по можності помагати безпосередно, а відтак зорганізовано, через голову управу. Треба старатися, щоби на провідників-лідерів пластового руху вибивалися одиниці з поміж молодіжи, національно свідомі, розуміючі ціль нашого протекторату і уміючі такий використати. Таких одиниць у нас ще мало; тому їх треба щойно відшукувати і підготовляти. Чого в тім згляді не можна зробити на місцях, це треба зробити громадно, а саме, треба таких майбутніх провід-

ників-лідерів знайти і зібрати в одно збірне місце тай відповідно приготувати. Такий підготовляючий курс треба влаштувати що року, в часі шкільних вакацій коштом і проводом головної управи У. Н. Союзу, при допомозі і співучасті відділів і членів. Минувшого року такий перший курс мав відбутися, однак не відбувся з тої причини, що ми до того не були сами як слід приготовані. Справа була ще замало спопуляризована, а й „депресія” й безробіття доконали решту.

Чим більша справа, тим тяжчий початок. Перша спроба без огляду, чи вдало чи ні, справи рішати не може. Нашим завданням остається дальше виховати собі молодіж, бо від того залежить дальше існування і розвій організації. Іншого проекту на розв'язанне тої проблеми нині не маємо.

УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТ НА УКРАЇНІ.
(Українські Пластунки студіюють мапу).

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА,

ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1930 Р. ДО 31-го СЕРПНЯ 1931 Р.

- В. 1. Барна Микола, родився в Завадка, Сянік, вступив до Українського Народного Союзу 30 листопада 1917. † 2 січня 1931, проживши 38 літ.
- В. 1. Дзьобко Петро, р. Ексселсор, Шамокіп, Па., вст. 31 березня 1925. † 4 грудня 1930 р., пр. 28 літ.
- В. 1. Возняк Лука, р. Блещарава, Грибів, вст. 31 жовтня 1926. † 30 жовтня 1930, пр. 45 літ.
- В. 1. Кая Григорій, р. Фльоринка, Грибів, вст. 29 жовтня 1905. † 23 березня 1931, пр. 49 літ.
- В. 1. Прєбула Павло, р. Шамокіп, Па., вст. 29 листопада 1913. † 29 травня 1931, пр. 35 літ.
- В. 1. Свєпстик Франко, р. Смільпа, Шарош, вст. 29 вересня 1913. † 15 червня 1931, пр. 59 літ.
- В. 2. Козар Семен, р. Лабова, Новий Санч, вст. 30 грудня 1908. † 2 січня 1931, пр. 47 літ.
- В. 4. Крайник Лоті, р. Джерзи Сіти, Н. Дж., вст. 31 липня 1924. † 23 січня 1931, пр. 24 літ.
- В. 5. Комар Іван, р. Жибокруків, Бібрка, вст. 28 лютого 1930. † 12 липня 1931, пр. 33 літ.
- В. 8. Луців Франко, р. Рибники, Бережани, вст. 28 лютого 1923. † 23 травня 1931, пр. 33 літ.
- В. 9. Ластівка Зузанна, р. Вишні Грушів, Гуменно, вст. 30 червня 1923. † 15 травня 1931, пр. 45 літ.
- В. 10. Ксєпик Онуфрій, р. Чарне, Горлиці, вст. 1 вересня 1899. † 22 лютого 1931, пр. 58 літ.
- В. 10. Перун Іван, р. Бортне, Горлиці, вст. 29 жовтня 1903. † 25 червня 1931, пр. 70 літ.
- В. 14. Яцишин Михайло, р. Константи́нівка, Тернопіль, вст. 28 лютого 1927. † 30 листопада 1930, пр. 26 літ.
- В. 17. Буньовський Олекса, р. Добра, Ярослав, вст. 31 жовтня 1916. † 28 вересня 1930, пр. 39 літ.
- В. 22. Гумень Іван, р. Воробівка, Тернопіль, вст. 30 листопада 1917. † 26 січня 1931, пр. 47 літ.
- В. 28. Бурак Іван, р. Чернилів мазовецький, Тернопіль, вст. 31 липня 1916. † 27 вересня 1930, пр. 37 літ.
- В. 28. Харкавий Дмитро, р. Камінка, Скалат, вст. 31 січня 1919. † 19 січня 1931, пр. 47 літ.
- В. 28. Кіцак Петро, р. Лежахов, Ярослав, вст. 31 січня 1925. † 15 березня 1931, пр. 32 літ.
- В. 28. Цанайка Микола, р. Горб, Сянок, вст. 31 грудня 1919. † 27 травня 1931, пр. 41 літ.
- В. 30. Клос Петро, р. Любачів, Цешанів, вст. 31 січня 1925. † 30 вересня 1930, пр. 45 літ.
- В. 31. Саранчак Михайло, р. Луків, Ліско, вст. 31 січня 1923. † 8 жовтня 1930, пр. 54 літ.
- В. 31. Яструб Станислав, р. Свіржова, Коросно, вст. 28 лютого 1920. † 11 жовтня 1930, пр. 39 літ.
- В. 31. Болькович Марія, р. Камянке, Сянік, вст. 31 грудня 1919. † 26 квітня 1931, пр. 45 літ.

- В. 33. Міхалко Розалія, р. Розпута, Перемишль, вст. 28 лютого 1930. † 24 грудня 1930, пр. 39 літ.
- В. 33. Гнат Софія, р. Семошів, Сяпик, вст. 30 червня 1923. † 23 березня 1931, пр. 31 літ.
- В. 36. Фендур Катерина, р. Липиця, Рогатин, вст. 29 листопада 1924. † 16 жовтня 1930, пр. 34 літ.
- В. 36. Новак Марія, р. Коншички, Рогатин, вст. 31 березня 1924. † 26 березня 1931, пр. 35 літ.
- В. 37. Фуртас Софія, р. в Вербиця, Бібрка, вст. 31 січня 1916. † 22 серпня 1931, пр. 43 літ.
- В. 38. Репенда Данько, р. Вислок великий, Сянок, вст. 31 січня 1925. † 8 лютого 1931, пр. 54 літ.
- В. 39. Коцятин Михайло, р. Загірю, Сянок, вст. 31 грудня 1926. † 2 квітня 1931, пр. 31 літ.
- В. 44. Гурський Андрій, р. Нове село, Збараж, вст. 31 січня 1921. † 18 грудня 1930, пр. 50 літ.
- В. 45. Городецька Анастасія, р. Прошова, Тернопіль, вст. 2 січня 1915. † 12 жовтня 1930, пр. 64 літ.
- В. 45. Вишник Михайло, р. Жидовичі, Перемисьль, вст. 30 листопада 1923. † 22 лютого 1931, пр. 30 літ.
- В. 46. Гринівський Ярослав, р. Тисъмениця, Товмач, вст. 28 лютого 1916. † 19 червня 1931, пр. 43 літ.
- В. 48. Семенчук Іван, р. Руда, Броди, вст. 31 липня 1926. † 19 жовтня 1930, пр. 42 літ.
- В. 48. Карбошнічак Катерина, р. Крайна, Добромиль, вст. 31 липня 1919. † 20 березня 1931, пр. 39 літ.
- В. 48. Кагулька Теодор, р. Воля Сенькова, Сянок, вст. 29 лютого 1916. † 9 липня 1931, пр. 49 літ.
- В. 55. Корчипський Антін, р. Мучельшиці, Теревовля, вст. 31 січня 1912. † 26 вересня 1930, пр. 63 літ.
- В. 56. Напа Василь, р. Піскуровичі, Ярослав, вст. 30 квітня 1926. † 11 липня 1931, пр. 49 літ.
- В. 58. Демкович Іван, р. Добрашляхецька, Сянок, вст. 29 квітня 1916. † 4 листопада 1930, пр. 40 літ.
- В. 60. Олійник Ева, р. Повтва, Перемишляни, вст. 25 листопада 1912. † 27 листопада 1930, пр. 40 літ.
- В. 63. Пельц Анна, р. Форд Сіти, Па., вст. 31 січня 1923. † 17 листопада 1930, пр. 26 літ.
- В. 63. Дкуган Філарет, р. Вороблик, Коросно, вст. 28 грудня 1912. † 17 лютого 1931, пр. 39 літ.
- В. 64. Пачковська Марія, р. Визерна, Золочів, вст. 30 квітня 1920. † 9 грудня 1930, пр. 40 літ.
- В. 65. Левшун Іван, р. Снятин, Сокаль, вст. 31 серпня 1929. † 26 листопада 1930, пр. 28 літ.
- В. 66. Биндас Терентій, р. Озenna, Ясло, вст. 30 квітня 1923. † 12 січня 1931, пр. 37 літ.
- В. 67. Скіба Іван, р. Лузана, Ланьцут, вст. 17 липня 1913. † 24 листопада 1930, пр. 47 літ.
- В. 70. Пилип Дмитро, р. Буців, Перемишль, вст. 31 січня 1917. † 13 вересня 1930, пр. 45 літ.
- В. 77. Мотичак Михайло, р. Лосовці, Перемишль, вст. 16 січня 1912. † 25 червня 1931, пр. 56 літ.
- В. 78. Маційовський Михайло, р. Марковці, Сянок, вст. 28 грудня 1910. † 25 листопада 1930, пр. 54 літ.
- В. 85. Новяк Бронислав, р. Торн, вст. 31 грудня 1923. † 30 жовтня 1930, пр. 47 літ.
- В. 85. Петрак Анастасія, р. Мироші долищи, Шаринська, вст. 31 грудня 1924. † 27 грудня 1930, пр. 42 літ.
- В. 90. Пятничанський Григорій, р. Коломия, вст. 30 листопада 1923. † 12 лютого 1931, пр. 49 літ.
- В. 90. Яким Параска, р. Рупінь, Сяпик, вст. 31 жовтня 1924. † 23 квітня 1931, пр. 36 літ.
- В. 91. Філь Петро, р. Раский, Ліско, вст. 31 січня 1923. † 5 листопада 1930, пр. 39 літ.
- В. 94. Левицька Євгенія, р. Сторонна, Дрогобич, вст. 31 січня 1930. † 11 квітня 1931, пр. 38 літ.
- В. 95. Меч Феська, р. Звіняч, Турка, вст. 31 січня 1919. † 7 червня 1931, пр. 42 літ.
- В. 96. Бюстек Павло, р. Большевичі, Перемишль, вст. 28 лютого 1923. † 16 лютого 1931, пр. 44 літ.
- В. 99. Кутний Стефан, р. Плотича, Бережани, вст. 22 серпня 1907. † 25 жовтня 1930, пр. 50 літ.
- В. 99. Рутько Фені, р. Мости великі, Жовква, вст. 31 серпня 1926. † 7 листопада 1930, пр. 54 літ.
- В. 99. Оберець Пилип, р. Реклепеч, Жовква, вст. 29 березня 1910. † 16 червня 1931, пр. 47 літ.
- В. 102. Борило Микола, р. Виців, Старий Самбір, вст. 28 лютого 1923. † 7 квітня 1931, пр. 50 літ.

- В. 103. о. Сквір С. Антін, р. МекЕду, Па., вст. 30 червня 1923. † 20 жовтня 1930, пр. 38 літ.
- В. 104. Ватраль Теодор, р. Грознів, Рогатин, вст. 24 липня 1907. † 28 червня 1931, пр. 56 літ.
- В. 110. Чайковський Петро, р. Доброполе, Бучач, вст. 31 серпня 1917. † 12 вересня 1930, пр. 44 літ.
- В. 110. Галандза Анна, р. Кільчики, Ст. Самбір, вст. 31 жовтня 1930. † 1 липня 1931, пр. 35 літ.
- В. 112. Карабін Анна, р. Катина, Добромиль, вст. 28 лютого 1929. † 29 травня 1931, пр. 40 літ.
- В. 113. Коперак Іван, р. Ощаниці, Тринчип, вст. 31 січня 1925. † 6 грудня 1930, пр. 45 літ.
- В. 113. Полийовський Микола, р. Береска, Ліско, вст. 31 серпня 1922. † 27 травня 1931, пр. 52 літ.
- В. 116. Юшкевич Йосиф, р. Бібрка, вст. 31 березня 1922. † 21 серпня 1931, пр. 45 літ.
- В. 123. Ятцун Дмитро, р. Камінка, Рава руська, вст. 28 лютого 1925. † 30 травня 1931, пр. 43 літ.
- В. 124. Удич Семен, р. Ташова, Ліско, вст. 31 серпня 1920. † 3 вересня 1930, пр. 60 літ.
- В. 126. Грисяк Теодор, р. Головиско дольне, Ст. Самбір, вст. 30 червня 1924. † 21 грудня 1930, пр. 41 літ.
- В. 127. Бурштинський Іван, р. Грималів, Скалат, вст. 23 жовтня 1909. † 29 липня 1931, пр. 50 літ.
- В. 128. Возняк Олекса, р. Коростенко, Коросно, вст. 19 листопада 1905. † 27 вересня 1930, пр. 52 літ.
- В. 128. Коваль Григорій, р. Кобилія, Збараж, вст. 20 січня 1910. † 15 серпня 1931, пр. 63 літ.
- В. 132. Хоцінський Дмитро, р. Боложів, Ст. Самбір, вст. 28 вересня 1917. † 27 лютого 1931, пр. 52 літ.
- В. 133. Слип Микола, р. Пильна, Сянік, вст. 29 лютого 1928. † 24 листопада 1930, пр. 46 літ.
- В. 133. Скійак Розалія, р. Лази, Ярослав, вст. 31 грудня 1921. † 22 червня 1931, пр. 37 літ.
- В. 133. Будник Анастасія, р. Полозна, Сянік, вст. 31 грудня 1915. † 11 жовтня 1930, пр. 42 літ.
- В. 133. Мних Елена, р. Житомир, вст. 5 лютого 1906. † 25 липня 1931, пр. 57 літ.
- В. 134. Опалянко Марія, р. Ліско, вст. 31 грудня 1923. † 12 липня 1931, пр. 41 літ.
- В. 137. Федорчак Мирон, р. Клепківка, Горлиці, вст. 30 листопада 1921. † 3 липня 1931, пр. 56 літ.
- В. 139. Іванасюк Лука, р. Лопатин, Радехів, вст. 31 серпня 1918. † 1 липня 1931, пр. 61 літ.
- В. 141. Чайка Дмитро, р. Піскоровиці, Ярослав, вст. 31 грудня 1919. † 29 січня 1931, пр. 37 літ.
- В. 142. Саранчак Яків, р. Вольна, Сянок, вст. 12 грудня 1907. † 21 лютого 1931, пр. 45 літ.
- В. 142. Грозівчак Іван, р. Дверники, Ліско, вст. 31 грудня 1923. † 2 липня 1931, пр. 38 літ.
- В. 147. Блашак Константин, р. Ставища, Грибів, вст. 27 грудня 1899. † 26 червня 1931, пр. 74 літ.
- В. 147. Змінка Пелягія, р. Ванівка, Кросно, вст. 31 липня 1928. † 10 липня 1931, пр. 45 літ.
- В. 147. Каландяк Іван, р. Татаринів, Комарно, вст. 31 березня 1924. † 23 липня 1931, пр. 35 літ.
- В. 151. Каландяк Анна, р. Ятвяш, Бібрка, вст. 30 листопада 1926. † 23 липня 1931, пр. 32 літ.
- В. 155. Гуцалюк Петро, р. Оріховець, Скалат, вст. 31 березня 1924. † 23 березня 1931, пр. 50 літ.
- В. 155. Дзюбатий Василь, р. Черче, Рогатин, вст. 30 червня 1923. † 25 травня 1931, пр. 38 літ.
- В. 157. Кулеба Тимко, р. Підярків, Бібрка, вст. 30 квітня 1923. † 28 жовтня 1930, пр. 45 літ.
- В. 160. Данилюк Григорій, р. Стрівківці, Борців, вст. 31 липня 1924. † 3 лютого 1931, пр. 45 літ.
- В. 161. Петришкевич Михайло, р. Липа, Турки, вст. 30 вересня 1926. † 12 серпня 1931, пр. 47 літ.
- В. 165. Коцоловський Іван, р. Ялин, Сянок, вст. 31 грудня 1915. † 17 травня 1931, пр. 45 літ.
- В. 167. Пеляничко Михайло, р. Грабовець, Сколе, вст. 29 вересня 1917. † 3 квітня 1931, пр. 51 літ.
- В. 168. Федунь Григорій, р. Дібринів, Рогатин, вст. 31 травня 1921. † 25 серпня 1930, пр. 39 літ.
- В. 168. Квасниця Григорій, р. Черче, Рогатин, вст. 31 червня 1913. † 2 жовтня 1930, пр. 48 літ.
- В. 169. Мрочко Василь, р. Бенова, Бережани, вст. 31 березня 1924. † 21 листопада 1930, пр. 51 літ.

- В. 170. Дедик Григорій, р. Морозовичі, Самбір, вст. 30 липня 1921. † 13 грудня 1930, пр. 42 літ.
- В. 170. Мендак Олекса, р. Ваньовичі, Самбір, вст. 30 вересня 1925. † 31 січня 1931, пр. 33 роки.
- В. 170. Мушинська Анна, р. Седліска, Отинія, вст. 29 лютого 1924. † 16 травня 1931, пр. 33 роки.
- В. 170. Януш Анна, р. Нью Бронзвік, Н. Дж., вст. 31 січня 1930. † 30 липня 1931, пр. 19 літ.
- В. 171. Чужкевич Станислав, р. Бучач, вст. 31 грудня 1918. † 30 вересня 1930, пр. 49 літ.
- В. 173. Стрільбицький Корнило, р. Вільче золоте, Борщів, вст. 31 жовтня 1928. † 5 вересня 1930, пр. 43 літ.
- В. 179. Стефанів Йосиф, р. Вороблевичі, Дрогобич, вст. 30 листопада 1923. † 25 березня 1931, пр. 42 літ.
- В. 181. Познанський Володимир, р. Вунсакет, Р. Ай., вст. 31 липня 1926. † 26 березня 1931, пр. 21 літ.
- В. 186. Бованко Пайза, р. Свіршова, Ясло, вст. 17 серпня 1908. † 18 квітня 1931, пр. 64 літ.
- В. 192. Німий Іван, р. Черче, Рогатин, вст. 29 квітня 1916. † 10 липня 1931, пр. 49 літ.
- В. 193. Гайдук Михайло, р. Димянів, Рогатин, вст. 28 лютого 1919. † 18 грудня 1930, пр. 60 літ.
- В. 194. Лібер Михайло, р. Черче, Рогатин, вст. 27 лютого 1915. † 16 березня 1931, пр. 46 літ.
- В. 202. Зибан Анна, р. Маластів, Горлиці, вст. 30 квітня 1923. † 31 серпня 1931, пр. 47 літ.
- В. 205. Сулик Павло, р. Богданівці, Скалат, вст. 28 жовтня 1908. † 21 квітня 1931, пр. 54 літ.
- В. 209. Гінда Варвара, р. Польне, Грибів, вст. 17 грудня 1913. † 23 грудня 1930, пр. 49 літ.
- В. 212. Шелева Анна, р. Ліскоровичі, Ярослав, вст. 30 серпня 1919. † 19 січня 1931, пр. 39 літ.
- В. 213. Павлюк Марія, р. Григорова, Рогатин, вст. 31 січня 1916. † 13 листопада 1930, пр. 48 літ.
- В. 213. Задорецький Теодор, р. Лапи, Бібрка, вст. 30 квітня 1922. † 12 травня 1931, пр. 51 літ.
- В. 213. Павлюк Андрій, р. Вербицях, Городенка, вст. 23 червня 1913. † 4 липня 1931, пр. 57 літ.
- В. 215. Новаковська Катерина, р. Підгайці, вст. 18 червня 1910. † 26 липня 1931, пр. 60 літ.
- В. 217. Ковба Іван син Михайла, р. Путятинці, Рогатин, вст. 30 грудня 1916. † 3 жовтня 1930, пр. 57 літ.
- В. 220. Максимук Марія, р. Борова гора, Любачів, вст. 30 вересня 1930. † 12 квітня 1931, пр. 37 літ.
- В. 223. Сухиня Григорій, р. Осучани, вст. 30 червня 1916. † 3 лютого 1931, пр. 54 літ.
- В. 229. Буч Катерина, р. Лішава дільна, Добромиль, вст. 31 травня 1919. † 26 жовтня 1930, пр. 41 літ.
- В. 230. Худик Михайло, р. Поланчик, Ліско, вст. 30 червня 1922. † 5 листопада 1930, пр. 39 літ.
- В. 233. Венгринович Ілія, р. Перемишляни, вст. 31 грудня 1923. † 2 березня 1931, пр. 44 літ.
- В. 233. Мартинець Микола, р. Богородчани, вст. 30 листопада 1915. † 22 січня 1931, пр. 39 літ.
- В. 235. Бобак Дмитро, р. Босько, Сянок, вст. 31 липня 1917. † 20 жовтня 1930, пр. 41 літ.
- В. 237. Будний Олекса, р. Вербів, Підгайці, вст. 27 лютого 1926. † 18 вересня 1930, пр. 48 літ.
- В. 238. Селінська Альбіна, р. Тавурів, Бережани, вст. 31 серпня 1926. † 21 грудня 1930, пр. 35 літ.
- В. 238. Шафранський Микита, р. Осташівці, Зборів, вст. 31 жовтня 1926. † 8 березня 1931, пр. 46 літ.
- В. 239. Мокрицький Петро, р. Чеплиця, Ярослав, вст. 28 лютого 1917. † 9 квітня 1931, пр. 47 літ.
- В. 242. Горват Петро, р. Репід, Сянок, вст. 28 лютого 1921. † 21 вересня 1930, пр. 48 літ.
- В. 242. Скіб'як Олекса, р. Цитула, Ярослав, вст. 27 лютого 1915. † 10 березня 1931, пр. 35 літ.
- В. 242. Бранка Юрій, р. Туринки, Сянік, вст. 28 лютого 1921. † 21 травня 1931, пр. 33 літ.
- В. 243. Магір Богдан, р. Ніжняків, Камінка струм., вст. 30 листопада 1923. † 15 лютого 1931, пр. 51 літ.
- В. 247. Білецька Юлія, р. Книжополь, Добромиль, вст. 31 січня 1920. † 13 грудня 1930, пр. 34 літ.
- В. 247. Матушак Броніслав, р. Скалат, вст. 31 травня 1916. † 15 березня 1931, пр. 48 літ.
- В. 247. Баран Микола, р. Сороківці, Перемишль, вст. 31 березня 1925. † 11 травня 1931, пр. 45 літ.

- В. 247. Сkochиpecь Тaтiяннa, р. Сopoкiвцi, Пepeмншль, вст. 30 бepeзня 1913. † 29 чepвня 1931, пр. 38 лiт.
- В. 247. Лeвицький Кoнcтaнтин, р. Сepeднe, Лiскo, вст. 30 ciчня 1915. † 12 cepпня 1931, пр. 66 лiт.
- В. 248. Кaзютa Яocиф, р. Бiлинкa мaлa, Сaмбiр, вст. 31 чepвня 1918. † 2 бepeзня 1931, пр. 48 лiт.
- В. 251. Гуцaк Iвaн, р. Мaцoшин, Жoвквa, вст. 31 гpyдня 1923. † 20 лютoгo 1931, пр. 36 лiт.
- В. 251. Чyль Рoмaн, р. Силчiв, Вoлинськa, вст. 29 лютoгo 1928. † 6 чepвня 1931, пр. 32 poки.
- В. 253. Кypтий Дмитpo, р. Хoдoвичi, Стрий, вст. 28 лютoгo 1923. † 29 чepвня 1931, пр. 42 лiт.
- В. 255. Сaрaхмaн Тeoдop, р. Вaньoвичi, Сaмбiр, вст. 12 липня 1910. † 24 вepecня 1930, пр. 59 лiт.
- В. 261. Клiщ Дмитpo, р. Вoжирянe, Рoгaтин, вст. 31 жoвтня 1923. † 14 гpyдня 1930, пр. 56 лiт.
- В. 262. Цiркoт Тимкo, р. Бopтнe, Гopлицi, вст. 31 бepeзня 1921. † 26 лютoгo 1931, пр. 51 лiт.
- В. 270. Пiдгурськa Мaрiя, р. Стaрoмiлчиннi, Скaлaт, вст. 31 гpyдня 1923. † 16 липня 1931, пр. 41 лiт.
- В. 273. Лioбняцький Oлeксa, р. Сyпpaнiвкa, Скaлaт, вст. 31 ciчня 1920. † 16 тpaвня 1931, пр. 50 лiт.
- В. 274. o. Нoвocaд Вacиль, р. Жeлeхiв вeликий, Кaмiнкa cтpум., вст. 28 лютoгo 1929. † 18 жoвтня 1930, пр. 47 лiт.
- В. 275. Швeць Iвaн, р. Дaрaхiв, Тeрeбoвля, вст. 28 лютoгo 1920. † 27 лютoгo 1931, пр. 46 лiт.
- В. 276. Кoвaльський Пeтpo, р. Дyбний, Нoвий Сaнч, вст. 31 липня 1929. † 12 лicтoпaдa 1930, пр. 42 лiт.
- В. 276. Милькoвич Iвaн, р. Coкoлe, Лiскo, вст. 31 гpyдня 1928. † 15 жoвтня 1930, пр. 36 лiт.
- В. 276. Бoвaн Aннa, р. Збiйня, Зeмплин, вст. 17 бepeзня 1909. † 12 липня 1931, пр. 65 лiт.
- В. 281. Maксимяк Aннa, р. Дoрoвизнi, Стрий, вст. 31 гpyдня 1929. † 25 липня 1931, пр. 41 лiт.
- В. 283. Цюпилo Сeмeн, р. Лyчницi, Рoгaтин, вст. 31 гpyдня 1920. † 28 жoвтня 1930, пр. 35 лiт.
- В. 285. Лaхвaцький Oлeксa, р. Вoсцянoвичi, Лiскo, вст. 31 липня 1923. † 28 квiтня 1931, пр. 36 лiт.
- В. 285. Сидop Aндрiй, р. Iздeбкi, Бpeзoв, вст. 31 липня 1923. † 8 липня 1931, пр. 57 лiт.
- В. 286. Кичeй Mиxaйлo, р. Зaвaдкa, Сянoк, вст. 20 ciчня 1914. † 27 гpyдня 1930, пр. 46 лiт.
- В. 286. Вoлaр Iвaн, р. Лioгoвиськa, Лiскo, вст. 30 чepвня 1923. † 11 квiтня 1931, пр. 34 лiт.
- В. 294. Бaюc Мaрiя, р. Oстрiв, Тepнoпiль, вст. 30 квiтня 1928. † 22 бepeзня 1931, пр. 35 лiт.
- В. 295. Бopoвич Mиxaйлo, р. Цeгyлa Яpoслaв, вст. 31 гpyдня 1917. † 28 тpaвня 1931, пр. 53 лiт.
- В. 296. Кaлiнoвськa Мaрiя, р. Ню Кeнcинтoн, Пa., вст. 31 бepeзня 1926. † 5 вepecня 1930, пр. 23 лiт.
- В. 299. Лioтий Maтвiй, р. Кopoпeць, Зoлoчiв, вст. 31 гpyдня 1924. † 6 вepecня 1930, пр. 34 лiт.
- В. 300. Oлeксюк Aннa, р. Бepeш дiльний, Лiскo, вст. 30 лicтoпaдa 1927. † 10 лютoгo 1931, пр. 36 лiт.
- В. 300. Kaтинський Тeoдop, р. Кopoснo, Дoбpoмиль, вст. 30 чepвня 1919. † 18 тpaвня 1931, пр. 49 лiт.
- В. 301. Пeтpинa Aннa, р. Сaрaфинeць, Гopoдeнкa, вст. 30 чepвня 1924. † 17 липня 1931, пр. 46 лiт.
- В. 305. Гнaтюк Вacиль, р. Нaгopяннi, Зaлiщики, вст. 30 вepecня 1929. † 5 cepпня 1931, пр. 44 лiт.
- В. 310. Тижник Стeфaн, р. Зaмoчoк, Жoвквa, вст. 31 липня 1924. † 8 чepвня 1930, пр. 36 лiт.
- В. 319. Вiтушинський Клим, р. Вaрaбiшкa, Збapaж, вст. 31 тpaвня 1927. † 28 тpaвня 1931, пр. 57 лiт.
- В. 320. Вaйдa Вacиль, р. Книгинич, Рoгaтин, вст. 31 тpaвня 1916. † 30 бepeзня 1931, пр. 35 лiт.
- В. 324. Лoшпiльськa Oлeнa, р. Гpимaлiв, Скaлaт, вст. 31 гpyдня 1923. † 5 жoвтня 1930, пр. 27 лiт.
- В. 324. Гpиндaй Mиxaйлo, р. Тoвмaк, Кoлoмiя, вст. 31 жoвтня 1926. † 21 ciчня 1931, пр. 50 лiт.
- В. 325. Яцишин Iвaн, р. Нaстaciв, Тepнoпiль, вст. 31 cepня 1928. † 30 жoвтня 1930, пр. 32 poки.

- В. 332. Смоляр Серафим, р. Смушне-Арова, Меге, вст. 31 грудня 1907. † 24 жовтня 1930, пр. 45 літ.
- В. 333. Пасек Анна, р. Чернів, Букачівці, вст. 30 квітня 1925. † 17 листопада 1930, пр. 30 літ.
- В. 333. Іванько Олена, р. Земплич, вст. 30 квітня 1925. † 27 лютого 1931, пр. 45 літ.
- В. 333. Фідаш Марія, р. Бобецька, Турка, вст. 31 грудня 1930. † 3 серпня 1931, пр. 38 літ.
- В. 334. Гомзяк Теодор, р. Білич долішній, Ст. Самбір, вст. 30 червня 1916. † 12 жовтня 1930, пр. 43 літ.
- В. 334. Ковталюк Марія, р. Шоломия, Бібрка, вст. 31 липня 1926. † 21 жовтня 1930, пр. 31 літ.
- В. 336. Білий Стефан, р. Гордович, Ст. Самбір, вст. 24 квітня 1914. † 31 січня 1931, пр. 43 літ.
- В. 342. Кіра Юлія, р. Вілополь, Сянок, вст. 17 грудня 1913. † 21 вересня 1930, пр. 53 літ.
- В. 349. Могелєвська Анна, р. Лісановці, Камінець Подільський, вст. 31 липня 1929. † 26 березня 1931, пр. 37 літ.
- В. 349. Козак Марія, р. Клебанівка, Збараж, вст. 31 березня 1916. † 23 липня 1931, пр. 35 літ.
- В. 357. Фосик Теодор, р. Жабокруки, Бібрка, вст. 30 квітня 1923. † 10 квітня 1931, пр. 42 літ.
- В. 360. Кретович Кость, р. Колинці, Товмач, вст. 30 липня 1927. † 26 листопада 1930, пр. 47 літ.
- В. 361. Гузар Михайло, р. Стрільська Старі, Бібрка, вст. 31 грудня 1918. † 16 жовтня 1930, пр. 44 літ.
- В. 361. Цільник Василь, р. Трудовач, Золочів, вст. 31 січня 1918. † 25 грудня 1930, пр. 59 літ.
- В. 362. Петришин Юрко, р. Гостів, Товмач, вст. 31 грудня 1925. † 11 січня 1931, пр. 53 літ.
- В. 365. Гулик Василь, р. Рипид, Сянок, вст. 30 червня 1923. † 19 червня 1931, пр. 47 літ.
- В. 367. Шургот Микола, р. Потятищі, Рогатин, вст. 31 серпня 1928. † 5 лютого 1931, пр. 56 літ.
- В. 370. Лисак Андрій, р. Довжанка, Тернопіль, вст. 30 квітня 1921. † 10 жовтня 1930, пр. 57 літ.
- В. 382. Яцила Марія, р. Магапой Плейн, Па., вст. 30 листопада 1929. † 1 грудня 1930, пр. 19 літ.
- В. 384. Льчишин Іван, р. Полтва, Перемишляни, вст. 19 травня 1911. † 9 квітня 1931, пр. 44 літ.
- В. 388. Пірко Микола, р. Стрільбиці, Самбір, вст. 31 січня 1921. † 18 травня 1931, пр. 36 літ.
- В. 390. Бойко Андрій, р. Чернихівці, Збараж, вст. 31 травня 1930. † 13 червня 1931, пр. 40 літ.
- В. 396. Підзельська Марія, р. Чистилів, Тернопіль, вст. 30 квітня 1921. † 27 січня 1931, пр. 48 літ.

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ!

ДІТИ ЧЛЕНІВ У. Н. СОЮЗА МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ

ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1930 Р. ДО 31 СЕРПНЯ 1931 Р.

- В. 7. Сухиня Юлія, вписана 28 лютого 1927. † 27 листопада 1930, прожила 5 літ.
- В. 21. Мартинів Володимир, вписаний 31 серпня 1925. † 25 вересня 1930, прожив 6 літ.
- В. 38. Нусь Теодор, вписаний 31 січня 1925. † 15 серпня 1931, прожив 8 літ.
- В. 55. Манастирський Олександр, вписаний 31 червня 1924. † 27 серпня 1931, пр. 9 літ.
- В. 62. Бідей Михайло, вписаний 30 липня 1921. † 6 лютого 1931, прожив 14 літ.
- В. 65. Жарський Володимир, впис. 30 березня 1929. † 9 серпня 1931, прожив 2 роки.
- В. 90. Маршанич Анна, спис. 30 квітня 1930. † 15 вересня 1930, прожила 1 рік.
- В. 108. Потажний Олекса, впис. 31 січня 1931. † 14 березня 1931, прожив 3 роки.
- В. 223. Мельник Юсиф, впис. 30 червня 1930. † 26 вересня 1930, прожив 1 рік.
- В. 248. Задорожна Софія, вписана 31 жовтня 1927. † 29 серпня 1931, прожила 15 літ.
- В. 271. Гураль Роберт, вписаний 31 січня 1931. † 10 березня 1931, прожив 1 рік.
- В. 276. Надзьяк Іван, вписаний 30 червня 1921. † 8 листопада 1930, прожив 16 літ.
- В. 320. Тарас Андрій, вписаний 30 червня 1921. † 17 червня 1931, прожив 14 літ.
- В. 326. Срибер Анна, вписана 31 грудня 1930. † 4 травня 1931, прожила 3 роки.
- В. 371. Тарновський Григорій, впис. 31 грудня 1921. † 15 лютого 1931, прожив 16 літ.

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ!

Микола Вороний.

ЄВШАН-ЗІЛЛЯ.

Жив у Києві в псеволі
Ханський син, малий хлопчи-
[на —

Половецького то хана
Найулюблена дитина.

Мономах князь Володимир
Взяв його під час походу
З ясирем в полон і потім
При собі лишив за вроду.

Оточив його почотом
І розкошами догідно —
І жилось тому хлопяти
І безпечно і вигідно.

Час минав. І став помалу
Рідний степ він забувати,
Край чужий, чужі звичаї
Як за рідні уважати.

Та не так жилося хану
Без коханої дитини:
Тяжко віку доживати
Під вагою самотини!...

Зажурився, засмутився,
В день не їсть, а серед ночі
Плаче бідний та зітхає,
Сну не знають його очі.

Ні від кого він не має
Ні утіхи, ні поради —
Світ увесь йому здається
Без краси і без принади.

Кличе він співця до себе
І таку держить промову,
Що, мов кровю з його серця,
Слово точиться по слову:

„Слухай, старче! Ти буяєш
Яним соколом у хмарах,
Сірим вовком в полі скачеш,
Розумієшся на чарах.

„Божий дар ти маєш з неба
Людям долю віщувати,
Словом, пісню своєю
Всіх до себе привертати.

„Ти піди у землю руську,
Ворогів наших країну;
Відшукай там мого сина,
Мою любово дитину.

„Розкажи, як побиваюсь
Я за ним і дні і ночі
Як давно вже виглядають
Його звідтіль мої очі.

„Заспівай ти йому пісню
Нашу рідну, половецьку,
Про життє привільне наше,
Нашу вдачу молодецьку...

„А як все те не pomoже, —
Дай йому євшана-зілля,
Щоб, понохавши, згадав він
Степу рідного привілля!”

І пішов співець в дорогу,
Йде він три дні і три ночі...
На четвертий день приходить
В місто Київ опівночі..

Крадькома пройшов, мов зло-
[дій,

Він до сина свєго пана
І почав казати зтиха
Мову зрадженого хана.

Улещає, намовляє...
Та слова його хлопчину
Не вражають, бо забув вже
Він і батька і родину.

І співець по струнах вдарив!
Наче вітер у негоду
Загула невпинна пісня,
Пісня вільного народу —

Про славетнії події,
Ті події половецькі,
Про лицарські походи,
Ті походи молодецькі...

Мов скажсна хуртовина,
Мов страшні Перуна громи —
Так ревли-стогнали струни
І той спів співця — сіроми!

Але ось вже затихає
Бренькіт дужий, акордовий
І замісто нього чути
Спів народній, колисковий.

То співець співає тихо
Пісню тую, що співала
Мати сипові своєму,
Як маленьким колисала.

Наче лагідна молитва,
Журно пісня та лунає...
Ось її акорд останній
В п'яті ночі потопає.

Але спів сей ніжний, любий,
Ані перший — сильний, ду-
[жий,

Не вразив юнацьке серце —
Він сидить німий, байдужий.

І схилилася стареча
Голова співця на груди:

Там, де пустка замість серця,
Поратунку вже не буде!...

Але ні! Ще є надія
Тут, на грудях, в сповиточ-
[ку!...

І тремтучими руками
Розриває він сорочку.

І з грудей своїх знімає
Він євшан, чарівне зілля
І понюхать юнакові
Подає оте бадилля.

Що це враз з юнаком сталось?
Лице зблідло у небоги,
Затремтів, очима блиснув
І зірвався на рівні поги.

Рідний степ, широкий, віль-
[ний,

Пишнобарвний і квічастий
Раптом став перед очима —
З ним і батенько нещасний!

Воля, воленька кохана!...
Рідні шатра, рідні люди...
Все те разом промайнуло,
Стисло горло, сперло груди.

„Краще в ріднім краю милім
Полягти кістями, скопати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати!”

Так він скрикнув. І в дорогу
В нічку темну та погожу
Подались вони обое,
Обминаючи сторожу.

Байраками та ярами
Неутомно проходили —
В рідний степ, у край веселий
Простували, поспішали...

Марко Вовчок.

СТЕПОВИЙ ГІСТЬ.

Давним-давно на Україні стояв хутір, а в тому хуторі проживав козак Данило Чабан з жінкою та дітьми.

Хутір цей, де вони жили, такий, що кращого не бажав би собі найбільш вимисливий чоловік. Дістався він Данилові, перейшовши через руки Бог зна кількох прадідів та прабабок; а звіснож кожному, що, де оселиться Українець з Українкою, там зараз зацвіте вишневий садочок коло білої хатини, запахнуть усякі квітки, простелються криві стежечки по степу та гаю та розлягатимуться мьлодійні пісні — то можете увявити собі, який то садок був, викоханий стількома поколіннями Чабанів, яка то сила квіток, скільки улюблених куточків і в степу і в лісі і на сумежній луці, та яке то багатство пісень!

До того сам Бог умістив цей хутір між степом та лісом, річкою та лукою, горою і долиною: з одного боку степ ховався з очей, безкрай, запашний, покритий хвилями зелені — з другого знімались до неба гори, то заквітчані деревами, мягенькою травицею, то каменясті і оголені. Прегарна долина, зовсім самотна, без тропу або дороги, якось щасливо цвіла собі з третього боку, а з четвертого котила води свої річка то через луку,

врівень з мягкими берегами, відбиваючи в своїх водах одно небо з його світилами та габу гнучкого комишу, то рантом попадала між дві скелесті кручі і шуміла під їх величешною аркою.

*

Одного вечора зібралися гості у Данила Чабана. Вечір був тихий, темний, гості були задумані та сумирні, господарі не клопітливі і не веселі. Більш розмовляли очима, як словами. Усіх либонь огорнули одні й ті самі думки, усім лежали тягарем на серці одні турботи. Зрідка зверталися до Андрія Крука з запитанням про місто Чигирин і, коли вели розмову, то все про Чигирин.

Знати було, що Андрій Крук добре знав це місто: він відповідав, не запинаючись, і немов малював своїм оповіданням і мури чигиринські і вулиці і кріпосні вали.

Жіноцтво журливо прислухувалося до чоловічої розмови, а коли ця розмова втихала і звої диму почали овивати вусаті обличчя, вони тихо проміж себе шепотіли. В їх шепоті все чулося про усякі січі, про спалені міста, зруйновані села, про полеглих у січі людей.

Одна бабуся сиділа, піби скамяпіла, нерухомо; тільки в ряди-годи, коли усі змовкли, вона, немов прокинувшись, говорила:

— Мої обидва пішли. Сама виряжала!

Діти не вовтузились, не пустували, а тулились де-небудь у куточку і з наспленими личками теж думали свої думи, або, присівши до старих, нашоропували уха і либоп ловили кожний погляд та затамлювали кожне слово.

На дворі було темно, і в хаті стало тихо-тихо. Коли це хтось постукав у хатне віконце...

Сталося це так несподівано, що зразу ніхто не вірив сам собі. Але стукнуло вдруге і ще раз і чути було виразно, ясно, голосно.

Господар підвівся з свого місця і пішов відчиняти двері; його гості та приятелі смоктали безпечно, як перше, люльки; жіноцтво сполохалося, дівтора здригнулася.

Данило відхилив двері і спитав, хто стукає. Йому відказали, що це подорожній утомлений чоловік просить дозволу відпочати у ласкавого господаря.

Данило на це відповів: „Милости просимо” і, розчинивши двері навстіж, запросив подорожнього увійти.

*

В розчинені двері потягло запашним вечірним повітрям, і на хвилину блиснуло кілька блідих зір, потім двері заступила велитенська людська постать, у всіх закутках залунало і прогуло „Помагай Біг” і, пизько схиливши голову, боком пронесши могутні плечі, вступив до хати подорожній.

Колиб у хаті були люди хиткішої, менш спокійної вдачі, вони певноб змішалися і не зналиб, як вітати цього подорожнього. Хоч на Україні і павдивовижу могутна та блискуча ко-

зацька краса, проте не легко булоб знайти де пару цьому подорожньому, що увійшов до Данила Чабана. Цей височезний зріст разом з дивною огрядністю та гнучкістю, це засмалене суворе лице з огняними очима, чуткість та обачність до всього і разом вільний, безпечний спокій хоч кого заставилиб здригнутися.

Господар та його гості з свого боку показали себе примірно: коли дивились на такого мандрівця, певно їм приходили на гадку питання, від яких смертельно свербів язик: звідки він прибув і куди мадрує? Скільки він виходив гір та долин, поки втомилось його міцне тіло? Знає він либоп трохи й Січ Запорозьську, бачив і всю Україну з краю в край.

Але ніхто не потурбував подорожнього, а себе не зневажив ні лукавим, ні правдивим питанням. Розмовляючи, тільки дивилися на нього, на його селяське убрання, та міркували про себе, де та тихомирна пива, оброблена його руками, на якій він здобув собі шрамище на всю щоку, від горбатого носа до чуткого уха.

Одначе що-далі йшла розмова, тим подорожній ставав балакливіший: мабуть заохочений увагою усіх присутніх та мовчазним спочуттям, він почав описувати так живо і яскраво недавні битви, що всі затаювали дихання, піби сами навіч бачили справжні січі. Спокійні з виду козаки запалилися; жіпки скрикували і плакали, діти, втративши сон, що все перемагає, і ті з пів розкритими устоськами, з широко розплющеними очима, сиділи нерухомі на своєму місці, немов зачаровані.

*

Зненацька різко пронеслися два постріли з пістоля, один за другим. Усі в хаті припинили і нашорошили уха. Постріли донеслися звідкілясь із

степової далечини і знову настала спокійна тиша, як і попереду. Мовчанка тяглася далі, але більш ніякого згуку не донеслося, окрім повіу пахучого повітря в розквітлім гиллю садка, що обступив навкруги хату.

— І до вашого хутора долітає голосок! — промовив подорожній.

— Це чи не з чигиринського шляху? — мовив і собі Андрій Крук.

Тим часом жіноцтво стало розпрошуватися з господинею, вибіраючись додому. Одні вели, інші несли дітей. Потонула в запашному розквітлому саду хата, в якій тремтяче світло каганця відсвічувалось на вусатих обличчях; на порозі напів одчинених дверей постать господаря, що проводив очима гостей, які тихо зникали на окружних стежках; двір, що виходив у степ, ніде ані тину, ані огорож, окрім шелестячого дерева — це все являло, здавалося, мирний сільський малюнок, але разом з тим малюнок цей також дихав, сказатиб, якоюсь особливою, німою та тихою, але грізною силою.

З гостей лишилися тільки Андрій Крук та Семен Ворошило.

*

— А як тепер добратися до Чигирина? — спитав подорожній, спускаючи голос, як звичайно мимохить робить це чоловік непевного часу, знімаючи розмову про щось для себе важне.

— Трудновато, — відповів господар.

— Тепер туди просто й ворона не перелетить, — зауважив Андрій Крук.

— А чи далеко до Чигирина? — спитав подорожній.

— Кращеб далеко — та легко, а то близько, та слизько! — озвався Ворошило, а Андрій Крук уважніше поглянув на подорожнього, а господар на Андрія Крука.

— Нашому братові, мандрівцеві, нема чого розбірати доріг, — відповів мандрівець, — хоч часом дорога випаде й докученька, а береш її... Гаразд, як лучиться добрий товариш, панове!

Йому відповідали значучими поглядами.

Якийсь час тяглася оця німа розмова, але остільки красномовна, що після неї і слів не треба було; один одного признали.

— З Січі товариство уклін засилає! — сказав мандрівець, — а мене послом у Чигирин.

— Ми вам вірні друзі і слуги! — відповіли йому козаки в один голос.

— Мені треба пробратись у Чигирин, — сказав Січовик, трохи помовчавши.

— Всі шляхи відрізано.

— А Гунин хід?

— У них в руках.

Січовик замислився, але видно було, що його не обманута надія засмутила, не лякала трудність, а що просто він прибірав в умі нових способів та засобів, як краще осягнути задуману ціль.

— Слушайте, товариші, — сказав він, подумавши, — мені треба пробратись у Чигирин до Петра Дорошенка. Справа тут іде не про одну голову, а про всю Україну... Як я опізбоки.

*

Господині не було в хаті, діти поспалися, сидючи, і він уже хотів був повести річ далі, як раптом зустрівся з утопленими в нього очима, немов двома величезними альмазами, що горіли співчуттям та увагою. Очі ці сяяли з темного неосвітленого кута хати і, тільки добре приглянувшись, Січовик доглянув там ставну постать

дівчинки, що виявилася непорушно у тінку: вона як оперлася на складені рученята, витягши голівку, встромивши очі, так і застигла, неначе заслухалась.

— Це моя маленька дочка, — сказав господар, оглянувшись слідом за очима Січовика. — Марусю, підійди сюди!

Маруся надійшла до батька. Блискуче світло ударило їй просто в личко і розсипалося по всій її стрункій постаті. Це була справжня дівчина-Українка з темними оксамітними бровами, з засмаленими щічками, у вишитій сорочці з широкими рукавами, у синій запасці і червонім поясі. Густе біляве волосся заплетене у коси і в косах трохи було кучеряве та лисніло, як шовк. На голові був вінок із квіток: одні з них уже повяли, інші ще були свіжі і трохи пахли.

— Марусю! — мовив батько, — що ти чула з нашої розмови?

— Усе, — відповіла Маруся.

— А що?

— Треба у Чигирин, — промовила вона, — треба до пана гетьмана...

— Слухай, дочко, — сказав батько повагом і стиха, — про те, що ти чула, не кажи жадній живій душі, так наче ти не чула. Розумієш?

— Розумію, тату! — відповіла Маруся.

Батько не наказував удруге і Маруся не давала ніякої обіцянки, але про непохитну щирість дівчати це було й сумніву.

— Не треба тобі слухати наших річей, Марусю, — сказав Данило. — Піди, поклич матір з саду; скаже їй, що брати послули.

*

Маруся покірливо пішла до дверей, але ту-ж мить разом почулося кінське тупотіння, — скакала ніби ціла ватага кінниці, чути було на різні

грубі голоси гукання, і бліде, як смерть, лице господині указалося на дверях.

— Скачуть верхівці... ватага... — промовила вона. — Просто до нашої хати... ось вопи...

— Пропало все діло! — глухо вигукнув Данило.

Січовик став уже на рівні ноги і держав у руках шапку. Козаки стояли мовчки. Метушні не було найменшої, але знати було, що мислі тяжко напружені були в кожній голові і що тисячі плянів і намірів перевернулося у кожного на умі.

Господиня зачинила двері знадвору в сіни і з сіней у хату і стояла, не зводячи очей з чоловіка, дожидаючи наказу та розпорядку.

Коло неї так само бліда і в такому ж замішанні стояла Маруся.

— Ви спіть! — промовив Данило, звертаючись до козаків. — Ти роби щось, ший! — сказав він жінці. — Я пішов до товариша ще завидна... Козаки прийшли оглянути воли, торгують у мене.

— Єсть вихід із світлиці у степ, — звернувся він до Січовика, — йди за мною!

Все це сказано було хутко, а зараз потому виповісно хутчій, ніж це можна розповісти словами.

В одну мить обидва козаки лежали на лавках і спали завидним сном, підклавши під голови люльки та шапки; світло грало на їх обличчях, ані трохи не трівожачи їх міцного сну; дихання було таке мірне, що по ньому можна було немов на годиннику числити час; хазяйка сиділа над роботою, Маруся теж, і обидві пильно потонули в мудрості мережаних рукавів.

Данило з Січовиком швидко переступили темні сіни, відчинили і зачинили за собою двері в світлицю.

*

Тим часом ватага пригналася і була вже перед ганком: хропіння коней, розмову верхівців виразно було чути в хаті; потім кілька чоловіків зсочило з коней, а далі нагло загрюкано у двері, і хтось грубим голосом крикнув:

— Ей, ви!... відчиняйте!

Не встигла господиня звестися і спитати, хто там, як двері мало не одскочили від одвірків від нового грюкання, і вибита шибка задзвеніла у хаті, упавши додолу разом з висадженою рямою. З шорсткими вусами і широкими вилицями пика зазирнула у вікно, швидко та підзорливо все оглянула і гукнула:

— Чого не відчиняєш?... Чого не відчиняєш?...

Господиня випустила з рук роботу, але все ще стояла, вагаючись, на одному місці.

— Відчиняй! — загукало відразу кілька грізних голосів, і двері так затремтіли від ударів, що уся хата здригнулася.

Господиня відчинила двері. Ватага чужоземних солдатів вдерлася до хати і з шумом та гамором кинулася шарити по усіх кутках.

Господиня, зібравши коло себе малу дітвору, нагло розбуджену, перелякану і здивовану, що жадливо стежила за всею метушнею очима, повними сліз, стояла осторонь і байдужно дивилася на те, як увесь її хатній прибір, усе хазяйське добро кидали додолу, били і нищили.

*

Тим часом, як одні присікалися з допитами до Андрія Крука, що позирив на весь рот замість усякої відповіді і, немов опянілий від сну, хитався то на той, то на цей бік, як хитається свитка на жертці вітряної погоди, інші штовхали попід боки Семена Ворошила, який підводився,

позирив на них, вважав їх то за кума Гарасима, то за кума Явдокима, і знов падав на лаву, немов підстрілений.

— Це він! Той самий!... Ні, не він!... Ні, він!... — кричала військова ватага, сперечаючись між собою і термосячи обома козаками.

— Де господар?... Подавай господаря! — кричав, як несвій, знати, старший ватаги.

— З рапку до приятеля пішов у гості, — відповіла господиня.

— В гості?... Дам я вам гості! Зрадшики! Бунтівники!... Що це за люди?

І він, замість того, щоб указати, вдарив з усеї сили нагаєм спершу Крука, потім Ворошила, і з таким виглядом підступив до господині, що вона поступилася назад, немов перед розлютованим звірем.

— Знайомі люди, — відповіла вона, перемагаючи після цього мимовільного руху знову своє замішання. — Прийшли воли торгувати у нас, дожидають чоловіка.

— Так, так ваша моєць, — обівався Андрій Крук, встаюючи і проганяючи буцім останні сні, — ми прийшли воли торгувати і не застали хазяїна.

— Перестань верзти, дурний хлопе! Хитруни! знаємо ми вас! Повязати їх! — гукнув він до своїх, і вони ту-ж мить накиннулись на козаків, немов шуліки.

Саме в той час відчинилися двері і до хати вступив Данило.

— Хто такий? — загукав старший, накидаючись на нього.

— Та колись люди тутешнім господарем звали! — відповів Данило.

— Ей ви! Чи стоїть варта коло двору! Не дрімати! Чуєте?

— Коли тобі миле твоє життя, — почав він, звертаючись до Данила, що стояв перед ним, — відповідай мені

зараз без викрутів: де бунтівник-Запорожець? Відповідай просто!... А то я тебе в попіл зітру!

Сказано це було чванливо і крикливо. Данило позирнув на доволі грубу постать перед собою і відповів спокійно:

— Не відаю ні про якого бунтівника-Запорожця!

— Я хату твою в попіл оберну! Я тобі й сліду від неї не лишу! Чуєш?

— Ваша воля й ваша сила! — так само спокійно відповів Данило.

— Та він не втіче від нас! Варто ізза цього гарячитись? — сказав другий, теж, знати, офіцер.

— Є що їсти? — загукав гнівно старший, нагло і люто кидаючись на всі боки і нюхаючи повітря. — Що? Подавай сюди! Хутко! Подавай!

І він тупотів ногами і лупив своєю шаблею об стіл.

— Жінко! — промовив Данило, — поспішай з вечерею.

Господиня проворно взялася готувати гостину. Очі її оббігли усю хату, усі кутки, піби шукаючи когось і, здавалося, якась тривога промайнула на її байдужному обличчі.

Вона шукала очима Марусі і тільки тепер примітила, що дівчина непомітно зникла підчас метушні.

*

Чудова, темно-блакитна прозора, тепла ніч таємничо зоріла, коли Маруся спішно вислизнулася з хати, проповзла попід гиллястим наметом розквітлої калини, що стелилася по землі, і опинилася в саду. Тут її сховали кучеряві яблуні і густі, як сітка, черешті.

Тут вона постояла, ждучи, поки перестане битися серце. Кожна жилка в ній билася, ноги підгиналися під нею, мислошки роїлися і мішалися; якісь блискучі образи літали перед очима, а з очей точилися пекучі сльо-

зи від нової, досі незнаної туги на серці, суміш із якоюсь радісною надією.

Від свіжого нічного повітря вона прийшла до пам'яті, нарешті й сльози припинилися і думки взяли лад.

Усе навкруги було таке свіже, пахуче та цвітуче! Усе таке любе і близьке серцеві! Уся сповнена любови і смутку вона нахилилася і палко почала цілувати траву, квіти, нахилене гилля, звертаючи туди і сюди очі свої, виказуючи усю істотою своєю і вагання і щиросердну прихильність до чогось, не зовсім ще ясно зрозумілого, але що вже поглинуло усю її душу.

Легенький шелест між деревами проняв її морозом. Вона припала до землі, і уся її біла постать потонула в розквітлому білому гиллі.

Все знову замовкло.

Вона на якийсь час немов прикипіла до землі серед цього німого саду під м'яким світлом і мерехтінням зір, серед тихомірних нахощів квіток і трави, — всюди кругом неї було тихо, і вигуки, що долітали з двору, пронизливо тремтіли в теплом повітрі.

Вона хотіла вже було відхилити гилля, що крикивало її, як знову пропісся легенький шелест, такий самий, як і попереду, і просто перед нею виринула здоровешна постать Січовика між двома високими черешнями.

Марусине серце радісно затремтіло і слідом потому журно та жахливо затріпотіло.

Постоявши трохи, Січовик рушив далі, — знати, простував до виходу з саду пад річку. Вслитенська постать його здавалася велитенською тішшо — так легко, так тихо, так зручно пробивалася вона поміж густими, міцно сплетеними між собою черешнями

та кучерявими яблунями: ані шелесту не було чути, ані колихання не було помітно.

Сама не розуміючи добре, чому і на що, Маруся пробіралася й собі слідом за Січовиком, часом тільки зупиняючись від тьохкання та заміраючя серця.

Так обоє перейшли вони через увесь сад, вибралися за огорожу з живої виткої і повзкої зелені і опинилися коло річки.

Річка колисалася між берегами з якимсь невгомним ропотом. Побережній комиш сріблився у темряві; золоті зорі миготіли на хвилях і блискотіли у небі. До в'язу, що попустив спідне гилля своє у річку, прив'язаний був човен, хисткий і легенький, як шкаралупа. Сумежна лука, гори — усе повите було тишею і прозорою теплою імлою.

*

Тут Січовик знов спиився, обертаючи погляд у всі боки і міркуючи, — як раптом почув позад себе дитячий тихий голосок і туж мить почув дотик дитячих піжних рученят. Він обернувся, як людина, якої ніщо не в силі ані здивувати, ні вразити, і побачив перед собою Марусю.

— А що, дівчино? — спитав він її таким рівним голосом, ніби і в зароді не бувало ніякого лиха ні напасти.

Але Маруся не примогла вимовити й словечка і тільки, ухопивши його за руку, з благанням звертала до нього очі.

Проте ці очі говорили так красномовно і так багато, що Січовик погладив її по голівці. Щось схоже на ласкаву ніжність, на жалісне співчуття виявила його нахилена постать.

— Можна пробратися до Чигиринця! — вимовила Маруся.

— Яким же робом, дівчино-пора-

донько? — спитав він, стиха усміхаючись.

— В степу стоїть батьків віз із сіном, — промовила Маруся, — воли пасуться теж у степу... Я все знаю, де й що... Запряжемо воли... Лягай у сіні... Я повезу до Книшєвого хутора... Там річка... За річкою вже чигиринська сила!

Січовик дивився в блискучі її очі, на її тремтячу легеньку постать, що стояла перед ним, і чув, як колотиться маленьке серденько. Він почув раптом, що його мужне, загартоване серце немов розтоплюється в грудях і щось таке з ним подіялося в ту хвилину, що й онісся не міг він доладу розказати, а тільки замислювався, згадуючи.

— Хто це тобі цю думку подав, Марусю любя? — спитав Січовик.

— А я знаю казку, — відповіла Маруся, — так дівчина від розбійників утікла...

*

Тихо посувався величезний віз степовим шляхом; при світлі погасаючих зір мигтів степ, недавно викошений і уже густо і м'якко застелений молодю травою та квітками, усипаний ще не зів'ялими стогами запашного сіна. Тихо посувався величезний віз шляхом. Тихо було навкруги і два-три гукання в далечині, два-три далеких постріли ще більше давали відчувати цю тишу.

Перед Маруссю розбігався краєвид на всі боки широко та далеко. Кожний найменший згук ловило її чутке вухо: найменше шелестіння трави або пташиних крилець — і безусипливо її очі зверталися на всі боки і стежили за кожною точкою. У тьмі літнього досвітку не видно було виразно її личка, нічим не виявляла вона своїх думок чи почувань, але вся невеличка постать її на версі кошла-

того зеленого воза говорила про її невсипущу пильність, про її томливу тривогу.

Аж ось почулося тупотіння значної кінної ватаги; праворуч показалася юрба верхових та скажепо летіла до Марусинового воза.

Скільки диких, похриплих голосів здалеку загукало до неї:

— Стань!
стань!

Вона спинила воза.

Миттю обступили її, і питання на чужій для неї мові посипалися з усіх боків:

— Куди?... Звідки?... Чия ти?...

— З хутора,
— відповіла Маруся.

— Данила Чабана дочка. Везу сіно на хутір Гони, до пана Книша.

Заспокоєні верхівці роступилися трохи, і хрипливий голос мовив з досадою:

— Яж казав вам, що фальшива тривога, а ви полохаєтеся, як степовий птах! Ну, деж ваші шпигуни?

— Про те піякої біди не сталося від того, що ми проскакали пів верстви у бік! — відказав на це другий голос, видимо, якоїсь молоді та безжурної людини.

— Коли в голові гуляє вітер, то все не біда! — незадоволений пробурчав перший.

Дальше бурчання заглушив свист нагая і тупотіння копя, що рванувся вперед.

— Ох, сердитий який! — промовив другий голос із легким сміхом. — За мною, хлопці! Віз захопіте!

Ватага рушила і під її вартою рушив Марусин віз.

Куди дівчина не обертала свої очі,

усюди бачила вона коло себе похмурі, зловіщі постаті, грубі суворі обличчя; усі їхали ходюю і немов відпочивали, понурившись у свої думки і на час забувши про сторожкі козацькі звичаї. На одних обличчях знади було сум, на інших турботу або невгавучу відвагу або байдужність до всього на світі.

Коло самінького воза, черкаючись об нього, їхав уже не молодий

верховець. Очі дівчини, при звичаєні до присмерку, добре розгляділи кожному грубу рису його живого, розумного лиця. Він дивився пильно на неї і без слів можна було зрозуміти його погляд: „Чудне оце мале дівча! Чудний і той, хто обібрав цю крихку цяцьку за погонича серед ночі неспокійного, непевного военного часу!”

— У тебе, дівчинош рідні батько та мати, чи ні? — спитав він несподі-

Ілля Репін: СТУДІЯ КОЗАКА.

вано Марусю і, помітивши, що вона не розуміє його мови, каліченою українською мовою переклав їй це питання.

— Рідні батько і мати, — відповіла Маруся.

Погляд його впився в неї ще більш непевно і став іще допитливіший та пронизуватіший.

— А ваші батько та мати живі?... Багато у вас рідні? — питала і його Маруся. — Є у вас діти? Дочки чи сини у вас?...

Не знати, чи тихий здержливий голосок чи звичайне питання розбуркали заглушені радощі та тугу на серці; тільки вони прокинулися і допитливо, підзорливе обличчя, що наповнило Марусю томливою тривоگوю, стало якимсь ігрищем то охмарюючих його тіней то світлих просвітків: спомини, образи, жалощі, надії, здавалося, душили сильну людину, підступаючи живими припливами. Чудно дивились тепер на Марусю ці підзорливі, попереду допитливі очі, ніби жадаючи знайти в її образі якийсь інший, далекій образ, що заставляв, може, колись усміхатися тепер тремтячі губи.

— Так, у мене єсть дочка, — промовив він, помовчавши чимало.

— Велика? — спитала Маруся.

Він усміхнувся. Мабуть перед його очима промайнула дуже маленька, немічна, хрустка постать.

— В тебе завбільшки, коли ще не менш, — відповів він і тяжко замишлювався.

*

Недалечко від шляху видно було тихе, невеличке озерце, окрите немов димовою пеленою ранішнім туманом; від озера праворуч звивався м'який чорний шлях до хутора, над яким стояв тонкою прямою цівкою дим.

Це виднівся хутір пана Книша.

— Господи ти, Боже мій! яка малеч! — мовив один із ватаги, углядивши Марусю при світлі сонця. — І їде собі байдужісінько: ні пороху, ні кулі не боїться.

— Та таку дрібноту ні одна куля, гадаю, не візьме, — відказав другий. — Все одно, що макове зерно.

— У них і дівчата не боязкі — це вже такий народ, — устряв до них гретій. — Я, скажу вам, бачив, як підчас самої колотнечі кров хлющить, земля дрижить, і січуться і вмірають, а вона собі ходить поміж них та вибірує кулі своїх, наче в саду ягоди, їй-Богу!

— Та й гинсж їх скільки! — сказав ще один бесідник, що прилучився до них.

— Та усі ми загинемо так чи инак, — сказав хтось із боку. — В тім тільки й річ, щоб загинути найлуччим робом! От що!

Здалску донеслося кілька пострілів, і гук од них, немов чари, в одну хвилю сполохнув усі інші думки, всі інші почування, й уся ватага разом перекинулася немов в одну істоту, що чутко нашорошила уха і готова була до одсічі.

— Це з нашого боку! Запевне, це з нашого! — скрикнув молодий офіцер. — Гайда, гайда! У підмогу! Це наші б'ються! Вперед!

Маруся не вспіла ще й зміркувати допуття, у чому річ, як уже вата помчалася, як вихор, і скоро зникли всі з очей.

*

Віз посувався помалу вперед до Книшевого хутора; замигтіли засіяні, але подекуди немилосердно витоптані, витолочені поля, постріли долітали все частіше і частіше і, непомітно підіймаючись на згористу могилу, через яку звивався далі шлях. Маруся вгляділа якісь намети і шатра, а над

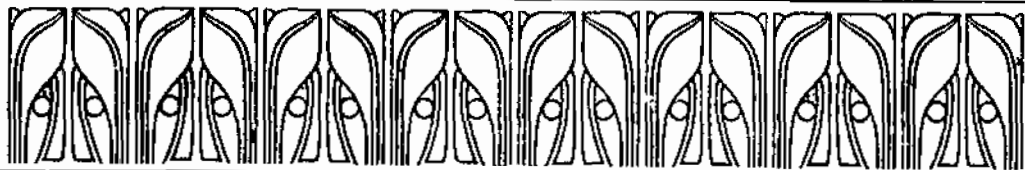
ними стояли сувої чорного диму і вибухали в ряди-годи огняні язика червоного полум'я. Часом у голосному ранковому повітрі чути було людський голос і стогін, ледви виразне жалібне ревіння худоби і дитячий плач та тріскання від руїни людських осель.

Зіхавши на самий шпиль могили, Маруся як на долоні побачила здалеку бойовище. Вопа побачила село в огні, дві дитячі постаті, що бігли, сами не знаючи куди, вхопившись за руки, перелякані, з жахом; розпізнала кілька жіночих постатей, що нерухомо простягалися серед степу; і на її очах падали, стогнучи, люди, мчалися перелякані коні без їздців, рідшали люті ватаги, застелялася земля трупом та пораненими; трава, змочена теплою кровю, темнішала. Небо мало якийсь зловіщий червоно-синій відтінок. Купи пороку кружляли хвилями.

А просто перед нею зеленів і пахнув хуторець папа Книша, і віз тихо до нього посувався все ближче та ближче. В гушавині густого саду уже вирізнявалося різнорodne дерево і кущі із своїм мережаним листом і квітками; у відчилені ворота побачила вона темно-жовтих, перістих курей, що походжали по широкому двору, порослому м'яким оксамитним муріжком і заставленому усякою хазяйською справою та знаряддям; коло воріт сидів величезний кудлатий собака; він уже глядів на шляху воза і ждав його байдужно та пильно, як особа, що вже досить бачило дечого в своїм житті і давно вже поклала собі за правило не квапитися виявляти свої почуття.

Маруся довезла щасливо Січовика до Книшевого хутора, звідки він перебрався безпечно до Чигирина.

С. Черкасенко.

СЛЬОЗИ І КВІТИ.

Сльози і квіти у нашім житті
Разом цвітуть,
Будні і мрії ясні, золоті
Поруч ідуть.
Сльози, як роси — немає без них
Пишних квіток.
Тільки у буднях із мрій чарівних
Зівемо вінок.
Поки нам точиться наше життя
В буднях нудних, —
В мріях знаходимо од них забуття,
Щастя і сміх.
Поки ще серце здолає в сльозах
Муки нести, —
Стелеться квітами довгий наш шлях
Аж до мети.

Михайло Старицький.

НА РІДНІМ ПОПЕЛИЩІ.

Я знову тут на рідній стороні.
У тім селі, де літа молоденькі
Мої пливли, мов у рожевім сні,
Під промінем любови й ласки нььки...

Мій Боженьку! Як діялось давно,
Коли тут був щасливий до безмірря,
Коли життя всміхалось чарівно,
А в серці ще не кублилось зневірря!

Коли стинавсь з неправдою в бою
І ворогів топтав не раз під ноги...
Тепер же я на цвинтарі стою,
Підбитий вкрай від трудної дороги...

Ось церківця. Вона була колись
Біленькою, високою, стрункою:
А ниньки дах замшився, покрививсь,
І, мов стара бабусенька з клюкою,

Будова вся пригнулась до землі,
З пяти хрестів, що сляли на чолі,
Лишивсь один, похилений, іржавий,
Мов час поклав на йому слід кривавий.

Ген, де оті запалі могилки,
Я бавився з сільською дітворою:
Ховалися, гулялись, а весною
По бурчаках скрізь ставили млинки...

За цвинтарем, проміж зелених стін
Розлогих лип, вела у двір дорога:
Крізь тінь густу здаля світився віп
І вабив всіх... Алеж то що? На Бога!

Немає лип: одна верба стара!
Хтож вас згубив, мої рясні, єдиші?
Я кинувся... не пізнаю двора:
Все в валяві, — руїна на руїні...

З будинка ген лиш печища ребро.
А де була теплиця — куна тпою...
Хтось закупив батьків моїх добро,
Та винищив хижацькою рукою.

Там був рундук; у гай та у садок
Вели з його широкі, пишні сходи:
На сходах тих заслухувавсь байок
Від пені я про наші злі пригоди;

Співала теж вона мені й пісень —
Журливих-но, безрадєсних лишень.
Голубила, чесала, а порою
Росила шовк моїх волос сльозою...

Хоч би знайти могилу — так шкода!
Тепер садку і гаю — ні сліда!
Зостались-но випадком дві тополі,
Мов свідки ті пережитої долі...

Деж ділися високі явори,
Що вартою стояли по-над ставом?
Там я любив вечірньої пори
Допильнувать, коли зірки небавом

Займалися в безодні угорі
І в склі води гойдалися скалками;
Там я не раз за мріями, думками
Просижував до ранньої зорі;

Там я уперш почув в душі тремтіння
Від надиху почуттів неземних:
Там я дізнав і щастя і боління
В її очах спячіло-чарівних...

Деж та краса, деж ті розкішні шати,
В яких тоді пишалося життя?
Ох, час-пора усе позабувати...
Чомуж нема тим мукам забуття?

Стою — чужак на ріднім гробовищі...
Я озирнувся — аж ні, нові хатки
Скрізь вирости, немов би ті грибки
Після дощу, на панськєм попелищі...

Де темрились столітні дуби —
Яріють ген селянські огороди,
Обсажені кущинами верби:
Друга краса уже другої вроди!

Ось зарипів високий журавель.
Між вишпяком пройшла струнка дів-
[чипа,
Зірвалася з патлатих конопель,
Щебечучи, якась дрібна пташина,

Побіг яром дзвінкий, дитячий сміх...
Усюди рух, усюди повно втіх,
Та певно й сліз усюди є доволі...
Я задавив свої жалі та болі,

І позирнув навколо веселіш,
Хоча сльоза й котилась за сльозою:
Померлого нічим не воскресиш,
Нове життя своєю йде чергою...

Вітаюж я коханих спадщиків!
Ростіть, цвітійте і добувайте волі,
Аби не знать ні гвалту, ні педолі,
Які й тепер гнітять батьків...

Старинний Львів.

I.

Львів згадується перший раз в старій галицькій літописі 1255. р.; значить: має за собою мало що більше як 650 років існування і не може зачислитися до найстарших українських міст; далеко старший від нього Галич, Перемишль, Ярослав, Тереховля, а вже піяк не дорівнює Львів своїм віком найславнішому нашому городові, Київу, що повстав ще давніше.

Але на місці, де тепер стоїть Львів, була в давніх часах якась осада, котрої імени не знаємо. В ріжних околицях міста (як на Високім Замку, Цитаделі, Личакові, Янівськім) знаходять від часу до часу камінні ножики, топірці, стріли, далі ріжні прилади з кости і рога, також глиняну посудину дивної форми; все те знаки, що тут мешкали якісь люде і то в дуже давніх часах, тоді ще, як не знали навіть оброблювати заліза; але коли це було і чи це був наш народ,

чи якийсь інший, про це трудно щонебудь сказати.

Львів повстав на тому місці далеко пізніше, за панування славного князя Данила, одного з наймогутніших наших володарів.

Це був той князь, що по довгих роках замішання привернув лад і спокій в галицькій землі; він відпер Поляків і Угрів, що хотіли поділити між себе Галичину, здобув люблинську землю, розширив своє панування аж за Карпати і мало що не злучив у своїх руках всієї України. У сусідів мав велике поважання; слабі польські князі часто просили його о поміч і пораду; коли вимерли австрійські князі, Данилового сина Романа прошено засісти на княжому престолі у Відні; папа римський прислав Данилові королівську корону. Але могутий князь мав одну велику журбу: напади Татар. Щоби обезпечитися перед ними, Данило почав будувати в цілій своїй

землі замки, городи; один такий город збудував на горі над рікою Полтвою і від імені сина Льва назвав його Львовом.

Місце, де поставлено Львів, було якби сотворене на замок. Довкола стояли величезні ліси, з котрих сьогодні лишилися ледве останки; ліси були повні дикого звіра: була в них не тільки дрібна звірина, але й вовки, дики і невидані теноер тури; по дуплавих деревах гніздилися рої пчіл так, що мід стівав по пнях. Було багато води; ріки і річки мали більше води, як шині, бо ліси хоронили вохкість: навіть львівська Полтва, сьогодні незначна річка, колись у час повені вилувала і робила великі шкоди; в ріках було багато ріжнородної риби. Вода і ліс забезпечували чоловікові легкий прожиток. Гора, на котрій мав стояти город (шині воша вється Високим Заком), була з усіх сторін стрімка так, що ворогові вляко було вдертися на неї, а за те легко було з неї боронитися; вид був далекий на всі сторони, тож в час можна було доглянути неприятеля і приготувитися на його прихід.

По давньому звичаю гору обезпечено на верху ріжними укріпленнями: викопано довкола глибокий рів, насипано з землі високі вали, а при них поставлено огорожу з грубих пнів дерева. В середині між укріпленнями стояв княжий двір, при ньому двірська церковця, далі інші будинки; тут побудувалися також княжі урядники і багатші бояре. Все було деревляне, бо з каміння і цегли тоді будовано не багато.

Як рознеслася чутка, що зложено новий город, під Львів почали стягатися люде з ближчих і дальших околиць; під охороною замку було безпечніше мешкати, як де інде. Приходили передовсім будівничі, теслі, сто-

лярі і інші ремісники, що надіялися знайти заняття при нових будовах; осідали селяне хлібороби, бо в городі можна було ліпше продати збіжка і городовину; були пекарі і різники, що достарчали хліба і мяса для міщан; шевці і кравці робили обув і одіж; ковалі і мечники виробляли всяке оружжя. Разом з князем приїхала в город княжа дружина, а з нею багато служби; одні пильчували коней, інші худоби, порядкували в замку, сповняли ріжну прислугу; приїжджало багато молодіжи, що мала охоту вступити в княже військо.

Далі почали показуватися в городі й чужі купці, бо під Львовом переходила давня торговельна дорога, що йшла від Києва через Володимир до Кракова, Праги і в Німеччину; були між ними Німці, Вірмени, Татари, Жида і всі привозили ріжнородні товари до нового міста. Всі ті приході не могли поміститися в городі на горі: осідали нижче під замком, на рівнині, що йде від гори до Полтви — там, де сьогодні є вулиці Жовківська і Замарстинівська; ця частина міста ще й досі називається Підзамче, тому, що лежала під замком. Головний торг був тоді на площі, що шині має імя Старий Рипок. В тих місцях довкола города побудувалися численні церкви; декотрі з них існують дотепер, як церква св. Николая, св. Пятниць, монастир св. Онуфрія, але самі будинки походять із пізніших часів; по церкві св. Теодора лишилася тільки як памятка площа св. Теодора; по інших, як по церкві Снаса, Покрови, Воскресення і слід пронав. Була тут також вірменська церква і латинський костел, бо наш нарід шанував кожду віру і не боронив нікому відправляти своїх богослужень. Тодішній Львів лучився з селом Знесінням так, що тамошня парохія зачислялася до львівських; натомісь церков св.

Юра стояла вже далеко за містом серед лісів, при ній був монастир, укріплений як маїий замок.

Тодішній Львів не належав до великих міст; числив що найбільше кілька тисяч мешканців. Але вид його був дуже гарний: високо на горі стояв поважний замок, укріплений валами; під горою кругом стояли міські церкви, а довкола них міщанські двори і доми з садами і огородами; над рікою розтягалися сіножати й поля, а далі йшли старі густі ліси.

II.

Молодому городові не щастилося під перших років по заложенню; біда йшла від Татар. Татарський хан довідався про це, що король Данило ставить у своїй землі сильні замки; зараз приказав їх зруйнувати, інакше загрозив війною. І так 1259. р. мусів князь Лев розкинути львівські укріплення.

Як минулася тривога, Львів відбудувався знова. Серед такої небезпеки від Татар перейшла решта життя короля Данила; він умер 1265. р., лишаючи Галичину князеві Льву. Але Татари й далі не лишили города. Зимою 1286. р. хан Телебуга стояв дві неділі під Львовом; на місто не нападали, але й нікому не давали вийти з города за хлібом; хто вийшов, того убивали або брали в неволю, інших пускали, обдерши до гола, і ті гинули від морозу, бо зима була дуже люта. Так знищили цілу околицю; тоді погибло майже 13,000 людей. Такі татарські напади були й пізніше, через ціле панування Льва. Князь Лев умер 1301. р.; це був володар мудрий, хоробрий і кріпкий до війни; немалу відвагу показав у численних війнах. Гарніше жилося в Галичині за його сина Юрія Львовича; він підніс свою батьківщину до давньої слави і звав-

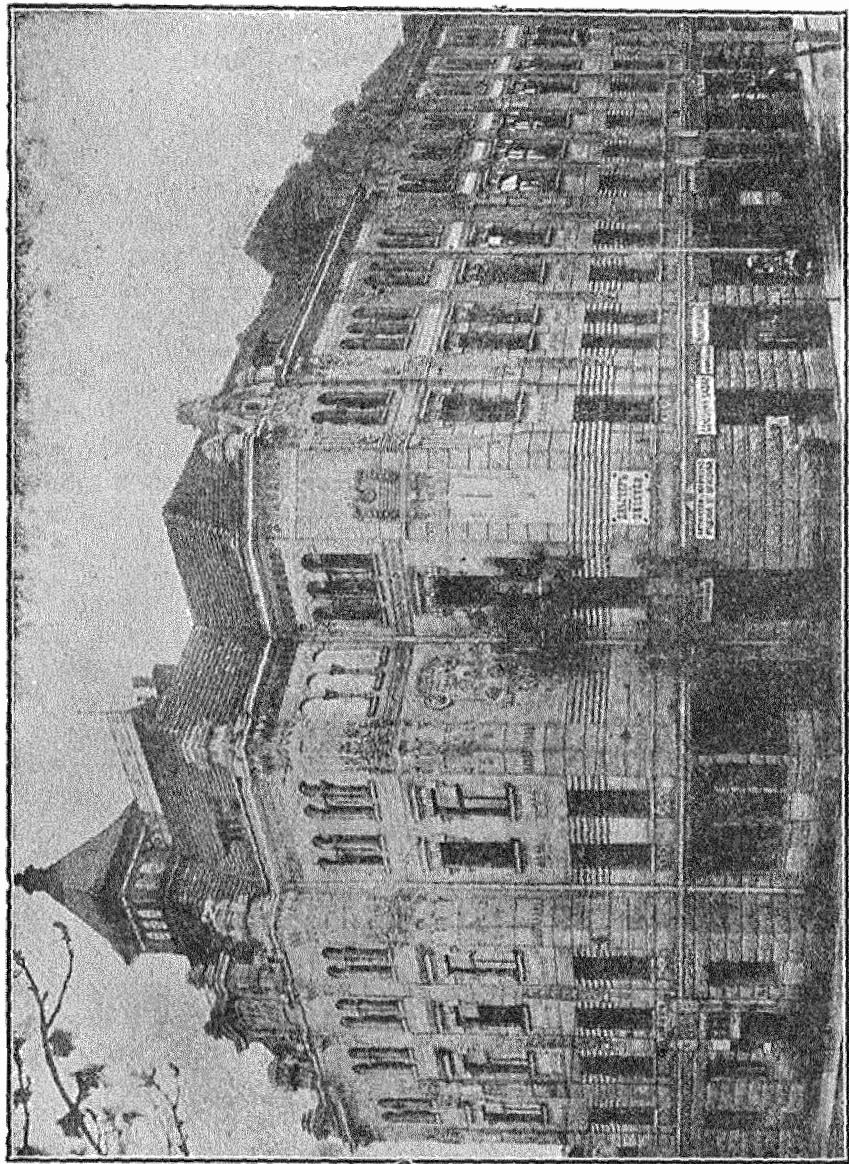
ся королем як його дід Данило. За його управи тішилася українська земля спокоєм і славилася багатством, як ніколи потім; тоді і Львів піднісся з упадку, до якого привели його Татари. Але Юрій княжив недовго, помер по сімох роках 1308. р.; його син, Лев II., також пішов за батьком 1323. р. На нім скінчився славний рід Данила.

Галицькі бояре вибрали тепер володарем Галичини мазовецького князя Болеслава. Вступаючи на галицьке князівство він прийняв ім'я Юрія і перейшов на руську віру; але зробив це нещиро, бо не думав іти слідом давніх українських князів, що щиро дбали про добро народа — противно, його панування принесло Українцям багато шкоди. Спроваджував до міст чужих купців і давав їм окремі права, що приносили чужинцям великі користи; до Львова прийшло тоді дуже багато Німців. З Українцями поводився князь несправедливо, нехтував давні права і звичаї, накладав великі податки, карав людей вязницею. Довго терпів це український нарід, але як насильства перейшли вже міру, бояре зробили заговор і 1340. р. строїли князя. Рівночасно по містах були великі заворушення: міщане убивали ненависних чужинців, приклонників Юрія-Болеслава і грабували їх майно; у Львові поробив тоді нарід великі шкоди купцям-чужинцям так, що вони зі страху покидали свої доми і замкнулися на горі в замку.

Смерть князя привела на українську землю велику війну. Польський король Казимир найшов на Галичину із своїм військом; він уже давно мав охоту запанувати над цією багатою країною.

Львів здобув він без великої трудности, бо замок передали йому католіки, що там схоронилися перед У-

Будинок українського асекураційного товариства Дністер у Львові.
на розі вулиць Руської і Підвалля).

країнцями. Казимир вивів їх з міста разом з їх родинами і повів з собою в Польщу, а замок пустив з огнем. У Львові зібрав велику добичу в золоті, сріблі і дорогих каміннях: між іншим захопив скарб українських князів: тут були дві дорогоцінні корони, княжий золотий плащ, крісло прибране золотом і дорогим камінням, кілька великих золотих хрестів, з них один з куснем хрестного дерева, і інші дорожності; все те вивіз з собою Казимир до Кракова.

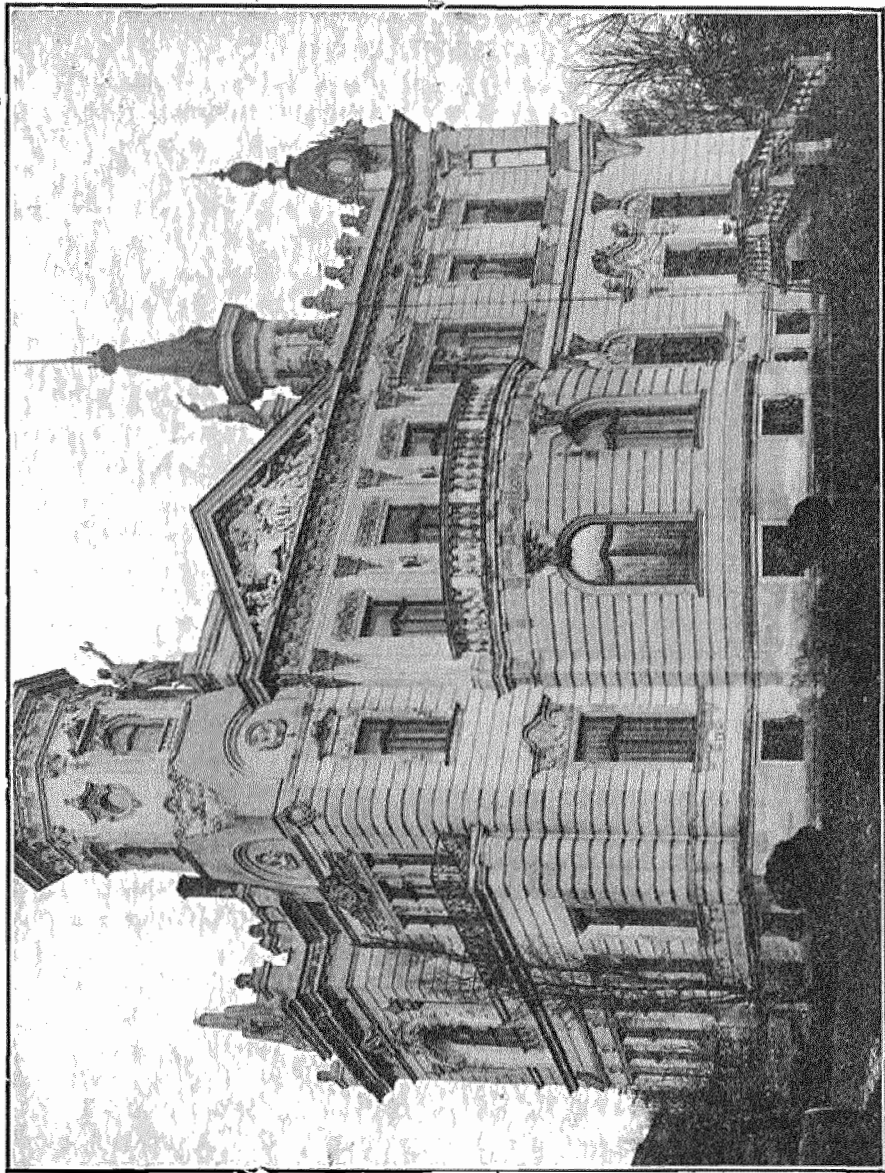
Але над Галичиною не вдалося так скоро запанувати польському королеві. Якийсь час правили Галичиною самі бояре. На чолі їх стояв боярин Дедько, що визначався вже за останніх князів; він обезпечив галицьку землю перед Казимиром і почав заводити лад у Галичині. Передовсім звернув увагу на Львів, що найбільше потерпів у війні. Заграничних купців, що налякалися заворушень і обминали Львів, успокоїв листами. „Хто хоче їхати в руську землю, — писав, — може як за давніх князів безпечно приходити до Львова, нікого не боячися; колиж би хто хотів прибути на життя, дістане горожанство для себе і своїх дітей, на рік свободу від повинностей, як і давніше бувало, і всі інші права... А шкоди, пороблені Львовянами по смерті українського князя, обов'язуємося заплатити...” Це письмо Дедька мало велике значіння для Львова; заграничні купці успокоєні почали знов заїжджати до міста, торгівля відновилася і став зростати добробут між міщанством. Щоби ліпше забезпечити Галичину перед Польщею, бояре віддали панування в галицькій землі князеві Дмитру-Любартові; це був литовський князь, але зжився з Україною і прихильно відносився до українських змагань. З того часу заховалася у

Львові одна памятка: це дзвін в церкві св. Юра. Він має напис: „Въ лѣто 6849 солянь бисть колоколь сїи святому Юрью при князи Димитриі игуменомъ Евѣфимьемъ. А писалъ Скоря Яковъ”. Рік 6849. від сотворення світа це 1341. по Христі.

Але спокій не тревав довго. Почалася нова війна; під Львовом билися кілька разів литовсько-українські війська з польськими. Львів брав малу участь у боротьбі; він чим раз більше прихилився на сторону Польщі, бо брали в нім перевагу міщане-чужинці, що приходили з Польщі і Німеччини. Дарма зазивав князь Любарт Львовян, щоби перейшли на його бік; вони воліли польського короля. Від 1349. р. Львів і більша частина Галичини була вже постійно в руках Польщі.

III.

Під польським пануванням настали у Львові великі зміни. Львів за княжих часів лежав, як знаємо, на нічнім Підзамчу півкругом довкола гори, на котрій стояв княжий двір. Тепер король Казимир переніс Львів на інше місце, на полудень від замкової гори, над Полтву, тут, де сьогодні лежить середмістя. Тоді це місце було пусте і незамешкане; треба було що йно корчувати дерева, осушувати багна, ставити дома. На середині визначено чотирикутну площу на ринок; тут мав стояти громадський дім, ратуш, і при нім мали відбуватися торги; з ринку розходилися на всі сторони вулиці і при вулицях ставили міщане свої дома. На чистім полі було небезпечно мешкати в тих часах і треба було добре укріпити новий Львів; обкопано його ровами, насипано вали і поставлено мури з цегли; сліди тих укріплень лишилися до нині там, де йдуть Вали губернаторські, Вали гетьманські і Підвалля.

Український Національний Музей у Львові.

Оснований заходом і коштом митрополита графа Андрія Шептицького.

Новий Львів був невеликий і до нього перенеслася тільки частина міщанства. Більшість лишилася в давніх домах на давньому місці, на Підзамчу; зруйнований замок перебудовано на ново і в нім мав урядувати королівський староста. Старе місто не змінило дуже свого вигляду; так само, як давніше, відбувалися тут торги, так само приходили купці з ріжних сторін; так само стояли старі церкви, більшість міщан були Українці і город мав український характер. Здавалося, що, хоч повстало нове місто, то старий город буде процвітати як давніше. Але сталося інакше.

До нового Львова перенеслися передовсім міщане чужого походження, Німці та Поляки; задля них і ставлено це місто: в боротьбі з Русю і Литвою ці чужі міщане були вірні Польщі і тепер хотів король нагородити їх за прислуги і забезпечити їм життя, щоби і далі були його підпорою на українській землі. В давнім городі було їх мало знати серед українського міщанства; тут в новім місті вони відразу стали більшістю, для Українців лишилося побіч них дуже мало місця. Для тих міщан католиків завів король інший лад і інше право. Вони дістали повну самоуправу: мали правитися своїм власним законом, самі вибирали собі міську раду, самі становили суд, порядкували всім майном міста, держали своє військо; ніякий урядник, навіть королівський староста не міг мішатися до їх діла. Це було для міщан велике добро: коли в старім городі староста не раз падуживав своєї власти, накладав несправедливі податки, правив недбало — тут міщане вели все так, як було їм корисно. Щоби забезпечити добробут міста, дав король ще інші привілеї; в новім місті мали відбуватися великі ярмарки, а кожний купець, що пе-

риїздив через Галичину, мусів заїхати з товаром на кілька днів до Львова; львівські міщане вели життя вигідне і достатне. А тим часом старий княжий Львів під замком лишився без опіки, маршів і убожів з року на рік чим раз більше.

В новім місті, як сказано, перше місце заняли католики, Німці і Поляки; вони забрали майже всі вулиці, а для інших народів лишилося тільки по одній вулиці: Вірмени мешкали на Вірменській улиці, Жиди дістали нижню ул. Бляхарську, а Русини мусили поміститися на вулиці, що від тих часів називається руська. Це одна з найменших вулиць і з початку осіло на ній всього 13 родин, а й пізніше ніколи не було поміж мурами більше як 30—40 українських домів. Тут поставили собі українські міщане церкву, на тім місці, де стоїть нинішня Волоська церков.

IV.

Українське міщанство мало й у новім Львові значну силу. Багато користі мали міщане з ремесла, а між Українцями були всякі ремісники: столярі, бодпарі, колодії, токарі, лучники, стрільники, щитники, гарбарі, кушнірі, сідельчаки, шапкарі, гребінники, шевці, кравці, пекарі, різники, пивоварі, мельники, олійники, воскобийники.

Але найбільше робили маєтки на торгівлі. Торгували волами, шкірою, медом; інші сироваджували зі сходу пахуче коріння, шафран, перець; інші вишаймали по селах стави і продавали в місті рибу. За своїми справами їздили міщане по цілій Галичині, часто й за границю, найбільше в Волощину і Туреччину. Українська торгівля була тоді дуже велика; бували роки, коли продавали на ярмарках по кілька тисяч волів нараз! В ринку у Львові коло 1520 р. було 10 україн-

ських крамниць, і це були першорядні „богаті крамниці”, як тоді їх називали.

Зросло з часом також число українських домів: на руській вулиці було вже не 13 домів, як колись, але понад 30. Очевидно і це було дуже мало; більшість Українців мешкала поза мурами по передмістях: тут було більше як 250 українських домів! Українці трималися дуже солідарно і пильно дбали про це, щоби українські маєтки не переходили в чужі руки; як хто продавав дім, то продавав його своїм, не чужим. Але все ще припливала нова людність із сіл і з інших галицьких міст; з сіл тікали селяне, що не хотіли погодитися з панщиною; з міст приїздили багатці міщане, що

хотіли тут вести ремесло або торгівлю. Неодин тодішній міщанин мав побіч камениці в місті ще на передмістю домок, сад, сіножать, часом і млин; тримали корови і коні, деколи більше число штук. Їздили в багаті одяги, підбиті футром, зі срібними гузиками, пояси були також перетикані сріблом або золотом; жіноцтво носило золоті та срібні ковтки й брансолети, а нашійники були з дорогих перел. Міщанські доми будувалися на один або два поверхи; одвірки були штучно різьблені з каміння; хатня обстановка була проста, але багата; між посудом не рідко стрічалося срібло, нпр. чарки і ложки були срібні.

Іван Крип'якевич.

Іван Франко.

Шобіда.

(Легенда).

Халіф Абдельмалік святкує побіду
У куфському замку. К кішчеви обіду
Від війська посла
Кровавую голову в місі внесли.

„О царю — сказали — твій ворог песитий,
Лавішній халіф наш Масаб уже вбитий.
Горда та буйна
Його голова — в сьому місі вона.”

І мовив халіф: „Отой замок відлюдний,
В котрім такий дар я отримав пречудний,
Від пині я в мить
Весь золотом кажу і шовком оббить.”

Праворуч халіфа старенький Ібн-Румі
Сидів і попурич чоло у задумі.
„Старий, ти чого
Похнюпивсь? Не радий із щастя мого?”

„Хай буде звеличане ймення Господне!
Аллах тобі, пане, шле радість сьогодне, —
Та я пагадав,
Які вже я види в сім замку видав.

„Літ тому пів сонні у стіп Обейдалли
Так само Гуссейнову голову клали
Від війська посла,
Що тут з боевища її принесли.

„Літ десять минуло, і труп Обейдалли
Так само в підніжє Мохтару поклали
Від війська посла,
Що тут іще теплим його принесли.

„Літ десять минуло, халіфа Мохтара
Такаж з рук Масаба наскочила кара:
Ось тутка посла
Махтарову голову в місі внесли.

„І мовив Масаб: „Отсе місце блажепше
Мармуром блискучим хай буде вмоцнене!”
І ось мов жива
На сьому мармурі його голова.”

Халіф Абдельмалік поблід, стрепенувся,
А потім з тим словом до слуг обернувся:
„Гей, хлопці, а гов!
Зруйпуйте сей замок до самих оспов!”

Василь Щурат.

НА СИНІЙ ЧОРНОГОРІ.

На синій Чорногорі,
в гуцульській вітчині,
там хилить славен Довбуш
вниз голову у сні.

Вниз голову він клонить,
жде, поки семий раз
соколи не повторять,
що вже вставати час.

На камяному кріслі
над камяним столом
здрімався він — аж чує,
гроза встає кругом.

Зірвався з місця Довбуш,
полою очі втер:
„А деж мої соколи?
Чи сеж мій час тепер?”

— Твій, твій час, пане Довбуш!
Твоєї мести час!
Чи бачиш нашу єдність?
Чи бачиш скільки нас?

Взяв Довбуш порошниці
і ясний кріс до рук,
і далі ходом в доли —
за ним потоків гук.

І став він на поляні
і глянув праворуч:
прапори повівають
зпоза Дніпрових круч.

І ліворуч прапори.
Знад Дону аж по Сян

за воями йдуть вої —
а деж їх отаман?

І дивиться пан Довбуш:
знад Канева з гори —
що хвиля гонці гонять,
а гонять, як вітри.

А де вони являться
між воями, там в мить
ряди стоять до бою,
завзяттем кров кипить.

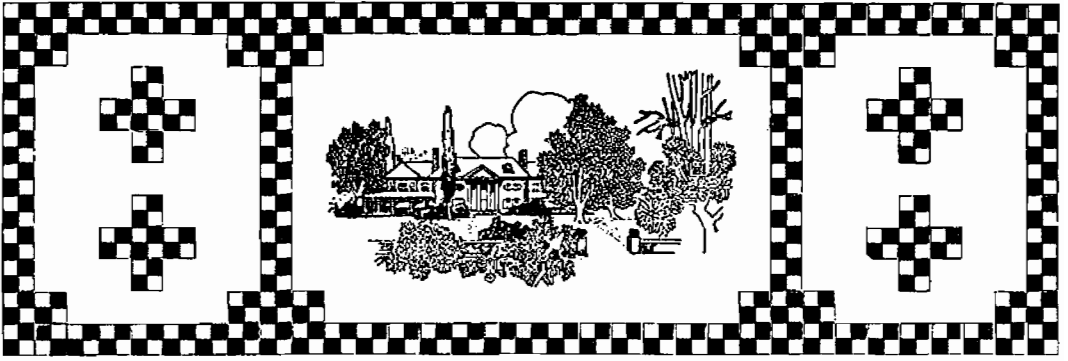
Заграли сурми, труби.
Гей граж бо толо, гра!
Довкола затремтіло
сто-тисячне урра!

На radoщах пан Довбуш
сплакнунв лиш, як диття:
„Хвала Тобі, мій Спасе,
Досить мені життя!

„Спічну на Чорногорі
на віки без турбот,
бо, бачу, кращих має
ватажків мій народ.

„Настали нині бої
без крісів і шаблук:
пора мені спочити
без горя і без мук.”

Іще останнім словом
лунав гуцульський ліс.
З поляни, де став Довбуш,
заблис лиш ясний кріс.

Боротьба за просвіту на Західній Україні СТО ЛІТ ТОМУ.

(За Михайлом Возняком).

Як духовенство дірвалося клаптика освіти.

При першій розборі Польщі 1772 р. прилучено Галичину до Австрії. Акт поділу Польщі і підданства Австрії підписали самі Поляки. Підписали за себе й Українців, бо за народи тоді підписували папи, а українських вельмож і боярів не було й чути. Не було ні маєтнього міщанства, ні багатих купців. Ремесла стояли низько, а торгівля була в жидівських руках.

Українську народність представляв тоді „хлоп і поп”. Селяни були кріпаками. Матеріальне випosaження парохів було дуже лихе. Грунту греко-католицька парохія мала звичайно тільки, що двоспряжний селянин. На ньому в додатку сиділи ще сини та вдови по попередниках, крім того й церковна служба. Поляки були темні. Як каже меморіал референта для справ Галичини Маргеліка з 1783 р., один на трицятьох мав які-такі студії, багато з них не вміло навіть писати.

Вони не були в силі говорити проповідий, учити дітей катехизму й т. д. Бідне й темне греко-католицьке духовенство видобувало потрібні до життя засоби від свого ще більше убогого й ще більше темного селянина. Вислідом того були вічні нарікання селян на високі побори, вічні жалоби до староств і вкінці видавня так званого Йосифіньського патенту. Було, що правда, коло єпископа кілька висших духовних осіб, але вони не могли становити української інтелігенції.

Впрочім їх всіх душив вічний польський гнет. В 1773 р. писав львівський консисторський офіціал Левинський до архідіякона Левинського у Варшаві: „Я вже зівсім зжився з думкою, що скорше Русь згине, ніж ми чимсь будемо. Шкода велика..., що ми вчилися чого, бо коли ми були би так, як наші батьки, нічого не вміли та не знали, ми не чули би й тих кривд, які незинно терпимо, тай не тільки се пониження, не було би для

нас таке прикре, але й відбування підвод так, як наші батьки їх відбували, а наконєць і наказ робити панщину не був би для нас такий прикрий, як теперішня недоля. А як що нам на-доїла би панщина та підводи, як православні мужики легко могли би ми найти опіку в Московщині... І певно скорше ми пайшли би її там, ніж у Римі... Шкода, що конфедератам не повелось, були би нас може вже вирізали й тим успокоїлися би, а так бють нас, бють, а не убють."

Ще 1777. р., в пять літ по прилученню Галичини до Австрії, уряд був пришеволений видати заборону гнати священників на панщину та вживати їх до двірських робіт. Нужда й темнота не давали духовенству цікавиться вищими духовними й національними справами й вести народу за собою. „Сільський священник мало й чим ріж-пився від мужика під оглядом фізичного образования і звичаїв. Жив в пужденній хатині, як мужик, орав, пив, бідував, як мужик... На селі не-раз можна було бачити, як священ-ник у подертій одежині, з обойчи-ком на шиї, з люлькою у роті, з бато-гом у руках ішов коло своїх копій а-бо волів”.

Щоби стати священником, кандидат в перемиській дієцезії приходив до єпископів, що перебували у Валяві, і тут, як міг, містився по мужицьких хатах, помагав в день мужикам молотити, а вечерами вчився „пацуру і какусів” себто читати й писати кирилицею й по польськи, поки його влади-ка не висвятив на священника. Єпископи в Холмі і Луцьку просто продавали рукоположення; дячок або писар, що навчився читати кирилицею та запла-тив сто золотих, одержував висвячен-ня. І довго ще під австрійським па-нованням їздили неукі й недоуки до Луцька чи Холму, висвячувалися і

вертали назад, щоби тут обняти па-рохію. А коли тутешні єпископи жа-лувалися, чому їм тамті єпископи на-силають неприготованих неуків, відпо-відав єпископ Важицький: „Всякое дихаііе да хвалить Господа!”

Австрія у власнім інтересі займала-ся освітою греко-католицького духо-венства. В 1774 р. утворено 14 місць для молодих Українців у духовнім за-ведешню у Відні (Барберсум). В 1783 р. цісар Йосиф II, заложив першу духовну семінарію з „руською” викла-довою мовою, куди стали приймати уніятський клир з Галичини й Угор-щини. 1783 р. заложив Йосиф II у Львові університет. Але з того не дуж-же могли користати Українці, бо всі виклади відбувалися тут в латинській мові, а до сього треба було довгого підготовки, а тут потреба свяще-ників для осиротілих парохій не поз-воляла довго ждати. З другого боку, не доставало таких, що покінчили би середню школу. Щоби зарадити сьо-му, галицький митрополит Лев Шеп-тицький, львівський єпископ Петро Біляпський, перемиський Максимілян Рилло й мункачівський Андрій Бачин-ський звернулися з відповідною про-позицією до цісаря, на що одержали декрет Надвірної Канцелярії з дня 9 марта 1787 р. такого змісту: В справі пороблених плянів, як зарадити хви-лєво діймаючій нестачі священників греко-католицького обряду, зволив Його Величество рішити ось що: Ко-нечю потрібно, щоби доки не буде вистарчаючого числа руських канди-датів, які знали би латинську мову, за-вести спеціальний провізоричний за-клад в руській мові.

Так покликано до життя „Руський Інститут” себто „руські” виклади на філософічнім і богословськім фа-культетах львівського університету для таких кандидатів на гр.-кат. свя-

щеників, що не знали латинської мови, в якій відбувалися богословські виклади на університеті.

В „Руськім Інституті” не викладали живою народною мовою, а тодішньою нашою книжковою мовою, близькою до мови церковних книжок. Викладали Українці. З одушевленням згадує паочний свідок д-р Іван Гарасевич про виклади в руській мові на львівськiм університеті: „Перший день місяця листопада 1787. є і буде пам'ятним у народнім життю кожного галицького Українця, — бо в сей день здійснилася найвисша постанова: на філософії і теології відозвалися професори „народним церковно-руським язиком”; а в домових приготуваннях тричі щомісячно вправлялися наші кандидати священничого стану без виїмки в руській мові. З правдивим одушевленням слухалося, як молоді талани бистрість свого розуму в наукових вправах у своїй рідній мові і як знаменито поступали в так важній мові і як знаменито поступали в так важній справі просвіти”. Протягом десятиліття зуміли Українці видати так багато докторів теології, що були в силі заповнити всі університетські катедри в латинській і „руській” мові.

І інші факультети університету мали деяких професорів Українців. Від 1787 р. почалися також на філософічнім факультеті виклади деяких предметів в книжній „руській” мові.

Становище священства під австрійським пануванням поправилося значно. „Подивімся тільки 50 років назад і побачимо, в яким положенню було тоді наше священство? який пошанівок, яку освіту, який вплив і поважання мало воно?” — говорив крилошанин Михайло Гарасевич на синодальнім зїзді руського духовенства 1806 р. „Ото видимо, що наше світ-

ське духовенство було в найбільшій темноті, що приходники ледви вмiли читати й писати та жили в загальнім пониженню. І дійсно, яку пошану могло мати священство у світських людей висших верств, коли воно ледви одержало ріжницю від поспільства? Який вплив могло воно мати на них, коли само ледви знало перші основи релігії?... А подивімся на теперішнє положення священства, переконаємося, що воно ніколи не стояло так високо. А звідки се походить? З ласки найлагіднішого австрійського уряду. Бо відколи ми прийшли під мудрий, справедливий і лагідний австрійський уряд, що кермується ліберальними думками, від тоді з нами обходяться по батьківськи, рівно, як з іншими; ми вільні від всякого гнету, признана рівність нашого обряду з іншими, признано наші привілеї і права, зроблено все, що потрібне для відповідної освіти й нашого удержання... І колиж наше священство було таке освічене, щоб його члени могли бути публичними професорами на університеті, щоби мали тільки нагоди та засобів для освіти в науках, як тепер?... І які обовязки лежать за се все на нас? О! нашими обовязками є: несокрушима вірність, привязаність і любов до найліпшого монарха. Ті обовязки сповнимо найліпше тоді, коли... повірений нашої опіці народ виховаємо нашими науками та власним прикладом на добрих християн і горожан. Отже будьмо, дорогі браття, вірні... і при кожній нагоді впоюймо в наш нарід, що послух найвищим приказам і бажанням... є конечно потрібний...”

Ще в 1810 р. професор Рорер говорив в академічній бесіді до вчителів і учеників ось як: „Ви пригадуєте собі, мої панове, що тоді, як наш цісарський двір відобрав сей край, дві

третини людности, а саме цілий український нарід був без усяких наукових і шкільних заведень; ба, що навіть кандидати на руських священників були такі нещасливі, що мусіли у Валяві, в пужденім селі коло Перемишля, закватировуватися в курних мужицьких хатах, де їх висвячували, вивчивши кілька догматичних приписів. Як се змінилося під австрійським панованням!...”

Духовенство, добувши деяку освіту для себе, не пускає до неї селянина.

Духовенство творило тоді одиноку нашу інтелігенцію, звязану тісно з інтересами мужицтва. А що мужицтво було українське, повинна була бути й просвіта, яку йому несло духовенство, українською. Здавалося, що й реформи Йосифа, поведуть в тім напрямі працю руського духовенства. Та ці реформи наступили по собі скоро, заки попередня успіла запустити глибше коріне. До того цісар Йосиф II панував досить коротко, а по його смерті настала зміна у відносинах уряду до українського народу. Справу погіршили ще небавком довголітні війни.

До того, очевидий поступ українського народу був сіллю в оці для наших сусідів. Їх заходом треба приписати й зворот у відношенню уряду до наших предків. До того вони вміли хитро використовувати на свою користь такі факти, як перехід українських уніятів на Волині, Поділля і Україні на православє. Вони кидали підозріння, що цілий український нарід у Галичині симпатизує з Росією й готов при першій ліпшій нагоді перейти на православє.

Захаряевич ще в 1790 р. заговорив про konieczність просвіти в народній мові, а львівська Ставропігія видала того року буквар з додатком „Полі-

тики свічкої”, зложеної майже чистою народньою мовою. Та через заборону в Австрії всіх здобутків нового духового життя у Німеччині, „руське” духовенство піднало під вплив Поляків. Священство стало кидати народні звичаї й обичаї, народній демократичний дух, цуратися мужицької бесіди, а приймати це тільки польську мову, але й польський дух, на який з усіх усюдів було паражене. Що тільки бачило в Поляків, признаного добрим і цивілізованим. Перед у тім вело вище духовенство. Одинокий єпископ Білянський боронив по змозі права українського народу та мови. Єпископ Микола Скородинський був горячим прихильником усього, що польське, та не вмів навіть по українськи. Михайло Гарасевич видавав в рр. 1794—1797 у Львові польський часопис „Дзєннік ратриотичних Полякуф”. За часів митрополита Ангеловича, що видавав свої брошури та писав посланія по французьки, по шімецьки, по латинськи та по польськи, тільки не по українськи-українська мова в письмі завмерла в Галичині майже зівсім. Коли в 1807 році відновлено галицьку митрополію з митрополичої консисторії усунено „руську” мову.

Раз був випадок, що мужик обжалував свого пароха перед консисторією, що не хоче йому написати метрики його батька. І обжалований парох боронився перед консисторією тим, що не всилі перечитати давньої метрики, писаної по „руськи”, бо в школах учився він по польськи, по шімецьки, по латинськи, по грецьки, по єврейськи, по халдейськи й по італійськи та має з усіх тих мов шкільні свідоцтва зі знаменитими постапами, але по руськи його ніде в Галичині не вчили. Настали часи, що руські богослови щойно в останніх роках

своїх наук починали вчитися трохи читати по церковно-славянськи та по руськи, щоби могли бодай службу Богу відчитати з церковних книжок. Не багато варта була ся наука. Молоді парохі говорили проповіді або при сповіді такою каліченою мовою, що їх прихожане або мало що або зівсім їх не розуміли. Часом руський сільський священик не знав ні говорити ні читати по руськи. Щоби могли відправити службу Богу, давав цілий служебник переписати латинськими буквами, а проповіді в церкві до української громади говорив по польськи. Шкільний товариш єпископа Івана Снігурського Іван Парилевич, дома говорив по українськи, на вечірні вчив сільську молодіж по українськи, але що третьої педілі виголошував до своїх українських овечок також польську проповідь, а коли вимовив слова служби Божої: „Прійміте, ядіте, сіє єсть тіло мое”, додавав шепотом: „гок ест корпус мему”, непаче не був певний, що на церковно-славянськи слова зійде Божий син із неба.

Боротьба за мову, першу умову освіти села.

В 1774 році, тобто в два роки по прилученню Галичини до Австрії, писав львівський староста Мільбахер у своїм справозданню, що в бобрецьким окрузі не було ніякого учителя. Що правда, у Зборові мав парох обов'язок платити на удержання учителя 100 золотих польських, але родичі не посилали там ні одної дитини до школи. В Залізцях удержував парох великодушшо зі своїх фондів учителя, що мав на науці ледви чотирох хлопців. В Озірній вів науку громадський писар; мав за се 70 зол. поль. і ціле хлопське господарство, та вчити не мав охоти, а родичі не дбали про

се, щоби діти чогось навчилися. В Золочеві і Бережанах не було й сліду учителя. В широкім львівським окрузі є ледви десятюх правдивих учителів, але й з тих тільки два вчить дітей писати, читати, рахувати й початків латини; решта учителів учить тільки по польськи читати й писати і то ще на підставі свого власного досвіду, дуже зле.

Австрійський уряд старався піднести народне шкільництво. Межи Львовом і Віднем почалася жива переписка в сій справі. В ній перший раз виринула справа української мови в народніх школах Галичини. В 1776 р. зорганізовано першу спеціально галицьку шкільну комісію, але народне шкільництво не поступало вперед. Освіти українського хлона не бажали собі польські папи. Тому, де було можна, просто не допускали до отворення народньої школи, а як не були в силі ніяким способом спинити заведення школи, тоді старалися, щоби народня школа бодай не була українською. А в таких разях ставала їм до помочи латинська консисторія і польська інтелігенція, що при помочи школи загортали українських людей до латинського обряду та польської народности.

Ціла освіта сільського люду починалася і кінчилася катихизаційними науками в церкві, не переступала читання псалтирі й апостола. З міських шкіл, в яких наука відбувалася в „руській” мові, звіслі до кіпця 18. віку тільки дві (школа братства при Успенській церкві у Львові і руська народня школа при василіянській гімназії в Дрогобичи).

Йосиф II. поклав на народні школи найбільший натиск, щоби піднести розвій рільництва, промислу та ремесла, збільшити продукцію, доходи та населення. Єпископ Петро Білян-

ський часто поручав курендами по-старатися в кожній парохії о вчителя, нераз пригадував справу закладання парохіяльних шкілок, наказував парохам кожного року перед початком шкільного року виголошувати проповідь про хосен науки, виготовляти викази хлопців, обов'язаних ходити до школи й таке інше. Та з недостачі потрібних підручників і відповідних кандидатів на вчителів, ся справа довго ще не посунулася наперед. А що письменного брали скоріше в рекрути, то стане ясно, в як невідрадім стані застало девятнадцяте століття наше пародне шкільництво.

В 1815 р. митрополит Михайло Левицький зорганізував напово консисторію і покликав Івана Могильницького на референта шкільних справ. Він видав велику курсьду, в котрій взивав духовенство відповити ті парохіяльні школи, в яких могли би вчителювати відповідно підготовлені дяки. Щоби придбати вчителів у парохіяльних школах, приступив митрополит до заложення дяко-вчительского інституту. Візвав до того духовенство перемиської епархії. Там мали сини селян, дяків і священників, що не мали засобів дальшої освіти, виховуватися на дяків, здібних бути заразом учителями в сільських школах. Духовенство і цілий парід піддержав плян консисторії щедрими датками. Рівночасно Левицький віднісся до губернії з представленням, щоби по українських громадах завести українську мову як викладову. На се дістав відповід з губернії, що буде дуже трудно завести українську мову, бо багато громад належить до римського та грецького обряду. Треба було би окремої науки для української мови, а тимчасом української мови в письмі не вживають і ледви найшлися би здібні вчителі для неї. Тоді Левиць-

кий вдруге того самого 1816 р. віднісся з представленням до губернії. Вказав на свої заходи та працю коло збільшення шкіл і доказував потребу української мови в тих школах головно з огляду на навчання релігії, бо релігійність між українським народом унадає передовсім через те, що український нарід позбавлений у школах науки української мови. Впрочім українська мова не то саме, що польська, й польської мови треба вчити український нарід. Навіть самі урядники видять потребу говорити по українськи з народом. Коли українська наука упала, зложилися на се інші причини в давніших часах. Установляти двох окремих учителів для української і польської мови не треба, бо значно більша частина громад складається зі самих Українців, а як що й заходила би потреба, можна постаратися о вчителя, що буде вміти по польськи й по українськи; до української науки можна вжити й дяків.

Одначе губернія відповіла відмовно. Української мови не можна завести в народніх школах, говорилося у губерніяльнім письмі, бо в ній нічого не пишеться і пею не видаються ні цісарські закони ні обіжники. Устпо можна вживати української мови при навчанню релігії. Впрочім з науки в українській мові не мав би Українець навіть великого пожитку, а значні труднощі справляє і кирилиця, якої уживають тільки в церковних книжках. Отже тому, що український хлоп у Галичині розуміє по більшій части по польськи, нехай застановиться митрополит, чи не було би ліпше вчити чиати й писати в польській мові, щоби ще більше не піддержувати духа сепаратизму межи жителями одного й того самого краю, одного й того самого села. Якщо митрополит не згодився би на се, чи

не було би ліпше ввести для української мови латинську азбуку, бо кирилиці в звичайнім життю зівсім не вживається і вона не принесла би народowi іншої користи, як ту, що міг би розуміти кілька молитовників.

Митрополит Левицький віднісся з зажаленням до цісаря. Надвірна капцелярія зажадала ближчих пояснень від галицької губернії, яка заявила, що не противиться навчанню релігії в українській мові, коли сього вимагає обряд; але до шкільної науки не можна допустити української мови між іншим тому, що не найдуться учителі, а й самі священники вживають тільки польської мови, яка має літературу. Тимчасом в руській мові є тільки „Катехизм” і „Буквар”, виданий заходам митрополита. А даліше говориться: „Німецький нарід має багато нарічій, але в школах одна письменна мова; такою тут є польська, яку розуміє й український нарід”. Видвигнув хитрий польський політик, що укладав відповідь, і російську небезпеку: „Такий просвічений, ліберальний і справедливий уряд, як австрійський, не може мати піяких політичних причин недопускати в Галичині науки польського читання і писання. Він не може ані бажати ані мати на цілі партійного духа, а як треба звернути увагу й на політичну сторону, певно було би менше відповідним замість польської мови ширити українську мову, що є тільки нарічем великоруської (російської) мови”.

Австрійський уряд у Відні, не схиляючись на підшепти зі Львова, приказав губернії скликати шкільну комісію для порішення справи та поручив запросити до неї архієпископів обох обрядів, руського й латинського, і верховних надзорців народних шкіл тих тих обрядів. Рівночасно ве-

лів даліше не забороняти вчити по українськи читати й писати, бо се могло би викликати невдоволення між Українцями. В параді взяло участь 11 губерніяльних радників, латинський архієпископ і один крилошанин, а з українського боку митрополит Левицький і крилошанин Іван Могильницький. Усі члени комісії прихилилися до погляду референта, що кравною мовою у Галичині є польська мова, з виїмкою обох Українців, які заявили, що Українці вважають кравною мовою свою українську мову. Потім комісія тринадцятьма голосами проти двох українських ухвалила, що при катихизації вживання української мови є конечне, що парохам або їх помічникам не заказується вчити українську молодіж по українськи читати й писати, але що й у всіх народніх школах і українські діти мусять учитися по польськи, бо тільки польська мова є кравною мовою у Галичині, якою говорить монарх до народу. А коли хто хоче дати нагоду „мужикови грецько-католицької віри” читати свій катихизм і свої богослужєбні книжки, треба їх тільки переложити на польську мову або хоч надрукувати латинськими буквами, щоби для хлопів не помножувати без потреби числа мов і письма.

Проти ухвали заложили члени комісії Українці голосний протест, та кіпцеве рішення губернії випало майже цілком некорисно для українського населєння. Се рішення з датою 22 мая 1818 р. видало наше пародне шкільництво майже зівсім на польонізацію.

Мало було польській шляхті, латинському духовенству та політичним властям, що йшли їм на руку, тих привілеїв, які їм законно надавали губерніяльні постанови. Вони загарбували, де могли, й ті одробини прав,

які полишили постанови для Українців. Розходилося їм поперед усього, щоби мати більшість, щоби польською викладовою мовою, польською літературою і історією і звисним пригортанням українських овечок з боку латинського духовенства польщити українське населення. Тому при комісіях, що мали означити більшість учеників одного з обрядів, виганяли учеників Українців зі школи так, що в усіх майже школах з дітьми обох обрядів вийшла більшість учеників Поляків. Отже ті школи дісталися під нагляд латинської консисторії. А вислід того такий, що населення, котре по містах і місточках східньої Галичини перед сто літами не знало іншої мови крім української, спольщалося.

Друга штучка в цілі відсунення українського селянина від школи була така. Приїздив на село латинський декан і окружний комісар, який оповіщав громаді, що в селі має бути заложена німецька школа. Громада не розуміла сього слова, думала, що схочуть певно дітей поробити Німцями. Тому годилася радо платити все, що присудить комісія, щоби тільки в селі не було німецької школи. Комісія ніби давалася довго просити, вкінці приписувала село до сусідньої німецької школи, на якої удержання село складало щорічно від числа по 10—20 крейцарів. І так діялося по селах у віддаленю трох до чотирох миль. А забажала котра з таких громад, приписаних до міської німецької школи, заложити в себе свою рідну українську школу й просила виписати її з приналежности до міської школи, противилися тому всі темні духи нашого народу з латинською консисторією на чолі. „А мужикови на що школи?” питали урядники. „З чого наші діти будуть жити,

коли ще й мужик навчиться читати та писати?”

Для відстрашення сільської молодіжи від школи пускали каригідні слухи, що цар має подарувати людий турецькому султанови або буде брати їх до війська. На потвердження сього віддавали домінії письмених парубків у рекрути. Вкінці останнім способом держання у темноті українського населення з боку доміній було конфісковання шкільних будинків для уміщення в них своїх ремісників і слуг.

Але помимо страшних злуцань шляхти та латинського духовенства, помимо всіх своїх їх штучок не допустити української дитини до науки, не рідко громади були так переняті конечністю науки в рідній мові, що закладали свої школи. Так з власних засобів удержував наш парід подвійні школи; одні для Поляків, Німців і Жидів, в яких учено по німецьки та по польськи, а другі для власних дітей, де вчили по „руськи”. Ні одна ні друга школа не могла добре розвиватися. В німецько-польській школі був учитель, але мав мало що учеників, противно в українській був такий учитель, що ледви сам мало що більше знав, ніж читати по „руськи” та побіч шкільної науки заробляв на свій тяжкий хліб ручною роботою, але він мав звичайно так багато учеників, що вони ледви могли поміститися в шкільній кімнаті, що й так по пайбільшій часті була маленькою. І тоді чи з зависти чи ненависти до всього, що українське, переганяли слуги тих верств, що держали політичну власть у своїх руках, українських дітей з української школи до польської. Українська дитина, що скінчила хочби навіть із пайліпшим успіхом так звану польську школу по чотирох до шести літах, в два-три

роки по виході зі школи забувала цілий крам польської і німецької учености, з якої не мала користи ні в щоденних зносінах, ні в церкві, і з многолітнього ходження до школи мала тільки свідомість, що змарнувала дармо свої найкращі молодечі літа.

За то рідна школа з дяком бодай лучила українську дитину з церквою.

Боротьба за українську школу на чотири фронти.

З кінцем 1915 р. завязалося в Перемишлі перше українське просвітне товариство в Галичині, а саме товариство руських священників, що вже в своїй назві ставило собі за ціль ширити релігійність межі українським населенням і злагоджувати його звичаї. Батьком сього товариства був крилошани Іван Могильницький, що вмів зедпати для сеї справи й спископа Михайла Лвицького.

Статут товариства був підписаний єпископом Левицьким 20. січня 1816 р., а 5 липня 1816 року затвердив його цар. Основателі зазначували в статуті, що книжки мають бути так написані, щоби їх розумів і неосвічений мужик. Тому будеться уживати в писанях членів цародньої мови, але омипати грубі вислови й вигладжувати мову так, щоби з одного боку розумів її найпростіший чоловік, а з другого, щоби вона зближалася до більше елегантного способу висловлювання. Статут говорив про чесноти, які мали члени своїми писаннями заціплювати в народі. Вчислюючи хиби мужика, ставило собі товариство ціллю рівнож укладання книжок для парохіяльних шкіл і впливання в тім напрямі, щоби селянсь завчасу посилали своїх дітей до парохіяльних шкіл. Товариство клало собі дальше задачу виложення усьо-

го того, що постановив цар для добра всіх народів і українського. Між іншим піднесено тут поліпшення управи рілі, удосконалення помешкань, гігієнічні справи, справи „руської” церкви, а дальше будову й закладання парохіяльних шкіл. Статут підчеркував, що найуспішнішим способом поширення правдивої релігії і побожности серед вірних є парохіяльні школи. Щоби не дати найменшої причини до відкинення статута й до ворожих нападів, укладчики статуту ослошували всі свої національно-просвітні цілі майже виключно релігійно-церковними намірами та щедрими вливами незвичайної льяольности супроти уряду. Не виключаючи латинської і німецької мови, в статуті підчеркувалося тільки, що члени повищі з правила писати свої твори в українській мові, поза тим національний характер товариства та його національні цілі крилися за греко-католицьким обрядом і його потребами.

Та мимо тої завеликої обережности вагу такого товариства для Українців підглянули вороги. Заки єпископ Левицький рішився курендою дати знати духовенству перемиської єпархії про повозасноване товариство в березні 1817 р., вже йшло на його руки з Риму письмо кардинала Северолі з датою 24. лютого 1817 р. Кардинал критикував виданий статут нового товариства та робив деякі закиди. А що Поляки боялися усякого духового й просвітнього пробудження Українців, за яким мусіли піти самосвідомість національної самостійности, поперед усього висловив кардинал підшепнене Поляками побоювання, щоби межі „руським” і польським клиром не настали спори. Дальше стояли закиди, що єпископ титулується тільки Божою милостю

без додатку ласки Риму й таке подібне.

На се писання відповів Левицький, на що сам папа власноручно висловив йому своє невдоволення.

В закидах, які кардинал поробив „руському” єпископови, побачив віденський уряд безправне вмішування римської курії в справи греко-католицького обряду в Галичині і зажадав від Левицького вияснення змісту, цілі й основи листу кардинала Северолі. Левицький, уже митрополит, пояснив зміст листу, його причину та додав: „Ся кульгава денунціяція вийшла від монахів Василян та від Поляків”. Полякам не подобалося товариство греко-католицьких священників, що має метою укладання українських популярних книжок. Так ось ті монахи Василяни за підмогою Поляків і підюдили кардинала Северолі до написання сього письма.”

Відень просто дав зрозуміти митрополитови, що найліпше буде, як затвержене ним товариство не ввійде в життя. Та заходи коло засновання і введення у життя нового товариства не пройшли бездільно для просвітної справи, а поперед усього для підручників. В році 1886 видано в давній „руській” книжній, а радше церковно-славянській мові „Общихъ и естественныхъ поучений христiанскаго богочестiя часть первая”, до якої було додане „Собрание великаго катехизму безъ питанiй”. В році 1788 видапо „Катехизмъ великій”, а в 1790 році „Букварь языка славенскаго чтенiя и писанiя”. Сей буквар се маленька енциклопедiя усього того, чого в сих часах учили в українських народних школах у Галичині. Є тут і початки читання, рахунки, щоденні молитви, служення до служби Божої, а вкінці в осібім додатку „Свѣцкая полѣтика” себто правила доброго

тону, зложені майже чистою народньою мовою.

По псалтирі і часослові, що були досі побіч азбуки одиними підручниками при початковій науці, буквар з 1790 р. був кроком уперед.

Поза „Букваремъ языка славенскаго чтенiя и писанiя” з 1807 р. прочі початки шкільних підручників для народних шкіл тісно звязані з повоза-ложенним товариством священників. Зразу одним автором таких підручників був сам Іван Могильницький.

Видати шкільну книжку не було тоді так легко. Кожда шкільна книжка, не виключаючи азбуки, мусіла перейти довгі митарства духовної, політичної і поліційної цензури та діждатися урядового потвердження у віденській Надвірній комісії для студій. І тим більше гідна подиву енергія і витривалість Могильницького.

За вияснення питань мови, школи й народности.

Іван Могильницький, безперечно найбільше освічений Українець в Галичині в перших трох десятках лів 19 віку, заслужився був теж першим у нас оборонцем самостійности української мови супроти великоруської (російської) і польської. Боролив прав нашої мови не тільки в шкільній комісії, але й написав гарну наукову розвідку „Вѣдомость о рускомъ языкѣ”, де навів документально-історичні і літературні докази відрубности нашої мови від інших славянських. Та, хоча Могильницький знав українську граматику Павловського (в Петербурзі 1818 р.) і видання „Елеїди” Котляревського з 1808 р., не прийшов на думку ввести живу народню мову в книжки. Здається, що побіч бажання мати літературну мову, зрозумілу народнім масам, але все таки якусь панську, яку бачив в нашій літературі

попередніх століть, заважила тут й інша обставина. Проти заведення української мови видвинули Поляки закид, що в сій мові нема ніяких друкованих книжок з виїмкою букваря і катихизма. Могильницький хотів показати, що в сій мові є й інші друковані книжки й тому найшовся у такім положенню, що мусів мову тих інших книжок признати літературною.

Такою мовою написав він й українську граматику, в якій одначе залюбки відмічував різні живі форми наших говорів у Галичині. За мовою його граматики пішов Осип Левицький, за підміченими живими формами Осип Лозинський, оба священники. Осип Левицький уважав себе поетом і знавцем штуки складання віршів. Писав несмачні панегірики та ще поганіше перекладав дещо з великих німецьких поетів.

Для народніх шкіл переложив граматику німецької мови, а з початком конституційного життя видав граматику української мови. Мова церковних книжок не дала йому зложити граматики живої народньої мови, противно є тут багато церковно-славянщини. Все таки отся граMATика є значним кроком уперед у порівнянню з його першою граMATикою ніби пашої мови, виданої 1834 р. по німецьки. На правдивім ґрунті не станув він до кінця життя, та заслугує на згадку за те, що прав ним самим утвореної руцини боронив в сих глухих часах навіть для парохіяльних метрик.

Значно розумніше ставився до народньої мови дуже освічений на ті часи Осип Лозинський. Його граMATика української мови, оперта на живій народній мові, була найліпшою до 1848 р. Не віддала вона тих прислуг, які могла, нашому відродженню, бо цензурні митарства спізнали

її видання о кільканацять літ. У гарній передмові до граматики станув рішучо на тій точці, що тільки народня мова, хоч її досі не вживали в книжках, може бути в нас мовою літератури, науки та громадянських зносин. Працював дуже щиро над піднесенням народнього шкільництва. Хоч зладив значно кращий переклад шкільної німецької граматики, нагороду та затвердження умів здобути Осип Левицький за гірший переклад. В 1837 р. зложив гарний буквар народньою мовою у напів фонетичній правописи, та до шкільного ужитку одержав затвердження буквар крилошанина Івана Лаврівського, уложений у мові, що від мови Могильницького ріжнилася може тільки ще більшим числом польонізмів. Буквар Лозинського лишився в рукописи як один із багатьох документів його старання всіми силами ввести народню мову й по можпости фонетичну правопись у книжки. В тих поглядах він станув неспорівнаю вище, здавав собі справу з ваги народньої мови для народньої просвіти неспорівнаю ясніше від всіх попередників і загалом всіх членів, так сказати би, перемиського гуртка.

З тих членів укладав шкільні підручки крім Івана Лаврівського ще Антін Добрянський. Як Іван Могильницький підготовив ґрунт під єпископа Івана Снігурського.

Всі досі згадапі люди, що чимпєбудь причиповалися до піднесення нашого духового життя у Галичині були священниками. Призвичаєпі до церковно-славянської мови богослужєбних книг і вважаючи її святою, дуже часто хотіли її мати й літературною мовою для нашого народу. Священиче становище впливало на се, що їх світогляд обертався головно коло духовних справ, а віру й народ-

ність вони утотожнювали. Перестерігав перед таким утотожнюванням уже Іван Могильницький, висказуючи справедливу думку, що Українцем є той, хто говорить по українськи без огляду на то, чи він є греко-католицького, чи римо-католицького обряду, чи й іншої віри. На ще ясніший шлях справжньої народности ставув Маркіян Шашкевич, котрий в 1837 році видав „Русалку Дністрову”. Се невеличка книжечка, зложена з українських народніх пісень і з власних писань віршом і прозою трох молодих кандидатів духовного стану: Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького й Івана Вагилевича.

Поміж ними Маркіян Шашкевич, уже на другім році дворічного філософічного курсу, що відповідає семій і осьмій гімназіяльній класі, зачав він гуртувати коло себе богословську молодіж. Тоді саме заприятився з Головацьким, заявив, що він Українець, і висказував рішучу думку, що вони — молоді Русини повинні злучитися в гурток, вправлятися в славянських мовах і українській, впроваджувати в українських кругах розговірну українську мову, підняти народнього духа, просвічати народ і, протиділаючи польонізації, відродити українську літературу в Галичії. Головацького познайомив Шашкевич з Іваном Вагилевичем. Постійно сходилися разом дома, на університеті і прогуляках, в трійку дискутували, читали, критикували, розмовляли про літературу, народність, історію, політику і т. д. А що майже завжди говорили по українськи, товариші, яких розговірною мовою була польська мова, називали їх „руська трійця”.

Маркіян, котрий мав пезвичайний талант переконати інших, навчити й піднести їх на душі, зеднав скоро значне число прихильників для своїх ду-

мок. Кождий, що вступав до Маркіянового гуртка, подавав руку та ручив словом чести, що приобіцює ціле життя працювати в хосен українського народу та відродження народньої української літератури. Неначе для освячення приречення приймали вступаючі славянські імена та вписувалися, в альбом „Руська Зоря” з відповідними девізами.

Маніфестом змагань Маркіяна та його товаришів мала бути зложена трійцею „Зоря” з 1834 р., якої одначе не допустила цензура до друку. Про щирий запал, з яким звернувся Маркіян і його товариші до українського народу, говорять не тільки їх твори, передусім Маркіяна, з описами сумної хоч славної минувшини та невеселої сучасности й солодкими надіями на красшу будучність, алі й такі проби популярної літератури, як стаття Шашкевича про Хмельницького, не віднайдена досі. Чиста народня мова й фонетична правопись промовляють також за тим, що відроджену літературу призначував ініціатор для всіх верств українського народу. Шашкевич брав не тільки теми з історії козащини й польсько-українських воєн, але й постичний вислів вічної, одначе тоді значно приспапої польсько-української ворожнечі.

Гей, хто Русин, за ратице,
В крeпкі руки меч ясний,
Шпарка стріла пай засвище,
Гордий Ляше, день не твій.

В 1835 р. з нагоди 67 уродин цісаря Франца І. видав в його честь оду в гарній мові. „І ось та одна ода” каже Микола Устиянович, „падрукована тільки в 250 відбитках, зробила цілковиту перемену на землі Галича в руськім народнім життю, вона, можна сказати, збудила Русь з глибокого сну”.

В рік пізніше вийшла Шашкевича стаття „Азбука і абецадро” як відповідь на проект Осипа Лозинського ввести латинську азбуку в українську літературу. Шашкевич додав велику національну небезпеку серед тодішніх обставин від здійснення такого проекту і написав брошуру, яку видано в 3,000 примірників за складку молодіжи. Головний аргумент задержання кирилиці був такий: „Література якогобудь народу є образом його життя, його способу думання, його душі; тому повинна повстати, зрости з власного народу та зацвісти на сій самій пиві, щоби не була подібна до сеї райської птиці, про яку говорять, що не має ніг, а через то все висить у воздуху. Література є конечною потребою цілого народу. Змаганням її і головною ціллю є ширити освіту межи всіми, навіть поодинокими членами цілого народу”.

Змагаючи консеквентно до своєї ціли, Маркіян не зразився недопущенням до друку „Зорі”, а виготовив новий альманах і захочував своїх товаришів до дальшої праці і витревалости словами: „Коли не можна друкувати руської книжки у Львові, повезем її до Відня, а коли там не пустять на світ Божий, лишаєсь іще свобідца Угорщина”. В Буді вийшла „Русалка Дністрова”.

Заки появилася згадана книжка друком, успів Шашкевич піднести „руський дух на 100 процент” через виголошення у гарній мові промови до питомців про обовязки підданих супроти пауючого, дати приклад разом із Устияновичем і Величковським, що й у столиці можна та треба говорити проповіді в українській мові.

Що більше, семінаристи рішили просвічати народ, а Вагилевича навіть арештували за переводження в діло постанови. Душею усіх тих зма-

гань був таки Шашкевич. „Він забув на себе; в його думці, в його умі була тільки Русь, руська література, руська народність. Ві зносив терпеливо всі докори, негодовання й насмішки тих, що не розуміли його думок, і обмежуючися тільки маленьким кружком приятелів-свояків, він жертвував усі свої сили для своєї ідеї”. Хоч сам слабосилий і приневолений коротати життя в страшних злиднях, Маркіян „не опустив ніякої нагоди, де далося би щось зробити для своєї мови, коли можна би піднести народній дух, де можна би хоть дорогу показати або провести тих, що колибилися”. Словами й ділами, віршом і прозою закликав своїх земляків до праці над своїм народом. „Одно було в нього все на думці: свій рід, своя мова, своя словесність, своя народність”.

Своєюму народови не спроневірився до смерти мимо найприкрійших життєвих обставин. Рідної мови вчився з народних пісень і розбирав її „не рік, не два” так, що міг нею без чужої примішки і пайвищі поняття о Бозі гладко виговирити — та ще як сильно, як мудро, як позитивно, основно”. Його праця на полі української літератури всесторонна. Писав віршом і прозою, попри оригінальні твори й гарними перекладами з чужих мов (з чеської, сербської, польської, великоруської, німецької, латинської і навіть церковно-славянської) робив почин нового напрямку української літератури в Галичині. Шашкевич дав початок популярним і науковим творам в українській мові; він взявся за переклад святого Письма на живу мову та що зложив гарну читанку для народніх шкіл у народній мові. Не все, що написав, дійшло до нас, але й се, що звісне з його діяльности, дає право назвати Маркіяна Шашке-

вича найбільше ідейним галицьким Українцем 19. віку.

Нужда та дуже лихий стан здоровля не дозволили Шашкевичеві боротися ще дальше по конфіскації „Русалки Дністрової”, яку випустили з поліційних арештів щойно 1848 року, хоч працювати в раз зачатім напрямі не преставав до смерті. Передчасна смерть Маркіяна була страшною катастрофою для його ідей. Не стало учителя, стратили відвагу ученики. Той самий Шашкевичів товариш Михайло Козанович, в якого груди „безсмертний Маркіян” „зажег огонь, котрий лише гробова персть загасити може”, незвичайно вірно змалював ту катастрофу, якою була для молодії громади конфіскація „Русалки”. Ось як відозвався він до цсвіджалуваного товариша: „Но коли невинну Русалку твою зачали самі Русини поругати і прослідувати, від тоді я попав в тугу і мої чувства закрились в болеснім серці; **віддалений від тебе, зістав я без потіхи, без роду і друга.** Чувства любови к твоїй донечці горіли довго в серці огнем неугасаємим, а **гробне мовчанне осіло на устах спалених! Все замовкло — надії наші уснули — і ти невіджалуваний загас”.**

Ще більшою катастрофою для галицької України була саме смерть Маркіяна.

Діяльність Маркіяна й товаришів була справжньою революцією в тих часах. Темнота була непроглядна. Світської інтелігенції майже не було видно. А духовна? Найкращі одиниці духовної гірко відпокутували свої ідеальні змагання. Маркіян висвятився в 1837 р. і був до смерті на списі політично - підозрілих. Головацький спадкоємець його думок, покінчив теологію аж в 1841 р. Недопущення до висвячення у своїм часі, капонічні процеси, кидання по лихих сотруд-

ництвах — така була заплата за те, що молодіж сміла мріти про літературу, хотіла писати для народу та просвічати його. По священничих домах дальше вживалася загально польська мова. Батьки й матери навіть учили своїх дітей польських молитов, щоби бодай увільнити їх від насмішок латинських катихитів, польської молодіжи, коли прийдуть до школи. Крім ерейського молитовника рідко де в українським домі можна було подибати українську книжку, хоч був вже „Вінок” і інші деякі видання. Крім самого священника ніхто з домових не знав і „руських” букв і не був в силі прочитати української книжки. Часто кандидати духовного стану починали вчитися по руськи щойно тоді, коли треба було вносити подання до семинарії. Які успіхи робили вони в сій науці, показують старі служебники й евангелія по наших церквах, що їх текст записаний зверху латинськими буквами. По смерті Шашкевича навіть по селах говорили наші священники ще проповіді по польськи.

Коли так стояла справа з інтелігенцією, що дивного, що українське міщанство та селянство коротало свій вік у повній темноті?

Куди не було глянути, скрізь не так стояла справа, як треба було Шкільництво стояло эле, інтелігенція була байдужа або відчужена від свого народу, змагання ідейних одиниць кінчилися звичайно невдачами. Яків Головацький у своїй статті про стан галицьких Русинів, поміщений в німецьким журналі „Ярбіхер фір славіше Літератур, Кунст унд Вісеншафт”, та підписаний Гаврило Русин, малює чорними красками тодішне наше національно - духове життя. Найбільший славянський нарід по великоруським, писав Головацький, український нарід

не може виказатися такою літературою, що відповідала би його чисельности. Хоч російська Україна видала ряд мужів, дуже заслужених для української літератури, однак він все показує, як тяжко розвинулася українській літературі, придавленій великоруською. Ще гірше стоїть справа в австрійській Україні. „Від кількох десятків літ уже пробудилися більші і менші славянські народи Австрії до нового життя; кождий з них піднімає мову своїх предків, розвиває свою літературу, поширює знапія межі своїм народом. Чехи та Хорвати, Словінці і Дальматинці, Серби та Словаки йдуть на перегони з собою. Горстка людей, як Словінці, Дальматинці, Лужицькі Серби, Словаки видають часописи; а три мільйони Українців не можуть нічим виказатися, що було би познакою їх літературного життя. Навіть Болгари, що стогнуть під мусульманським ярмом, виявляють сліди духової діяльності; а Українці під лагідним скиптром Австрії живуть без літератури, без часописи, без національної освіти, без шкіл — як дикуни”.

Хоч і українська земля і милозвучна мова й здібність Українців до інтелектуального образования складаються на вдячне поле для наукової і літературної праці, хоч Українцєви легко пізнати всі славянські мови, нема в галицькій Україні ні літератури ні навіть надії на красшу будучність. Облогом лежить українська література й освіта, а чорні хмари нависли над нею. Передусім недостає українському народови добрих провідників, якогось осередка й органічної звязи поодиноких частин. Недостає Українцям, які азивають себе освіченими, потрібного засобу моральної сили, річевого знання, любови до вітчизни та пожертвоваання. Нарід роз-

дроблений прибитий, без самосвідомости; його провідники, зденационалізовані і відчужені, заколисують його спокійно до сну. З гори придивляються з повним спокоєм байдужно застоєви і забороняють усякий рух, що міг би збудити сплячого.

Доказом того недопускання до друку найневишніших річий. Колиж і пощаститься якійсь рукописи одержати дозвіл цензури, передержують її три-чотири роки. Прихильників української справи з вини митрополита. В часі візитацій десани вели якась число шкільних хлопців з одного села до другого й вони відгравали перед митрополитом пародію школи, що мала представляти іспит. Не знати, де заподів митрополит зложеній на його руки руським духовенством фонд для народніх учителів. („Говорять”, — запримітив Головацький іронічно, — „що се за нього вибілено катедральну церкву св. Юра”. Управу семинарії поручають людям, що в більшости не доросли до такого становища. Колись семинарія була окрасою Русинів, надією вітчизни. „В теперішній семинарії є різnorodні елементи, але нема правдивої віри, ніякої християнської науки й жадної надії на ліпше. Єзуїтські гіпокрити, польські ренегати, лакоми наживи слуги черева, фаміліанти Левицького (митрополита), все в суміш перемішане”. Семинарія стала панським заведенням без духа, без ідеї. Питомцям заборонено читати всякі книжки. Перед кількома літами забонив остро вихованкам віденського конвікту щонебудь писати або друкувати.

„Сумна се поява для народу” — писав Головацький, „як негідні люде чужої народности допчуть ногами його народність; але значно, сумніше, коли виродний син роздирає груди своєї рідної матери. На жаль, муси-

мо сказати про наш нарід і він ховає у своїм лоні за багато такого гаддя, таких духових давителів народу, що заслугоють на повне безсмерття, одначе побіч Герострата, бо святиня народности дорожча й тисяч разів дорожча, ніж святиня Діяни.” Від такого гаддя не відбігають далеко й ті доктори та професори, що зі страху перед утратою хліба задивилися на свої власти та сплять на тяжко здобутих лаврах.

У сей спосіб наша власна церковна влада загирила красні почини й заходи коло початків українського шкільництва й просвіти, а тим самим коло відродження української народности. Через неосвіченість й національну несвідомість український народ не міг відограти належної йому ролі в австрійській революції в

середині 19-го століття, а тим самим не міг добути собі з тої революції таких прав, які йому належалися. Через свою незорганізованість, завинену описаною тут політикою, верховних духовних кругів, український народ в Галичині опинився по австрійській революції не на більшій свободі, як се сталося з польським народом, але новим, конституційним уже рабом Поляків. На боротьбу з тим новим закріпощенням він знова потратив ціле півстоліття та прийшов у світову війну, в котрій знова визволилися народи, багато слабшим, якби він був прийшов, колиб українське духовенство не було так завзято поборювало освітніх починів серед українського народу зі сторони більше свідомих одиниць з духовенства.

Іван Франко.

ПРО ГОСПОДАРЯ І ВУЖА.

I.

Був собі колись господар,
Мав і поле і садок,
Гарну хату і худобу,
Пічіл чимало колодок,

Жінку добру, челядь вірну,
Дещо грошей під ключем,
Так, що завиділи люде,
Називали богачем.

Був у нього вуж домашній,
Що нікого не кусав
І свобідно всюди лазив:
У ночі корови ссав,

А на день йому господар
Від нетямної пори
Ставив молоко солодке
У мисчині край нори.

Вуж цей — то було хозяйське
Щастя: і з роси й з води
В двір плило добро, сторичний
Плід давали всі труди.

Пречудово скот плекався,
Всім на диво родив хліб,
Родив сад, роїлись пчоли,
Мов лонатою хто гріб.

До двора достатки всякі,
А нещастя відвертав:
Град у всім селі збив поле,
При його границі став;

Пошесть там не зазірала
Ні до хат, ні до хліва,
Обминала двір пожежа,
Поле — сарана й мишва.

II.

Аж ось скоїлося лихо!
Хлопчик був у хаті тій,
Син господаря, плазунчик,
Батьків любчик і пестій.

От раз мати на снідання
Для коханого синка
На долівці положила
У мисчині молока.

Хлопчик їсть і розливає,
От звичайно, як дитя;
Запах молока привабив
І вужа з його кута.

Він приповз і став хлєптати
Молоко, але в гніві
Хлопчик бац! вужа ударив
Ложкою по голові.

Вуж, не привичний до бійки,
Звився грізно, засичав,
І, мов блискавка, дитину
Їдовитим зубом втяв.

Зверещав страшенно хлопчик;
Батько зо страхом прибіг,
Зараз зрозумів, що сталось.
Та порадити не міг.

За вужем в скаженій злості
Кинувся, хотів убить,
Та вуж, бачучи погрозу,
В яму криється в ту мить.

З буком надбіга господар,
Вуж у ямі майже ввесь,
Тільки хвіст іще знадвору.
Спішно в яму волочесь.

Не міркуючи багато,
Люто вдарив чоловік
І вужеві небораці
До крихітки хвіст відсік.

Так біди тим не поправив:
Від отруйного жала
До доби його дитина
Богу духа віддала.

III.

Сумував страшенно батько
І ходив зовсім недуж,
Та в норі своїй від рани
Мучився не менче й вуж.

А хоч рана й загоїлась,
Він безхвостий, не здоров,
Відцурався хати, .стайні
І подвіря і коров.

Та з ним разом давне щастя
Улетіло зо двора:
Ниви витовк град у літі,
Висушила степ жара,

Хижа гусінь сад обїла,
Від зарази скот попух,
В хату слабість загостила,
Мов повівав смерти дух.

Що робити? Рада в раду:
До ворожки вдався він,
Чи не скаже, що за ворог
Є причиною тих змін?

Поворожила ворожка
На бобах, чи на зірках,
Тай говорить: „Сам ти, друже,
Сам біду на себе стяг.

„Був приятель в тебе ширий,
Що від зла тебе стеріг,
Але першої образи
Ти стерпів йому не міг.

„Ти його зневажив тяжко,
Тяжко гнівається він, —
Ну, а гнів його, мій друже,
Це причина всіх відмін.

„І нема тобі ратунку,
Пропадеш увесь до їла,
Доки в углі твого дому
Гнів той, мов огонь, пала.

„Лиш одна тобі порада:
Всьому гніву дати стрим
І перепроситься щиро
Із приятелем старим.”

IV.

От тепер згадав господар,
Як не мудро це вчинив,
Що в безумному розпалі
Так вужа він поранив.

І подумав: „Конче треба
Знов перепроситься з ним,
Бо погине вся худоба,
Все добро піде, як дим”.

Мовив жінці: „А постав но
Край нори вужови знов
Молока, а чей вернув би
Знов у дім наш до коров”.

І поставила хазяйка
У мисчині молока,
Та вуж виповзне, наїється,
І до ями знов тіка.

А господарю що днини
Гірше й гірше, хоч умри!

От він раз вужа підглянув,
Як то? І овз собі з нори.

І говорить: „Вужу любий!
Що це враз на нас зайшло?
Чиж то сердитись нам треба?
Забуваймо гнів і зло!

„Що минуло, те пропало,
Хоч і як нам допекло;
Жиймо, як жили давніше,
Щоб знов добре нам було”.

Вуж на це відмовив: „Годі!
Що було, те загуло.
Але як забути горе,
Що по серці нам пройшло?

„Аджеш ти, коли згадаєш,
Що твій син в землі гние,
То рука свербить, щоб тімя
Розторозити мое.

„А і я, коли погляну
На відсічений свій хвіст,
То отруйним зубом в тебе
Вгризсяб, так лютує злість.

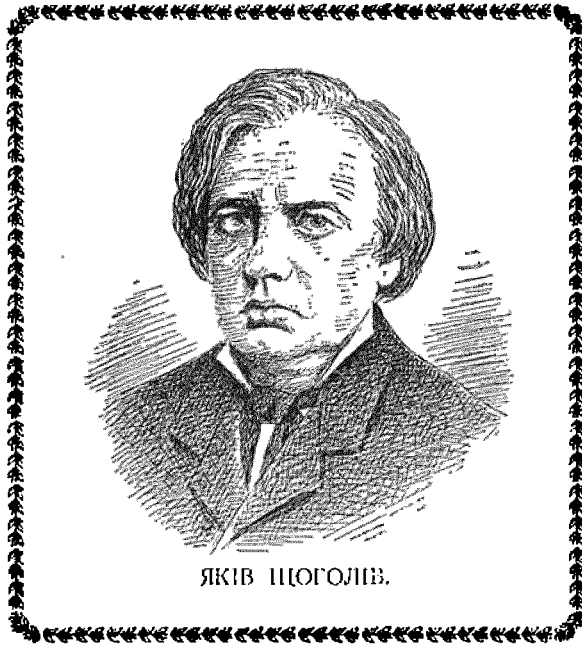
„Ти скажи: Як нам єднатись?
Як тобі був любий син,
Так мені мій хвіст. Даремно
Тут шукать причин, провин.

„Не навернеться до мене
Твоє серце, ні моє
Не навернеться до тебе,
Поки пам'ять в нас жие.

„То найкраще нам розстаться,
Ти собі в своїм дворі
Жий без мене, я без тебе
Проживу в своїй норі”.

ЯКІВ ЩОГОЛІВ.

Яків Щоголів.

НЕВОЛЯ.

Дайте мені коня мого,
Дайте вороного,
Пустіть мене, пустіть мене
В поле на дорогу.
Я уздою золотою
Коня загнуждаю,
Вітром буйним пронесуся
До рідного краю.
Кінь козачий неледачий —
Полетить до стана,
Між хатами, курінями,
Як вкопаний, стане.
Та й скачу я з вороного,
Землю поцілую,
З горілкою до губ моїх
Чарку притулю я.

Тихо, тихо... нема коня,
Нема вороного, —
Не пускають козаченька
В поле на дорогу.
Понесеться пан кошовий
Без мене на січу;
Зійде сонце в чистім полі —
Я його не стрічу.
Буде буйно шабля гостра
Ляха, Турка бити,
Будуть з гуком Запорозжці
По морю летіти...
Ой, коли-б хто подав мені
Коня вороного,
Ой, коли-б хто пустив мене
В поле на дорогу!...

МАРІЯ МАРКОВИЧЕВА (МАРКО ВОВЧОК).

(В 25-ті роковини смерти великої української письменниці).

Марія Марковичева, котра прославилася своїми літературними оповіданнями під прибраним іменем Марко Вовчок, народилася в 1834. році на Московщині в родині зросійщеного офіцера й поміщика Вілінського. Одружившись з відомим українським діячем, членом Кирило-Методієвського Брацтва, Опанасом Марковичем, вона оселилася на Україні. Тут під впливом свого чоловіка та української стихії вона добре вивчила українську мову й розпізнала життя українського селянства.

На літературну ниву вона виступала в славетну добу відродження українського письменства й українського національного руху Тарасом Шевченком, Паїнком Кулішем і другими діячами. Найбільше вславилася письменниця своїми „Народніми оповіданнями”. Російський літературний вслетеш Тургенев переклав їх на російську мову, а суворий критик Добролюбов признав їх красу в своїй критиці. Тарас Шевченко привитав її, як свою літературну доню й назвав її „зіронькою святою”, що зявилася на українському літературному обрії.

Недавно й поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало, —
І виблагав! Господь послав
Тебе нам кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей не ситих.

П. Куліш зі всією щирістю свого гарячого темпераменту старався підтримати Марка Вовчка в її письменстві й допоміг видати першу збірку

оповідань. Українські критики ждали, що Марко Вовчок створить класичну українську повість та роман. На жаль, по смерті свого чоловіка в 1867. році вона на довго вмерла для української літератури: Марко Вовчок перестала писати по українському й почала дещо писати по російському, та російські оповідання не принесли їй не то що слави, але навіть імені в російській літературі. Лише за п'ять років до її смерти знову появилася збірка її оповідань, написаних українською мовою. Здається ця збірка була написана в міжчасі між смертю її чоловіка і 1902. роком. Знову на українському небосклоні блиснула яскрава зірка Вовчкових писань, але вони нічого нового не додали до того, що письменниця видала раніше.

Марко Вовчок написала мало, але й те, що вона написала, викликало цілу низку наслідувачів. Сліди її літературної форми й засобів можна найти в творах навіть таких великих письменників, як Франко, Фелькович, Левицький, Мирний і т. п. Марко Вовчок стала на довгі роки зразком для українського письменства. В прозі її вплив не багато менший від впливу Т. Шевченка в поезії.

Темою своїх оповідань Марко Вовчок брала особисті людські переживання. Всі свої твори вона розгортала на тлі побутовім, малюючи зпочатку лихо кріпаків, а коли було кріпацтво знесене, то лихо наймитів та іншої сільської бідноти й людей, як кажуть, обійдених долею. Тому всі її оповідання пересякнуті горем, сльозми та стражданням кріпаків і

наймитів. Її оповідання, були протестом проти кріпацтва, а в свій час робили таке саме велике вражіння, як знаменитий твір Бічер Стів „Хата дядька Тома”. Вона багато присвячувала місця в своїх оповіданнях також ріжним побутовим сценам, але не робила це так докладно, як робив Квітка. Та від цього оповідання лише вигравала, бо скорший розвиток подій, що захоплював читача.

Малюючи село та його злидні, Марко Вовчок виступала в обороні людей, покривджених папами, володарями кріпаків, а потім наймитів, що наймали людей на каторжну працю. Вона виступала різко проти визиску й поневолення трудящогося люду й жорстоко картала всіх глитаїв та визискувачів. Тому її оповідання були дуже популярні в народі. Серед жіноцтва вона особливо користувалася великою популярністю її твори, бо Марко Вовчок в основу особисто людських переживань найбільше брала жіноче горе та переживання дівчат і замужніх жінок, в звязку з нещасливою любовю чи нсрвіним і нещасливим подружжам.

Мова творів Марка Вовчка чисто народня, переповнена народніми художніми виразами, на слова надзвичайно багата й гнучка. Вона вміє відтінити найточніші переживання людської душі, та ріжні відтінки чуття. Мову всіх оповідань пересипано силою гарніх і влучних мистецьких народніх приказок, порівнань. Вона може ще на довгі роки бути зразком чистої української народньої мови з усією її глибиною й ріжноманітністю виразів, форм та образів.

Ось Марко Вовчок описує дівчину:

„А в мого брата була дівчина, Боже мій милий, яка дівчина! Вона було весь двір веселить собою, як зорею. Такеж то було молоде та

щасливе! Ніякого лиха не знає, не відає; бігає собі та сміється, мов у срібні дзвонки звонить”.

А ось вона описує парубка:

„Такий то виходився хороший, моторний і не пізнати його, що в гіркому кріпацтві зріс... Парубок на все село: гарний, хоч з лица воду пити, жвавий, веселий, роботящий. Матір поважав, а стара гледіла й пильнувала більш, ніж ока в лобі”.

Інтимність мови її відбивається яскраво в таких зразках:

„Там мені й стежечки знакомі-сінькі, хати всі відомісінькі, — там земля ріднесінька... Уступив я у сінечки біленькі, а з сінечок у біленьку кімпаточку... Жіночка жвавенька, чепурненька, кирпатенька, окатенька” й т. д.

Ось улюблений тип дівчини:

„Хороша була Катря! Було, отсе як вбереться — єдиначка, то вже нічого не жалували для неї — плахта на ній шовкова, хустка з золотими квітами, з золотою габою, — завяже, а з прового боку квіточка; корсет зелений з байки, або з сукна. Коса в неї була така, що, було, й рукою не сягне, — і кісників не носила, тільки стрічка вилетена червона або голуба. Намисто добре: на намисті дукач з камінням дорогим; черевички на корочках високеньких: сорочка тонесенька вишивана до самих чохол... Увійде було вона, де гостей людно, — всі помовкнуть і на неї дивляться, задивляються, а вона й всміхнеться й засоромиться”.

Горе дівчини, що покохала того, хто кохає іншу, М. Вовчок передає такими словами:

„Що далі, то гірше сумувала Катря. Жалю свого збулася, а обняв її самий сум. То було, коли озветься до нас з Марусею словом сердешним: „Ой важко, Марусю! ой важко Химо!”

а то зовсім одцурався всіх. Ласку прийма, не вважаючи; що питаєш в неї, заговориш, „що треба? чого хочете?” До матері, як не рідна дитина; від батька далеко сторопитися? Де там в селі пригода, дослухається: як хто журиться, плаче — й їй наче любо вдивлятися, обміркувати тут, — і дивитися й слухає вона так, що ніби їй не жалко, що серце болить, а жалко, що чоловік нікчемен у світі, й говорить, було: „Отсе люде! Що той розум людський! „Стала вона якась холоднувата, спокійна, хоч і сумна й смутная”.

Ось подружка щасливе:

„Що бачиш, живуть вони, як свої і все у їх у купі: болі й радощі, думки й гадки, варті й жарти; чи заговорить один, другий перехопить — докаже...”

А ось подружка нелюбів:

„А молоді Чайченки хоч і рядком сидітимуть, та була між ними якась стіна залізна. Чи той підніметься, другий уступає геть, місце дає — доторкнуться стережуться; вона до його заговорить, як дочка до батька, він до неї — як зять до теці”.

Тип монахині, молоді й огрядної Марко Вовчок малює так:

„Ох, як вже втомилися ми, „почала румяна чорниця, скидаючи з себе свої чорні рясни, одну по другій. „Вже їхали ми, їхали, та й годі сказати!” Глас у неї був таки, що для глухих добрий”... Готове снідання, — стали снідати. Сестра Меланія Катрю ближче посадила. Катря послухала, ближенько присунулася, а їсти нічого не

їла вона, окрім малесенький шматок хліба із водою. Сестра Меланія снідання впорала. Мала вона трийцять і два зуби — білі та здорові та роблящі. О, якіж зуби! Усе молола ними, як жорном добрим... Спала. Мухи понад нею гули; мухи її кусали -- спала... — „Амінь” отказала з лавки сестра Меланія глухо. Переспала вона свій дзвінкий голос.

— „Амінь!” ще раз каже, тай позіхнула такеньки, що в мене рукава замаяли, а які мухи на столі лазили, то поскочувалися, як насіння від вітру. Довго ще потягалася на лавці. Далі устала, прибралася у рясни. „Ходім уже до батюшки”, приказує Катрі.”

Найкращі оповідання Марка Вовчка з кріпацтва: „Одарка”, „Інститутка”, „Отець Андрій” „Ледащиця”, „Козачка.” Післякріпацькі часи змальовані в оповіданнях: „Сестра”, „Викуп”, „Чортова пригода”, „Пройдисвіт”, „Дяк” та інші.

Марія Марковичева, (Марко Вовчок), умерла 10 серпня 1907 р. Не мало часу зі свого довгого життя вона потратила на різних перехрестних стежках російського письменства, не не придбавши ні слави, ні користи, ні собі, ні народови, та всеж, не зважаючи на короткий час праці на українській письменницькій ниві, вона займає в українському письменстві визначне становище, як основоположниця нової повісти, котра лягла в основу українського модерного письменства, а котра старається малювати життя таким, яким воно справді є.

Борис Грінченко.

Т Р О Я Н Д А.

Мамусю, голубко! сьогодні
Я вранці ходила в садок, —
Такого багато росте там
Рожевих та синіх квіток.
Найкраща троянда. Та тільки
Я руки сколола свої,
Аж кров потекла по їх, — поки
Зірвала з стеблини її.
А краще, колиб та троянда
Без гострих шпичок тих була,
Щоб дівчина кожна зірвати,
Не колючи руки, могла.

— Ой, доню! Все гарне на світі
Дається не дурно людям:
Щоб щастя придбать, працювати
Всім тяжко доводиться нам.
Без праці й труднощій на світі
Неможна нічого придбать,
І навіть, щоб квітку зірвати,
Доводиться шпички зазнать.
Та пальчики хворі забудь ти
І знай, голубятко мое:
Що важче здобуть, те любіше
Тоді, як здобудеш, стає.

І В А Н Т О Б И Л Е В И Ч (КАРПЕНКО-КАРИЙ).

Іван Тобилевич народився 29 серпня 1845 року в селі Арсепівці на Херсонщині в родині Карпа Тобилевича, що дала для України таких великих яристів, як М. Саксаганський, М. Садовський та Марія Тобилевич. Батько родини Карпо Тобилевич, хоч сам був невеликої освіти, посідав глибоку вроджену інтелігентність і розумів значішя освіти для дітей. Одначе старший син Іван, що пізніше вславився під прибраним прізвищем Карпенко-Карий, ізза батьківських злиднів не міг далі вчитися по скіпченню повігової 3-річної школи, себто народної школи другого ступня.

Хлопець Іван дуже добре скінчив школу. Він визначався перед всіма своїми товаришами розумом і здібностями та всеж змушений був припинити свою шкільну науку й чотирнацять-літнім хлопцем поступити на службу за писарчука в станового пристава. З того часу почалася його тяжка служба задля шматка хліба в канцеляріях ріжних поліцій. Дослужився він до становища секретаря

канцелярії херсонської міської поліції, що вже було для нього високим стаповищем, з огляду на малу освіту. Вродження інтелігентність, чесність, вміння поводитися з людьми та зберігти людську гідність навіть в умовах прикрої служби російської поліції, придбали Іванови Тобилевичови імя одного з найрозумніших і справедливіших поліційних службовців.

Жадоба знання й науки ніколи не кидали Тобилевича. Кожну вільну хвилину він присвячував читанню книжок. Саме в його молодих часах у Росії припали ріжні реформи, як, наприклад, знесення кріпацтва, заведення земств і реформа суду. Разом з цими реформами російське життя тоді було просякнуте лібералізмом, західними свободолюбивими ідеями. Молодого Івана захопила ця хвиля й з поліційного урядника, він незабаром сам попав під догляд і переслідування поліції за народництво та українство. Довелось йому навіть відбути заслання в місті Новочеркаську на Дону, що тоді було відрізане від

всього світу широкими степовими просторами. Потім до кінця свого життя Карпенко-Карий не виходив з під опіки російської поліції, а його твори знід догляду цензури.

Карпенко-Карий як артист.

Ще юнаком, коли він служив у боришчській поліції, Іван Тобилевич близько здружився зі своїм майже ровестником Марком Кропивницьким, що був артистом старого театру Голубовського. Марко Кропивницький тоді не лише грав на сцені, але й писав українські пєси, як наприклад „Дай Серцеві Волю”. Іван Тобилевич та Кропивницький зібрали разом біля себе в Бобринці гурток молоді з учнів та службовців, з яким робили українські представлення.

Тоді вже остаточно виробилася непереможна любов Івана Тобилевича до театру, яка не покидала його до самої смерті. Він до театру мав якусь побожність. Щоб потрапити до театру, він не спинався перед жадними труднощами. Щоби побачити виставу „Наталка Полтавка”, він з Бобринця йшов пішки 50 верств до Елисавету, а по представленню знова пішки вертався до Бобринця, щоб рашком уже бути на службі. Артистів він слухав так, що по трицяти роках міг передавати з усіми відтінками запальні монольоги з Отело, які виконував незнайомою Карпенкови англійською мовою великий артист американський Мурип Олдрідж. Згодом сам Іван Тобилевич прийшов на довший час на українську сцену і став великим артистом. Про це його дружина С. Тобилевич у своїх спогадах говорить:

„Серед темряви, й базару світової комедії, після лиходнів свого власного життя, він досяг нарешті здавню бажаної мети — служити справі рідного мистецтва. Люблячи так народ

свій і село, він не зміг бути артистом сальонів і великого світу. Працювати користи рідного свого люду, відмалювати на кону живий образ душі селянина з його радощами й сумом, збудити в слухачеві-папови не усмішку погорди, на глум і призирство, а любов і пошану — ось в чім було здавна мета його бажань. І тепер свої погляди, свої мрії, здавна виношені в серці, він втіляв у живу тій-спість, у живі образи.

„Коли сторож із „По ревізії” був у виконапню наших артистів огидливим пятакою, в Карпенка-Карого він був натуральним простаком і цілою людиною. Коли пап Возний у розуміні багатьох мусів бути смішною карикатурною людиною, в Карого він виходив поважним гордовитим, хоч трохи смішним. Коли Прокіп у „Сватанці” вискакував, як Пилип з конопель, і був якимсь страхіттям на горобці — Прокіп у Тобилевича був звичайний собі чоловік, що любив випити і т. д. Це особливе трактування ролі зєднало йому багато прихильників серед акторського гурту, що захоплювались його натуральною метою гри, — а також і ворогів придбало не мало, яких не вдовольняло таке відношення до типів, що мали головним завданням осмішити аудиторію — навіть колиб це було на шкоду правді. Але Карий, як його почали звати в театрі, був твердий у своїх переконаннях і стояв уперто на своєму, що не годиться, граючи балаганим способом комічні ролі, передражнювати мужика на втіху галерці й іншій неосвіщеній публиці. Це дало привід у будуччині для багатьох прикрих непорозумінь між ними й деякими акторами, які краще виставляти на сміх і глум убожество розуму простого чоловіка, ніж заради правди зрєктися мирного, театрального ефекту. Хіба

й помилка від якої не можуть і доси відвикнути багато українських народніх артистів”.

Карпенко-Карий також виконував і ролі в російських пєсах з великим реалістичним артизмом. Багато російських антрепренєрів закликали його йти на російську сцену й обіцявали великі матеріяльні лигоди та безсмертну славу. Але національна стихія та свідомість перемогла й Карпенко-Карий до смерти лишився артистом українського театру.

Свій погляд на завдання театру він висловив ясно в монолозі Івана Барильченка з „Суєти”. Зі всієї діяльності Карпенка-Карого як драматурга й артиста видно, що він дивився на театр, як на велику громадську потребу, яка освічуючи з різних сторін життя людське особисте, родинне й громадське, виявляє всі темні й негативні сторони, а разом з тим вказує на позитивні сторони. В розумінню Карпенка-Карого театр має бути завжди школою життя, а не балаганом. Тому Іван Барильченко, в якому автор переказує самого себе, говорить: „З театру, як з храму крамарів, треба гнати і фарс і оперетку: вони ганьба штуки, бо смак псують і тільки тішаться пороком. Геть їх з театру! Мітлою слід їх замести! В театрі грати повинно тільки справжню літературну драму, де страждання душі людської трівають камяні серця і, кору ледяну на них розбивши, провадять в душу слухача жадання правди, жадання загального добра, а пролитими над чужим горем сльозами убляють його душу паче снігу. Комедію пам дайте, комедію, що бичує сатирою страшною всіх і сміхом через сльози сміється над пороками й змушує людей мимо їх волі соромитися своїх лихих учинків”...

З такого розуміння завдання театру впливала не лише його діяльність як артиста, але й як українського драматурга.

Карпенко-Карий драматург.

Рід Тобилевичів належав до тих численних родів колишньої шляхти, що не відомо звідки прийшла на „Дикий Степ”, щоб зробити його культурним, прийшла на степ, шукаючи просторів, вільного життя, тікаючи від тісноти, де папувало лише рабство, фізичне й моральне, утворене певними формами життя. Оті піонерські родини, що приходили в степ, щоб розробити його, щоб завоювати від диких кочовників і в тяжких умовах боротьби не лише з кочовниками, але й з самою дикою природою, зробити його культурним, мали всі риси піонерські. Вони мали упертість, завзятість, відвагу, послідовність в боротьбі, широкий розмах у своїх намірах і плянах та здібність легко, по лицарськи, переносити всі невдачі, як особистого так і суспільного життя. Ці риси перейшли в спадщину й до родини Тобилевичів. Вони пособили всім тром братам і сестрі перебороти на свому шляху всі труднощі піонерської праці на пиві українського театру й втворити на цьому „Дикому українському Полі” велику культуру та закласти підвалини до дальшого зросту й розвитку українського театру. Особливо тяжка доля видала на Івана Тобилевича в його особистому життю, повному всяких неприємностей і переслідувань. Та він все переборов.

Українська стихія, що пробудилася в душі Івана Тобилевича з діточих років, яку навів на нього український степ та українські люди, що зі всіх сторін оточували його, під впливом високо культурного, свідомого Українця Пильчикова, вилилася в свідоме

українство. Пильчикова молодий Іван Тобилевич стрів у Херсоні десь біля 1868. року й в його натхненних словах він знайшов відразу самого себе. Все те, що в душі Карпенка-Карого жило десь в підсвідомості, скоро знайшло свої певні свідомі форми. На українську ниву І. Тобилевич виступив рішуче й цілковито вже в віці 38 літ свого життя. Це було в 1883 році, коли російська жапдармерія та поліція ліквідували революційну партію „Народна Воля”. Тоді підпав під підозріння їй й поліційний урядовець І. Тобилевич. Його звільнено зі служби за кілька років до пенсії. „І з того часу — каже академі: С Єфремов, -- російська бюрократія втратила чиповника Тобилевича, а українське письменство та театр придбали письменника й артиста Карпенка-Карого.”

І. Тобилевич пристав до артистичного гуртка М. Старицького, де вже грали його брати О. Саксаганський і М. Садовський. Та тут йому не довелося довго працювати. По наказу міністра справ внутрішніх він попав на заслання на 5 років до глухого тоді провінціального міста Новочеркаська під догляд поліції. Тут почалося тяжке бідування І. Тобилевича саме в той час, коли він почав свою блискучу артистичну кареру. Тут Карпенко-Карий вивчився робити палятурки на книжки й через три роки він тим заробляв засоби для півгодового життя для себе й дружини.

В Новочеркаську він закінчив першу свою драму „Чабан” (бурлака), яку почав писати ще в Єлисаветі. Потім написав тут „Бондарівна”, „Наймичка” „Розумний і дурень”, „Мартин Боруля” та „Безталанна”. Через три роки заслання йому дозволено виїхати на життя під доглядом поліції на власному хуторі, а пізніше

він знову почав грати на сцені й мандрував з українською трупою.

Критикуючи твори Івана Тобилевича треба мати на увазі ті умови літературного життя, при яких вони писалися. В Росії шаліла сваволя цензорів, які часто не знати чим керувалися забороняючи друкувати твори. Цензура прикладала особливих старань, щоби нищити українські твори, а в українських песах слідувала не лише за тим, щоб у них не було чого небудь „крамольного”, але щоби вони не були „ліпшими від російських” і щоби не відзначалися своїм розумним, оригінальним трактуванням певних явищ та розв’язанням різних проблем. Цензура слідувала, щоби українські песи не підносили Українців, а навпаки, щоби висміювали їх, обмащувала болотом різні українські типи, щоби глядачі не пабирали любови й пошани до тих героїв, які виводяться в песах, але навпаки, щоби сміялися з них як з блазнів, щоби гордували ними й тікали від такого примітивного, некультурного життя.

Перша драма Карпенка-Карого „Чабан” пролежала досить довго в цензурі й не була зовсім дозволена. Тоді він її переробив і назвав „Бурлака”. Переслав до іншого цензурного комітету й до певної міри в скаліченому вигляді вона була дозволена до вистав на сцені. Починаючи з цієї першої песи письменник все своє життя вів тяжку боротьбу з цензурою. Доводилося міняти різним песам по кілька разів назвиська та перероблюючи їх ґрунтовно. Іноді цензуру перехитрювалося в той спосіб, що песа частинами посилалася до різних цензорів, які, бачучи перед собою писання, що не мали певної цілості й закінчення та яскравого виявлення певних ідей, дозволяли, як

їм здавалося, „без смисла й содержания” песи до вистави. Ціла песа виставлялася пізніше на сцені, коли окремі її частини перейшли цензуру.

З цього видно, що не можна чекати, щоб всі задуми автора стали дійсністю. Та всеж песи його змальовують живих типів, узятих з реально-го життя.

Песи Карпенка-Карого можна поділити на три категорії. В одних він яскраво змальовував безмежний визиск та наживи різних експлуататорів, проти котрих боролися за правду й право ріжні пригноблені й визискувані. Слідуючи за грою артистів не можна не переживати самому драми „малих отих” і не відчувати протесту проти страшної несправди. Карпенко-Карий розумів руйнівцьку ролю „хазяйнування” таких типів в українському життю й робить їм характеристику устами одного з героїв своєї песи: „Аж ти, пещасна, безводна хмара! І прожене тебе вітер над рідною землею й розвіє не проливши й краплини цілющої води на рідні ниви, де при таких хазяїнах засохне наука, поезія й благо народа”.

Другі песи змальовують ріжні трагедії з особистого людського життя, як наприклад нещасливі подружжя, трагедію наймитів та наймичок і ріжних невдачників у життю. Сюди належать „Наймичка”, „Безталання” „Гріх і покаяння” та інші. У них дія розгортається у душі героїв. Гнат в „Безталанній” любить і свою жінку й другу. Сава в трагедії „Сава Чалий” переживає душевну боротьбу, як розуміти народні інтереси. Зрештою Сава падає, переможений Гнатом Голим, представником іншого розуміння тих інтересів.

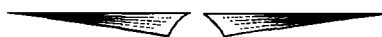
В історичних песах, як „Гандзя”, „Богдан Хмельницький”, „Бондарівна”, й до певної міри „Сава Чалий”, автор малює картини минулого України в часи її героїчної боротьби за свою державність і в часи занепаду та руйни.

Таким чином творчість Карпенка-Карого охопила майже всі ділянки українського життя. Вона й лишила на ньому глибокий слід. Всі песи Карпенка-Карого визначаються своєю сценічністю й живою акцією,

Свої песи Карпенко-Карий часто перероблював по кілька разів, бо все шукав ліпших форм, виразів, ситуацій тощо для більшого підкреслення й зясування своєї думки. Дружина Карпенка-Карого, С. Тобилевич, у своїх спогадах про нього каже, що Карпенко-Карий любив добру критику. Він бувало „думав цілими ночами, над тими увагами, які йому зробили критики”, каже О. Дорошкевич. Потім на підставі критики він перероблював свої твори, як наприклад драму „Хто винен” він на підставі критики так ґрунтовно переробив, що з неї вийшла майже нова песа „Безталання”.

На жаль, цей великий драматург і артист, зараз по 50 році життя почав хорувати на недугу печішки. Це вбивало в нім енергію й перешкаджало його плодючій праці.

Помер Іван Тобилевич (Карпенко-Карий) дня 2 вересня 1907 року в Берліні, куди він поїхав лікуватися на рака печішки. Звідти його перевезено на Україну й поховано в рідному селі серед степів та свого народу, для котрого він поклав фундамент під творення нової народної театральної штуки.

С. Черкасенко.

НАША ТУГА.

За ціле щастя, за скарби	О, наша туго!... З тих пісень
Не віддамо свої скрижалі —	В степах, заораних катами,
Своєї давньої журби,	Нам з п'ятьми блиснув волі день,
Своєї тихої печалі.	Вінець терновий вкривсь квітками,
В тяжких злигоднях, у ярмі	Водою повною сторік
Вродилась пісня наша з неї,	Зросилась тучно наша пива, —
І мури темної тюрми	Благословенна-ж будь навік,
Жахались темряви своєї.	О наша туго чарівлива!...

Василь Бобрів.

ЯК ШАЛЯПІН БУВ УКРАЇНСЬКИМ АРТИСТОМ.

Певно мало кому відомо, що знаменитий світовий співак Федір Іванович Шаляпін колись за молодих років був артистом української маандрівної трупи якогось Деркача.

Років сорок тому назад українських артистів майже ще не було: були то звичайні малоросійські трупи, що вешталися не тільки по Україні, але й поза Україною, по всіх просторах тодішньої Росії. „Малоросів” (як тоді прозивали українських артистів) можна було побачити в Сибіру, Туркестані та Московщині. Любили їх скрізь, бо пєси, які вони ставили, були так написані, що там були й співи й музика й танці.

Як звичайно, в дорозі траплялося всяке. Тут їхали пароплавом, як це було на Волзі, часом залізницею, а часто-густо возами, або й пішки. Але тодішні артисти не дуже дбали про вигоди. То були справжні мученики театру, готові голодати та переносити всякі злидні, аби дихати театральним повітрям.

Актори, що входили в такі малоросійські трупи, не всі були україн-

ської національності. Від них вимагалося, аби знали так-сяк мову. Яскравим прикладом може послужити перебування Шаляпіна в одній з таких труп.

За молоду Шаляпіну не везло! У місті Уфі він стратив роботу і гроші й став буквально голодувати. Приїхала в місто українська трупа. Ось що розповідає сам Шаляпін про цю трупу в своїх споминах під заголовком „Страниці із моеї житні”.

„Іхав я в темно-синій блюзці, яка була натягнена на цілком голе тіло. Груди та шию закривали кавчукова машишка та такий же ковнірець. Краватка так само кавчукова, але досить червона з веселенькими точками.

Якось не випадало явитися до батьків в такому убранні і я, приїхавши в Самару, зпочатку пішов до малоросів. Менеджер трупи насмішковано подивився на мене вузенькими очима й сказав:

— Тепер ви нам не потрібні!

Я, певно, поблід.

— Своїх нема куди подіти, - - до-

дав він, але зараз же несподівано запропонував:

— За 25 карбованців на місяць, візьму!

— Чорт з тобою, — подумав я і зараз же підписав контракт, взяв аванс 5 карбованців і бігом пустивсь до родичів.

Їх не було дома. У брудному й тісному дворі бавився мій мепчий брат. Він попровадив мене в маленьку кімнатку, злидену, сумну. Ясно було, що родичі живуть у страшних злиднях. А чим можу я їм пособити? Прийшов батько, постарілий, худий. Він не виявив особливої радості, уgliedвши мене, і досить спокійно вислухав моє оповідання про те, як я жив, і що збираюся робити.

— А ми погано живемо, погано! — вимовив він не дивлячись на мене, — посади цема...

Через вікно я побачив матір, яка входила до двору з торбою за плечами. Коли увійшла до кімнати, радісно поздоровилася зі мною, зняла торбу й сунула її в куток.

— Так, — сказав батько, — жebraє мати!

Мені було тяжко. Тяжко почувати себе безсилим, нездібним пособити.

В Самарі я перебув два дні й поїхав з трупою в Бузолок, місточко, в якому по усіх вулицях ходили величезні свині, кури, вівці.

З Бузулуки поїхали в Уральське, але по дорозі рішили заїхати в Оренбург і відправилися туди степом на возах.

Спека стояла неймовірна. Хотілося страшенно пити. А по обох боках дороги розляглися бацтани з кавунами та динями. Звичайно, ми хористи, користалися цією божою благодаттю.

Унікаючи спеки, ми їхали ночами і раптом одної ночі нас спинили галаси верхівців, котрі, дігнавши нас,

зачали стріляти з крісів. Що таке? Розбійники?

Менеджер трупи хутко зкомандував:

— Беріть зброю! В лаву!

Ми хутко дістали з возів театральну зброю: тупі залізні шаблі, поламані кріси й поховалися за вози. Жінки верещали, а кінпотчики, оточивши нас зі всіх боків стріляли в наш табір. Добре, що було темно, тай стріляли певно в нас пустими пабоями. Ми бачили лише червоні вогники стрілів та чорні постаті коней. Признаюсь, що я сильно наполохався, хоч взагалі не вважаю себе за боягуза. Але все таки мимоволі подумав:

— Пропала моя голова!

Тим часом менеджер хоробро командував:

— Не піддавайтесь, бісові душі, не піддавайтесь! Тримайсь до останнього! Треба втриматися до світу!

Але битись було ні з ким. Верхівці не наступали, тримаючись досить далеко. Так ми, озброєні, простояли до ранку. А коли розвиднілось після парламентарів до ворога. Після довгого спору, парламентарі повернулися й оголосили, що хоробре війсьсько вимагає по двацять копійок з голови за зіджені кавуни та дині. Ми негайно, з радістю виконали вимоги напасників”.

З Оренбурга трупа повертається до Уральська, про який Шалаяпін не дуже прихильно пише в своїх споми-нах.

„В Уральському серед площі стояв червоний цегляний дим-театр. В ньому було незатишно, смерділо здохлими щурами, й стояла спека наче в лазнях.

В цьому льоху для здохлих щурів ми відіграли одну штуку.

З Уральського знова повернулися в Самару, пізніше поїхали в Астра-

хань, грали в Петровському, Темір-Хан-Шурі, Узун-Ада. Почалося для мене ярке, багате пригодами приємно тривожне життя бродяги. Я вже цілком свобідно говорив і співав по українськи. Мені давали маленькі ролі. Я був задоволений цим життям. Тільки іноді серце зтискувала туга за чимсь”.

Не можна не спинитись на цій частині споминів славного співака. Він каже: „Я вже цілком свобідно говорив і співав не по „малоросійськи”, а іменно „по українськи”.

По тому, як говорить Шаляпін про українських акторів, можна зробити висновок, що якби трупа в якій перебував Шаляпін, займала більше поважне становище, то не виключено, що світовий співак міг би бути українським артистом. Ось що він пише про одного з акторів Іваненка:

„Чудесною людиною й артистом був цей Іваненко, але як більшість гарних людей, він пиячив, себе не жалючи. Гра його була захоплююча, настільки правдива, така щира, що я майже завсігди плакав від якоїсь незрозумілої радості. Особливо мене зворушувало, коли в „Невольниках” він співав:

„Ой зійшла зоря та вечірова!”

Очевидно кант „Почаївської Божої Матері” вставляли в текст і Шаляпін не знав, що „Ой зійшла зоря” відноситься до XII. віку.

А ще раніше, будучи в Уфі, коли Шаляпін лише познайомився з акторами „малоросійської” сцени, він був

здиваний. Про це своє дивування й пише тепер світовий артист.

З огляду на цікавість змісту подаю цілу цитату по московськи: .

„В театре летнево сада появилася малоросійская труппа. Я тот часже отправился в сад і завйол знакомство с хорістами. Всьо ето билі очень весьolie люди, в світках нараспашку в вишитих рубахах, с яркімі лентамі вместо галстухов. Говорілі оні язиком не вполне понятним для меня. Раньше я слышал слова малоросійскаво языка, но почему то не верілось, что ето самостоятельный язык. Я думал, что так мягко говорят „нарочно”, із кокетства. А тут вдруг целия спектаклі іграют на етом языке”.

З всіх споминів про українську трупу видно, що Шаляпін цинив і високо ставив і українську мову й пісню й коли би не деспот господар трупи Деркач, то не відомо, яка кар’єра склалася би для світового артиста.

Скільки часу довелося Шаляпінови перебувати в трупі, невідомо, але судячи по тому, що йому довелося побувати і в Сибіру і на Кавказі, це певно не було коротко.

Що Деркач не визначався культурністю, можна бачити вже з того, що він не цинив Шаляпіна.

Коли Шаляпін дістав телеграму, що померла його матір, і попрохав двацять п’ять карбованців, Деркач дав два рублі. Це остаточно увірвало терпець Шаляпінови.

Без паспорту та грошей лишився Шаляпін в Баку.

Так покінчив свою кар’єру Шаляпін на українській сцені.

С. Черкасенко.

НА ДІІ.

Ні, не дарма оті, друже, надії
В серці кохалися в нас крадькома,
Тихо бреніли, мов струни живії,
Завжди будили бажання новії, —
Ні, не дарма!

Ні, не дарма вони ясно зоріли:
Люто в житті нас давила зима,
Палко-ж огні їх нам душу зогріли,
Серце завзяттям в борні запалили,—
Ні, не дарма!

Ні, не дарма!... Наше серце палає,
Хочеться жити, боротись з всіма,
Хто нас в дорозі до правди спиняє.
О, не дарма та сила буяє,
Ні, не дарма!

Михайло Коцюбинський.

ХВАЛА ЖИТТЮ.

Минуло трохи більш року, як землетрус обернув пишну Мессіну в грудку каміння. Була весна, море було спокійне і синє, небо так само, сонце обливало помаранчові сади по горах, і дивлячись з парохода на сірий труп міста, я не міг уявити собі тої страшної ночі, коли земля у грізнім гніві так легко струснула з себе величний город, як пес струшує воду, вилізши з річки.

Ступивши на землю, я сподівався стрінути тишу і холод великого кладовища, і був здивований дуже, коли побачив осла з повними кошиками на спині, що переступав обережно через каміння розмитого бруку, тримаючись

холодку од зруйнованих стін прибережних будинків.

За ним біг хлопець і з сицилійським жаром кричав:

— Cipolla! cipolla!... (цибуля! цибуля!).

До кого гукав він! Кому хотів продавати? Чи не камінням отим, що були споєні перше в суцільну стіну, а тепер знову почали жити окремим життям?

Однак надходили люди. Несподівано з вулиць, з безладної грудки каміння, випливали чорні постаті і нечутно ступали по гарячій землі. Купками й по одишцю. Йшли якись дами в довгих чорних вуалях, з мертвим,

застиглим обличчям, похмурі робітники, і їх суворість наче замикали чорні костюми аж до краваток з крелу. Тонкий залізний стовп ліхтаря неприродно нахилився над ними, немов придивлявся зверху скляними очима. З одного боку м'яко хлопало море, з другого висіли потріскані стіни палаців, без вікон і дахів, з дверима, що до половини завалені грузом. І знову сунулись чорні мушкетери й тихі жінки, наче черниці, немов гості похорошні ішли комусь віддавати останній привіт. Чим далі я посувався, тим частіше стрічав цей люд в жалобі, тим виразніше я почував, що щось мене мулить. Я мусів обминати цілі гори різнородного грузу, балок, вапна і каміння, що навалені тут серед вулиць, перескакувати щілини на землі, наче розкриті жадібно роти, перелазити через мармурові кольони і зазирати у вікна, звідки дивилась на мене пуста. І знову зза вугла тихо впливала чорна фігура і стрічалась зо мною мовчазними очима. Тоді я зрозумів врешті, що мене мулить. Очі! Ті страшні, чорні, жажливі очі, які замкнули в собі все некло різдвяної почи*) і вже більше нічого не можуть бачити. Може світити сонце, голубіти море і небо, сміятися радість, а ті очі, поширені й мертво блискучі у великих орбітах, звертали погляд в глиб себе і божевільно вдивлялись у розхитані стінні, вогонь і трупи найближчих. Мені здавалось, що колиб сфотографувати їх, на пластиці вийшлиб не людські очі, а картину руїни.

Бічні вулиці вже було розчищено трохи. Зате з обох боків завалені стіни фасадів творили грубий шар спресованих балок, матраців, книжок, вапна, залізних ліжок і людських тіл. Там, де ще стіни стояли, вони ледви

тримались, і крізь широкі шпари синіло небо. Часом у вибитих дверях виднілись самотні сходи, що вели Бог-зна куди, сходи, по яких вже ніхто не ступить. Десь високо, під небом, в пятиповерховім будинку, завалилась тільки передня стіна, і середина хати стояла одкрита, немов на сцені. Всеселенські шпалери, залізне ліжко, через поренчата якого звисає рушник, фотографія на стіні, образ Мадонни в головах ліжка. І ця інтимність чужої хати, де ще заховалось наче тепло людської руки, робила сильніше вражіння на мене, ніж зовсім мертві сірі руїни.

Я знав, що город — це кладовище, що зпід розвалин не одкопано ще щось около 40,000 трупів, що в цій спресованій масі, яка обступає мене, лежать у ріжних позах задушені діти, жінки й чоловіки.

Ішли розкопки. Гурток робочих то нахилився, то розгинався над купою грузу, і мірно здіймались крики й лами. Поліцейський у своїй пелерині сидів, зігнувшись високо десь на стіні, а його „кепі” блищало на сонці. Раптом він встав, приклав руку до кепі й застиг так в повазі. Я підійшов. Робітники витягали зпід балок жіночу сорочку, потім виїняли ноги і поклали в мідницю. За ногами йшли тулуб, живіт і груди — і знову це склалось в мідницю. Я одійшов. Мені захотілось глянути на небо. Але тут я раптом побачив скрізь по руїнах, вище і нижче, подібні групи робітників. І що-хвилини вставав поліцейський і прикладав руку до кепі.

На площі перед собором було так тісно, що піде було і повернутись. Вона вся завалена була старим мармуром церкви, уламками пілястрів, орнаментами амбразур. Мозаїчні боги без голов або з половинками лиць валялись тут таки, в поросі під ногами. Стародавній фонтан потерпів мало,

*) Мессіна зруйнована на Різдво.

але він з тої ночі засох, наче виплакав сльози над чужим горем. Сухі роти тритонів умірали од спраги.

— Сіньор оглядає наші руїни?

Я озирнувся. Коло мене стояв якийсь чорний панок з блідим обличчям, ще недавно видимо гладкий. Жовті мішки під очима й на щоках звисали так само вільно і непотрібно, як і його одяга, широка, потерта, немов чужа. В лівій руці він затискав соромливо пучок цибулі. Я стрівся з його очима. Ах, знову ті очі!

— Так, так, сіньор, ось що лишилось од нашого прекрасного міста. Хто не чув — увити собі не може тої пекельної ночі. Така пальба була, така канонада, наче всі сили небесні, земні і морські палили разом з своїх гармат. Я й досі маю шум в ушах... Я був багатий і щасливий, сіньор, мав жінку, четверо дітей і банкирську контору. Тепер родина й ціле багатство лежать під грузом, а я ось чим годуватися мушу...

І з афектованим рухом широго Сиділійця він підняв руку й потряс цибулею так, що гичка її перетяла сірі руїни й зазасянула на блакитному небі.

— Мої будинки недалеко звідси стояли. Може сіньор бажає оглянути?

Навколо уст в його лягла гірка складка.

Я подякував, рушаючи далі.

В вузьких вуличках, як в коридорі, було безлюдно і сумно. Зправа і зліва безконечно тяглися спресовані маси дерева, цегли, наперу, одягу, ламп, меблів і людських тіл. Здавалось, всі Злидні, які жили в людських закомарках, накидали барикади, щоб не пустити Поміч. Над головою жили зрушені стіни, готові що хвилини упасти. Долі, в тіні руїни сиділа жінка в жалобі, з чорним непокритим волоссям, а на колінах в неї гралась

дитина. Її сумне обличчя й погаслі очі змусили мою руку полізти в калитку, але на мій рух жінка не одповіла одвітним рухом. Вона лиш похитала заперечливо головою. Тоді я зрозумів, що це одна з тих, які звикли давати, але не навчилися ще брати.

Зрідка проходив якийсь робітник, заклавши руки в кишені, замкнувши в обличчі з тонкими губами призириство до тої землі, що шанувати не вміла людської праці... Крізь вибиті вікна дивилась на мене пуста, забуті гардіни у павутинні, висяча лямпа на тріснутий стелі. Я посувався далі.

Мою увагу займала тепер застигла пеначе постать дідка, що самотно чорніла високо на звалищах хат. Я бачив зігнуту спину, старий поміятий циліндер і руки, зложні на колінах. Тільки кінчик білої бороди світився із під циліндра на чорних грудях, на всі гудзики щільно защібнутих. І коли я так придивлявся до тої непорушної плями суму й одчаю, під ногами у мене раптом глухо загарчала земля і захиталась, наче спина корови, що хоче звестись. Землетрус! Я зрозумів одразу. Я став і дивився, стерплий увесь, як зрушились стіни, немов живі, як вони загойдались над головою; і поки чекав я, що ось-ось вони впадуть на мене, все життя моє вмить перебігло перед очима, і — дивна річ — я не спускав ока із сумної постаті діда. За хвилину земля затихла, стіни знова стверділи, скинувши з себе лиш камінці, а зігнутий дід не підняв голови навіть: так само схилився циліндер, криючи бороду до половини, глулася спина, і руки непорушно лежали на чорних колінах.

Не тямлю, як опинився я на вулиці С. Мартіно. Тут були люди, було якесь життя. Вони вже встигли поставити тісні деревляні крамниці, наче

коробки зпід макаронів, і торгували картками для „форестерів”*), хлібом і фруктами. Часом неприємно вражала вітрина, де новий чорний оксамит покривали годинники, брошки, шпильки і перстені. Все воно було витерте і старе, з слідами рук хазяїв, тепер уже мертвих, і той померхлий металевий ховав у собі багато історій.

В одному місці зібралась юрба, переважно жінки. Вони збились круг візка, як чорний бджоляний рій. Якийсь ставний добродій висунувсь над ними, стоячи на візку. Я здалеку бачив його білу манішку, фрак і руді баки на обличчі міністра. Він щось говорив до юрби. Здіймав руки до неба, протягав до людей, і його голос гудів з переконанням і з патхненням. Я рішив, що то проповідник, що він говорить про марність всього живого перед жорстоким лицем природи, перед невблаганістю смерті. І я підійшов до юрби.

Але як же я здивувався, коли побачив, що весь перед візка заставлений був гарними скляночками в золотих стікетках, і що пишній добродій протягав над юрбою до неба ті самі блискучі склянки.

— Сіньори і сіньоріні!... — випускав він глибоко з грудей і од самого серця, — сіньори і сіньоріні! Ви бачите тут одно з дійсних чудес сучасної косметики. Оця помада є найпевніший засіб заховати молодість і

красу. Легким шаром ви втираєте на ніч її в лице і рано встаєте свіжі, як од роси троянда... Кожна склянка — чотири сольдо*).

Він тицяв їх в руки жінкам, брав нову склянку і підносив її над головами юрби, в блиск південного сонця.

— Сіньори і сіньоріні! Молодість і краса — тільки чотири сольдо!...

А чорні жінки, вкриті креном жалоби, тіснилися круг візка, і ті жахливі, мертво блискучі очі, що не вмещались в орбітах, що замкнули у собі розхитані стіпи, вогонь, трупи найближчих і моґлиб дати фотографію катастрофи, стежили пильно за кожним рухом рудоволосого шарлятана й ловили вухом, ще повним пексельної почи та криком смерті, його натхненну промову:

-- Сіньори і сіньоріні!... Ви бачите одно з дійсних чудес... Тільки чотири сольдо за молодість і красу...

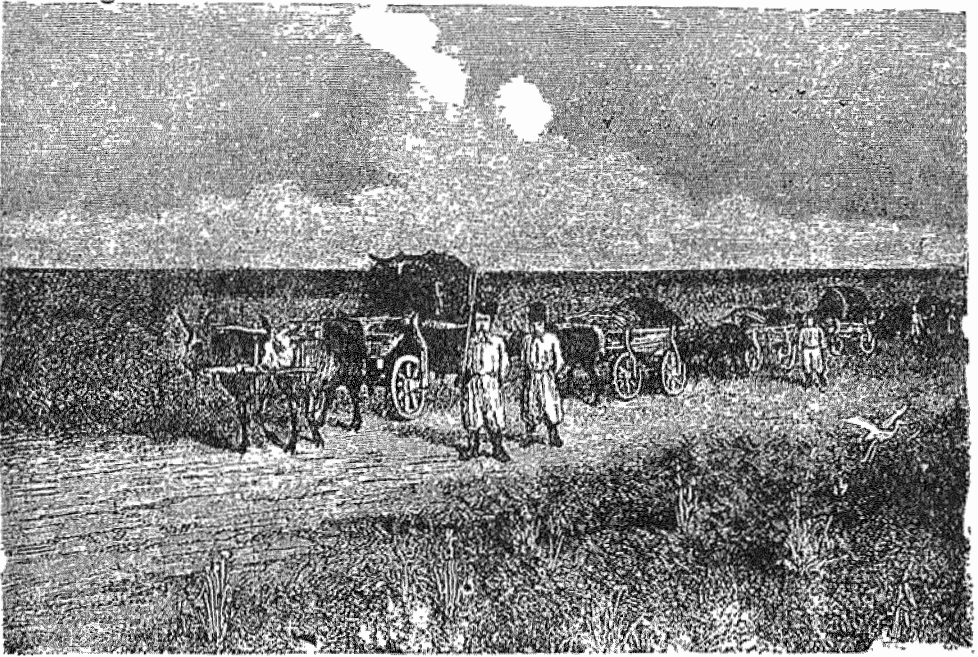
Я перевів погляд в долину. Десь оддалік, з гуркотом і хмарами пилу, валили найбільш небезпечні стіни домів; то тут, то там, серед сірого грузу й руїни, вставав поліцейський і прикладав руку до кепі, оддаючи мертвому честь. Але це мене вже не вражало. Я раптом побачив далекі зелені гори, залиті, радісним сонцем, помаранчові сади, безмежний шовковий простір блакитного моря, і душа моя проспівала над цим кладовищем хвалу життю...

*) Так називають в Італії чужесторонців.

*) Сольдо дрібна монета, коло 4 шагів.

До України.

Ой з-за гори, із-за кручи
Та скриплять вози ідучи,
А попереду козаченько
Так вигукує йдучи:

„Україно, Україно,
Моя рідна мати!

Чи ще довго над тобою
Будуть папувати?

Чи ще довго кривавицю
Будуть з тебе пити
Та й діточок твоїх бідних
В кайдани водити?

Твоя слава -- у могилі,
А воля в Сибірі:
От-що тобі, матусенько,
Москалі зробили!

Гукни-ж, гукни, Україно,
Нещасная вдово!

Може, діти на твій голос
Обізвуться знову!

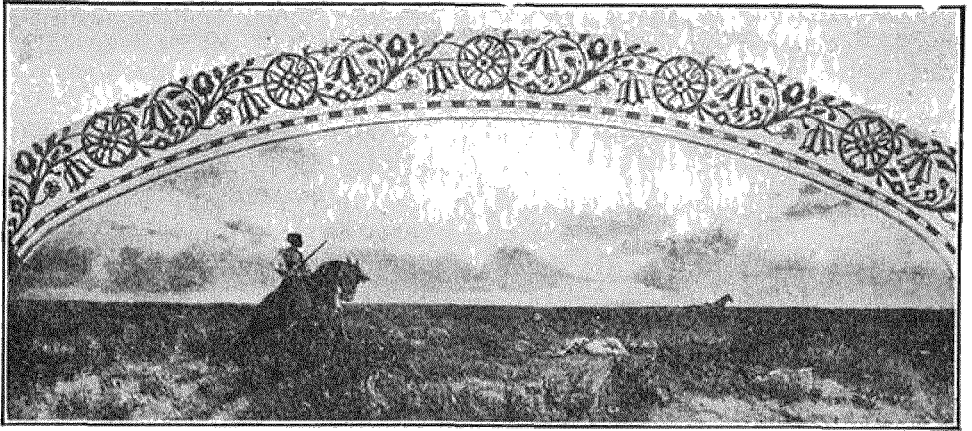
Може, знову розв'яжуться
Зв'язані руки,
Може, знову бражчатимуть
Козацькі шаблюки!

Може, військо запорозьке,
Як море заграє,
А дівчина, як і перше,
Пісню заспіває!

Тоді вже нас не забудуть
І московські внуки,
Бо кров за кров катам нашим
І муки за муки!

Гукни-ж, серце-Україно,
Та тільки скоріше,
Бо що-далі суть кров нашу
Все більше та більше!”

Степан Руданський

Григорій Чупринка.

Б а й д а.

I.

До великої покари
На розпутті при дорозі
Судять Байду яничари
В Золотім Галатському Розі.
Суд скінчився. — „Хлопці, гайда!” —
Мовив сам султан турецький, —
„Люту смерть най прийме Байда,
Князь-отаман Вишневецький.
Так скатуйте розбишаку,
Щоб почула і забула
Україна з переляку
І дорогу до Стамбула.
Хай почує вся отара
Гайдамаків запороських,
Що чекає й їх та кара
На площах золоторозьких!”
„Смерть йому!” — кати гукали.
Змовчав Байда перед горем,
Тільки іскри промайнули
В грізнім погляді суворім...
Тут взяли його наскоком
Яничари злістні й грізні
Й почепили правим боком
Та на гак товстий, залізний.

II.

„Гей, не гнись, могутна спино,
Не зломись, моє ребро! —
Ти прощай, прощай, Вкраїно,

Ти прощай, старий Дніпро!
Хай же Турок не вчуває,
Як терплю я муки й глум.”
І старий козак співає —
Розганяє біль і сум.
Віддає він Богу дяку,
Що досяг цього вінця,
Що не знав ніколи ляку
За Україну до кіпця.
Тут до нього кат пагнувся,
Щоб падати більше мук,
Байда хутко стріпонувся,
І вхопив від Турка лук
І тремтячими руками
У султана надалу
По-над злістними катами
Він пустив свою стрілу.
Та пропав задармо замах,
Бо в очах маріла мла,
І в руках в кривавих плямах
Посковзнулася стріла!...
Через три дні він скінчився,
Як дійшов до серця крюк,
Та терплячим залишився
Аж до смерти серед мук.
А як Турки забирали
В яму з крюка мертвяка,
В ту сторінку позирали,
Що вродила козака.

Павлс Грабовський.

НІ, НЕ СПИНЯТЬ СЕРЦЯ ВТРАТИ...

Ні, не спинять серця втрати,
Не убють найкращих сил;
Грім ворожої гармати
Не злякає буйних крил!
Як що будем всі труситись,
Хто заступить рідний край?
Ти боєць — повинен битись,
Ти співець собі — співай!

Пронесуться бурні ночі,
Прийдуть тихі, ясні дні,
Усміхнуться смутні очі,
І пошлються з уст пісні.
Мов цілющою росою,
Знов душа напеться вкрай...
Не згинайсяж під грозою,
А співай собі, співай!

Павло Грабовський.

(В 30-ліття його смерги).

Павло Грабовський, син Арсена, паламаря, родився в охтирському повіті, в Харківщині, 1864. року.

Вчився в охтирській бурсі, а 1879. року перейшов у харківську семінарію, тут пробував до 1882. року, коли його арештовано і до 1885. р. продержано під поліційним доглядом.

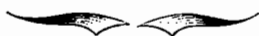
Того року, весною, він переїхав у Харків і став працювати при часописах. Та не довго, бо в осени взято його до війська, і як „неблагонадійного” вислано в Ташкент.

На другий рік він був знова арештований, а 1888. засланий у Іркутську губернію.

На Сибірі він і помер 1902. року, як один з мучеників старого царського режиму, який так ворожо ставився з одного боку до всяких проявів поступової думки, а з другого до національних визвольних ідей, особливо визволення України, котрого Грабовський був сміливим і послідовним заступником.

Літературно працювати став Грабовський у дев'яностих роках. Року 1894-ого вийшов у Львові його „Пролісок” (твори Павла Граба), 1894. переклад творів Сурика, 1895, „З чужого поля” (переклади), 1897. р. „Доля” (переспіви Павла Граба), 1898. у Чернигові переклад з Бериса „Хома Баглай”, а врешті „Кобза”, співи й переспіви Павла Граба. Між переспівами й перекладами є твори Едгара По, Кучера, Томаса Гуда, Лонгфело, Байрона, Волтер-Скота, Ади Негрі, Ленау, Улянда й деяких інших. Крім поезій писав оповідання, статті й замітки критично-публіцистичного змісту.

У літературних творах не шукає нових пляхів, але у простих, гарною мовою і дзвінким віршом написаних поезіях передає свої гадки й почування, стаючи скрізь на бік покривджених та принижених і силкуючись викликати до них симпатію читачів, а нехить до кривдників і насильників людства.

Павло Грабовський.

БАТЬКОВА РАДА.

Цитьте, дітки, цитьте любі!
Не дай Боже — хто підслуха:
Бо вже певно лихий ворог
Насторошив уха.
Гарна річ — так гарно й чуть;
Тільки отцо... Якось сміло...
Треба добре розважать:
Розум — перше діло.

Хочеш справу розпочати —
Оглядайся на всі боки,
Щоб яка личина часом
Не втяла мороки.
До пуття все обміркуймо,
Бо що вдієш без поради?
Тільки... майте осторогу...
Тихше, Бога ради!

П. Омельченко: Бандурист.

Павло Грабовський.

З А С П І В.

Мало жив я, та чимало
Поблукав по світу;
Мое серденько шукало
Ласки і привіту.
Стени, гори, чи діброви ---
Все я переходив,
Та приязні і любови
Ніде не паходив.
Повертав не раз я з поля
В городи і села,

Та не бачив, де та доля
Шедра і весела.
До людського горювання
Скрізь я прислухався, —
Сумний голос безталаня
На папір прохався.
Закипали в душі сльози,
Дивлючись на муки,
І зривались тихо з кобзи
Перозважні звуки.

Григорій Кернеренко.

НА ЧУЖИНІ.

Чого це, мій краю,
Я гірко скучаю,
Бува, як покину тебе?
І сам я не знаю,
Чом сльози роняю —
Щось давить, щось мучить мене!
І тут же є люди,
Та й сонечко всюди —
Всіх гріє, всіх вабить воно...

Та тяжко у грудях,
Хоч я і на людях, —
Та все щось мені не одно.
Так пташка буває,
У клітці скучає,
Хоч клітка ота й золота,
А все виглядає,
До дверець літає,
Про волю у сонця пита.

УКРАЇНЦІ В РОСІЇ ЗА МЕЖАМИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.

Останній перепис населення в радянській Росії, переведений в 1926 році, показав, що на українській етнографічній території жило масою в совітськiм союзі 28 мiльонiв 375 тисяч 975 Українцiв.

Колиб до цього дочислити звичайний щорічний приріст по два й пів процента, то виходило би, що в 1932 році мало би там бути збитою українською масою 32 мiльони 105 тисяч Українцiв.

Живуть Українці й поза українською етнографічною територією, себто етнографічними кольоніями, по Білій Русі, Московщині, Сибірі, Туркестані, Далекому Сході. В цілій радянській Росії в 1932. мало би бути коло 35 і чверть мiльона Українцiв.

В склад радянського Союзу (Росії) входить нібито самостійна українська радянська республіка. Хто читає большевицькі заяви про рівноправність народів, той міг би ждати, що вся українська етнографічна територія, себто **ввесь** цей край, замскалий збитою масою Українцiв, нале-

жить в цю українську республіку. Та так воно не є. Придержуючися царської політики ділення та розбивання не-російських народів, большевики відрізали від живого тіла української території великі шмати. Так до Московщини большевики відрізали коло 1 й три чверти мiльона Українцiв. До одної воропiжської губернії відкраяно 1 мiльон 79 тисяч Українцiв, до курської губернії 555 тисяч, до брянської губернії 132 тисячі. Богато відрізано на користь донського війська, де Українцiв перепис зачисляє разом до Північного Кавказу (разом з Кубаню), де начислено 3 мiльони 107 тисяч Українцiв.

Разом в Росії поза границями радянської України начислено в 1926 році 7 мiльонiв 975 тисяч 918 Українцiв, з того числа в європейській Росії (поза радянською Україною) 5 мiльонiв 803 тисячі 522.

Поза українською етнографічною територією начислено Українцiв: у радянській Білорусі 34,681, на Поволжю 646,417, в Азії 2 мiльони 137,817. Українці живуть далі збитою масою: в

Туркестані --- 928,830, в Сибіру — 827,536, на Зеленому Клині 315,205.

Радянська влада дуже старанно творить на Україні різні національні райони з Москалів, Жидів, Поляків, Татар, Сербів, Болгар, Греків і навіть Циганів. На Україні навіть створено автономну молдаванську республіку з населенням по перепису — 572,339 осіб. З того Українців — 277,515, або 48.5%, а Молдаван — 172,558, або 30.1%. Лише в кількох маленьких районах Молдаване складають більшість і роблять перевагу над Українцями в „своїй національній республіці”. Колиб большевики так само поставилися до задоволення й українських національних інтересів, як до молдавських на Україні, то Українці малиб тоді в радянській Росії кілька десятків своїх національних республік. Або колиб большевики відокремили Українців в свої національні райони поза межами України на тих самих підставах, як вони це роблять для інших національней на Україні, то тоді Українці малиб кілька тисяч своїх національних районів, розкинутих на всіх просторах бувшої Росії від Балтійського моря до Великого океану на Далекому Вході й від Білого моря до китайського та афганістанського кордону.

Та радянська влада не сприяє виділенню Українців в свої національні райони в Росії. Не можна сказати нічого про українські національні райони за межами України. Їх перепис збув мовчачкою.

Не винуватий тут брак національної свідомости. По революції 1917 року український національний рух захопив всіх Українців, що жили в різних сторонах бувшої російської імперії. Українці почали були організуватися в свої національні громади, райони, скрізь, де лише вони мешкали певною кількістю. Повстали були

цілі національні райони з Українців у Туркестані, в Сибірі, на Далекому Сході, на Поволжю, в Грузії й т. д. Та прихід большевиків до влади в Росії поклав кінець цьому українському національному рухови й організованню. Всіх Українців знову зроблено „русскімі”, бо так вимагають інтереси російського великодержавного імперіялізму та інтереси русифікації народів бувшої Росії.

До приходу большевиків найліпше були зорганізовані Українці на Далекому Сході (Зелений Клин). Там вони відбули кілька своїх краєвих національних зїздів, утворили краєву національну раду та краєвий український секретаріят, що керував національно-культурним і політичним життям Українців на Зеленому Клині. Не зважаючи на всі перешкоди, що ставила там Українцям російська влада тимчасового уряду, а потім влади різних контр-революційних Далеско-Східних урядів, Українці утворили, крім центральних установ, 10 окружних рад, 15 українських громад по залізниці, 8 мійських громад; крім тих 17 сільських громад, де села були цілком українськими, 11 „просвіт”, 3 краєвих українськими, 11 „просвіт”, 3 краєвих фахових товариств, 4 українських політичних клубів, 3 краєві видавництва й три українських національних часописів, разом зі щоденною газетою „Щире Слово”. Крім того створено кілька українських початкових шкіл та шкіл вищого типу, до гімназії включно.

Отсе все створено серед Українців, що складають лише одну двадцяту частину всіх Українців, що знаходяться в радянській Росії за межами України. Те, що створили Українці на Далекому Сході, створено їх власними зусиллями проти волі й бажання російської влади й без найменшої підтримки своїх братів з України. Та то

ще були лише початки організованого українського національного руху на Далекому Сході й взагалі в Росії. Колиб большевики не перешкодили тому процесови, то до цього часу там усі українські організації та інституції дотепер подесятирилися би.

Та отой природний потяг українського населення до свого національного відродження большевики припинили, знищили все те, що Українці до їх приходу збудували, а патомісць не дали нічого національного, провадячи, ще гіршу від царської системи, комуністичну русифікацію Українців.

Большевики довели до того, що тепер годі відшукати поза межами України школи з українською викладавою мовою, годі знайти там, крім Північно-Кавказького Краю, українську хоч одну газету хоч би й кому-

ністичну, годі знайти там українську місцеву раду й т. д. Вісім мільонів Українців, що їх було в 1926 році (їх тепер уже дев'ять мільонів) в радянській Росії за межами України большевики русифікують всіма способами. Першим засобом до цього — залишення без національної просвіти.

Така є дійсна національна політика большевиків супроти Українців. Лише там, де большевики не можуть дати собі ради з українською стихією, роблять вони уступки й дають українському населенню свою московсько-централістичну комуністичну пропаганду на українській мові та друкують агітаційні комуністичні газети, журнали й книжки в українській мові, щоби ними пропагувати з одного боку комунізм, з другого боку московський імперіалістичний націоналізм.

Вмер козак, юнак бездольний
Кинув білий світ,
Та зоставив братам вільним
Щирий заповіт:

Коли схочуть вас на муки
Вислать на чужину,
Не давайте живцем в руки,
Бийтесь до загибуні!

Бо стократно краще вмерти
З руки махамета,
А піж ждати в тузі смерті
В північних заметах.

Смерть за волі оборону
Буде вчинком мести, —
Вість про неї піде в люди
Й викличе протести.

І западе в живі серця
За правду обида,
До жорстоких катів мерця
Спльодиться огида.

І научить глухих чути
І сліпих прозріти,
Розохотить давні пута
З піг народніх здіти.

Колиж дасись живцем в руки
На тяжке заслання,
Оддасись на тяжкі муки
Й безвістне конання.

І умреш ти в самотині,
Сам один умреш ти,
Позабутий на Вкраїні
Змучений до решти.

І не знатиме громада,
Що ти згибнув марно,
Кати тільки будуть раді,
Що вбили безкарно.

І про злочинство враже
Хіба по столітку
Крадькома історик скаже
Котам на взамітку.

Василь Мова (Лиманський).

М. Стефанович-Ольшанська: Коло керниці.

Пантелеймон Куліш.

НА ЧУЖИЙ ЧУЖИНІ.

І тебе вже оце не побачу до віку, мій краю коханий,
Не побачу степів тих розкішних, гаїв тих співучих,
І поляжу без слави в могилі чужій і нікому не знаній,
І забудуть мене на Славуті-Дніпрі, на порогах ревучих!
Не забудеш мене, поки віку твого, моя нене Україно,
Поки мова твоя голосна у піснях, як срібло чисте, дзвонить;
На що глянеш — усюди згадаеш свого бідолашного сина:
Од тебе, моя нене, його туподумство людське не заслонить!

ЗРІСТ СВОБОДИ В АМЕРИЦІ.

Як показує досвід людства, людина потребує не одних тільки матеріяльних средств до життя, не одного тільки хліба, одежі й мешкання. Цивілізована людина розвинула в собі ще другі потреби, а між ними одно з перших місць займає потреба свободи.

Ця потреба така глибока, що люди готові за неї терпіти, поносити втрати, навіть життя віддати, щоби її добути.

Роди свободи.

Є два роди свободи: громадська та політична свобода.

Громадська свобода обшмає права, якими покористовуються всі громадяни краю. Отже такі права, як право висказувати свою думку словом або друком, право належати до релігії після сподоби, право мати на власність всяке добро, право бути судженим справедливо, і тим подібне.

Від неї відріжняють політичну свободу, отже право голосувати, вибирати урядників, право бути вибраним на уряд. Ці права прислугують тільки частині громадян.

Між цими двома групами прав є тісна звязь. Громадянську свободу в широкому розумінню добуто тільки в тих краях, у котрих признається політичну свободу.

Краї, що знають такі свободи, називаємо вільними краями, часто культурними краями, або з огляду на те, що ці свободи вперше заведено в краях західної Європи, європейськими або західними краями.

Минувшина громадської свободи.

Часто ми чуємо людей, які говорять з легковаженнем про громадські свободи. Ці люди показують, що вони не знають нічого про ті часи, коли цих свобод не було. Це показує на потребу подивитися дещо на ті часи.

Ще не такі то давні часи навіть у західній Європі, коли широкі маси людей, приміром селяни й робітники, не мали громадянських прав, громадянських свобод. Неодин з нас ще бачив людей, які памятали панщину, коли селянин не мав громадянських свобод, коли він був слугою пана. В Америці ще є чорні люди, які памятають

часи, коли кождий чоловік чорної краски тіла був рабом білих людей. Він не міг мати нічого на власність, не міг нічим свобідно розпоряджати, не міг свобідно женитися, ким йому хотілося, не міг позивати в суд того, що його скривдив, а коли він помирав, то не мав права лишити ні хати, ні сорочки своїй дитині.

„Прості” люди не так ще давно не були певні свого майна, бо царі й королі мали право після своєї волі накладати податки, контрибуції, всякого рода драчі. Царі й королі могли викинути людину в тюрму, або навіть убити людину без ніякого страху за наслідки. Королі й князі обтинали вуха та вирізували язики тим, що поважилися говорити людям повставати проти таких порядків. Були часи, що людину за те тільки, що він не вірив у те, що вірили другі, або в що йому казали вірити, палено на огнищі.

Боротьба за свободу.

Та, хоча тяжкі кари ждали людей, що повставали проти таких порядків, мимо цього думка про те, що можна жити в світі краще, таки ширилася межи людьми й під впливом такої думки люди виступали проти цих порядків та заставляли пануючих силою зрікатися прав обмежувати других людей. Богато жертв у грошах, часі і терпіннях перенесли ті люди, що повставали проти старих порядків. З часом просто в кождому краю старі порядки впали, і на загаль майже в кождому краю світа признано людині такі права, які давніше признавано лишень пануючим верствам. Нові свободи признавано особними законами, які немов би то були умовами між давними пануючими верствами а „простими” людьми, і ці закони називано конституціями.

У цей спосіб у кожній конституції є сказано, які права мають горожан

краю. Американська конституція, приміром, показує, які права має кождий громадянин Америки перед почальним урядом Злучених Держав. Крім цієї конституції є ще в кождім стейті особна конституція, яка показує, які права має кождий мешканець стейту перед урядом стейту.

Свобода особистого безпеченства.

Між основними свободами, заграничними кождій людині американською конституцією, є захорона його життя, здоровля й тіла. Ми домагаємося, щоби уряд нас захороняв перед вломниками, вбийниками, злодіями, божевільними, хорими, від небезпечної машинерії, скорих автомобілів, від динаміту, газів і таке инче. Власними силами людина цього зробити не може, тому громадяни домагаються від уряду, щоби це робив уряд. Тому уряд удержує пожарників, полісменів, суддів, інспекторів, вуличних замітачів, і таке инче. Ми хвалимо уряд, котрий споняє ці роботи добре, та ганимо уряд, що не вміє цього добре зробити, бо коли уряд цього не робить, то ми чуємося нещасливі та не можемо як слід сповняти своєї щоденної праці.

Обовязки уряду під цим зглядом постійно зростають. Ми домагаємося від уряду, щоби уряд завів інспекторів молока, щоби захоронити наші діти від недуг. Ми хочемо, аби уряд завів площі для забави дітей, щоби діти не бавилися на вулицях. Ми хочемо, щоби уряд оглядав елевейтори в високих домах, щоби елевейтори не рвалися.

Особиста свобода.

Право особистої свободи різниться від права до безпеченства. Право безпеченства значить, що людина має право жити без небезпеки для його особи. Особиста свобода значить, що людина має право щось робити.

Між правами особистої свободи є свобода слова, свобода зборів, стоварищення, свобода совісти, свобода перед судом і поліцією.

Свобода слова.

У донесеннях з Росії, Польщі, Румунії, Югославії, Італії читаємо дуже часто про арештовання людей за те, що вони сказали щось непохлібного про правителів. Рівночасно в Америці ми часто самі читаємо в газетах критики міських, стейтових та федеральних урядників, ба навіть президента Злучених Держав. І ніхто не думає тих, що урядників критикували, арештувати або переслідувати. Ні мейор міста, ні президент Злучених Держав навіть на хвилю не подумав арештувати горожанина, що сказав, що він поступив зле в якійсь публичній справі.

Отсе право громадянина критикувати урядника за його публичні поступки є складовою частиною свободи слова. В багато краях її ще й нині не знають, і урядники думають, що їх критикувати не вільно, бо все, що вони роблять, це непомилне. В американських газетах читаємо пераз критику проповідий священників та пастирських листів, і ні священники ні єпископи не думають за те позивати редактора до суду. Та є краї, в котрих люди ще й до нині не додумалися, що публичні виступи священників підлягають публичній критиці, і тому священники з таких країв, прибувши до Америки, гніваються на всяке слово критики та витрачують великі гроші, щоби позивати людей за критику.

Свобода слова це новина. Колись і в Америці її не признавали законом. Мусіли люди її домагатися, а відтак робити відповідні заходи, щоби в законах були відповідні захорони для тих людей, що критикують публичну діяльність других людей.

Колиб признати свободу слова без межі, ніхто не був би певний своєї чести, а кождому прислугувало би право сказати на другого чоловіка, що йому тільки подобається. З того виходив би часто публичний заколот. Тому той самий закон, що боронить свободу слова, кладе межі свободі слова. Людині вільно говорити про кривди для себе чи своєї кляси, але не вільно підбурювати людей до парушення спокою, до заколотів або до злочинів. Вільно чоловікови критикувати, але не вільно його ляяти, робити неслухні закиди, як це часто роблять якраз такі люди, що не привикли до свободи слова та за свободу слова вважають право ляяти другого чоловіка.

Свобода преси.

Свобода слова обнимає теж право написати свої думки на папір та подати їх в сей спосіб до публичного відома. Звісно, в пинішні часи, це має більше значінне, як право говорити, бо той, що говорить, може рахувати найбільше на кілька тисяч слухачів, а той, що пише, може мати й міліони читачів.

Тому то свобода писати в газеті свої думки вважається основою свободи слова. Свободу газети говорити свобідно про публичні справи вважається нині одною з основних свобід. Край, що не признає газетам права критикувати уряду й урядників, не є вільним краєм.

Та й це право може бути надужите. Може нездержливий або нечесний газетяр чорнити людей, які належуть до другої партії, віри, або які його не признають великим чоловіком, або просто йому чомусь не милі. Міг би чоловік, що має доступ до газети, писати про другого чоловіка брехні, себто говорити про нього, що він зробив

це або онте, чого тамтой у дійсности не зробив.

Тому, признаючи свободу преси, закон рівночасно признає людині покривдженій неслухиним нападом боронитися перед такими закидами, заставляючи ображуючого робити відклики або навіть платити відшкодування.

Свобода зборів.

Зі свободою слова звязана тісно свобода зборів, себто право громадян зійтися більшою масою та говорити свої погляди публично. Як відомо всякому, це право ще не признане в багато краях світа. Там ще часто признається це право або за пануючим народом або за пануючою верствою, а відбирається його другим народам або верствам, які через те є нерівноуправнені, поневолені.

Свобода зборів теж має свої межі. Колиб дати людям право збиратися на збори, де вони тільки не захотіли би, то вони могли би захотіти збиратися в такому місці, де другим людям невігідно, приміром, на людській вулиці, куди проїздить багато автів, або в публичнім парку, де люди йдуть віддихати свіжим воздухом, або на торгових, коли там відбувається ярмарок. Тому закон, признаючи право зборів, вимагає від аранжерів зборів подання влади наперед місця й часу зборів. Уряд може відтак заборонити збори, які надуживають свободи зборів для роблення людям клопоту. Відомо, уряд може часто цього права заборони надуживати, себто збороняти збори не тому, що вони приносять шкоду громаді, а тому, бо урядникам збори не подобаються, приміром, бо там дехто може сказати щось непохлібного про уряд. Тому громадянство мусить бути приготоване боронити своєї свободи зборів, себто пізвати в суд урядників, які свободу зборів обмежують.

Деколи не уряд обмежує свободу зборів, а самі люди. Буває часто, що якійсь групі людей не подобається друга група, і ось вони вибираються розбивати збори целюбих людей. Тоді нападнені мусять боронити свого права до зборів.

Свобода петиції.

Зі свободою зборів звязане тісно право громадян вносити петиції, себто домагання.

Це право, як багато других свобод, мало початок в Англії. Колись у початках парламентарного життя в Англії, народ виміг собі на королю право домагатися від короля зміни законів. Це право є дуже важним для всяких мешконостей, які не можуть найти собі безпосереднього політичного впливу через вибори, де рішає більшість.

Це виглядає просте право, а прецінь і за нього довго треба було боротися, поки його утверджено, себто загально признано його слухність. І в багато краях цього права не признають, і коли монарх краю їде вулицями міста, а хтось важиться подати йому петицію, його за те карають.

Свобода віри.

До Америки приїхало багато людей, втікаючи перед релігійними переслідуваннями. Як звичайно, кождий любив осідати близько своїх релігійних одновірків. В цей спосіб у Новій Англії осіло багато пуританів і конгрегаціоналістів. В Нью Йорку було багато англіканів і протестантів. В Пенсилвенії було багато квейкерів, в Меріленді католиків, а на полудни англіканів і пресвітеріан. Втікаючи перед релігійними переслідуваннями, ці люди шукали в Америці релігійної свободи, себто права свобідно ісповідувати й практикувати свою релігію. Вони говорили про свободу віри.

Та, як це часто в людей буває, багато з тих людей, що самі шукали місця, де могли би свobodно ісповідувати свою, переслідувану, віру, як тільки дістали свободу віри для себе, то сeйчас відбирали свободу віри другим. Ось так і почалися в Америці такі самі переслідування вір, які були в Європі. В Месечузетсі переслідувано кверкерів, в Савт Каролайні католиків, в Нью Йорку жидів. Треба було переслідуваним людям боротися проти своїх переслідувань та домагатися гарантій свободи совісти для себе. Та часто так бувало й в самій Америці, що переслідувана в одній колонії віра переносилася до другої колонії, і там уже, добувши собі більшість, переслідувала другі. Довго треба було людям боротися проти тих переслідувань, заким вони нарешті подумалися, що саодиноким виходом з цієї ситуації є признати кожній людині право вірити чи не вірити після своєї вподоби та заборонити кождому другому чоловікові переслідувати другого чоловіка за його віру.

Коли нарешті англійські колонії в Америці відорвалися від Англії та створили Злучені Держави, та приступили до вироблення своєї конституції, себто основ правління собою, то вони помістили в цій конституції постанову про свободу віри. Тому заборонено американському конгресови видавати якінебудь закони, що можуть обмежати виконання якоїнебудь віри.

Постанова американської конституції говорить про злуку держави з церквою: Американському конгресови не вільно видавати законів про получення якоїнебудь віри з державою. В цей спосіб церква є ще получена з державою в Польщі,, і через те там нема повної свободи віри.

Однак, і ця свобода має свої межі, бо відомо є віри, які признають за моральну таку річ, яку громадянство

признає за неморальну. В Америці, приміром, поширялася в Юті релігійна секта мормонів, котра вважає моральною річчю для муцини мати багато жінок, і це право вважає признаним Св. Письмом. Другі горожани вважали таке релігійне переконання небезпечною для моральности, і вони заставили федеральний уряд розбити багатоженство мормонів.

Ще одне обмеження свободи віри заслугує на увагу. Це вже не обмеження зі сторони уряду, а зі сторони громадянства. Його часто практикується там, де урядови не вільно практикувати урядових переслідувань. Американські протестанти, приміром, часто при виборах побороють кандидата тому, бо він чужої віри, приміром, католик, жид, або невіруючий. Звичайний наслідок цього такий, що відтак католики або жиди попирають другого кандидата не тому, що він добрий політик чи урядник, але тому, що він добрий католик або добрий жид. Відомо, з цього виходить шкода для громадянства й держави, бо за те, що хтось є добрим вірним своєї церкви, його треба вибирати хіба на церковні уряди, а на політичні вибирати його треба за те, що він буде справляти обовязки свого уряду краще, як другі кандидати. Звичайно, хто занадто вірний своїй церкві, той може цю вірність вносити в свою політику, з великою шкодою для політики й громади. На загал можна сказати, що американському громадянству ще далеко до належного зрозуміння свободи віри, але в тому напрямі йде постійний поступ. Поступ є можливий тільки через те, що покривджені релігійною нетолеранцією та ті, що признають засаду свободи віри, виступають проти всякого ломання цієї засади. Отже знова, як з усіма свободами, так і зі сею: не досить свободу мати, а треба її вічно боронити.

Право людини перед судом.

У кожній суспільності случаются люди, які порушують її закони. Кожда суспільність бореться з такими людьми, себто старається запобігати таким учинкам, а коли вони поповнені, то відкривати й виловлювати людей, що закони ломлять, та їх карати або реформувати. Хоча ця боротьба проти злочинів така стара, як людське суспільне життя, то давно влася вона в дуже грубий, часто дикий спосіб. Часто попадали під кари люди, зовсім непричетні до злочину. Кари були жорстокі, недоцільні, часто замість відстрашувати людей від злочинів, кари робили людей затверділими злочинцями, часто збуджували в других людях симпатію до злочинців, і таке інше.

Проти цих похибок і надужить люди боролися. В цій боротьбі витворилися засади справедливого поступовання проти злочинців. В нові часи дуже багато для цієї справи прислужився англійський народ, котрий у боротьбі зі своїми королями виробив засади поступовання, які відтак були прийняті в других краях світа.

Першим таким правилом судового поступовання була заборона держати людину під арештом без судового слідства. Коли поліційний урядник арештує людину, вона має право домогатися „рит оф гебіас корпас”, себто жадати поставлення себе перед суддю для розсліду, чи його задержується слушно чи безправно. Коли суддя переконається, що поліція має досить слушну підставу задержати арештованого, суддя дає дозвіл задержати його до розправи. Інакше він скаже його випустити.

Американська конституція постановляє, що розправа над підозрілим за злочин має відбутися після певних

правил. Під цим розуміється звичайно, що за всякий поважний злочин обжаловується чоловіка наперед перед так звану велику лаву присяжних суддів; що його судять присяжні судді; що його не можна заставляти свідчити проти себе; що йому маєтся представити до очий свідків, що свідчать проти нього; що він має право боронитися; що на нього не вільно накладати надзвичайно високої кавції („бейлу”); що на случай засуду на нього не вільно накладати ніяких жорстоких кар; що нікого не вільно судити за цей самий вчинок два рази.

В американських поліціях, як це було стверджено недавно встановленою президентом Гувером комісією для виконування законів, ще часто вживається мука для вимушення самопризнання людини, запідозреної о злочин. Ці муки називають в Америці „терд дігрі”. Є вони незаконні. Поліція все перечить, що вона їх уживає, і все далі їх уживає. Проти цього йде тепер завзята боротьба. Вона ще не покінчена, і ще багато треба зужити часу й гроша, поки поліція закине ці середньовічні, дикі способи ведення слідства.

Як бачимо й під цим зглядом, людям не обійшлося нічого без труду, без зусиль, без боротьби. Словом, свобода дорога річ, але вона належить тільки тим, які за неї вміють боротися, які боротьбою вміють її добувати, а відтак постійною боротьбою вміють її боронити.

Люди, кляси, чи народи, що легковажуть собі боротьбу, які воліють мир і спокій радше, як боротися за своє право, скорше чи пізніше страять свободи, права, та стануть рабами, себто безправними істотами, які від звірят ріжняться хіба тим, що хочать на двох ногах.

ДІТВАЦЬКІ АМЕРИКАНЦІ.

Велика світова війна, яка зробила обі воюючі сторони залежними від прихильності Америки, а відтак ще більше безпосереднє приступлення Злучених Держав до війни зіткнуло „старий світ” з Новим Світом та його народом. Почала Європа подивляти наперед економічну силу, а відтак мілітарну силу Америки, а ще більше справність, з якою Америка ту армію виставила, зоружила та через океан переправила. Подив часто переходив у зависть, деколи в ворожнечу, деколи в бажання наслідувати. Стали Європейці розсліджувати владу американського народа та думати над жерслами цих подиву гідних прикмет народного характеру, щоби при помочи тих розслідів пайти, як розвинути в собі такі самі прикмети духа.

Та не лишень Європа зіткнулася в війні з Америкою, але й Америка зіткнулася з Європою. Вийшла з війни Європа збогачена знанням Америки, але вийшла й Америка збогачена знанням Європи. Подивляла й завидувала Америці Європа, але й подивляє й завидує Європі Америка. І цікаво, що в той саме час, коли в Європі йдуть розсліди над сильними признаками американського характеру та над тим, як їх перещипити на європейський пень, в Америці йшла критика американського характеру, розкривано його недостачі, показувано певну вищість європейського характеру та показувано дороги, якими треба американський характер поправити, давши йому добрі прикмети європейського.

Між тими Американцями, що в цей спосіб критикували американський характер, визначне місце займає амери-

канський лікар Джозеф Калинс. По фаху він неврологіст, себто вчений, що займається студіями над нервами, а що всі нерви сходяться в мозку, то вчений, який студіює нерви, студіює теж недуги мозку, ума. Д-р Калинс знає Європу зі своїх студій та з подорожей, і це йому дає можливість порівнювати європейський характер з американським. Вислідом його широких дослідів та практики є ряд книжок, між котрими одні чисто наукові, придатні для вчених, другі популярні, призначені для ширшого круга читачів.

Між цими послідними широкого розголосу набрала книжка під нагол.: ЛІКАР ДИВИТЬСЯ НА ЛЮБОВ І ЖИТТЯ. У цій збірці статтей є дуже цікава стаття про американський народний характер. Називається стаття: ДОЗРІЛЕ ДІТВАЦТВО. Перша частина статті говорить про „дозріле діввацтво в народі: в Американців”.

Роди діввацтва.

Д-р Калинс наперед поясняє слова, котрими він думає в своїй статті оперувати.

Що це таке діввацтво, це відома справа. Під діввацтвом розуміємо прикмети, які стрічаємо звичайно в дітей, а котрих не стрічаємо в дозрілих людей. Молода людина не розвинена людина. Вона не розвинена фізично, тілесно. Її кости малі, м'ясні слабкі, нерви невидержливі, і так далі. Це тілесне діввацтво.

Дитина показує далі певні недостачі умові, себто вона не розуміє певних річий.

Накопець, дитина не має розвинених почувань, приміром, почувань лю-

бови, громадянського життя, почуття обов'язку.

Д-р Калинс каже, що ці три роди дівачтва треба розрізнити від себе тому, бо є люди, які на зверху виглядають розвиненими людьми, а які є розвиненими тільки тілесно, а не розвиненими під другими зглядами. Коли людина старша віком не розвине на фізично, то це видно: це карлик. Та не так легко добачити недорозвії умовий у людини, дозрілої тілесно. Це люди, яких ми називаємо дураками, півголосками й тим подібними словами. Та ще є дівачки третього рода, а то люди з розвиненим тілом, з розвиненим розумом, але з нерозвиненими почуваннями, з почуваннями дитини.

Так то ми стрічаємо людей розвинених фізично, з вусами, бородами, чи навіть лисинами, здорових, сильних, вже навіть батьків чи матерій родин, які при тому дозрілі умово, бо дали докази переходячи різні тяжкі спроби ума, приміром, осягаючи трудні відзначення наукові, але які при тому всему під оглядом чуттєвим є дітьми. Того рода дівачки можуть бути дуже цікавими людьми. В їх товаристві може бути навіть дуже приємно; вони часто світять інтелегенцією; вони часто блистять дотепом. Але все те, ні їх тілесна дозрілість, ні блискучі прикмети їх ума не можуть закрити глибокого дівачтва їх почувань.

Нарікання на долю.

Цього рода люди самі відчувають, що їх осягнення в життю не йдуть у парі з їх тілесним і умовим розвоєм. Як інтелігентні люди вони це самі бачуть, і самі стараються пояснити. І власне в їх поясненнях проявляється сейчас їх дівачтво. Вони зараз складають вину на когось другого. Їх неповідження не викликали вони самі,

але хтось другий. Звичайно за це неповідження відповідає хтось другий, другі люди, які їх трактують несправедливо, отже вороги, невідчужний, нерозумний парід, злі провідники, які їх підводять на лихо. Деколи вину складають на долю: просто, не мав щастя.

Шукання причини неповідження в других закриває їм очи. Зложивши вину за своє неповідження на других, вони вже не потребують дивитися на себе самих, шукати причини невдачі в собі. Вони цілий час тільки й шукають його в других. Кілько разів їх тяжко на серцю через якесь неповідження, зараз вони нападають на других людей, і їм легше. Других людей вони нікого не переконують, але їм стає легше, бо вони себе переконали, що вони безвинні жертви людської злоби, невідчужности, глупоти і так далі.

Так само дивиться на життя дитина. Вона ще не може доглянути, що велика частина її поведження в життю залежить від неї самої, від її власних зусиль. Дитина не любить шукати причин неповідження в собі самій, але все в других, у батьку, матері, сестрах, сусідах, знайомих, приятелях. Звичай сиромудрих мудрців, сивовусих, лисих і бородатих, крахкати на других — це дівачтво пятилітньої дитини, перенесене в дозрілий вік.

Словом і комаря не вбеш.

Дозріла людина докладно знає, або повинна знати, що вона може, а чого вона не може. Дитина дурить себе, що вона щось може, чого вона не може. Вона часто може щось зробити лише тому, бо на її просьбу зробить це хтось другий. Дитина часто вірить у чудотворну силу свого слова. Мовляв, сказав - зроблено. Вистарчить забажати, а вже зроблено. Дитина часто фантазує, що вона

може щось зробити, чого вона не може. Вона й любить такі казки, в котрих герой сповняє різні неможливі річі.

Є багато тілесно й умово дозрілих людей, які мають такі діввацькі почування робити те, чого вони не можуть. Коли дозрілим людям забажається добути якусь трудну річ, то вони дивляться, якими способами її добути. Старі діти просто ухвалюють резолюцію, що так має бути, а відтак для цього нічого не роблять.

Других питайся, але свій розум май.

Дитина не любить думати до остаточного логічного заключення. Думка її мучить, і вона воліє спускатися з думкою на других людей.

Американці, каже д-р Калинс, не люблять думати за себе. Вони спускаються на те, що за них будуть думати їх урядники, або їх законодавці, або їх редактори, або їх духовники. Вони хотіли би, аби ті люди пережували в своїй голові та відтак дали їм науку готову, як голубка дає пережувту поживу голубятам.

Страх перед доганою.

Дитина дуже любить похвалу, і дуже боїться догани. Діти багато річий роблять на те тільки, щоби добитися похвали, і багато річий не роблять зі страху перед доганою!

Дозрілий чоловік знає, що похвала приємна, а догана болюча, але він знає, що люди часто хвалять безвартісні річі, а ганяють річі, гідні похвали. Тому він не прив'язує великої ваги ні до похвали, ні до догани. Він робить багато річий, хоча за це його не хвалять, та омиває неодну річ, за яку його похвалили би. Він не буде напружуватися, щоби добути таку безвартісну похвалу, і не буде собі ночі збавляти, як хтось там його неслухно скритикує.

Діточа чередність.

Діти ходять гурмою, чередою. За одним провідником вони йдуть всі. Не задумавшись наперед, чи так треба, чи не треба, хтось там сказав: „Зробім так!“ і вони вже роблять. Хтось не захоче, то вони вже покидають, вже знеохочуються. Їх постанови це соломяний огонь. Їх організація то череда.

Д-р Калинс показує на чередність Американців, на їх клуби, спортові товариства, кляси танців і таке інше.

Діточе самохвальство.

Діти люблять хвалитися, щоби робити вражіння на своїх товаришів. Мовляв, дивись, яка я знать. Мій дім більший від твого. Я вмю бігти крапце від тебе. Мій батько може вибити твого. Моя кукла вмю говорити, а твоя не вмю.

Дивімся на Американців, каже д-р Калинс. Американці любуються в таких заявах: Нема в світі боксера, як наш Джек Демпсі. Нема вищого дому над наш хмародер. Нема то як наша партія. Нема то як наша крамниця.

Дитина розуміє своє почування самопошани. Вона вірить, що вона має слухність, якби вона не заховувалася. Вона вірить у свою чесність та що всякий другий, що інакше поступає, робить це з нечесних мотивів.

Можете, каже Калинс, примірити цю діввацьку прикмету з американським поступованням супроти чужих церков, партій, груп.

Діввацька впертість.

Нема, каже д-р Калинс, кращого способу заставити дитину щось робити, як заборонити їй це робити. Сейчас вона стане напружувати всіх сил, щоби докопати того, що їй заборонено.

Подивіться тепер, каже д-р Калинс, на відношення Американців до пиття лькоголю. Як довго пити було не заборонено, так довго багато людей не пило. Заборонили, пішли дозрілі діт-ваки ломати прогибційну заборону.

Дитина й пошана для особи.

Дитина не має великого пошанівку для оригінальності, себто для того, хто робить інакше, як другі. Дозрілий чоловік теж цього не любить, але він розуміє, що багато добра й поступу в історії людства вийшло від того, що люди мали відвагу робити це так, як другі.

Американці мають погорду й ворожнечу для того, що поступає не так, як другі. Вони не мають пошанівку для людини, що думає по свому, хочби всі другі думали інакше. Америка немовби стреміла до того, щоб всі люди думали однаково, щоб всі люди вбиралися однаково, їли однакові страви, думали однакові думки. Вистарчить подивитися, як вони дивляться на чоловіка, що ще ходить у солом'янім капелюсі, як якісь там дураки сказали, що вже пора солом'яні капелюхи закинути. Або на моду „джезу". Людину, що відрізняється від других, Американці трактують як прокаженого.

Американці хваляться своїми злостками по дїтвацьки, себто крикливо, грубо. Це все пережитки дїточого віку, перенесені в роки, коли людина повинна бути дозрілою. Вони скорі до приязни, але приязнь поверховна; вона скоро забувається.

Вони хочуть, щоб їх другі чули, виділи, подивлялися, їм завидували. Це видно передовсім в Американців за границею рідного краю.

На те, що в других людей проста забава, вони дивляться як на життєву справу. Тому на забавах і грах вони

заховуються, немовби вони назад стали дїтьми, малими хлопцями. Вони грають „бола" з таким самим запалом, з яким діти бавляться в тата й маму.

Як діти, Американці вірують в кожне надруковане слово. І будуть купувати все, що їм тільки захвалити в оголошеннях, особливо, коли другі починають це купувати. Тому в них моди родяться за тиждень. Д-р Калинс пригадує моди на бициклі й авта; на одні спорти й другі; на карти, шахи, і так далі й так далі.

Вони думають, що людина може вічно цікавитися новинами. Вони не доцінюють людського товариства, розмови, обміни думок, читання книжок та спокійного розважання. Зовсім як діти.

Діти непостійні в своїх смаках і забаганках. Вони за мало вміють збирати свою увагу на одну справу. Таку саму нестійність й заблагливість можна бачити в Американців, які немовби не розуміють ваги рівноваги, дозрілого спокою. Як увагу дїтей, так і увагу Американців можна легко відвернути, навіть від великої справи до маловажних дрібниць. Як дитина, Американець не має серйозного відношення до життя. Він усе каже: „Якось то буде!" Він не знає чужих справ, але любить говорити про них з видом знатока. Нахаплюється відорваних фактів з газет, брехливих перекручувань заінтересованих людей, а відтак це пускає як євангеліє правди. Вертає Американець з Європи, де побув два тижні, а вже говорить про будучність Європи. Часто він ніяких поглядів не має про найжизненніші справи свого краю, а коли його спитати, що він думає, то він каже: „Мій батько був демократ, то й я демократ!" Зовсім як дитина, котра звичайно каже: „То так мусить бути, бо так мій тато каже..."

Діти держаться деколи поглядів, як віруюча людина догми. Так має бути, а не інакше. А хто інакше думає, той недовірок, який не заслугує на ніяку терпимість. Таку саме нетерпимість проявляє Американець супроти чужих ідей і думок. Він судить чоловіка часто по його ідеях, думаючи, що хто не признає його ідей, той певно злочинець, вбийник, чужоложник і злодій.

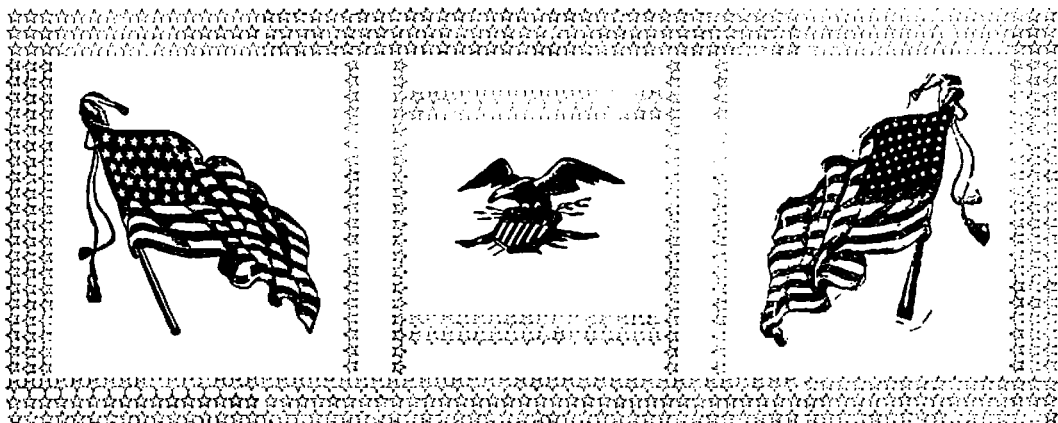
Змальовуючи грубу нетерпимість Америкашців, д-р Калинс пригадує їм анекдот одного американського гумориста, котрий пише, що він у своїй молодости написав книжку про жінки. Книжки цієї йому не вдалося видрукувати. Ставши дозрілим чоловіком, він мав нагоду видрукувати книжку. Став її читати, щоби побачити, чи не треба його зміпити. Прочитав і побачив, що книжка не потребує властиво майже ніяких змін. Просто так, де було написано „не є”, треба написати „є”, а де було написано „є”, там написати „може” або „бог знає” і все готово... Отсього якраз Американець не знає.

Коли йому здається щось сяк або онтак, то він думає, що так і мусить бути, що інакше не може бути, що думати інакше значить не хотіти видіти фактів, бути упередженим, отже бути злим чоловіком. Словом, Американця ціхує нетерпимість. Як дитину.

Відай буде досить вичислювання недостач характеру Америкашця. Відай і цих не потреба би вичисляти, якби з цього не можна багато навчитися. Бо коли багато діввацьких прикмет мають Американці, котрі все таки мають багато прикмет дозрілих людей, як: передбачування, уяву, відвагу, рішучість, витривалість, проворність, то кілько таких діточих прикмет і в якій мірі мають їх другі народи? І коли вартаби Американцям послухати ради д-ра Калинса та приглянутися образowi свого діввацтва в його зеркалі, то чи не порадно було би, щоби й імігранти, які хочуть стати Американцями, теж поглянули в американським зеркалі на себе?

НАРІД ПРО ДИТИНСТВО.

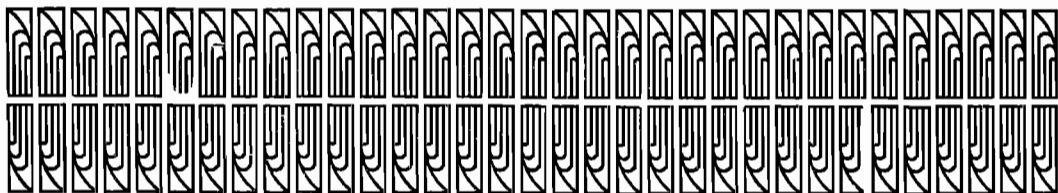
Яке в пелешках, таке й в капелюшках.
Дитина падає — Бог перину підставляє, старий падає — чорт борону підставляє.
Молодість — буйність, а буйність — дурість.
Молодий ум не міцний, зелений виноград квасний.
Молодий умок — як весняний ледок.
Добрі діти доброго слова послухають, а лихі й бука не бояться.
У кого діти, у того й збитки.
Хто дітей не має, той горя не знає.
Хата без дітей пуста, з дітьми базар (ярмарок).
Молоді лаються — тішуться, а старі лаються — бісяться.
Маленька рибка краще великого каргана.

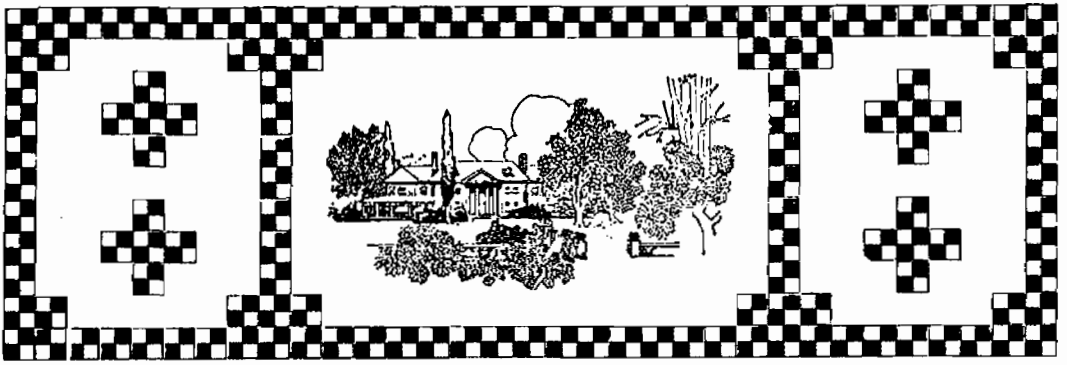

КОРОТКІ ЖИТТЄПИСИ ПРЕЗИДЕНТІВ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

1. **Джордж Вашингтон**, род. в Верджинії, 22. лютого 1732., федераліст, почав урядовання в 1789. році, маючи 57 літ, умер 14. грудня 1799. року, маючи 67 літ.
2. **Джан Адамс**, род. Месечузетс, 1735. року, федераліст, почав уряд. 1797. року, маючи 61 літ, помер у 1826., маючи 90 літ.
3. **Томас Джеферсон**, род. в Верджинії, 1743., републиканець, почав уряд. 1801, маючи 57 літ, помер 1826, маючи 83 літ.
4. **Джеймс Медисон**, род. в Верджинії, 1751., републиканець, почав уряд. 1809. маючи 57 літ, помер 1836., маючи 85 літ.
5. **Джеймс Монров**, род. в Верджинії, 1758, реп., почав уряд. 1817., маючи 58, помер 1831., маючи 73 літ.
6. **Джан Квінсі Адамс**, род. в Месечузетс, 1767., реп., почав уряд. 1825., маючи 57 літ, помер 1848, маючи 80 літ.
7. **Андру Джексон**, род. в Порт Каролайна, 1767., дем., почав уряд. 1829., маючи 61 літ, помер 1845, маючи 78 літ.
8. **Мартин Вен Бюрен**, род. в Нью Йорку, 1782, дем., почав уряд. 1837, маючи 54 літ, помер 1862, маючи 79 літ.
9. **Вілієм Генрі Гарисон**, род. в Верджинії, 1773, „гвиг”, почав уряд. 1841, маючи 68 літ, помер 1841, маючи 68 літ.
10. **Джан Тайлер**, род. у Верджинії, 1790, дем., почав уряд. 1841, маючи 51 літ, помер 1862, маючи 71 літ.
11. **Джеймс Накс Повк**, род. у Порт Каролайна, 1795, дем., почав уряд. 1845, маючи 49 літ, помер 1849, маючи 53 літ.
12. **Закарі Тейлор**, род. в Верджинії, 1784, „гвиг”, почав уряд. 1849, маючи 64 літ, помер 1850, маючи 65 літ.

13. **Милард Филмор**, род. у Нью Йорку, 1800, „гвиг”, почав уряд. 1850, маючи 50 літ, помер 1874, маючи 74 літ.
14. **Френклин Пірс**, род. у Нью Гемшері, в 1804, дем., почав уряд. 1853, помер 1869, маючи 64 літ.
15. **Джеймс Бюкенен**, род. у Пенсилвенії, 1791, дем., почав уряд. 1857, маючи 65 літ, помер 1868, маючи 77 літ.
16. **Абрагам Лінколн**, род. у Кентокі, 1809, реп., почав уряд. 1861, маючи 52 л., помер 1865, маючи 56 літ.
17. **Андру Джансон**, род. у Норт Каролайна, 1808, реп., почав уряд. 1865, маючи 56 літ, помер 1875, маючи 66 літ.
18. **Юлісес Грант**, род. в Огайо, 1822, реп., почав уряд. 1869, маючи 46 літ, помер 1885, маючи 63 літ.
19. **Ротерфорд Берчард Гейз**, род. в Огайо, 1822, реп., почав уряд. 1877, маючи 54 літ, помер 1893, маючи 70 літ.
20. **Джеймс Абрам Гарфілд**, род. в Огайо, 1831, реп. почав уряд. 1881, маючи 49 літ, помер 1881, маючи 49 літ.
21. **Честер Ален Артур**, род. у Вермонт, 1830, реп., почав уряд. 1881 50 літ, помер 1886, маючи 56 літ.
22. **Гровер Клівленд**, род. у Нью Джерзі, 1837, дем., почав уряд. 1885, маючи 47 літ, помер 1908, маючи 71 літ.
23. **Бенджемин Гарисон**, род. у Огайо, 1833, реп., почав уряд. 1889, маючи 55 літ, помер 1901, маючи 67 літ.
24. **Гровер Клівленд**, род. в Нью Джерзі, 1837, дем., почав уряд. 1893, маючи 55 літ, помер 1908, маючи 71 літ.
25. **Вілієм Меккинлі**, урод. в Огайо, 1843, реп., почав уряд. 1897, маючи 54 літ, помер 1901, маючи 58 літ.
26. **Тіодор Рузвелт**, род. у Нью Йорку, 1858, реп., почав уряд. 1901, маючи 42 роки, помер 1919, маючи 61 літ.
27. **Вілієм Говард Тефт**, урод. в Огайо, 1857, реп., почав уряд. 1909, маючи 52 літ, помер 1930, маючи 73 літ.
28. **Вудров Вилсон**, род. в Верджинії, 1856, дем., почав уряд. 1913, маючи 56 літ, помер 1924, маючи 67 літ.
29. **Ворен Гамаліел Гардинг**, род. в Огайо, 1865, реп., почав уряд. 1921, маючи 55 літ, умер 1923, маючи 58 літ.
30. **Калвін Кулідж**, род. у Вермонті, 1872, реп., почав уряд 1923, маючи 51 літ.
31. **Герберт Кларк Гувер**, род. у Айові, 1874, реп., почав уряд. 1929, маючи 54 літ.

АМЕРИКАНЦІ СУДЯТЬ СВОГО ПРЕЗИДЕНТА.

В 1923. році помер наглою смертю президент Злучених Держав, Ворен Гардинг. Помер він у хвили, коли на овиді його адміністрації збиралися чорні хмари, які були би певно скінчилися тяжкими бурями, що не обійшли би й його особи. Не минуло ще й п'ять літ від смерти Гардинга, а визначні люди з його уряду пошали в суд за грубі надужиття свого урядового становища. Не минуло ще й десять літ від смерти Гардинга, а на книжковому ринку появилися сензаційні книжки про президента Гардинга, які кидали, — сказати найменше, — видні світла на приватне й політичне життя й на смерть Гардинга. Через те політична кар'єра й характер Гардинга стали незвичайно повчаючим причинком до зрозуміння політичного життя Америки, з одного боку, а до зрозуміння характеру людей, з другого.

Престон В. Слосон, професор історії на Мишигенському університеті, каже, що Гардинг завдячував своїй великій успіх у життю своєму виглядови та своїй вдачі. Гардинг виглядав як Джордж Вашингтон і мав дуже мало ворогів. У цих двох фактах є поважний закид не так Гардингови, як самим Американцям, бо тільки недозрі-

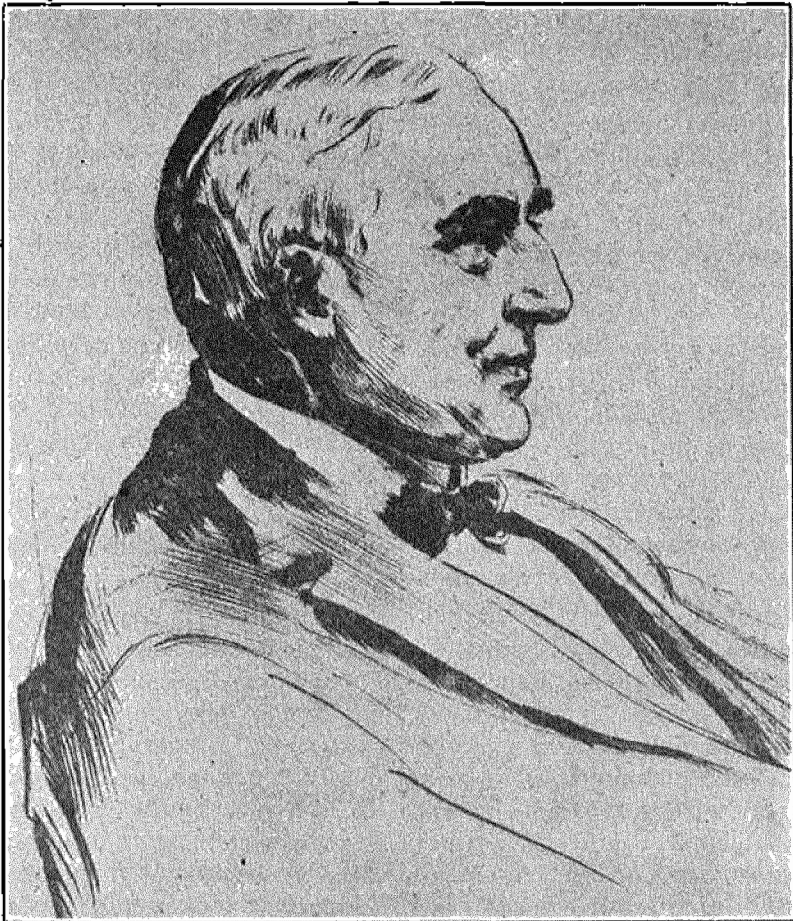
ла людина руководиться зовнішнім виглядом другого чоловіка й тільки недозрілий політично народ може думати, що провідник мусить бути добрий, коли він ворогів не має. Коли би Американці мали більше критичного розуму, то вони знали би, що всякий визначний діяч, що переводить послідовно свою дію, має багато ворогів. Богато розумнішими показалися вони, коли сказали про другого американського президента, Гровера Клівленда: „Ми його любимо за тих ворогів, яких він зробив собі”.

Це, що Гардинг став на вершку політичної кар'єри, яку може досягнути Американець, треба приписати в великій мірі історичному припадкови, себто хвилині, в яку він виступив на політичну арену. Американський суспільний діяч, Вилієм Ален Гвайт, сказав, що 1920. рік, коли Гардинг кандидував на уряд президента Злучених Держав, був часом страшного громадянського занепаду в Америці. Це був повоєний і помірний час. Час, коли люди, видавши зі себе страшні жергви в війні в ім'я великих ідей, побачили, що ці ідеї не здійснилися, що жертви пішли на дармо. Такі занепади духа йшли по кождім великім підйомі духа, по кождій революції,

великій війні. Гвайт каже, що Американці можуть чути ся щасливими, що в такий час зашепаду всякого ідеалізму не прийшов правити ними ще гірший характер, як Гардинг.

Гардинг родився як син сільського лікаря, „бідного, але чесного”, як це звичайно таких лікарів описується в Америці. Він займався всякими роботами: малим хлопцем збирав кукурузу, працював коло залізниці; відтак

вчився друкарства, грав у сільській банді й таке инче. Коли його батько перенісся до міста Маріона, Ворен пішов з родиною та став працювати при маріонській газеті „Стар”. Він був парубком приємної поверховности й це йому помагало пнутися на верха. З часом він став навіть редактором газети. На тім становищі він далі лишився цим приємним сусідом; бувало говорив він до своїх репортерів: „Як

ВОРЕН ГАМАЛІЕЛ ГАРДИНГ.

не треба, не зачіпайте ніякого невинного чоловіка, жінки ні дитини”.

З часом почав він займатися політикою. Був вибраний два рази до стейтового сенату, відтак кандидував на уряд заступника губернатора Огайо, а в 1914. році ввійшов до сенату Злучених Держав. Ні на одному з тих становищ він не зробив щось такого, за що його можна би згадати в історії. На його оправдання можна хіба те сказати, що деякі сенатори, які працювали, зробили такі річі, що краще вони були би зробили, як би були нічого не робили, як Гардинг. Гардинг усе голосував з партією та придбав собі немало приятелів.

Сама безбарвність Гардинга зробила його великою силою в партії у рік президіяльних виборів. Він не мав ніяких поглядів, і тому всі вважали його за свого приятеля. Він виступав ні радикально, ні консервативно, і тому й радикали й консервати однаково вважали його за свого приятеля. Сильні кандидати з рамни республіканської партії поборювали себе завзято, а Гардинга ніхто не поборював, бо він нікого не поборював. Взаємне поборювання кандидатів у республіканській партії було таке завзяте, що партії грозив навіть розлам. Тому номінація Гардинга показувалася немовби ратунком партії перед розламом.

Зараз підчас виборчої агітації показалися виразніше риси Гардинга. Він був таким політиком, якого в Америці звичайно означається словом „политишсн”. Це слово має легкий відтінок осуду, навіть погорди. Означає воно звичайно такого політика, котрий лечковажить собі свої політичні переконання, а трактує серіозно інтереси й потреби своєї партії. Він не був на стільки чесним зі самим собою, щоби домагатися від себе ясного й постійного думання. Він не переду-

мував ніякої справи. Як провідники республіканської партії вживали різних обіцянок, щоби дістати голоси для кандидата партії, Гардинг не протестував. І лідери робили всякі обіцянки, часто зі собою суперечні, часто такі, яких Гардинг не думав ніколи виконувати. Як виборці мали за ним голосувати під впливом фальшивих сподіванок, най вони цим журяться. Як стейти голосували за прогибіцією, най буде прогибіція. Зі цього ще не виходить, що Гардинг буде її виконувати. Буде й прогибіція, і ніхто її не буде виконувати. В цей спосіб буде й вовк ситий, і коза ціла. У цей спосіб президент буде приемним урядником, що добрий з усіми, що мастить і загладжує все.

При цьому показалися другі недостачі американської політичної системи. В інших краях, коли голова держави нічого не робить, то другі провідні урядники можуть щось робити. В Америці, як президент не робить, міністри теж нічого не роблять, ніхто не робить. У цей спосіб американський уряд подобав підчас адміністрації Гардинга на корабель, котрого капітан забавляє гостей першої кляси, тоді як його присутність потрібна на капітанським мості.

Одною з пайважніших справ у такого провідника держави є підбір людей до виконання урядових справ. Гардинг, треба признати, підбрав собі багато визначних людей. Чарлз Гюз, його секретар стейту, є певно одним з найкращих політиків Америки. Мелон, якому він віддав скарб Злучених Держав, є без сумніву великим фінансистом. Гувер мав добре розуміння торговельних справ. Ці люди й Доз се були найкращі люди, яких видала республіканська партія. Однак, віддаючи цим людям різні галузи свого уряду, Гардинг на тому й скін-

чив. Він більше урядом не журився. Гюз дивився за заграничними справами, Мелон за скарбом, Гувер за торгівлею, а Гардинг у ці справи ні троха не вглядав.

Це може було би не зле, як би попри цих людей не попали були в уряд другі люди, які не то що не мали ніяких таланів для своїх департаментів, але не мали навіть звичайної політичної чести. Були це переважно члени партії зі стейту Огайо, пії відомі погордливо як „Огайо генг”, себто огайська банда. Ця банда дісталася в уряд на те, щоби помастити собі руки, заробити на уряді гроші. Вони продавали свої впливи за гроші. Вони звичайно брали хабарі та давали за них концесії. Великі суми гроший перейшли через руки цієї „огайської банди”, хоча історики звичайно вагаються сказати, що Гардинг самий брав гроші або користав; мовляв, він за цим не дивився, в сему поблажав, а „огайська банда” користала з того та стягала гроші, немов би то для президента, а все для себе.

На цій основі багато людей виправдує Гардинга з усякої вини за вчинки „огайської банди”. Мовляв, Гардинг був лишень жертвою своїх приятелів. Мовляв, кожний чоловік може помилитися в пізнанню людського характеру, особливо, коли перед ним виступають люди, так прилично одіті.

Та це виправданне тільки по часті оправдане. Певно, кожний чоловік може помилитися щодо характеру людей, і певно багато людей може здурити „прилична” поверховність. Однак, ця „огайська банда” була зроблена з такого огидного металю, що на них міг пізнатися кожний чоловік, що тільки не хоче закривати очий на те, що довкола нього діється.

Вся ця гнилизна збиралася довко-

ла уряду в Вашингтоні в один великий боляк, котрий міг кожної хвили прорватися та вибухнути смердючим фонтаном. Довкола збиралися сили, які були заінтересовані в проколенню боляка. Недостачі Гардингового характеру стали робити Америці поважні шкоди. В Америці наростали на тлі повоєнного цинізму й прогибіції поважні зловживання. Ку-Клак-Клеп гнав кожного чужинця як ворога Америки, поchtовий уряд підозривав в кождім імігранті комуніста, були надужиття проти робітничих організацій, а президент Гардинг ніколи не сказав слово за ними. В конгресі підносилися голоси проти надужиття, але президент і уряд мовчали. Як що президент говорив коли, то говорив усе в спосіб неvistарчающий. Він говорив гладко, рівно, ясно, приємно. Люди любили його слухати. Однак з його бесідництва людям нічого не приходило. Один американський письменник так описав бесідництво Гардинга: Декотрі політики вживають слів, щоби пояснити свою думку; другі вживають слів, щоби закрити свою думку. Здавалося би, що це дуже кепський рід політиків. Та є ще третій рід політиків, ще гірший від другого, а саме діточі політики, для котрих слова не є взагалі способом, средством до осягнення якоїсь ціли, але забавкою, якою вони забавляються, не думаючи при тому нічого. Таким бесідником був Гардинг.

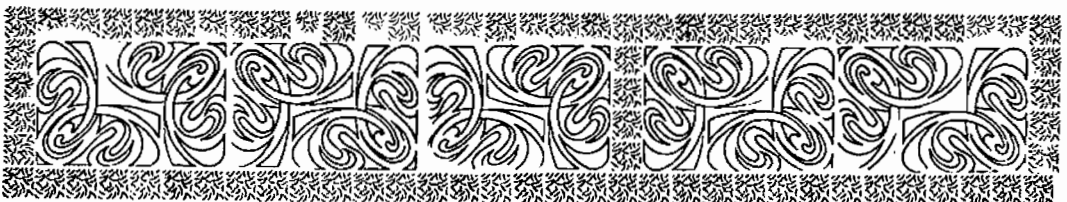
Прихильники Гардинга думали, що того рода прикмети духа зеднують Гардингтови приятелів, тимчасом показалося, що вони як раз зеднували йому багато ворогів. Вони робили ворогів навіть серед тих людей, які зпершу були прихильниками, як не приятелями Гардинга. Огірчення поступовашем Гардинга росло. Люди, що ждали від нього діла, а діставали тільки пусті фрази, остаточно були

огірчені до того, що вони виступили проти Гардинга й уряду. Стали розсліджувати „огайський генг”, стали розкривати його зловжитки. З часом дійшло до того, що Гардингів секретар (міністер) внутрішніх справ попав у тюрму за хабарництво в урядованню.

Та Гардингови доля прислужилася в цей спосіб, що він помер перед цими ревеляціями. Але й своєчасна смерть цього чоловіка, що мав бути так любленим усіми, що його знали, має вже нині такі признаки трагедії, що довкола неї вирости майже неймовірні історії. Після смерти показала в книжковому обороті книжка одної жінки, що представляє себе любовницею президента Гардинга та матір'ю його нешлюбної дитини. Ще люди не охололи зі зчудовання, а тут появилася друга книжка, писана агентом тайної федеральної поліції, який мав обов'язок захороняти родину Гардинга. Нова книжка піддержувала в сути книжку любовниці Гардинга та представляла справу так, що Гардинг загинув отроений своїм найблизчим оточенням. Заінтересованою в вбивстві Гардинга мала бути передовсім його жена, котра була з одного боку ревнива за любов Гардинга до другої жешчини, а з другого боку боялася, що падужиття політичних приятелів Гардинга з ославленого „огайського генгу” Гардинга поставлять в публичне обжаловання в конгресі. Гардинг мав добре здавати собі справу з цієї

можливості, ба навіть мав почуватися так безрадним у цілій плутанині політичних і приватних ниток, що був би публичне обжаловання привитав як особисту полєкшу.

На жаль, люди, що мали бути винуваті за смерть Гардинга, занимали за високе становище в американськїм громадянстві, щоб ці закиди могли бути розглянені в суді. Карні процеси проти них були би ще більшим ударом для американського громадянства, як ці ревеляції. Через це справи піколи не опишилися в суді, а ревеляції покищо ще остаються під знаком сумніву. Одні цим довіряють, другі їх відкидають як безосновні, причому кождий, як це часто случаеться, поступає після своїх почувань, розумом тільки підбираючи факти на доказання своїх почувань. Правди громадянство ще знати не може. Колись може правда буде відкрита. Та покищо президент Гардинг, цей милий чоловік, що виглядав як Вашингтон, що не мав ворогів, що знав штуку зєднувати собі приятелів, переходить в історію як примір страшних наслідків, особистих і громадянських, до яких може довести брак передумання, брак ідейности, легешьке викручування з трудних ситуацій, безцільна забавка в краспорічивість і тим подібні „високі” товариські прикмети. З усіми тими чертами Гардинг паробив громадянству багато клопотів і шкід, а самого себе завів у таке положення, що політична смерть або навіть самогубство видалося виходом.

Одарка Романова.

Л Е Г Е Н Д А.

У цуствльника питає хлопець: „Що мені робить,
Щоб у світі без печалі мені можна було жити?”
- - „Бачиш, сину, там могили, гробовище все в хрестах,
Ось іди та лай цих мертвих, оджени од себе страх!”
Лаяв хлопець, лаяв добре, аж язик вже заболів,
До ченця тоді вернувся: „Я зробив, як ти велів!”
„Шож мерці тобі казали?” — той у хлопця поспитав.
„Як один, усі мовчали”, — старцю хлопець одказав.
— „Ну, іди тепер, мій сину, та почни їх вихвалять!”
Хлопець ходить та все хвалить: мертвяки усе мовчать.
— „Що хвалив? — чернець питає. — „Вже й не знаю як хва-
[лить”.
--- „Шож мерці тобі казали?” — „Тихо скрізь, усе мовчить”.
— „Як почнуть тебе хвалити люде, або дорікати,
Треба, сину, тобі мертвих цих скоріще споминати!”

ГАЗЕТА КОЛИСЬ А НИНІ.

Як кождому читачеві газети ві-
домо, він може найти звичайно в га-
зеті три річи: 1) повишки, себто віст-
ки про події; 2) опінії, погляди на
справи й події; 3) оголошення това-
рів, виставлених на продаж.

Як то було перед появою газет.

Ці три річи в новочасній газеті
відповідають людським потребам, як-
і відчуває навіть найпростіший чо-
ловік. Навіть у тих краях, де газета
є невідомою річчю, люди вже хочуть
знати ті річи: що сталося нового? що
люди про те думають? що другі лю-
ди мають для мене? Ті потреби вже
є, тільки що їх задовольється інакше.
Як нема газети, то люди довідують-
ся повинки розмовляючи з людьми з
других околиць, з подорожними, з
купцями, мандрівними ремісниками;

часто вони вдоволяються простими
сплетнями. Де нема газет, там люди
люди про те думають? що другі лю-
дий у церкві, на зборах, тощо. А про
товари других людей довідуються з
окриків продавців або оглядаючи ви-
ставлені купцями товари.

Природно, в найстаршу давнину
такі справи розносилися устно. Від-
так стали їх записувати. Та запису-
вали, очевидно, звичайно в одному
примірнику, так, що тільки той міг
довідатися про вістки, хто дістав цей
один примірник письма. Тільки голо-
ви великих організацій, як церков,
армій або держав, могли казати пе-
реписати одно письмо в багато при-
мірниках, так, що багато людей мо-
гло його дістати та прочитати.

Зрозуміло, що такі способи поши-
рювання відомостей, на які людський

ум так голодний, не вдоволяв людей. Щоби задоволити незаспокоєну цікавість, по селах і містах мандрували мандрівні оповідачі новостей, післанці, тощо, які й розповідали людям всяку-всячину. Такі оповідачі ще й нині заховалися в тих краях, де люди за бідні, щоби мати газети, або де штука читання мало поширена.

Предтечі газет.

За часів римської імперії, десь у часи Христа, появилися перші предтечі нинішних газет. Були це публічні оповістки уряду, звані „Денні події” („акта діурна”).

У Китаю такі урядові ролорга появилися в 7. віці.

Такі оповістки мусіли бути писані або розмальовані, бо штуки друкарської ще не знали. Через те вони й не могли ширитися, бо кошта їх були високі.

Найстарша щоденна газета була китайська урядова газета „Гінг-Шов”, що виходила від 714. року до 741. року та містила в собі розпорядки уряду, рішення цісарських рад та урядові вістки.

Подібну газету завів уряд могутого тоді італійського міста Венеції в 1566. році. Називалася вона „NOTIZIE SCRITTE”, себто „Писані Записки”. Вона подавала передовсім вістки про різні війни, які вела венецька республіка. Газета була писана. Її не пренумеровано так, як це робиться нині; газету наліплювано на стіну, а хто хотів прочитати її, платив сторожови газети дрібний гріш. Цей гріш називався „газетте”, і звідси й це, що за той гріш читалося, стали називати газетою.

Перші газети.

Нині приймається за першу справдішню газету німецьку публікацію

„AVISA RELATION ODER ZEITUNG”, що вийшла в перше в 1609. році. Це вже було по придуманню друкарської штуки, яка дозволяла друкувати багато примірників тої самої газети і тим самим її значно поширяло.

В 1616. році появилася в Голляндії „NIEUWE TYDINGEN”, а в 1622 вийшла в Лондоні перша англійська газета „THE WEEKLY NEWS FROM ITALY, GERMANY, ETC.”

З першу газетярство, себто писання новостей, не було особним званням. Газетярі були наемниками якогось пана. З часом робота збирання новинок стала вимагати спеціального знання.

Газети появлялися не періодично, себто тільки тоді, як зібралось досить новинок для видання. Аж в 1625. році появилася в Англії перша періодична газета. Вона називалася „MERCURIUS BRITANNICUS” і виходила кожного тижня.

Уряди держав зпершу не знали, як ставитися до цієї новини. Були спроби заборонити газетам подавати вістки з чужих країн, бо королі видно думали, що знати такі новости натежало до них. Були спроби дозволяти виходити тільки урядовим газетам, ба навіть спроби їх зовсім задушити.

Преса в Англії.

Та бажанне людей знати новости було все сильніше від цих заборон. Газети росли. В Англії появилася в 1665. році перша дво-тижнева газета „OXFORD GAZETTE”. Нарешті під кінець 18. століття появилися щоденні газети.

Перші англійські газети відзначалися своєю непостійністю: повстане газета, подержиться рік-два, десять-двацять, і паде. Аж лондонська газета „Таймс”, що стала виходити в 18. столітті, показала неабияку штуку,

перетривавши цілими десятками літ без упадку. Цим вона доказала, що в газету можна вложити гроші та що вони не пропадуть, але принесуть гарні зиски. „Таймс” запровадив у газетярську штуку багато новостей; приміром, „Таймс” був першою газетою, що розмістила по всіх головних осередках Європи кореспондентів, що мали доносити газеті про все, що там діялося.

За „Таймсом” розвивав газетярську штуку немало „Морнинг Пост”, „Дейлі Нюз”, „Дейлі Телеграф”, „Пел Мел Гезет” і другі. На початок 20. століття припадає значне поширення звичаю читання газети в Англії. Наслідком цього з одного боку надзвичайне поширення газет але й з другого боку пониження уroveň популярних газет та розмірний упадок старих газет. „Таймс”, приміром, стратив багато зі свого впливу та не ріс числом передплатників, тоді як „Дейлі Мейл” дійшла до півтора мільона читачів.

Рівночасно зі щодешними газетами росли тижневики й місячники, з котрих деякі теж удержалися й сто літ та більше та мають в Англії великий політичний вплив. До найповажніших належать: SPECTATOR, ATHENAEUM, NATION і OBSERVER.

В Європі звичайно найбільші газети виходять у столицях. „Провінціональній”, себто позастодичній, газеті дуже трудно добути собі вплив та признання. Англія, однак, має кілька дуже визначних провінціональних газет, як „Лідс-Йоркшер Пост”, „Бирменгем Пост”, а особливо „Манчестер Гардіен”. Ця послідна газета є нині признана в світі за одну з найкращих газет, як не справді пайкращою. Це признання добула вона собі прикметами свого довголітнього редактора Скота, а саме невстрашимістю в розкриванню правди й зловжитків,

безсторонністю своїх уваг, безпартійністю в зображуванні фактів, подій та людей; та певною газетярською скромністю, яка проявлялася в тому, що газета ніколи себе не розхвалювала, ніколи не кричала, яка то вона розумна, як то вона краще робить від других, а все ждала, поки люди самі не пізнають, чим вона краща.

Англійська преса, відомо, не обмежується до властивої Англії. Є ще поважна преса, писана англійською мовою, в Шкотії, Ірландії, Валії, в різних британських колоніях, в домініях, як Канаді, Австралії, в Індії, і так далі. Це найбільша преса світа.

Преса в Америці.

У багато річах дуже до неї подібна преса Америки. Передовсім, тут в основі та сама мова. І американська преса без сумніву брала собі часто взірці з Англії, яка й була матірним краєм для американських колоній.

Та з часом пірвалися звязки політичні, а далі й культурні. Американська преса, завдяки багатству краю, переросла в багато зглядом англійську. З часом вона витворила газетну мову, що справляє труднощі родовитому Англійцеві.

Взагалі нігде в світі преса не має того значіння, що в Америці. Нігде газет не читають так багато. Нігде газети не є такі великі. Нігде вони не мають стільки новинок, стільки оголошень. І політичні умови цьому сприяють: Америка демократична республіка, в якій кожний горожанин повинен цікавитися публичними справами. До того Америка має великі простори, на яких тільки газета може подавати легко вістки. Америка має величезну масу народа в одному краю, що дає нагоду газетам робити великий „бизнес”. Цими всіми й подібними умовами треба пояснити це, що в Злучених Державах живе 5 про-

центів населення світа, а тут виходить 40 процентів усіх газет світа.

Це треба підчеркнути передовсім нам, українським імігрантам, які прийшовши сюди з краю, де преси майже нема, побачивши високо розвинену американську пресу, пробуємо порівнувати її з українською. Цього рода порівнання спираються не на розумінню, але на браку розуміння газетярської справи. Американська преса представляється вище не тільки в порівнанню з українською пресою, але й з пресами других країв, хоча англійська преса є вірніша в своїх донесеннях, французька преса краще писана, німецька краще обставлена, як американська.

В американській газеті головною частиною, — коли порівнати з європейською газетою, — є оголошення. Все друге це немов би дочіпка, так немов би всю газету писано на те тільки, щоби можна було продати оголошення.

За оголошеннями йдуть не опінії редакції, не статті, передовиці, але новинки. Справа повинок поставлена тут теж вище, як в Європі, і американська преса вміє їх куди краще збирати від європейської.

Тільки в одному згляді, а то щодо статей, американська преса лишається позаду європейської.

Американська газета кидається в очи своєю величиною. Це найкраще видно на новинках. Вона збирає про кожду справу, що може бути цікаве, всякі факти, не дуже то стараючися їх розглядати. А англійська преса противно, робить вражіння, немов би редакція, діставши всякі донесення, розглянула їх та дала читачеви те, що вона найшла найкращого, найбільше оснанованого.

Американські газети не „столичні”.

Вашингтонська преса, хоча поважна по своїй сутті, не має значіння в пай-більших містах Америки. Найкращу пресу, хоч куди кращу Вашингтону, мають міста: Нью Йорк, Шикаго, Філадельфія. Богато з тих газет належить до одного властителя. Найбільшим з них є Герст та Скрипс. По малих містах є теж гарні часописи, як „Репобликен” у Спрингфілді; „Курієр-Джернел” у Луисвилі; „Курент” у Гартфорді; „Гезет” у Емпорія; „Бі” в Омага.

Далі, нема теж краю в світі, що видавав би тільки тижневиків і місячників, що Америка. Є тут дуже добрі й дуже слабі публікації. Є спеціальні „магазини” для всякої кляси людей, для всякого звання, заводу, професії, релігії, партії, літературного напрямку, чи чого хочете.

Газета в майбутньому.

Здавалося недавно, що американське газетярство сказало вже своє послідне слово. Але як це здавалося, найшлися люди, які почали видавати газети з образками, з коротко зібраними повинками, так звані „Таблойд пейперс”, і деякі з тих газет за один рік після своєї появи могли показати понад мільон читачів. Це показало, що послідного слова в газетярстві ще не сказано.

Не знати теж, який вплив буде мати на них радіо, телевізія, „токі” та ще другі винаходи, які незадовго будуть зроблені. Здавалося зпершу, що кождий з тих винаходів ставив перешкоду газеті, але показалося, що кождий новий винахід, що поширяє знання, поширяє, розробляє людську цікавість. Словом, чим більше людина знає, тим більше хоче знати. Значить, поле газети поширилося далеко, але ще певно не дійшло до меж свого розвою.

в. Франко.

УКАЗ ПРОТИ ГОЛОДУ.

Голод вибух в перськім краю:
В найбогатших городах
Бідні з голоду вмирають
По бульварах і садах.

Вчув се Періс, цар суворий,
І розлютивсь. „Що се знов!“
І на голод спосіб скорий
Не міркуючи найшов.

До славетних магістратів
Найбогатших в краю міст
Пописав і попечатав
Власноручно сюю вість:

„Сей указ мій царський строгий
Всяк у серце хай бере:
Де один у місті вбогий
З голоду від нині вмре,

„Там я богача одного
Взять велю — чи круть, чи верть,
Голодом в тюрмі підземній
Заморю його на смерть”.

І указ сей чудо справив:
Хоч як хліб подорожив,
Бідний все мав хліб і страви,
А богач не зубожів.

ОЩАДЖУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ.

Кілько разі случиться велике нещастя, яке потягає за собою втрату багато людей, тільки разів люди починають думати про великі втрати в людях від нещастя. Так було по затопленню кораблів „Емпрес оф Айрленд”, „Тайтаніка” та „Істленда”. За кожним цим нещастем пішли довгі балачки про вагу людського життя та про вагу його захорони.

Вага пошани людського життя.

Не було би нічого злого в такому поступованню, якби люди не потребували аж ждати на великі нещастя, щоб звернути увагу щадження людського життя; якби ми знали, що кожного дня й години гине безпотрібно багато людей, яких можна би врятувати перед смертю; колиб ми звичайно не були такі рівнодушні, жадні, якби ми так не спішилися.

Американський Департамент (міністерство) Праці обчисляє, що в Злучених Державах гине рік-річно в фа-

бриках коло 35,000 робітників, а які два міліони виходять з нещастя з ріжними каліцтвами. Це цифри, яких страшної мови на перший погляд тяжко зрозуміти. А прецінь за кожним таким каліцтвом, хочби воно навіть не скінчилося смертю, стоять не тільки муки потерпівшої людини, але муки його найближчої родини, а поза тим утрати для цілого краю. Американські економісти рахують, що Америка тратить через нещасні випадки річно що найменше чверть міліярда (250 міліонів) доларів, або пересічний місячний зарібок двох міліонів робітників (по 4 доларя в день).

Ті самі економісти обчислюють далі, що найменше половина цих нещасних випадків далася би запобігти. Колиб це зроблено, то річно заощаджено би для краю яких двацять тисяч людських жить, не допущено би до цілого міліона нещасних випадків та заощаджено би 125 міліонів доларів.

Перші заходи для поправи.

Ці факти показують, як важною є справа ощаджування людського життя. Та хоча це факти, які промовляють самі про себе до розуму кожної думаючої людини, а все таки в Америці довго люди не звертали уваги на ці вимовні факти. Американські промисли не дивилися за тим, яке значіння мають нещасні випадки для їх робітників та для краю; як лишень фабрика через те не терпіла, все друге було байдуже. При таких відношеннях до справи, положення ставало що раз гірше. Наконєць факти каліцтв та смертей стали так загальними, що вони звернули увагу широких кругів громадянства.

Зорганізовано нарешті спеціальне товариство, що мало стежити за безпеченством у фабриках. Називалося воно Краєвою Радою Промислового Безпеченства. Осідком товариства було місто Нью Йорк, але поширяло воно свою діяльність на цілі Злучені Держави, по котрих розкинені його філії та другі організації, що стоять з ним у тісному звязку.

Близько до цієї Ради стоїть Товариство Червоного Хреста, котре теж висунуло клич запобігання випадкам та запобігання пошести, тоді як Краєва Рада Промислового Безпеченства, деколи звана Білим Хрестом, обмежується до забезпечування перед випадками промислових робітників.

Безпеченство на залізницях.

Одною з важніших діланок модерного промислового життя, де така праця була спеціально потрібна, є перевіз, комунікація. Колись давно, як до перевозу річий і людей уживано возів, тягнених звірятами, безпеченство на дорогах не було такою великою трудністю. Від коли заведено залізниці, число нещастя на дорогах зросло сильно. Тоді Краєва Рада че-

рез спеціальний відділ для залізниць стала ширити розуміння потреби безпеченства. За перших 12 місяців агітація Ради потрапила обнижити число випадків о 29 процент; число вбитих пасажирів пошизилося о 36 процент, а число вбитих залізничних робітників о 31 процент.

Коли поведено агітацію далі, висліди показали ще кращі. Під впливом агітації Ради залізниці стали самі багато обережнішими та стали заводити в себе різні способи безпеченства. Нині на всіх залізницях признається вже за правило: Краще спізнитися, як спричинити залізничий випадок.

Все таки справа безпеченства на залізницях не стояла ще так високо, як по других краях. Це видно було з порівняння числа нещасних випадків на американських залізницях з числом випадків на чужих. Тому Рада працювала далі, і нарешті на основі досвідів з різних випадків виробила цілу низку правил безпеченства на залізниці. Богато з тих правил признаєтья законами. Богато других признаєтья судами як мірило дбайливости залізниці.

Ще й нині Америка має за багато нещасних випадків на залізницях, і Рада веде свою агітацію далі. Тепер, приміром, вона агітує за прийняттям автоматичних способів задержування поїздів, за образованнем робітників та зарядчиків в справах ощаджування людського життя і таке інше. Ціле громадянство нині вже думає про справу, і заряди з тим мусять числитися та заводити способи безпеченства, яких публіка домагаєтья.

Безпеченство в копальнях.

Другим промислом, у якому безпеченство є дуже важною справою, є копальняний промисел. Послідніми роками кожного року гинуло в ньому

які три тисячі робітників. З того числа лишень яких 15 робітників на кожду сотку вбитих гине в великих випадках, про які довідується широка публіка. Яка половина всіх смертей случается підчас малих випадків, в яких гине один-двох робітників.

Стан безпеченства в американських копальнях не-найкращий, як це видно з порівняння числа нещасних випадків в Америці з числом випадків по других краях. В Америці він вищий від числа випадків у Німеччині, Франції й Англії. Правда, вже багато зроблено для поступу безпеченства, але все таки до передових чужих країв ще далеко.

Першою умовою поширення безпеченства при праці в копальнях є вишколення майнерів про умови праці в копальнях. Тут Америка стрічає велику перешкоду в національному складі її робітників. Коли в чужих краях всі майже робітники тубилці, що вживають одної мови, вони в Америці ріжномовні імігранти, які звичайно лишень дуже слабо розуміють англійську мову, якою послуґуються уряд та підприємства.

Державні уряди зробили немало для безпеченства в майнах. В Вашингтоні існує федеральне бюро копалень, яке веде ряд стацій безпеченства, які мають навчати людей засад безпеченства та ратувати робітників підчас випадку. Вони поорганізували постійні комітети безпеченства між самими робітниками, та вели спеціальні кампанії за поширенням розуміння ваги безпеченства.

Уряд розвів ширшу й остру інспекцію копалень. Інспектори мають право заходити до копалень, і мають вони бути знатоками справ безпеченства, здібними давати добрі поради.

Деякі підприємства роблять спеціальні заходи для збільшення безпе-

ченства, розуміючи, що безпеченство це ошадність. Ті підприємства, приміром, що добре дивляться за підпиранием проходів, сильно зменчили нещасні випадки. Вони стараються заводити безпечніші способи вистрілювання покладів угля, заслонювати машинерію, закривати електричні дроти, переводити строгу контролю над тим, чи всі вийшли з копальні, що до неї були ввійшли, і таке інше.

Розсліди, ведені федеральним бюро для копалень, показали, які закони треба завести, щоби заставити недбалих підприємців дбати за безпеченство робітників.

Безпеченство по фабриках.

В міру того, як американські закони признавали відвічальність підприємства за каліцтва робітників, фабриканти стали що раз більше дивитися за тим, якби зменчувати число випадків. Товариство фабрикантів оснувало спеціальний комітет для запобіження випадкам, і під його впливом фабриканти стали вести інтензивні кампанії за безпеченством по фабриках. Стали голосити робітникам засаду: „Краще бути уважним, як калікою”. Стали заводити охорони для машинерії. Переконавшись, що коли робітник працює довго та вмучиться, тоді є більше випадків, стали зменчувати число годин праці. По фабриках, де звичайно багато каліцтв очий, як приміром по сталевих фабриках, зобов'язувано робітників носити відповідні окуляри.

Крім приватних людей і корпорацій працювали також уряди. Стейти, як Миннесота й Висконсин, вже давно займаються справою запобігання нещасним випадкам. Вони оснували в себе стейтові бюро праці, які ведуть оживлену працю, щоби запобігти всім випадкам, яким тільки можна запобігти. Зпершу до цих урядів

напихалися політики, але показалося неспрактичним і тепер береться там знатоків, спеціально до цього підготованих, вишколених і напрактикованих.

З часом усі просто стейти завели в себе уряди для боротьби проти нещасних випадків. З часом праця цих урядів зросла до того, що департамент інспекції фабрик у стейті Илинойс публично підняв, що цього рода урядові бюро так перетяжені працею, що не можуть як слід сповняти своїх обовязків.

Стейтові уряди безпеченства виврабляють кращі способи ширення розуміння захоронних средств проти випадків. Комісія стейту Вискансин прийшла, приміром, до переконання, що найкраще це розуміння поширити, коли цим займається самий підприємець — бо він має силу заставити робітників держатися приписів безпеченства, -- а найкращим способом заставити підприємця займатися цим є робити підприємця відповідальним за нещасний випадок робіт-

ника, себто накладати кару або якусь втрату для підприємця на случай випадку для робітника.

В Америці відбуваються час від часу так звані конгреси для безпеченства, які обговорюють старі способи забезпечування робітників перед випадками, розглядають доцільність та недоцільність цих способів, та радять нові способи. На одному такому конгресі один зі стейтових урядників показав, що запобіження нещасних випадків треба завдячувати так: одну третину запобігли механічні захорони (такі, як нові машини, закриванне машин сітками, тощо), а дві третини треба приписати організації й вихованню. Значить, і робітникам і фабрикантам, і всьому громадянству треба про цю справу пам'ятати, думати, вчитися й робити все, що лежить у силі даної одиниці чи організації, щоби число випадків зменчувалося, щоби людське життя щадилося. Цього вимагає не тільки справедливість і людяність, але й економія. Від цього люди будуть жити й краще й дешевше.

НАРІД ПРО ВИХОВАННЯ.

Умієш дітей родить, умій же їх і вчить.

Діди як квіти: поливай — ростимуть.

Придбали діти, дбайте, щоб було й в що одіти.

Пусти дітей по волі, будеш сам у неволі.

Учи дітей не ворашкою, а ласкою.

Вдасться дитина добра — це потрібний бук, а
вдасться чорт зна що, то й бук не pomoже.

Гни дерево, поки молоде, вчи дітей, поки малі.

Багато няньок — дитина без носа.

Не доспи, не доїж, а своїх діток потіш.

Дурному синові батько ума не купить.

ПОРАДНИК ДЛЯ ПОКУПЦІВ.

Колись, як ми жили на селі в рідному краю, життя було для нас може трудніше, як наше життя в Америці, але воно все було багатіше. Нам треба було працювати тяжче, довше, без належного випочинку й надгорода. В Америці праця стала легша, коротша, надгорода за роботу тут більша, як в краю, і відпочинку є більше, як в краю. Однак, життя стало тут складніше. Не лишень робота не така проста, як в краю, але й поза роботою людині приходиться рішати ріжні справи, про які він навіть поняття не мав у рідному краю.

В рідному краю ми купували дуже мало річий, бо в господарстві вираблялося не лишень поживу, але й одіж. В Америці ми купуємо поживу, одіж, хатну обстанову, ріжні причандали до забави, гри. В Америці просто купується все. Навіть фармер в Америці самий „вирабляє” звичайно тільки один продукт, молоко, масло, мясо, збіжа, чи що там, продає його й за нього купує все, що потрібне. Є в Америці фармери, що годують свиний, але зі своїх свиний шинки не їдять: вони находять, що їм краще цілу свиню продати, а з міста привезти готову шинку.

Серед таких умов купованне стає незвичайно важною справою в людському життю. Це знає кожний, хто порівняє своє життя в Америці з життям у рідному краю. Це знає й той, хто пробує купити добре щосьбудь коштовнішого, хату, обстанову, одіня, радіо чи авто. Ще краще, бо болючо, знає це той, що купив якусь річ, заплатив за неї поважну суму, а відтак побачив, що вона йому не підходить, або другий має з меншої ціни кращу вигоду, як він з більшої

Стали тому люди в Америці ціка-

витися тим, що властиво варта ріжні предмети. Отже наперед, що вони коштують фабриканта, а по друге, яке вдоволення та вигоду вони дають покупцєви. Недавно тому Стюарт Чейз видав книжку „Вартість Вашого Гроша” про справдішні вартости американських товарів і показав, що велика маса товарів переплачується в двоє й троє. Він показав, приміром, що те саме мило, котре незавинене коштує 5 центів, завинене в наперсць, вартости пів centa, продається по 10 центів. Те саме він подав про сотки других виробів. Автор книжки подавав імена кожної фабрики, що вирабляла згадані товари, на книжці була подана фірма видавця, а мимо цього ні одна фабрика не пізвала ні автора ні накладця.

Природна це річ, що найшлося багато людей, які хотіли, щоби роботу, почату Чейзом, продовжувати, себто, щоби так, як Чейз розслідив вартість ряду виробів, зроблено про другі виробы. Та цього не можна було лишити одиницям, бо це робота, для якої треба багато людей. Це могла зробити тільки організація. Такої організації не було. Отже треба було її створити. В цей спосіб повстала організація, що зветься Розслід Консументіз („CONSUMERS' RESEARCH, Inc.”). Є це немовби компанія, до якої може приступити кожний, що цікавиться її роботою та заплатити річну вкладку в сумі 2 доларів. Організація кладе собі за ціль давати правдиві відомости про американські товари: поживу, одіня, домашню обстанову, автомобілі, фармерські знаряди, будівляні матеріяли і так далі.

Організація каже своїм членам: Як ви можете знати, що справді варта товар, який ви хочете купити? Одино-

ким хіба жерелом вашого знання може бути те, що вам наговорить той, що продає. Отже фабрикант або купець у своїх оголошеннях, або купець при продажі. Що на їх слова покладатися тяжко, це відомо кожному. Але коли на їх слова не можна покладатися, то на що тоді покладатися? Деколи можна знати дещо від своїх знайомих, але це тільки в виняткових випадках. Щоби зарадити цьому лихови, зорганізуйтеся ми всі, що не хочемо переплачувати своїх товарів, та зорганізованою силою розслідім вартість кожного предмету, який нас цікавить. Американське Медичне Товариство робить так з медицинами; чому не зробіть нам так само з усім, що ми купуємо?

Організація росла дуже скоро. За короткий час вона набиравала велику силу. матеріалу про різні товари. З огляду на те, що люди часто питалися

за той самий товар, організація постановила видати вислідів своїх розслідів особною книжкою, як це зробив був свого часу Стюарт Чейз. Так появилася книжка Підручник для Купця („HANDBOOK OF BUYING”). Є це дуже цікава книжка. Вона показує, приміром, як газоліна може нищити делікатні частини автомобіля. Як „дешеві” електричні лампочки обходяться нам так дорого, що електричні підприємства могли би нам давати їх даром та додавати до кожної ще два долари.

Немає що казати, що цього рода організація має велике значіння. Вона хоронить людей від визиску при купні. Вона не дає визискувати людей при помочи дорогих кампаній продажі. Вона систематизує продажку. Вона вчить покупця, а тим самим і заставляє до чеснішого бізнесу.

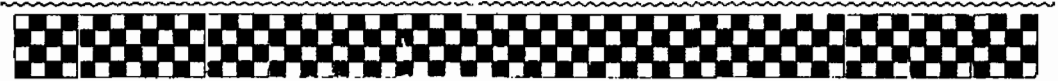

СОЛОМ'ЯНИЙ ДІД.

Щоб горобців шкодливих настрашити,
Вигадливий хазяїн взяв,
Солом'яного діда приладнав
Та ще й з лозиною, неспаче хоче бити;

Горобчики сміються у кутку, —
Вони, пройдисвіти, дізнались,
Що то химера, не злякались
І шкоду роблять у садку.
„Чи вам обридло в світі жити?”
Озвавсь пацюк: „он дід стоїть,
Лозиною вас хоче бити, —
Тікайте швидче, дуросвіти!”

А горобці кричать: „Найшов дурних!
Ми бачили ще не таких;
У панському саду стояли генерали —
Та й тим на голову сідали,
А це солом'яник... Не боїмось,
Під носом пурхаєм і сміємось”.
Такі діти і між людьми бувають,
І нічого сенько не помагають:
А час би людям перестать
Солом'яного діда пхать
І тільки горобців смішити;
Тепер не пугалом добру навчать,
Нам треба иншого бажать —
Живого слова правди і просвіти.

ЧОГО ТРЕБА ДИТИНІ?

Як це знає кождий читач газети, в Америці ведеться тепер незвичайно жива дискусія за те, як виховувати дітей. Ріжні погляди висказують ріжні люди про цю справу, і годяться вони відай тільки в двох поглядах: Перше, що справа виховання дуже важна справа для будучности народу. Друге, що про цю справу люди знають ще дуже мало. Коли до такого переконання доходять учителі, виховавці, професори навчання, коли вони переконуються, що вони в богато справах помиляються, що вони богато справ не знають ще, то щож доперва говорити про нас, звичайних смертельників, які цій справі не присвячували не то спеціальної уваги, але взагалі ніякої уваги.

Спеціальний натиск на справу виховання дітей є вислідом господарського й громадського життя в Америці. Ще до недавна Америка була переважно рільничою країною. Діти виховувалися на фармі, при родичах, навчаючися змалку роботящости, оццадности, співпраці з другими. Міста, очевидно, існували в Америці здавна, але міста не відгравали колись такої ролі, як нині. При першій переписи населення в Америці, в 1790. році, у містах жила тільки одна трійця частина населення. З часом населення міст зростало. У 1900. році в містах жило 30 мільонів, у селах 45 мільонів. У 1910. році в містах уже жило 42 мільони, в селах 49 мільонів, себто вже майже на рівні. В 1920. році в містах жило вже 54 мільони, а в селах 51 мільонів, себто населення

міст у перше переросло населення сіл. Цей процес поступає далі вперед, і перепис з 1930. року покаже певно ще більший процент населення у містах.

Це збирання людей у містах має велике значіння під ріжними зглядами. Воно має теж глибоке значіння для виховання дітей. Це, що нині вже більше як половина населення краю живе в містах, значить, що більше як половина людей мусить виховувати дітей в містах. Це виховання інакше, як виховання на селі. Дитина пердовсім не може бути під доглядом родичів. Дитина не вчиться роботою, помагаючи родичам, поволи втягаючися в господарську діяльність.

Тому й не диво, що діти, що виховалися в місті, часто поважно ріжняються від дітей, що вирости й виховалися на селі. Тому й не диво, що родичі, як вийшли зі села, мають дуже богато клопоту з вихованнем дітей, бо родичі, як звичайно, знають тільки один спосіб виховання, себто той, який вони дістали, а цей спосіб неможливий, бо до цього нема умов, бо місто не село.

З того, що родичі пробують силою перещіплювати в місто способи виховання, практиковані на селі, виходить богато клопотів з дітьми. Богато дітей ломиться. Богато дітей пропадає. Виходять діти зломані, без волі, байдужі до всего в світі, відлюдки, або збунтовані, докучливі, уперті, лсотшики, розпустники або й злочинці. Всі такі як слід невиховані діти роблять богато клопоту в родині, в школі, в товаристві. Вони попа-

дають у різні сутички з родичами, вчителями, товаришами забави, науки чи праці.

По великих містах є багато таких дітей, звихнених злим вихованнем. Учителі й шкільні заряди пробують зараджувати собі з ними в цей спосіб, що часто відсилають таких дітей у бюра або встанови, що спеціально займаються справлюваннем похибок у злому вихованню. Такі бюра наймають фахових людей, лікарів, психологів, які мають великий досвід у справах виховання та можуть показати родичам і учителям похибки в вихованню дитини. Сама праця в такому бюрі чи встанові це пагромаджування новоґо матеріялу про справу виховання. На основі практики вони вже виробили собі переконання про те, чого треба для доброго виховання.

На основі свого досвіду кажуть вони, що дитина потребує передовсім любови своїх родичів. Значить, вона потребує, щоби вони не були до неї байдужні, але нею цікавилися, за неї дбали, її борошили. Тому зле вихованше дістане дитина в родині, в котрій родичі не любляться, де родичі ненавидяться, сваряться між собою. Дім має бути справедливий, лагідний, милий.

Дитина росте. З її зростом зростає її здібність полагоджувати самостійно різні справи. Добре вихованне спокійно піддержує зріст дитини. Кеське виховання або здержує ріст дитини або штучно підбехтує цей зріст. Зле отже з одного боку говорити дитині: „Ти ще за мала, щоби це зрозуміти”. І недобре казати: „Якто? Ти ще цього не знаєш? Перша дитина все чується заскоченою, несприготованою до вирішування питань і завдань, які на неї спадають. Друга дитина, хоча й все каже, що вона виросла й дозріла, та вона зраджує через ціле

своє життя свою пездарність дражливістю.

Дитина виростає найкраще в товаристві. Тому дитина повинна мати братів і сестер менше-більше свого віку, щоби навчитися жити з другими. Вона повинна мати товаришів, знати забави, гру. Зріст, дозріванне полягає й в тому, що людина вчиться, як жити з другими людьми. Людина, що цього не вміє, не має доброго виховання.

У міру того, як дитина росте, вона повинна діставати що раз більше нагод для розвязування своїм розумом різних питань життя. В міру її росту вона дістає що раз більше свободи в їх розвязуванню.

Що остаточно з дитини вийде, це залежить багато від того, який ідеал, взорець життя, виробила собі дитина. Дитина вирабляє цей ідеал на основі життя й відчущання життя в родині, школі, товаристві. Передовсім на основі свого життя в родині. Батько є найчастіше ідеалом хлопця, мати дівчини. Цей ідеал залежить від того, що батько чи мати робить, як поступає супроти дитини, а не від того, що батько чи мати проповідує. Коли батько або мати проповідує одно, а практикує друге, то дитина часто бунтується проти батька чи матери як ідеалу й шукає його дсінде. Як в усім, так і тут, приклад старший від науки. Тому то батьки часто проповідують побожність, а діти безбожні. Батьки проповідують чесноту, а діти поступками показують, що собі клять з тої проповіді.

Навіть коли проповідь іде в парі з практикою, то ще й тоді рідко коли проповідь має добрі наслідки. Найкраще здається віроісповідувати якийсь ідеал тихо, спокійно, живучи після нього, а не звертаючи на нього уваги вічною проповіддю. Дитина так

вихована буде жити після ідеалу, але не буде ніколи про нього думати, себто не буде ніколи боятися, ануж вона поступить інакше.

Часто случается й таке, що батько або мати представляються дитині як такий високий ідеал, що його дитина ніколи досягнути не може; тоді дитина тратить надію згори дорівняти батькови чи матери. Така дитина виростає здеспорвана, безцільна, цинічна. Вона повна погорди до себе самої; щоби ратувати себе від прикrostий такої погорди, щоби себе потішити, вона часто лає других людей, щоби переконати себе, що другі ще гірші від неї.

Дитина потребує не тільки практичного ідеалу, взору до наслідування, але й товарища, себто другої людини, що прислухується, розважає, радить. Дитина батька, що хоче тільки старшувати, ніколи не має доброго виховання. Дитина хоче комусь звірятися, і коли батько й мати не допускають дитину до того, то дитина замикає свої клопоти, сумніви й журби в собі. Виходить відтак дитина, яка або нічим ніколи не журиться або журиться вічно, навіть, як не має чим журитися. Мало є таких шкідливих виховань, як виховання диктатором або деспотом, який вдає перед дітьми, що він уже все знає, який забороняє дитині навіть сумніватися в його слово, який приказує дитині вважати його за вершок розуму й чесноти.

Біда з таким вихованням у тому, що воно виходить зі заложення, що

дитина не розуміється на своїм батьку й матери. Та батько-деспот довго дитини дурити не потрафить. Чи скорше чи пізніше дитина побачить, що той батько, що хоче уходити за всезнаючого, самий не потрафив вирішити своїх особистих справ, як треба, що він, старий і нібито досвідчений, часто робить річі, про які дитина знає, що їх зле робити.

Результатом деспотичного виховання є дитина зі зломаною волею. Це або деспот-впертюх, що пробує другими правити так само деспотично, як ним правили, або людина без ініціятиви, людина, якою другі правлять.

Природна річ, що на двох-трох сторонах не можна подати всего того, що збирається десятками літ тисячами людей. Це можна подати тільки загально, побіжно й доривочно. На загал, однак, можна подати як безнечне правило: не порадно робити батькови супроти дитини того, що самого батька вражає, коли це роблять супроти нього другі. А передовсім, хоч би ми й про виховання знали й найбільше, не вважаймо себе за останнє слово правди. Коли ми вчилися різних наук і з них ще так мало знаємо, то як мало ми мусимо знати про те, про що нас ніхто нічого не вчив в тій вірі, що вчити не треба, бо того самий чоловік навчиться. Що самий ніхто не навчиться, то бачимо нині по тяжкому переломі в вихованню в Америці. Коли другі про ті справи думають, то пора й нам про них думати.

Л онід Глібів.

ПІВЕНЬ І ПЕРЛИНКА.

Під тином Півень, біля хати,
Зпічєвя смітник розгрібав
І квочкучи там дешицю клював, —
Наїдку не було, а так — аби клювати.
У смітячку углядів якомсь він
Блескучу, кругленьку Перлинку,
І дорогу таку новинку
Узяв та й викинув під тин.

„Не хочу я таких дурних новинок”,
Промовив він: „пащо здалась вона?
За жменю цих цяцькованих Перлинок
Не дав би я і зернятка пшопа, —
Нехай дурний індик ковтає”.
Так недотепа-неборак
Ганьбує те, чого не знає,
І думає, що добре так.

ВИЩІ ШКОЛИ В АМЕРИЦІ.

Занізнання з американськими школами потрібне майже кожному імігрантові. Воно потрібне як не йому самому, то його дітям. Часть цього знання добуває він примусово, даючи дітям примусове, законом приписане, образование. Щодо других шкіл то він вже мусить пізнатися з ними власною пильністю.

Американський шкільний примус обнімає початкове шкільництво. Кождий просто стейт удержує систему початкових безплатних публичних шкіл, а часто й вищі („секондарі”) школи. Стейти Мессечузетс, Нью Йорк, Меріленд, Вискансин, Мінесота, Каліфорнія й другі стейти приказують кождому містови удержувати свобідні вищі школи та заставляють родичів посилати до них дітий без огляду на те, чи родичі й діти хочуть, чи ні.

Наука в пайнижчих школах обнімає читання, писання, силябізовання („спелінг”), рахунки, географію, природі науки, історію, спів, рисунки, гімнастику й ручні роботи. Кожда дитина переходить через ті самі класи та бере ті самі науки.

У „вищих школах” дитина поглиблює науки, пібрані в нижчій школі, та починає вчитися чужих мов. Крім цього вона вже може добровільно вчитися других предметів, до яких вона має спеціальне замилювання. У вищих класах молодіж вибирає звичайно курси відповідно до своєї вподоби. Одні беруть так звані клясичні курси, другі літературні курси, ще инчі природничі курси, а ще инчі бизнесові курси. Цими спеціальними курсами учєння приготавлиється до колегій та університетів, які мають його приготовити до професії, себто до життєвого звання, вимагаючого спеціальної науки.

Більшість учеників „вищих шкіл” кінчить свою науку на „вищій школі”. З нею вони виходять у світ, беруться до роботи. Лишень для менчости учеників і учениць „вищих шкіл” є вони приготованнем для дальшої науки. Цю побирають вони звичайно в школах, званих „колегіями” („коледж”). Щоби бути допущеним на науку до колегії, треба покінчити з добрим успіхом „вищу школу”. Де-

коли дозволяють вступати на основі спеціальних іспитів, а декотрі школи вимагають і свідоцтва з покінчення „вищої школи” і вступного іспиту. Декотрі з них є малощо більше понад „вищі школи”.

В Америці є коло шістьсот шкіл, що називаються колегіями. Колись вони були майже всі під зарядом різних віроісповідань та приготовляли учеників до різних учених професій, як: медицина, адвокатура, вчителювання й духовництво. З розвоєм тих шкіл віроісповідні впливи в школах слабли, а рівночасно зростало число професій, для яких колегії приготовляли (приміром, інженерію, свобідні штуки).

На знак покінчення колегіяльних курсів з добрим успіхом колегія дає звичайно „ступень” („DEGREE“, „діґрі”). Так як колегії в Америці ріжнородні, то й ті вчені титули теж ріжнородні, і ріжнородні теж вимоги для їх добуття. У цій справі папує в Америці таке замішання, що тепер ріжні виховавчі інституції й чиншики горячо стремлять до заведення якоїсь спільної норми.

Звичайно за пайнижчий „ступень” уважається „ступень бакалаврія” (BACHELOR'S DEGREE, „бечелор'с діґрі”), який звичайно означає укінчення 4-ох років студій у колегії. Слідуючим „ступенем” є звичайно „ступень майстера” (MASTER'S DEGREE, „мастер'с діґрі”), який представляє звичайно один рік спеціальної наукової праці по одержанню попереднього степеня. Третім степенем є звичайно ступень доктора, який надають по трох роках спеціальної науки по одержанню нижчого степеня та по написанню праці,

призваної професорами даного відділу.

Одні степені є професійні, себто вони дають людині право практикувати якусь вчену професію. Такими титулами є ступень доктора медицини, що дає право практикувати медицину; ступень „бакалаврія права”, що дає право практикувати право; „бакалаврія теології”, що дає право бути духовником. З огляду на те, що в різних колегіях вимоги для одержання степенів ріжняються, наукові професії часто через свої професійні організації дивляться за тим, коли допускати людину до практикування професії. Другі знова титули чисто гонорові, себто вони ніякого права до професії не дають (приміром, ступень „доктора теології” або „доктора прав”).

Декотрі з тих найвищих шкіл, що падають такі вчені титули, називаються не колегіями, а університетами. В поточній мові Америки слова „каледж” і „юніверситі” значуть менче-більше те саме, себто школу, що дає академічні степені. Декотрі найвищі школи люблять називатися університетами, другі колегіями.

Ці школи дають нині підготовання до таких професій: медицина, фармацевтика, ветеринарія, обслуга хорих; навчання (професур); бібліотекарство; право; механічна інженерія (техніка); цивільна інженерія; електрична інженерія; хемічна інженерія; копальняна інженерія; ткальняна інженерія; архітектура (будовляна інженерія); наукове рільництво; та преріжні торговельні й бизнесові звапня. Число цих професій все росте й росте, бо вищі школи в Америці стараються обпяти в систему та навчати людей усього, що потрібне життю.

НАЦІОНАЛЬНА ГРА АМЕРИКАНЦІВ.

Кожний, хто знає Америку й Американців, знає, що мова тут іде о гру звану „бейзбол”. Хоча це гра опукою (мячем, пилкою) себто гумовою кулею, а такі гри були відомі ще в старинній Греції й Римі, однак ця гра опирається на спеціальних правилах, вироблених в Америці, вона поширилася в Америці, як пожар на степу, і звідси розходилася по цілому світі.

Через це, що в Європі її навіть по містах знали дуже мало, або й зовсім не знали, всякий чужинець, чи імігрант, що з нею запізнається, стає перед нею як перед чимось чужим. Не знаючи гри, він нею не цікавиться, і тому його дуже дивує велике зацікавлення грою серед Американців. Коли він ще походить з кругів або верстви, в якій консерватизм, себто поважання до старовини, був основою поступовання, то його ця новина просто обурює. Коли ще до цього в його кругах дозріла людина ніколи не повинна зацікавитися грами, та ще такими грами, де чоловік бігає, або товаришує з молодими, то відомо, „бейзбол” зробить на нього вражіння чогось в роді ереси або дикарства.

Коли таких поглядів держиться батько-імігрант, а його син, американський уроженець, держиться звичайно американського становища, так і маємо на тлі „пустої” гри глибоку прірву. Здається, що кождому ясно, що цієї прірви не можна перейти заборонною дітям займатися „безболем”. Навіть, якби „бейзбол” не був національною грою Американців, навіть тоді ледво чи це було би можливим. Колиж кожда американська газета пише про цю гру цілі сторони; коли великі її гравці відомі в Америці це

мислє президента Злучених Держав; коли найбільший грач бере навіть більшу пенсію як президент Злучених Держав; коли в кожній школі, клубі є аматори-гравці цієї гри, --- то пласти проти такої повеси справді може пробувати хіба нерозумний. Розумний, замість борикатися безнадійно проти струї, вжигє цю силу, щоби заплисти там, де йому треба. Для цього йому знова буде треба запізнатися зі засадами гри.

„Бейзбол” бере свою назву від чотирох „бейз-ів”, себто підстав, на полі до гри. Це поле виглядає як великий квадрат, котрого кожний бік має 90 стіп довжини. Кожний ріг є становищем для грача; він зазначений камнем або відповідно випханим мішком. Це й називається „базою”, „бейз”.

Таких „баз” є отже чотири. З одної з них починається гра. Це „гом плейт” (HOME PLATE). „База” на право від неї називається перша, напроти неї друга, а „база” на ліво трета база. В самій середині поля, себто яких 60 стіп перед „гом плейт”, знаходиться становище кидача мяча, або „бакс” (BOX).

Дружина („тім”, TEAM) складається з 9 грачів. Однак, підчас гри в даний момент виступають проти себе тільки частини дружин, а саме: підбивач („бетер”, BATTER) належить до одної дружини, а другі гравці на полі до другої.

Гра починається з того, що одна сторона займає становище підбивача мяча („бетер”, BATTER) коло „гом плейт”, а друга сторона займає всі другі становища в цей спосіб, що один грач стає за підбивачем, другий на „боксі”, третий на першій „базі”,

четвертий на другій „базі”, п'ятий на між другою а третою „базою”, а шестий на третій „базі”.

Той, що стоїть на „боксі”, кидає опуку до того, що стоїть на „гом плейт”. Тому грач на „боксі” називається кидачем („пичер”, PITCHER). Грач, що стоїть за „гомплейт”, старається опуку зловити в руки; тому він і називається „кечсером” (CATCHER). Кождий грач на „базі” називається „бейзмен-ом”, той між „базами” „шортстап”. На полі поза прямокутником є ще розставлені три грачі, які називаються „філдер-ами”, правим, лівим і середнім (LEFT, CENTER, RIGHT FIELDER).

Коли кидач кинув опуку до схоплювача, „бетер” старається підбити її палкою („бет”, BAT) так, щоби вона полетіла як найдалше від нього, бо як опука полетить, він буде старатися добігти на першу „базу”, заким противна сторона заверне опуку на поле до грача на „базі”, до котрої „бетер” біжить. Як йому це не вдасться, себто як опука вже була в грача на „базі”, як „бетер” там прибіг, то „бетер” виходить з гри (він є „авт”). Деколи він дістанеться на „базу”, а опука ще так далеко від поля, що він бачить можливість побігти до другої „базі”. Як він там дійде, заким опука дійде на „базу”, то він там лишається; як не добіжить, то він знова виходить з гри. Як він добіг щасливо до другої, він може пробувати добігти до третої; як добіг до третої, може пробувати дістатися назад до „гом плейт”.

Як його задержать на котрій „базі”, тоді другий грач з його дружини стає на його первісне становище, щоби пробувати з нього підбити опуку так, щоби вона полетіла як найдалше, щоби за той час цей грач дістався на „перну” або на котру дальшу „базу”, а його попередник, що стоїть

на котрійсь инчій „базі” міг, теж перебігти на вищу „базу”. Потім приходить третій грач, щоби підбивати опуку, і так далі, аж поки з гри не вийде в якийнебудь спосіб трох грачів. Коли це станеться, тоді граючі проти себе дружини перемініюють становища: ці, що були на полях, тепер будуть підбивати опуку, а ті, що підбивали, тепер займають „базу” та кидать опуку та ловлять.

Обігги довкола три „базу” називається „бігом” („рон”, RUN), а коли це зроблено за одним разом, називається „гом роном” (HOME RUN). Щоби це зробити, треба підбити опуку так далеко, щоби противна сторона не завернула опуки до „гом плейт”; це, очевидно, може зробити хіба добрий грач.

Грач, що підбиває опуку, повинен її підбивати, коли вона летить до нього на висоті між його колінами а плечами. Коли він не вдарить у такому випадку, то це числиться як невдача, „удар” („страйк”, STRIKE). Коли проти такого грача начислиться такі три „удари”, то він мусить бігти на „базу”. За такий самий „удар” рахується, коли він замахнеться на опуку, але її не поцілить, або коли опука полетить поза лінії між „гом плейт” а першою або третою „базою” (це називається „фавл” (FOUL)).

Це є початкові правила, які дозволяють зрозуміти дещо гри. Вже з них видно, що гра вимагає вправного кидання опукою, вправного володіння палкою, скорого бігу, скорої орієнтації, здібности рішатися в один мент, і таких других прикмет духа. Правил є дуже багато, навчитися їх можна тільки слідячи за грою, а ще краще граючи її самому. При грі случается часто суперечка за правила, які треба вирішувати, питаючися авторитетних людей. Ці правила є зі-

брані в підручниках гри, з котрих найкращими є „офіційні бейзболові провідники Сполдинга”.

Та частина гри, у котрій обі сторони були при палці, називається „ининг” (INNING). Коли сторони знова переміняють становище, починається другий „ининг”, і так далі, до кінця гри, котрий наступає по скінченім дев'ятім „инингу”. Виграє та сторона, що має більше число „ронів”. Колиб мала бути розіграна, себто як одна сторона має тільки „бігів”, що друга, то вони грають ще тільки „инингів”, поки одна сторона не має більше „бігів” від другої.

Та інстинкт до суперництва не на-

сичується тільки видом самої гри між двома дружинами на полю. Крім цього суперництво є ще суперництво, що обнимає цілий просто край. Бейзболові дружини зорганізовані в бейзболові союзи, котрих дружини грають проти себе так довго, поки одна з дружин не побе всі другі. Цю дружину вважають тоді чемпіонами бейзболу на цей рік.

Ця цікава гра поширяється вже й поза Америку. Велику популярність зискала вона ще до війни в Англії, після війни в Німеччині, Японії, на Кубі й Гавайських островах. Як показують відклики в газетах, цікавляться грою вже й українські спортсмени на Україні.

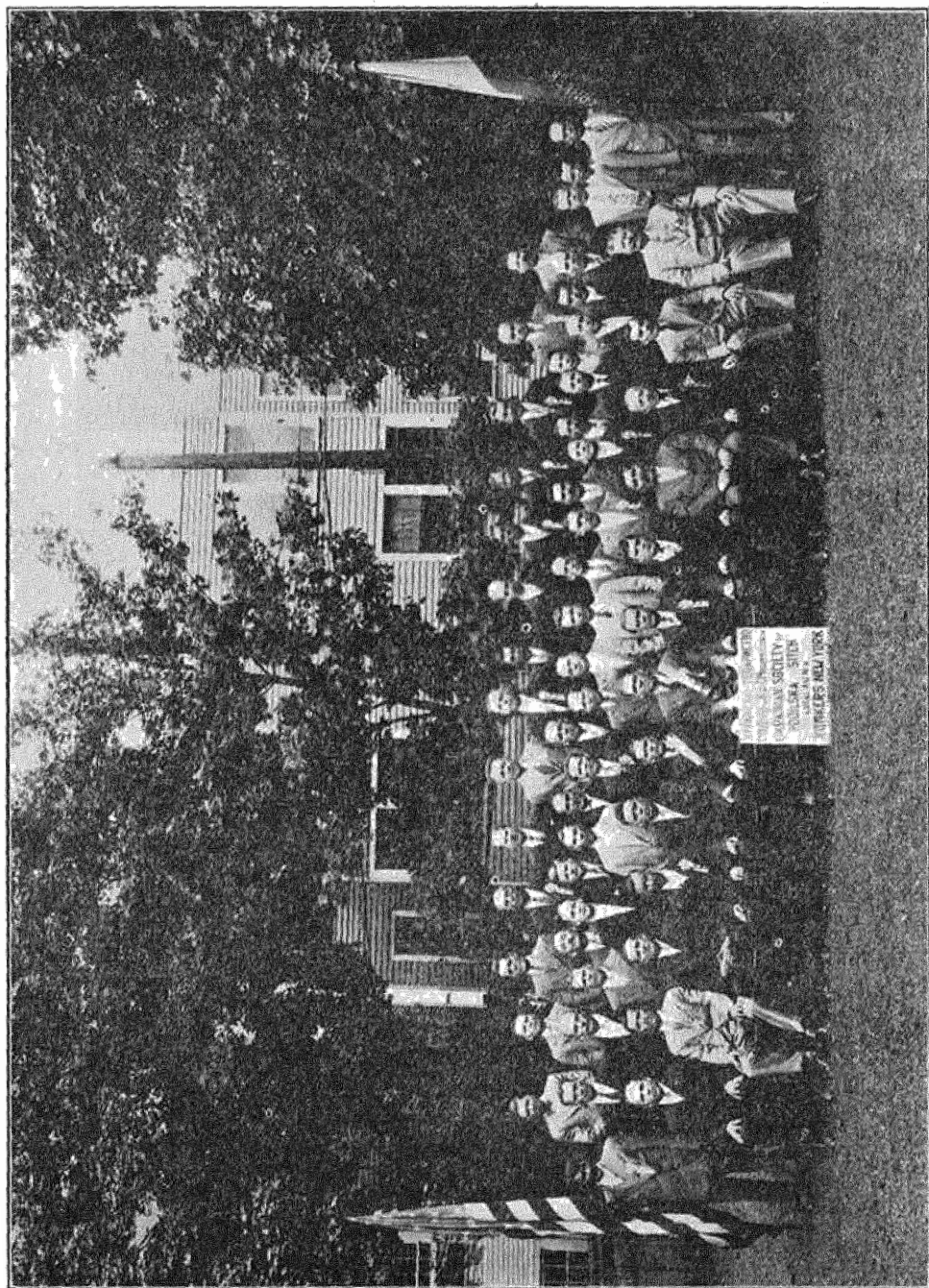
КОБИ ОБІД ХТО СЛАВНИЙ ЗГОТУВАВ...

Коли обід хтось славний зготував,
Наїдки найдобірні та напитки,
Царя самого в гості завізвав,
А соли не додав до страв, —

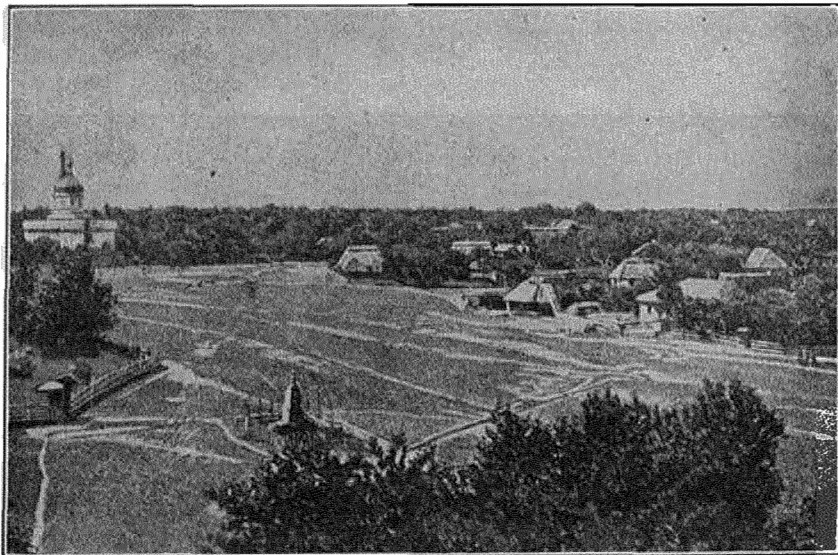
Оттак і той, що наложив печать
На серце: сам, без дружної розмови
Жие для себе — хоч би був не знать
Як чесний, не приблизиться на пядь
До Бога без любови.

Вся чеснота, весь труд його марний,
Молитва, піст і жертви всі й тривога, —
Все те мов пил розвіє суд страшний!
Одна любов з них зробить скарб цінний
Перед престолом Бога.

Іван Франко.

Українське Товариство Подільська Січ, відділ 8 У. Н. Союзу, в Йонкерс, Н. Й.

By Taras Shevchenko

VILLAGE

(Fragment from the poem "Princess".)

A village! And the heart feels rested...
In our beloved Ukraine a village
Is like an Easter egg; when seen
The village is a vale of green.
An orchard blooms around each house
While on the hill a mension bows
As if in wonder. And around
The poplars spread their broadleaf shields
While there lie woods and groves and fields,
And beyond the Dnieper rest blue hills
'Tis God that every village fills!

Сестрицтво ім. Ольги Бесарабової, відділ 47 У. Н. Союзу, в Беглеге, Па.
Зорганізоване в січні 1929 р.

VASYL STEFANYK.

MAPLE LEAVES.

(Translated from the Ukrainian by R. L. Vyssotsky.)

I.

The guests and godfathers sat quietly on the benches around the table resting their large hands, clenched into fists, on their knees. In a corner a sheet, hung as a screen, concealed the bed. The flat top of the oven was occupied by the children, who with their sleeves hanging loose, looked like a flock of quail ready to fly. A candle flickered in the niche of the oven, throwing gigantic black shadows across the beams of the ceiling.

The host, Ivan, father of the baby they had just christened, stood near the table. "Come, friends, have another glass of whiskey! Of course, it is mud, not whiskey, but what can we do? The good things are not made for us. Such is the fate of the peasants!"

"God created us for this purpose!" answered the men piously.

When the whiskey glass made the round, Ivan put it down near the bottle.

"Please, have a bite... Just think of the troublesome time I am to have now, at the height of harvest time! I don't know what to do. Am I to neglect my harvest to nurse my wife and cook for the children, or shall I leave them to God's mercy, to let them go hungry, and stick to the scythe? It is impossible to hire anyone for the housework at this time of the year. Here, Ivan, is another child, and be happy, for those you have did not give you enough misery."

"Do not complain, friend, for it is God's will, not yours. Children are like foam on water, something will snap,

— and you will carry them all to the grave."

"Nothing shall happen to mine, — where there is one, there something will snap. The beggar that I am!"

"Ivan, you are speaking nonsense, for people must multiply".

"But beggars are born, not people."

"Friend Ivan! Please, be quiet, for as weak as she is, your wife ought not to hear such talk. It will not add to her health. Some other time..."

I apologize for my words, but do you think I care about her or myself? Not a bit! Let them all perish right now, and I with them! Would we lose Paradise on earth, or part with riches?"

The guests neither answered nor argued for they saw that it was impossible to convince Ivan. They silently waited for him to say all that he wished to say, for they wanted to go home. Ivan turned towards the children, pulled his arms out of the sleeves of his coat, to imitate them and started to talk to them.

"Why don't you fly away and be out of my head? I will open the doors and windows, eh?..."

The children hid in back of the oven and were scarcely seen.

"Locust! Only bread, bread, and bread! Where shall I get the bread from? Working for each twelfth sheave, one can't earn much."

He was addressing the guests again:

"And when you get home in the evening, when you walk in tired and worn, — all of them, the wife and the children, start in a chorus — 'there is no bread!' — Then, poor wretch, you

do not go to sleep. Instead, you thrash the whole night long, so as to be able to go to the mill in the morning. You drop upon a bit of straw all exhausted, and awake with the sunrise, all covered with the morning dew which cats into your eyes. You wash your eyes and get into your harness again, feeling mean and cross, and obliterating the brightness of the sun with your gloominess."

"Ivan, do not worry about the children. God is their father before you."

"I am not on fighting terms with God, but why does He create all these beggars? Sends one down to the earth with no luck, no manna coming from heaven, — then the world says — 'peasants are thieves, murderers, robbers!' At the church, the fat fathers have the

audacity to preach: You did not teach your children to fear God, you send them to steal... where do I come in?

"If my children had nurses, governesses and the priest's wife to care for them, if people would bring me all sorts of gifts, I guess, I would then, Your Holiness, be as good a teacher as you. But my children grow up in the gutter, among weeds, together with the chickens. Often, as is the case now, no one knows what they eat, whether they beg, steal, or earn as shepherds. — How do I know? I mow your hay, dear preachers, and forget of my own existence, not only of the children's. Would you expect me to mow your fields and have time to teach my children? What are you here for? Well, friends, you know what a life is ours!..."

"Of course, we know it well! Such is our lot!"

"When I look at the children, I do not think whether they are taught well, — I am anxious to have them learn how to walk, so that I may send them to work. I am not even waiting for the child to grow strong. As soon as a noble or any rich man opens his jaws, I throw it in. Then the child chases after cattle, its feet covered with wounds. The dew eats into them, thorns prick them, — the child runs and cries. I wish I could do the work for him and kiss his sore feet, for he is my flesh and blood; but instead I hide from the child, lest my pain and sorrow be noticed!..." Ivan was flushed and could hardly catch his breath.

"Thus it grows under the table or bench, fed on its own fists, and washed by its tears. When it grows up, it steals the first nice thing it sees, and would want to enjoy that stolen thing, for it never had any joy in its life. Behold --- a gendarme! He handcuffs and beats you, for you are the thief's father, and forever a thief. But this is not the end! Let your son, the thief, perish in prison, — who has sympathy for a thief? No! After the prison sucks the health out his body, they put him into a hospital, and force you to pay bills. If you don't, you are thrown out of your house with your belongings. You come to the justice of the village, kiss his hands, and beg him to free you from this punishment.

"Well," says he, "you are a poor man, and I shall let you off. But what do I get for that?"

"And you have to promise to serve him a month without compensation... Am I right, friends, or do I lie?"

"Yes, it is all true. You did not exaggerate a word."

Conscious of the importance of his

bitter words, Ivan trembled. "Let people not say that I caw over my children like a raven over carrion! I am telling the truth! It is the blood of my heart that talks, my sorrow that cries!"

His eyes lit up with deep love for his children. He searched for them with his eyes all over the room.

"You would think that I am a bitter enemy of my children. I am not. I merely try to see what will happen a few years from to-day. I let my imagination carry me away from to-day and tomorrow, and take me to see my children in the distant future. I came to visit them, and my blood curdled at the sight of their household!..."

He added in a moment: "If there were no seas to cross to Canada, I would carry them off from this mockery, outrage, and thralldom..."

The guests who had been carried away by Ivan's tirade, came back to reality, and bid their host farewell.

II.

Early morning. The children are eating on the floor, spilling the liquid over their clothes and making noise with their spoons. Near them lies their mother. Yellow and emaciated, the sick woman writhes with pain. Extreme suffering is expressed in every feature of her countenance. She bites her lips to suppress groans. The children, with spoons in their mouths, often turn around, look at their mother, and continue eating.

"Semenko, have you finished eating?"

"Yes," answered the six-year old boy.

"Take the broom, sprinkle the floor, and sweep through the room. Mother cannot bend, because she has pain inside... Don't raise too much dust."

"You are in my way, Mother."

The woman got up with difficulty and dragged herself over to the bed.

"Now, Semenka, wash up nicely, and let Maria and Katrusia wash up, too. Run over with the jug for water, but be careful, don't fall into the well."

"Semenko, pick some cucumbers, I want to pickle them for you. I think I am going to be sick, and you children will have nothing to eat with your bread. Bring some horseradish and cherry leaves. Be careful, don't step on the vines."

"Semenko, give me some shirts to mend, for those all of you have on are as black as coal."

Semenko ran everywhere, did everything his mother told him. He often scolded his little sisters, saying that girls can only eat.

"They are too little, Semenka! When they grow up they shall wash your shirts."

"I will have my shirts washed in the place where I shall serve."

"My child, do not look forward to service. You shall often curse the day you were born."

"Father grew up in service and nothing is wrong with him."

"You shall grow up there too. Your skin shall burst from this growth! But instead of talking, Semenka, better take some dinner over to father. He must be terribly hungry and tired awaiting you."

"I shall take father's cane to protect myself from dogs."

"And if you lose it, father shall beat both of us. Don't go bareheaded, take father's hat."

"It is too big, it slides over my eyes and I can't see the road."

"Wash the jug out and fill it with borshch."

"Please don't teach me. I know everything."

"Semenko, see that the dogs don't bite you."

III.

Semenko ran swiftly leaving small, white, flowerlike imprints upon the thick layer of dust.

"Until I get there, the sun will scorch me. But I shall fix my hair like a soldier and feel cooler."

He put the pot down upon the road, lifted his hair high and put the hat upon it, so as to look like a soldier. With laughing eyes he continued his journey. But the large hat did not hold the hair, and it moved down upon his neck. "What a funny hat! When I get work, I shall buy such a hat..."

A few minutes later he put the food down again. "I am going to draw a big wheel in the dust." He sat down in the dust and began to draw a wheel with a stick. Then he jumped up, and ran ahead. Near every house he carefully looked around for dogs. Out of one house came a big black dog and ran after him. Semenka hid under a bush, dropped the stick, and began to cry. He sat there long; finally he decided to look around. The black dog stood quietly right over him.

"Here, here, Gypsy, eat but don't bite; for it hurts. Besides, your master will have to pay a fine. He shall break your legs."

The boy pinched pieces off the corn bread, and threw them to the dog, trying to imitate the animal's ways.

"Whose boy are you? Why do you feed dogs along the road? What will you bring to the field?" asked a woman, slapping the boy.

"Don't hit me! The dog wanted to bite me!"

"Whose are you, such a foolish one?"

"I am Ivan Petrov's. Mama had a baby and is sick, so I have to carry dinner to father. Not enough that the dogs bite, you hit me yet!..."

"O, how I hit you! Where are you carrying dinner?"

"To my father, he works in the valley."

"Come with me. I am going there too."

They went together.

"Who cooked dinner?" asked the woman.

"Mother did, because I don't know yet how to cook, and Maria and Katarusia are younger still."

"Then your mother is not sick?"

"Of course she is. She rolls upon the floor and groans so! But I do her work."

"Some worker!"

"Why sneer when you don't know. Ask Mother how clever I am. I know Pater Noster!"

The woman laughed, while Semenko shrugged his little shoulders and continued to play with the dog.

IV.

Three days later.

Semenko and his two sisters sat on the floor. Near them stood a basket with the baby. In the middle of the floor was a pan with sliced green cucumbers. Their mother lay on the bed surrounded by willow branches. Flies were swarming over her.

"Eat and sit quietly. I am taking the baby to Vasyl's wife to feed. Father told me to carry it there morning, mid-day and late in the afternoon. In the evening he will attend to it himself."

"Semenko, don't hurt the baby."

"I thought you were asleep, Mother. Father told me to give you some cold water to drink and some white bread to eat. Maria, the rascal, bit into the bread once, but I took it away from her. Will you eat now?"

"I can't eat."

"Father gave me a candle and told

me to light it and put it into your hands when you will be dying. But I do not know when I am to do it..."

The mother lifted her dark, feverish eyes to her son. An abyss of anguish, pity, and helpless fear shone out of those eyes. Two large pure tears rolled out and stood on the lashes.

"Father wept bitterly this morning and beat his head against the wall!... Then he took the scythe and left..."

"Semenko, my dear little son, do not let the stepmother hurt Maria and Katarina. Do you hear? For she will beat you all, starve you, and not give you any white shirt."

"I will not let her and I will tell father."

"It will not help you, my beloved child... When you all grow up, love each other very, very much. Protect the younger children."

"When I will be big and strong and be away to work, I shall come to see them every Sunday."

"Semenko, repeat to father what I am telling you now."

"Wouldn't you eat some bread now, Mother?"

"Why don't you sing to quiet the baby?"

Semenko rocked the baby but could not sing. Then the mother wiped her dry lips with the palm of her hand, and began to sing. Her suffering soul was in her feeble, broken, tearful voice. It hovered over the children and kissed and caressed their little heads. The sad, indistinct words told about maple leaves, which were scattered all over the plain. No one shall ever gather them, never shall they be green again. The mournful song filled the low room, striving to fly out of the house, far into the bare fields, after the dry, dead maple leaves.

E N D

Українське Товариство Зоря, відділ 69 У. Н. Союзу, в Нью Йорку, Н. Й.

Doctor Besserwisser.

By Ivan Franko.

Trans. by W. Semenyna.

Although such a German surname, Doctor Besserwisser is of our own race. Not everybody knows him under this name because he hides under different pseudonyms, but just the same we are all acquainted with him. We meet him at every step and like to talk with him. True, no one seems to be able to get acquainted with him intimately. The honorable doctor seems to have in him something similar to the electrically charged pith ball: at first he draws to himself some light body and then repels it.

Not only is he a diplomatic man but without a doubt he is a talented and clever man. Yet here is a catch. You see, there are two types of clever people: those that know well and those that know better. Some people have a comparative knowledge; not relative, but comparative. How shall I explain the difference? You see, all our knowledge is relative in that absolute truth is hidden before us by its very nature. People of positive knowledge feel that the most, and always say: here and here we stand on the firm foundation of truth — in as far as we are able to recognize it as such at all. People of comparative knowledge look at the subject altogether differently. It is enough for them to say: this or that learned one said this, that, and what not; in the middle of his fifth sentence, this and this page, is such and such an error, poor order, inconsequence. How can one write such an absurdity? I, Doctor Besserwisser, know and affirm that this as an absurdity; that means

that I am nearer the truth, that I am more learned than the other one! Pardon me! I forgot to say that our dear Doctor Besserwisser belongs to this second category, to those people who know everything better than someone else, because they always and everywhere find some error, and are naturally gifted with that happy faculty of firmly believing that "when I correct this error, it means that I am nearer the truth, which means that I am more learned than the other one."

Does he really possess some true positive knowledge? You wonder how one could raise such a question. It seems to you paradoxical; just as if someone, seeing a man in dress suit and white gloves, dared to ask if beneath the cutaway there was a shirt. Well, my dear friends, the secrets of physical and spiritual toilet are unfathomable. Who knows if every fellow with a cutaway and gloves has a clean shirt on his back; and Doctor Besserwisser is so busy running around on this world and looking for someone to compare himself with, to show his superiority, that he absolutely has no time to show his spiritual baggage. You don't have to know how to build a bridge to find a hole in it.

Our Doctor is like that tiny finch in the fable, which hidden among the eagle's feathers, was raised by the eagle to a great height and which, when the eagle could not rise any higher, shot up from its hiding place and rising a little higher chirped: "You see, I can fly higher!" Very likely people of

that type, such as our Doctor Besserwisser, walked around in ancient Greece since the old hunchback, Aesop, considered it necessary to immortalize this type in his fables. It means that our honorable Doctor has a very old and wide lineage. They say that ambition consumes him and that the frog which competed with the ox, with such an unhappy result, was his some kind of an aunt's aunt or an aunt's aunt. I don't know and have my doubts. It seems to me that ambition alone would not lead a man to force himself to know everything better than someone else. It must be a born characteristic feature, just as it is characteristic of the hop plant to grow higher and to flower buoyantly above the supporting prop. It would be unwise and unjust to demand from the hop that it stand and grow independently. Although he eventually shows himself to be an unproductive force, Doctor Besserwisser, with his constant activity and his pursuit of those over whom he could stretch himself "higher than anyone else," always manages to enliven the whole surroundings, giving it an appearance of action, hustle — makes an illusion of progress. He grasps very quickly all new ideas and new styles in science and in literature and defends them heatedly until he is able to show, in his fashion, that he is more progressive and higher than others. By the way, his progress should be understood very broadly, really from the high standing of that hop plant which, having grown higher than the tip of the prop and swinging on its pale green stalk, in the way of a sweet intoxication whispers: "But I am higher!"

Doctor Besserwisser does not belong to any party; neither to any clique or category — he is "above all that." Everywhere, in every program and in

every undertaking, he always finds something which he instantly knows and understands better. Naturally, in such a case, his conscience does not allow him to add his name to such inferiority and his hand to its attainment. All surroundings, all connections with the neighbors or any kind of an organization, and all social shackles, as freely and as lightly as the foam on water. He flows with every stream, with every current of air, and wonders at only one thing: what awful nauseating retrogrades are all those cliffs, trees, and buildings on the shores which keep running backwards and disappear from his progressive eyes. In such a moment he grieves deeply and complains about the unnourishing and retrogressive society.

Evil tongues gossip that he has no convictions. Knowing the highly esteemed Doctor quite well, I must refute this decisively. He has no convictions? Why, he has even more than necessary. He has all kinds of convictions — for emergency. One gets worn out, why, he doesn't care; he takes out another brand-new one. But all of them have the same lining: an unshatterable conviction about his own superiority. This lining is the foundation and what is above it does not bother him much — whether it is of black or red material. My God, people higher two inches above this one or three inches above that one or an inch and a half above the other will never bother about such trifles!

What is more, Doctor Besserwisser is very tolerant — that is, to himself, not to others. Standing above all parties, he considers it a natural duty of his superiority not to deny anyone his "presence." Just like that Bishop Kratsitzki of Dubyets, in a poem by W. Pol: "Here he peeped at the door, there he knocked through the window." So

does our doctor: today he blesses with his presence a group of radicals, in an hour he expresses his sympathy with the ideals of a group of moss-covered Polish journalists, in the evening he boasts the spirit of some worried "constructive elements," and through the night he disappears — only to lay a nightingale's egg in the nest of the clerics. He does all this with a calmness and a spiritual care which characterizes people of truly higher pattern. What is of prime importance is that all this does not obligate him to anything. With whomever he shook hands today, tomorrow he will spit in his face; with whomever today he shared the craving of his soul, tomorrow he will be casting stones at. That is a sign of his character's actual independence. He always conducts himself in accordance with the dictates of his momentary convictions, and never cares what people may say about him. That is why I consider it a wrathful and altogether tendentious make-up or calumny on the part of those that identify our Doctor Besservisser with that Vyslobodzky or Zborovsky or some other unknown pseudonym that in the year 1848, going out of the house, never forgot to place in his pocket three decorations: white-red, blue-yellow, and black-yellow. Seeing a Polish patriot from a distance he pins on his bosom a white-red decoration and, not running but flying with outstretched arms, cries out: "Freedom, equality, brotherhood!" Having parted with the Polish patriot he sees, at a distance, a Ukrainian. Oh-oh! Already a blue-yellow decoration has come into existence on his left lapel. My hero, blown up like a balloon, whispers in a base voice: "God be with us and let us understand the Divine language!" But if in further wandering he notices some Austrian State official

then right over his heart he pins his black-yellow decoration, appears thin and tall, bends like a rainbow and, with his high hat touching the sidewalk, begins to sing in a nightingale fashion: "Your humble servant, your honor, at your service!" No, our doctor is not that kind! I don't even know if he already existed in 1848. The above anecdote presents only the habitual eclecticism whereas our doctor is more of a habitual critic and inventor of holes in bridges.

With all that, the type is very sympathetic. It grieves me to listen when at times he complains that nobody likes him. Only one thing cheers him up and that is that everybody envies him. Does he like anybody? Ye Gods! Somehow or other I never thought of asking him. Ask him yourself!

I am full of administration and recognition for such people. It is a pleasure to know that if a person makes or writes something foolish, here, right close to you is sincere friend, who right away, in the interest of public good, will explain to you that you are an idiot and that he himself could have done it much better. A happy feeling flares up in your heart: well, our country has not perished, since she has such sons. And sometimes there squirms in the soul the vulgar question: why is it that Doctor Besservisser, knowing everything better, doesn't do it himself but lets us, old idiots, do them, and why is it, that he becomes wiser and knows everything better when someone else has already done it one way or another — but has done it. Then, I must quiet such a sinful thought with the threatening cry: "Prop, be silent! It's the duty of the stalk to grow higher than you." Excitement overcomes my soul and the more I delve into the character of my

hero, the stronger I feel my inability to withhold myself from falling into a lyric, dithyrambic tone, and instead of analyzing I shall begin singing praise about my hero. I hear ringing in my right ear the words of our old Chronicler: "How shall I grant thee your wishes, thou forever remembered one." And now my soul "is spreading over earth with thoughts just like a mist beneath the sky" — or however it is said in the "Song about Ihor's Raid" in search of a comparison for the glorification of the endeared to us all Doctor Besserwiser.

He is like the sun, because he rises here and always sets in the opposite direction.

He is like the moon because he changes his physiognomy twelve times a year.

He is like the stars which shine but give no warmth.

He is like the wind: a lot of noise but nothing concrete to take hold of.

He is like the sea water, water and not a drop to drink.

He is like a fire because there is not creation or a book out of which he couldn't make ashes.

He is like the Dniester river because every moment he makes unexpected turns and whirls, but pretends to flow straight ahead.

He is like the eagle which flies high and nestles low.

He is like the nightingale because having picked a little worm it sings a triumphal ode.

He is like the match which must rub against something to flare up.

He may proudly and courageously look ahead into the future: those like him will not disappear soon from our land.

Poles and Ukrainians.

In autumn of 1930, the civilised world was horrified by atrocities committed by soldiers and policemen in the Western Ukraine. As the victims were members of one of the minorities that come within the meaning of the "Minorities Treaties," it was clearly a case for the League, and a "Committee of Three" was appointed to make an inquiry. In this and a following article an attempt will be made, first, to indicate the general setting in which the atrocities were possible and, secondly, to indicate the nature and competence of the "Committee of Three."

The territory inhabited by the Ukrainians is ill-defined, but roughly it

stretches from the western confines of Northern Caucasia to the eastern slopes of the Carpathians. It is the Western Ukraine — that is to say, the part that is under Polish sovereignty, — that concerns us here. It is made up of the three Voyevodships (provinces) of Lwow (Lemberg), Stanislawow, and Tarnopol.

All figures pretending to show the populations according to nationality (as distinct from citizenship) in areas where nationality is mixed are very unreliable, especially in Eastern Europe, where all things become unreliable as soon as they are touched with politics. According to Polish figures the Ukrainians in Poland

number about 5,000,000; according to the Ukrainian figures they number about 7,000,000. In Eastern Galicia they number about 3,000,000.

The Western Ukraine has a mixed population, but the Ukrainians are a majority, though not in Lemberg, where they are outnumbered by the Poles. If the Ukraine were compared with Ireland, then Lemberg would be a kind of Belfast. Ukrainian Home Rule is perhaps the only solution to the Ukrainian problem. That it is feasible was recognised both by the Allied Powers after the Great War and by the Poles themselves. In Polish Upper Silesia, where the population is also mixed, Home Rule has existed for years, and has not been found at all impossible.

The Status of the Ukraine.

When the Austro-Hungarian Empire foundered the Ukrainians, like the Poles, the Czechs, and the Croats, proclaimed their independence in accordance with the principle of selfdetermination championed by President Wilson and by the Allies, and, like the others, they fought to defend their newly asserted independence. But in June, 1919, the Supreme Council allowed the Poles to continue to occupy the Western Ukraine, though expressly reserving the ultimate status of that region for future settlement.

In November of the same year the Supreme Council drew up a "special statute" which was to give Eastern Galicia Home Rule within the framework of the Polish State. In September, 1922, the Polish Sejm (Parliament) passed a law conferring Home Rule upon Eastern Galicia, although with provisions that made it rather more shadowy than the "statute" of the Supreme Council. In March, 1923, the Council of Ambassadors definitely conferred upon the Polish Republic the sovereignty over Eastern

Galicia "in consideration of the fact that Poland recognised that . . . the ethnographic conditions require a regime of autonomy." This decision of the Council of Ambassadors was signed by the representatives of Great Britain, of France, of Italy, of Japan, and also of Poland. But the plans, wishes, and proposals of the Allied Powers were simply ignored, although they were equivalent to a pledge that the Ukrainian people should have Home Rule. As for the law of 1922, it was never put into effect. It remains a dead letter in the Polish Statute-books to the present day.

For the Ukrainians this wrecking of hopes and aspirations so long cherished and fought for was a national tragedy. They were handed over to a hostile Power with no protection except that of the Polish "Minority Treaty" under the guarantee of the League of Nations. In the preamble to this treaty Poland declares her desire "to conform her institutions to the principles of liberty and justice and to give a sure guarantee to the inhabitants of the territory over which she has assumed sovereignty." There was no hope left except in the League. This hope, too, was disappointed.

Polish Policy and its Result.

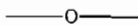
The Western Ukraine rapidly acquired the character of a Polish colony. The higher posts in the Administration were entrusted mainly to Poles. Polish ex-soldiers were settled on the land amongst the Ukrainian population — they were known as "colonisers," the poorer Ukrainian peasants sometimes calling them "Polish Cossacks." Instruction in the Ukrainian language has been restricted more and more: Ukrainian teachers have been deported to non-Ukrainian regions, Polish teachers

taking their places. The Ukrainian newspapers are under a severe censorship — they often consist mainly of blank spaces. All politically active Ukrainians are under the permanent surveillance of the "Defensive," as the Polish "Cheka" of political police is called. Arrests are frequent. Most of the Ukrainian leaders have been in prison some time or other. Prisoners are often beaten or otherwise tortured.

Mutual antagonism has broken out again and again in disorders that have usually ended in the shooting down of Ukrainian workmen and peasants by the Polish Police. Several of the Ukrainian peasant leaders — Melniezak and Dietrich, for example — have been shot. Unofficial acts of violence have also been common.

On the whole the national effort of the Ukrainians has been concentrated on creating a civilisation of their own within the Polish State, on their own schools and institutes, and on their own co-operative movement. But there have been reckless people amongst them who have played with the thought of non-constitutional resistance to the Polish domination. The failure of constitutional action has given them an argument, and so has the fact that until now every Ukrainian appeal to the League has been in vain, despite the "Minority Treaty."

(The Manchester Guardian,
Tuesday, April 14, 1931).

"SABOTAGE" AND "PACIFICATION."

The embittered struggle for rights (rights that should have come without a struggle, seeing that they were guaranteed by international treaty), the continual acts of official and unofficial

violence and oppression, the futility of law-abiding methods, and the death of all hope in the League created a dangerous unrest in Polish Ukraine.

There was an outbreak of illegal violence in the summer of 1930. The telegraph wires round Lemberg were cut. Haystacks and outhouses on Polish estates were set on fire. But it does not seem that there were any attacks on individuals. These outrages were carried out secretly, the precise authorship is unknown, but there can be little doubt that the Uwo, a secret Ukrainian military organisation, was chiefly responsible for them. They were deprecated and repudiated by the responsible Ukrainian leaders, notably by the Undo. But the Poles did more than make arrests. Detachments of cavalry and police were sent to "pacify" the Ukraine. The "Pacification of Eastern Galicia," as it is officially called, was terrible and ferocious out of all proportion with the activities of the Uwo, or any acts of "sabotage" that might have been committed.

Aims of the "Pacification."

No doubt the imminence of the general election helped to confirm the Polish Dictatorship in its resolve to carry out a policy that has horrified the civilised world and is now deeply regretted by many Poles. The Dictatorship was unwilling to discard democratic institutions altogether, but nevertheless it wished to remain in power. It therefore had to secure a majority in the elections. It succeeded by an elaborate system of fraud and intimidation.

Throughout the Ukrainian population a free ballot would have meant a solid vote against the Dictatorship. Thus the "Pacification" served a double purpose — it was punitive in so far as

it followed on the "sabotage" and preventive in so far as it terrorised the Ukrainians from voting too solidly against the Dictatorship. It also presented an opportunity that might not come again of wrecking the constructive achievements of the Ukrainian national movement, particularly the co-operatives — at least it is difficult to see any other reason why the Polish troops and policemen spoilt or destroyed the goods, the tills, the shelves, and the furniture of so many co-operatives in the towns and villages they "pacified," for there could be no connection between the co-operatives and the "acts of sabotage."

The "Pacification" itself has been described in the columns of the "Manchester Guardian." The first accounts understated rather than overstated the truth, the full extent of which is not known even now. Precise details of what happened in scores of villages are available. There is no longer any doubt whatever that many hundreds of peasants were beaten in a most horrible fashion, nor can there be any doubt that nearly all the victims of the "Pacification" were innocent; nor were any of the beatings carried out under due process of law.

Since the "Pacification" first became known the facts about the torture of Ukrainian prisoners at Luck have begun to leak out. These prisoners — some of whom are little more than girls and boys — are suspected of Communism. But that is no reason for excluding their case from any inquiry that may be conducted into the Ukrainian case as a whole.

The "Committee of Three."

Of the many petitions addressed to the League by the Ukrainian minority six have, so far, been declared "receivable." They have been referred to the

"Committee of Three." What is the competence of this committee? What can it do?

The system of appointing such committees was established in October, 1920, by a resolution of the League Council empowering the President of the Council to appoint two other members to collaborate with him in considering petitions declared "receivable" by the Secretariat and relating to specific cases. Almost everything depends on the spirit in which the committee goes to work, and therefore on the personalities of its members, particularly of the chairman. The committee about to meet in London has an admirable personnel — Mr. Henderson (Great Britain), Mr. Pilotti (Italy), and Mr. Mohwinkel (Norway).

The committee need not restrict its inquiry to the petitions that have been declared "receivable" by the League Secretariat. It has very large powers — they are described in the "Supplementary Report to the Sixth Assembly, 1925" (published as annexe 828a of the Official Journal).

The committee can institute the widest and most searching investigation. It could, in the present instance, study the whole Ukrainian problem in all its bearings, including the vital problem of home rule. It can call witnesses. It can negotiate directly with the Government concerned (in this case the Polish Government), and make suggestions and recommendations. It can also consult representatives of the petitioning minority (in this case the Ukrainians). It can express an opinion, it can propose a solution, and can ask the Government concerned to comply with its proposals. It can, in fact, take the most useful and salutary initiatives. In the end, the case comes before the Council — that is to say, before the public. If the

recommendations of the committee have been carried out, then all may be well, but if not, then the Government concerned may be very awkwardly placed. For the committee's judgment has a certain finality — it cannot, in the nature of things, be repudiated by the Council. The committee is more than one of mere

inquiry — it can decide the case it has to investigate. But, of course, it can do nothing at all — it can be quite useless. Everything depends on its spirit, its skill, and its determination.

(*The Manchester Guardian*,
Wednesday, April 15, 1931.)

ПОЛЮВАННЯ НА ТИГРА.

Майор Дженкінс вернувся з Африки. Не з Південної Африки, якою тепер ніхто в Англії не цікавиться, бо кожний Англієць має там родича — як не брата або сестру, то дядька або дядину, але з Західної Африки, колишньої пімецької колонії, Камеруна, якою тепер володіє Англія. Де він не появлявся, всюди кидалися на нього й питали про його спостереження, його пригоди.

Майор Дженкінс був людина, що зачаровувала весь світ, особливо слабшу його половину, себто жінок. Він був стрункий, мязкий, мав чудові крицево-блакитні очі і завжди старанно виголене обличчя. З усіма був незвичайно ввічливий і, коли його як-небудь жінка питала про його спостереження та пригоди, він відповідав: Ви сьогодні п'ятдесят чверта, що мене про це питає, але не оповідав нічого.

Коли одного разу він був у товаристві, в якому був також д-р Крибел, професор зоології в одному коледжу, і спитав про його спостереження й пригоди, то майор подивився на нього своїми крицево-блакитними очима так гостро, що професор зупинився на половині речення, а майор гримнув, наскільки це вільно в сальоні: „Ви сьогодні дев'ятьдесят п'ятий”.

Пані Крибел, дружина професора, що пукатими очима дивилася на майора, приємно затремтіла й ще палкіше була зачарована. Інші дами, що навкруги майора сиділи, звернули очі на нього й майже всі зразу повторили просьбу професора: „Розкажіть нам, пане майоре, про свої спостереження, пригоди. Про ваше полювання на крокодилів, носорогів, леопартів, тигрів, про людоїдів”. Пані Крибел голосніше всіх сказала: „Так, пане майоре, розкажіть нам про полювання на тигра”. Виявилось, що всі над усе цікавляться полюванням на тигра. Майор подивився на професора, що стояв за своєю дружиною; він своїми трошки за високо приставленими вухами й вузьким сивим черепом між молодими обличчями жінок нагадував зачаровану записку з „Сна літньої ночі”. Здавалося, що професор щось хотів сказати, тому майор зачекав кілька хвилин, але професор нічого не сказав.

*

Тоді почав майор: „Розкажу вам про полювання на тигра”.

Було це далеко від морського берега, на кордоні нашої колонії, майже в середині Африки. Ріки там ви знайдете на мапах зазначені точками. Прокляті Німці не постарались, як

слід, край дослідити й занести на мапу. Я опинився там сам з шістьма Неграми з племені Магонго та невеличким ослем, якого я забрав з Дуали. Село це вважали певним, але про найближче сусіднє село була чутка, що вони хоча ще не справжні людиоди, але коли поладяться їм людське м'ясо, то не погорджують ним. Це зовсім природно, бо в звичаях нема різкої граді, лише ступені переходи. Люде нашого села були з ними в приязних відносинах, відвідували одні одних, але наші селяне ніколи не відважувалися перепочувати у них, хоча вони їх дуже запрошували, відмовляючися тим, що їх чарівники „монтагамбі” їм забороняють. З жалем дивилися на них, як вони верталися додому. І я там ніколи не почував.

Треба вам знати, шановне товариство, що споконвіку Негри мають далскомовну систему, незгіршу за паш телефон; вони сповіщають те, що їм треба, найближчому селу ударами в бубон і можуть передавати цілі романи, а наш брат біснується з злости, бо нічого не розуміє й спати не може.

• Одної ночі почулося незвичайне тарабанення. Дивно було, що мій осел, який звик до різких криків, залюбки з ними кричав, стогнав і не перестав, коли вже все успокоїлося.

На другий день рано — я майже усю ніч не спав, бо неспокій і мене захопив — я хтів своїх чорних спитати, що це значить, але заки я встиг їх спитати, усі шість з'явилися до мене й зіпсованою англійською мовою сказали: „Масса тайгер”.

Я їм на те відповів: „Так я застрілю його”, і постановив використати добру нагоду.

Після кількох запитань я про все довідався. Людиоди найближчого села сповіщали, що тигр пірвав у них дев'ятьдесятьлітню жінку.

Це добре сталося, бо треба вам знати, шановне товариство, що тигр, який раз попоїв людського м'яса, прагнутиме його знову. Що це сталося з 95-літньою жінкою, то ви не смійтеся, я переконаний, що з жінками справа стоїть інакше. Якби це був чоловік, то тигр напевно не вернувсяб. Отже я знав, що він повернеться, лише треба припади. Найліпшою був би один з Негрів і я спочатку гадав пожертвувати одного, але потім подумав, що й осла вистане. Тому, що він нюхом чув тигра, та страшенно кричав, він дійсно був доброю принадою. Коли ми його брали з собою, він кричав, пручався і Негри майже до смерти його побили, коли він не хотів іти. Він чув у повітрі дух тигра.

Промандрувавши шість годин вздовж річища, з якого крокодили висували свої ненажерливі очі, потім через міст з ліян, який був досить міцний, хоча вигинався під нами і через який осла треба було перенести на руках, ми ввійшли в ліс, де злякані малпи бурчали, й стежкою, що їх протоптали слони, добралися до людиодів. Вони нам вказали напрямом, в яким тигр смерком вчорашнього дня втік з добичею. Можна було догадуватися, що він вернеться тою самою дорогою.

Ми привязали нашого осла подальше від села до дерева, а самі сіли в засідку. Начальник людиодського села та його почет запрошували нас дуже перепочувати в них. Але я через моїх Негрів сказав йому, що мої „монтагамбі” заборонили мені почувати під чужим дахом. Я бачив на їх обличчях жаль з того приводу. Свою рушницю, спеціально приладнану для полювання на носорогів, я шупко тримав у руках і, коли начальник хотів їй ближче придивитися, я заявив, що й це „монтагамбі” мої суворо заборонили.

Наш осел перестав кричати, погодився, видно, з своєю долєю.

В 10 хвилин після 5 години почувся раптово його страшенний крик, а за кілька хвилин з'явився тигр, киується на нього, але пірвати його тигрові не вдалося, бо він був міцно прив'язаний до дерева: тигр стояв нерухомо кілька хвилин, тоді бахнув мій стріл і тигр, поцілений в лопатку, упав на землю.

Я, розуміється, зараз хотів побігти до нього, але мої чорні приятелі затримали мене. „Масса, масса, не можна”, кричали вони. Я забув, що тигр належить до породи котячої й тому дуже живучий. Незабаром я побачив, що він піднявся, потряс своє тіло, яке тремтіло від голови до хвоста, у кинувся втікати, щоб шезнути у найближчій гущавині ліса.

Не можливо було гнатися за ним. Каплі крови вказували його слід. На сьогодні наше завдання було закінчене. Наближалася ніч, бо присмерк в Африці дуже короткий. Начальник ще раз запрошував нас до себе, але ми подякували й порішили вернутися додому. Осел був, правда, цілий, але неживий, видно вмер від страху. Я велів своїм чорним переказати начальникові, що я дарую йому осла, мясо якого смакує так само, як і люд-

ське. Не знаю тільки, чи мої чорні вірно перстовмачили це начальникові.

Вечірнім холодком ми перейшли ліс за половину того часу, що йшли в день, й вернулися до свого району.

На другий день вирушили ми знов до ліса шукати тигра, але нігде не могли його знайти.

На третій день ми найшли тигра в гущавині на ложці з гилля й листя; він лежав розтягнутий і не рухався. Це був гарний звір, завдовжки в два метри, з раною в лопатці; шкіра, правда, була закрівавлена, бо поранений він качався по землі.

Один з моїх слуг, молодий парубок Мбінду, чорний як ебенове дерево, наблизився до нього, та хотів відкрити йому пащеку, щоби показати мені його зуби. Раптом тигр піднявся, вхопив бідного парубка в обійми так міцно, що зломив йому хребта, й оба неживі впали на землю. Це був мій перший тигр в Африці.

Майор скінчив оповідання. Дами завмерли від подиву.

Загальну мовчанку перервав професор і повагом промовив: „Алеж в Африці піде нема тигрів”.

„Так?” — відповів майор. — „Алеж я мусів розказати про полювання на тигра”.

АНГЕЛ НА СЛУЖБІ.

(Українська народна легенда).

Согрішив ангел на небесах, і післяв його Господь на землю відпокутувати свою провану. Нанявся він служити в одного мужика.

Везе раз мужик снопи зі своїм наймитом, а проти них похорон. Ангел спить воли, а мужик гукає: „Не

спиняй, сучий сину! Поганяй. Видиш, як мало людей за деревищем йде. Певно, якась вдова, сяка-така повія була!”

Слуга не тільки обминає, а й воли задержує, шапку здимає, молитви змовляє.

Привезли снопи, знова виїхали, знова вертають, аж тут проти них другий похорон.

Хазяїн гукає на свого паймита: „Стій, спиняй волів. Покійника везуть! Не бачиш, скільки людей за труною йде?” Та слуга не задержує, а далі їде, майже похоронови з дороги не вступається.

„Що за біда?” думає хазяїн. „Що за біду я собі напивав з тим слугою?”

Йдуть у неділю до церкви Богу молитися. Став священик на проповідь. Проповідує, аж піт з чола цюркотить, люди слухають, а слуга вийшов з церкви та камінчиками в церковні вікна шпурляє. Кидав і кидав, аж священик мусів проповідь перервати та скрикнути на людей: „Гей, дорогі парафіяни, а ви чого стоїте, як той безбожник у церкву камінем шпурляє? Не зловите його та не дасте йому прочухана?”

Кинулися люди за слугою. Були би певно ребра поломили, та він біг краще від них.

„Чекай,” говорить хазяїн слuzі, „тебе сим разом не зловили. Але другим разом, як попадеш, то й живий з їх рук не вийдеш.”

На другу неділю вертають люди з церкви, йдуть попри коршму, а там троє людей сидить. „От, нехрести. Люди в церкві, а вони в шинку,” кажуть люди й хрестяться. А слуга переходить, здоровить їх тай шапку перед ними здійсмає.

Як тільки прийшли домів, кличе хазяїн свого слугу в хату та розплачується з ним. „Я з тобою, сину,” ка-

же хазяїн, „хіба біди собі напитаю. Як люди мене не знають, то осмішать. Ліпше ти собі йди та шукай собі такого хазяїна, як ти самий.”

„А який я, хазяїне?” питає слуга.

„А знаєш, який. Тобі чейже й не казати. Ти мені стільки бешкету паробив. Попри похорон християнина йдеш, з дороги не звертаєш, а попри похорон вдови-повії йдеш, воли спиняєш, шапку здійсмаєш, молитви відмовляєш. У церкву не йдеш, а як піп на проповідь стає слово боже голосити, ти не слухаєш, а в церкву каміння шиєш. Попри коршму йдеш, пияків бачиш, і замість стидатися їх, в той бік і не дивитися, ти шапку перед ними здійсмаєш і гарненько пияків поздоровляєш. Чому ти це все робиш? Як це все ти поясниш?”

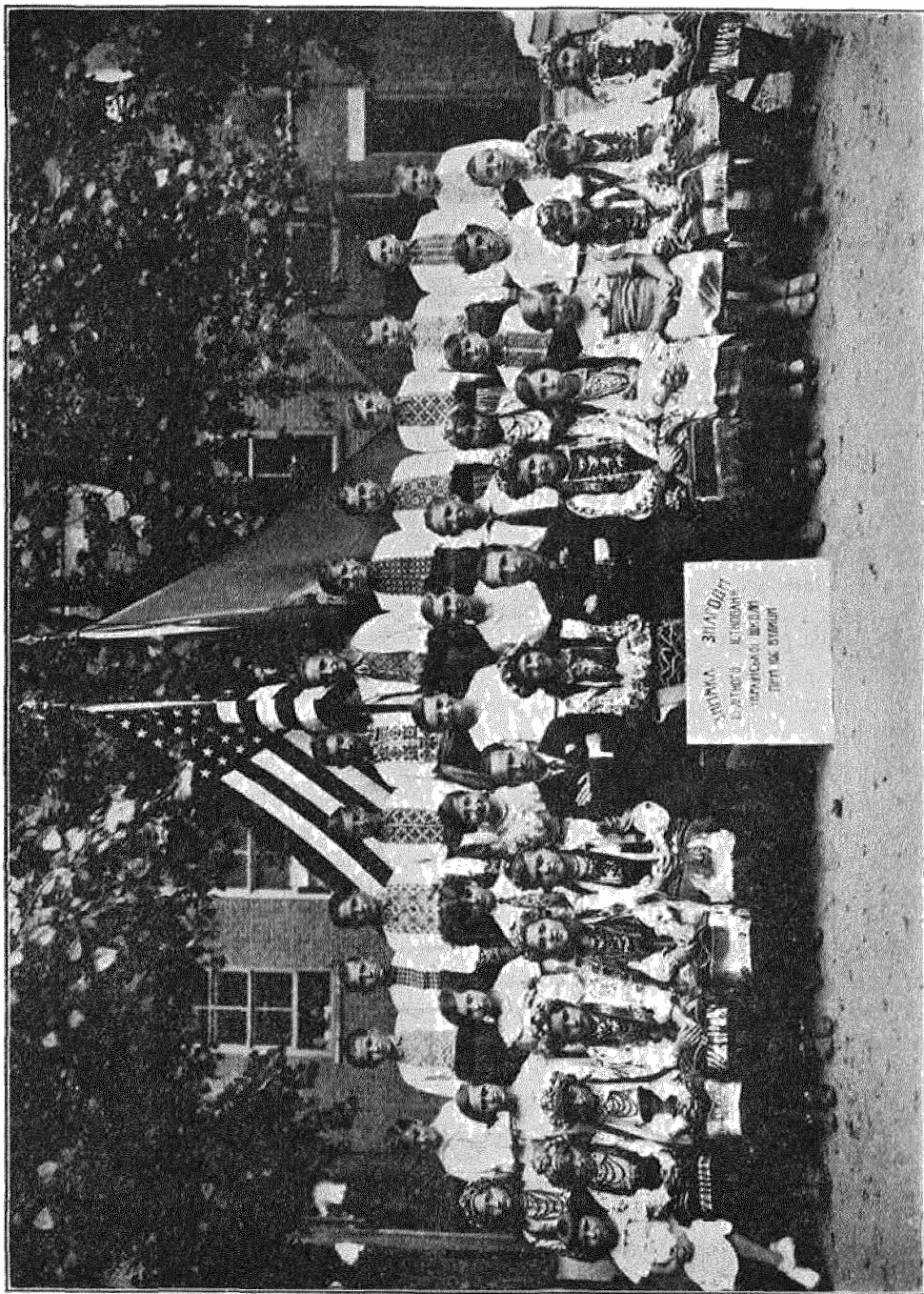
„А так, хазяїне,” — каже слуга. „Як удову несли, небеса отворилися, а херувими співали. Як богача несли, його душу чорти гаками тягли. Як піп проповідь говорив, всяка нечиста сила, як двері були людсьми забиті, вікнами ихалася, щоби попови нашешти підносити, а як ми попри шинок ішли, я чув своїм ухом, як троє незнайомих у шинку раділося, як людям помогти, коли Бог їм гарно зародить.”

„Ег, говори собі здоров, небоже!” — каже хазяїн. — „Не тобі, слuzі, мене, хазяїна, учити, що то за люди. Як мені знати, що ти все те бачив і чув? Хто ти такий будеш?”

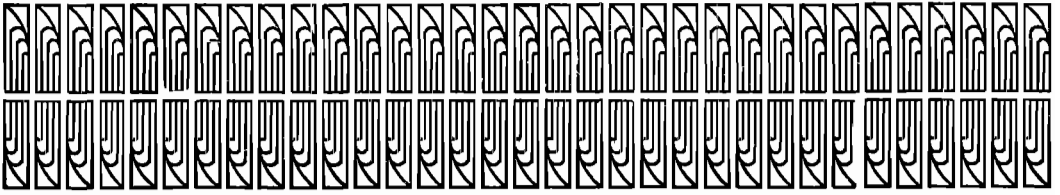
Слуга йому не відповів, а тільки прорвав стелю, прорвав дах та полинув в небеса.

Українська Школа і школа Укр. Нац. Танку В. Авраменка при 106 улиці в Нью Йорку, Н. Й.

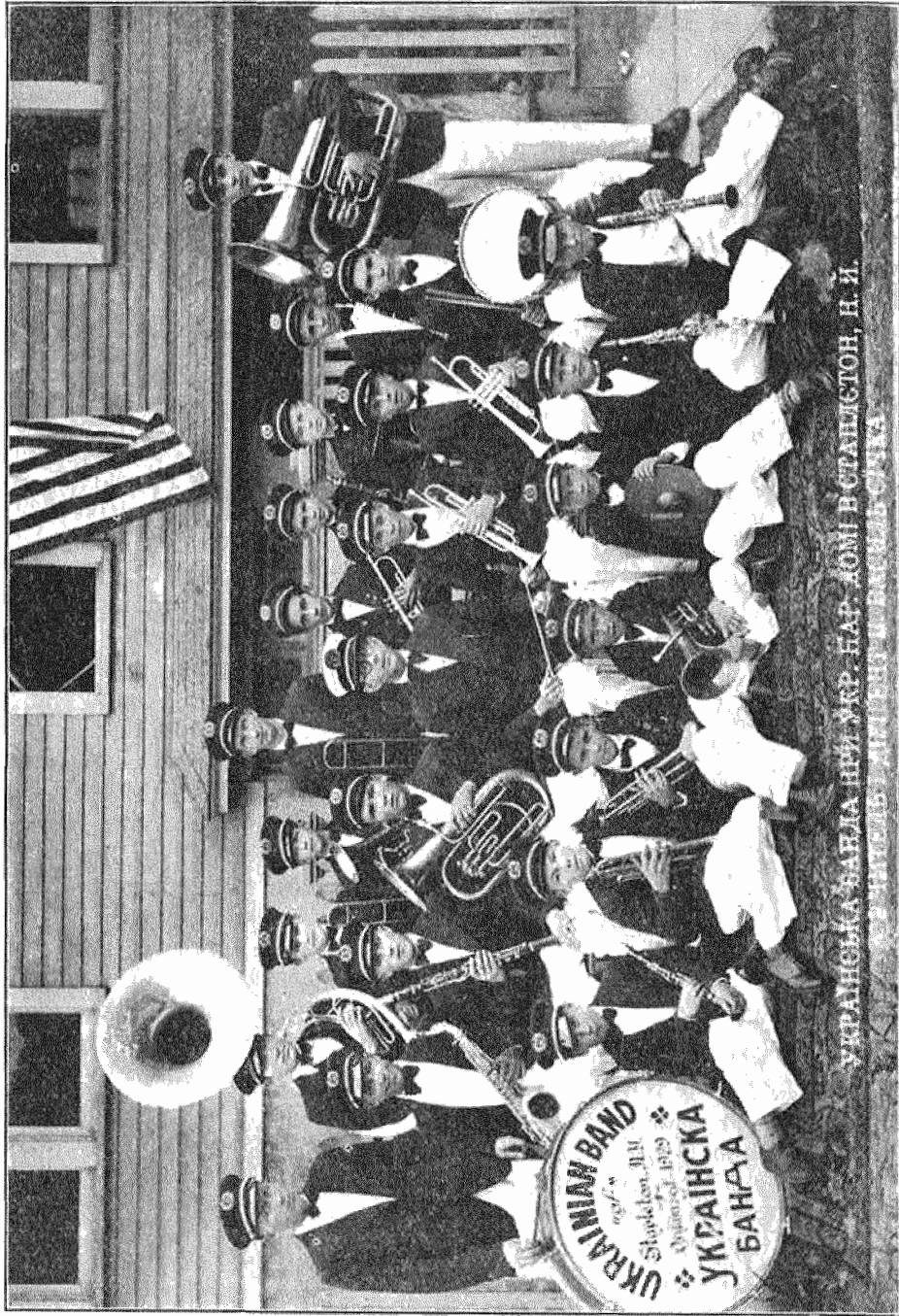
ПОБІДНИК ЖОВТОЇ ПРОПАСНИЦІ.

Вилієм Кравфорд Горгас займає перше місце серед світил медичної науки на світі. Звісний він як побідник жовтої пропасниці, яка до його часу унеможлиблювала білому чоловікови мешкати у тропічних (шідрівникових, горячих) краях. Він прогнав сю страшну недугу, звану малярією, з околиць Панами й уможливив будову Панамського каналу. Як голова федерального бюро охорони здоровля він теж піддав способи для опापвання запалення легенів і багато епідемічних недуг.

Горгас родився в стейті Алабама в 1854. році. Свою кар'єру розпочав він як малозамітний військовий лікар. Перебуваючи на Кубі, підприняв він санітарно-гігієнічні способи для освободження сього острова від вічно там пануючої жовтої пропасниці. „Жовтий Джек”, як називали там цю недугу, спричиняв на Кубі щорічно сотки випадків смерти між населенням. Переконавшись, що москіти й інші комахи є резнощиками цієї смертельної недуги, розпочав він енергічну кампанію для їх винищення й уздоровлення столиці краю Гавани. Подиву гідні були наслідки його невтомимої праці. Тоді, коли в 1896. році ця недуга спричинила 1,282 страт у людським життю, то в останніх 18 літах не було від неї в Гавані ні одного випадку смерти. Ця діяльність зробила його відразу ви-

значною особистістю. Його назначено головою федерального бюро охорони здоровля в Панами. З тою самою завзятістю й енергією, якою відзначався на Кубі, взявся він до поборювання жовтої пропасниці й інших епідемічних недуг в околицях Панамського каналу. Своїми санітарно-гігієнічними розпорядками поміг він французьким інжинірам докінчити їх великашську працю, яка до його приїзду до Панами завжди кінчилась невдачею. Горгас в дуже скорім часі винищив тут москітів, головних резнощиків жовтої пропасниці. Труднішою було боротьба з іншими комахами, що причинюються до поширення цієї недуги, бо санітарні засоби для їх винищення показалися недостаточними. Д-р Горгас спровадив спеціальні роди мурашок і павуків, які помогли йому звищити резнощиків страшної недуги. І доперва по усуненню епідемії малярії вдалось побудувати сей знаменитий канал, що лучить два великі океани. Завдяки подиву гідній праці д-ра Горгаса будова Панамського каналу є не лише великим інжинірським подвигом, але й величезною побідою гігієнічно-санітарної медицини.

Д-р Горгас помер 1928. року, одначе його імя й заслуги не забудуть ніколи, а будуть переходити з роду в рід.

УКРАЇНСКА БАНДА ПРИ УКР. НАР. ДОМІ В СТЕПЛЕТОН, Н. Й.

Українська Банда при Укр. Нар. Домі в Степлетон, Н. Й. — Учитель і діригент п. Василь Січка.

Петро де Ново Кольсон.

ГРОЗА МІНІСТРІВ

I.

Року 1853. пан Каравеко був собі достойним урядовцем з шістьма тисячами реалів платні в провінції X. Ніколи не розмовляв про політику, а хвалив кожне правительство. Єдиним його клопотом було удержувати жінку й шестеро дітей, що рік-у-рік родилися, одно по однім. Сумлінний робітник, він не мав амбіції, то й уважав себе щасливим.

Але одного дня прикликав його старший і сказав йому смутно:

— Чи, ви знаєте, пане Каравеко, що змінилася політична ситуація?

— Так, пане.

— І що тепер маємо головою уряду й міністром нашого відділу пана графа де-сан-Луїса?

— Ах, чудова особа!

— Так от ся чудова особа усуває вас з уряду, мій друже. От маєте повідомлення... і вірте, що се мені дуже прикро.

Пан Каравеко розкрив очі й рот, зблід і випустив до долу шапку.

— Усуває — ледви промовив він на решті. — Але певно добродій міністер не знає, що я маю жінку й шестеро дітей?

— А вжеж, скажіть же йому.

— Так він знатиме, так, знатиме... Поїду в столицю! І пан Каравеко пригноблений, але рішучий вийшов з канцелярії, прийшов до дому, зібрав свої злиденні манатки, перецілував пів тузина своїх паростків і заняв місце в діліжансі, що їхав до Мадриду.

II.

Пан Каравеко проживав у Мадриді чотири чи п'ять літ ще за молоду, але не знав там нікогисінько з осіб, що малиби політичний вплив.

Се його мало турбувало, бож він мав віру в свою правдиву справу й в те, що шановний міністер не схоче сказати його на злиденне життя.

— Річ лиха, що сі пани потребують памяти, багато памяти, і що не всі мають її стільки, як треба — казав він раз-у-раз.

Наш добродій попросив о авдієнцію в графа де-сан-Луїса й одержав її.

— Хто ви і чого хочете? — спитав його граф.

— Сеньоре, я Каравеко, усунений урядовець з жінкою й шестеро дїтьми і малим достатком. Бажаю знов дістати посаду, якщо ваша вельможність ласкаво згодиться.

— Постараюся задовольнити вас, побачимо, чи се можливо — відповів міністер звичайною формулою, — подайте просьбу і, якщо не буде перешкод...

Але минуло сорок вісім годин і... нікогисінько для пана Каравеко! Він знайшов легке пояснення тому:

— Лиха память... от що.

Наслідком того наш добродій удався до двору міністерії й став на чатах, аж поки побачив кариту голови міністрів. Заледви вона спинилась, як Каравеко підбіг і хапаючись одчинив однією рукою дверцята, а другою зняв шапку. Граф висідаючи спитав:

— Хто ви? Чого хочете?

— Пане, я Каравеко, усунений урядовець, з жінкою й шестеро дїтьми...

— А, так, пригадую; але я вам сказав, що зроблю, що можна.

— Дуже дякую, ваша вельможносте.

Але Каравеко не винен, що міністер мав неслухняну память, і як вона

була єдиною перешкодою, бо воля міністрова була видима й висловлена, то він кілька вечерів потому пішов, щоб перестрінути його на сходах власного дому, і з тим же покірним виглядом сказав йому, витаючи його:

— Сеньоре, я Каравеко, усунений урядовець, з жінкою й шестеро дітьми...

— Знову? — скрикнув міністер, пізнавши його.

— Не потребуєте більше клопоти себе, добродію...

— Каравско... Каравско... Кара...

— Добре, добре, матиму на увазі! — відповів міністер, прискоряючи ходу.

По кількох днях граф заслаб, застудившись, що нікого це турбувало ні найменше; але кожного ранку йому приношено разом з газетами таку картку:

Ясновельможному Панови Президенту Ради Міністрів

Ц. Р.

Х. Каравско

(усунений урядовець, з жінкою й шестеро дітьми, що молиться за його многоцінне здоров'я).

Сі картки вганяли в піт графа й помогли йому одужати.

Але як він знову вийшов, то в дверях зустрів усуненого, який його поздоровив, і він не міг здержати почуття прикраси.

— Мій пане, дякую за таку увагу, але мушу сказати рішучо, що ніколи не матиму змоги знову вас примістити.

І поки міністер сідав у свою кариту, бідолаха Каравеко бурмотів:

— Що я чую? Граф уже має добру пам'ять; але тепер йому забракло волі... Та я здобуду його терпелістю.

І можна сказати, що саме від тоді почав свою кампанію Каравеко.

Якщо міністер ішов до церкви, там був наш добродій, стоячи між ним і олтарем і невідмінно на видюці. Якщо ішов у театр, при вході й виході бубоніли над його ухом:

- - Сеньоре, усунений Каравеко, з жінкою й шестеро дітьми...

В Раді Державній і в Сенаті він завжди зустрічав вічного Каравеко, пасамперед при дверях, а потім у трибуні для публіки, відкіля той оплескував урядові особи.

Граф де Сан Луїс вичерпав усі способи, щоб відчепитись від осоружного: ні зневага, ні глузування, ні байдужість, ні погрози не могли нічого вдіяти. Він був безсилий проти сього чоловіка-мари, завжди покірного, шануючого, благаючого. Що він міг з ним зробити? За яке злочинство обвишувати?

Але певна річ те, що граф не міг уже вигнати зі своєї уяви усуненого, і що часом його клопотала прикраса близької неминучої зустрічі з ним більш, аніж державна справа. Він дійшов до того, що повторював сам собі машинально його ім'я, яке йому дратувало нерви, і навіть лягаючи спати зазиравав під ліжко, непевний того, чи усунений не вилізе відтіля й не почне підносити своє благання.

Наостанку безнадійний, приголомшений, граф прийняв героїчну постанову.

Того дня, висідаючи з карити перед міністерством, замість того, щоб гостро гримати на Каравеко, він сказав йому:

— Йдіть за мною!... Ходіть до моєї кімнати!

Усунений боязко послухав і кілька хвилин пізніше був перед міністром, який заняв своє крісло.

— Яку платню ви побирали?

— Сеньоре, шість тисяч реалів.

— Добре: так от візьміть се іменованне на десять тисяч реалів на Канарійські острови. Але застерігаю вас і кленуся, що коли в двадцять чотири години ви ще будете в Мадриді, то я вас посаджу в тюрму. Те саме буде вам, як що наважитесь вернутися. Можете собі йти.

Каравеко наляканий, збентежений, зворушений, не відповів ні слова; взяв своє іменованне й вилетів як стріла.

Міністер через поліцію довідався, що того самого вечера Каравеко вихав з Мадриду.

І тоді відітхнув легенько.

III.

Одинацять літ по сій правдивій пригоді був Нарваес головою кабінету і Д. Луїс Гонсалес Брабо міністром внутрішніх справ. Одного дня останній побачив себе змушеним відставити ріжких урядовців, щоб примістити інших, а щоб не влучати на осліп, себто на приятелів своїх приятелів, звелів подати рекомендаційну книгу.

— Ану, — сказав він старшому над персоналом, — хто тут є з поміж найстаріших, найменш захищених.

З перегляду виявилось, що найбільш слабкий мав кайманячу шкіру.

Тільки один здавався позбавленим усякої оборони.

— А сього п. Каравеко ніхто не рекомендував? — спитав міністер.

— Ні, сеньоре, і якщо ваша вельможність бажає...

— Так, пане, так, зараз же.

Старший над персоналом вийшов, а Гонсалес Брабо все шукав вияснення того явища, що урядовець зістався на своїй посаді цілих одинацять літ.

Справді, від 1853. до 1864. перебували міністрами внутрішніх справ панове Санта Крус, Гуельбес, Ескосура, Ріос Росас, Носедаль, Армеро, Бермудес де Каспро, Вентура Діас, Фернандес де ля Ос, Посада Ерера, Кальдерон Колянтес, маркіз де ля Вега де Армїхо, Родрігес Ваамонде, маркіз де Мірафльорес, Кановас дель Кастильо й Д. Алехандро Мон. Як се так, що ніхто не побачив себе в сумній потребі пожертвувати нешкодливого пана Каравеко?

Великий політик і світський чоловік, усе більш і більш зацікавлений, похилився над книгою і тоді спостеріг кілька слів на-пів стертих, написаних олівцем, руки й письма графа де Сан Луїса, зараз за іменем Каравеко.

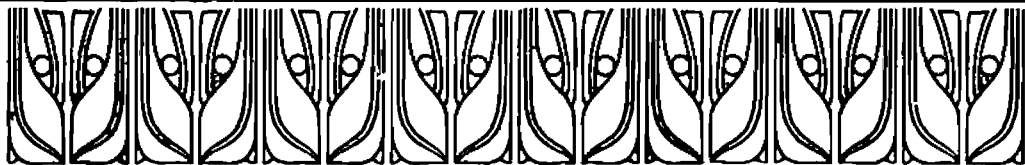
Сі слова були такі:

— Лихо тому, хто його зачепить!

— Заледви прочитав їх Гонсалес Брабо, натиснув з силою дзвінок, а на березі книги написав також:

— Не я зачеплю!

Переклав В. Самійленко.

КИТАЙСЬКІ ГУМОРЕСКИ.

П'яний вартівник.

Бунтівничого бонза прикордонний вартовий мав привести до столиці. Там його мали покарати смертю. По дорозі вартівник підпив собі добре, аж звалився з ніг наче колода. Арештований якстій здіймив собі з рук кайдани та звязав ними вартівника, що хропив із усієї сили. Потім узяв його ніж і обтяв йому бороду й волосся на голові. І зараз дав ногам знати. На другий день пробудився вартівник із похмілля. За арештантом і слід загинув. Зате побачив, що сам він у кайдаках, а голова в нього була лиса, наче гарбуз. І він сказав здивований:

-- Бонз є ось тут, та де міг я дізнатися!

Два воли.

Богатий мужик сидів із гостями при обіді. Аж тут прийшов сусідів наймит. Приніс якусь карточку. На карточці було написано, що наймита посилають, аби забрав щойно купленого вола. Богатий мужик не знав ні одного знака китайського письма, та він не хотів осмішитися перед тістьми, тому вдавав нібито пильно читає записку, а потім сказав до наймита:

— Добре, ти йди наперед, а я зараз піду за тобою.

Відплата.

Дідо вибив добре свого внука. На крик дитини прибіг батько. Як побачив, що діється, став сам себе бити з усієї сили.

— А це що знову? — спитав дідо сина.

— Ба, ви бете мого сина, то я бію вашого сина! — була відповідь.

Капелюх.

Короткозорий збився серед мряки із дороги. Аж ось переходив попри придорожній камінь, на якому сидів крук. Мандрівник узяв камінний стовп за людину та спитав його ввічливо про дорогу. Одначе той не відповів ні словечка. Нараз крук зірвався і полетів. Короткозорий промимрив сердито під носом:

-- Ти такий неввічливий, що не хочеш навіть відповісти мені на моє питання, вказати мені дорогу, то я за кару також не скажу тобі, що тобі злетів капелюх із голови!

Хірургія.

На ловах із нагінкою стріла через помилку поцілила наганяча. Застрягла йому глибоко в тілі. Пан казав прикликати хірурга, щобивилічив наганяча. Хірург узяв великі ножиці та відкраяв цю часть стріли, що виставала наверхи, попри саму шкіру. Потім казав заплатити собі. Коли йому сказали, що кінець стріли застряг глибоко в тілі, лікар відповів:

— Це мене нічого не обходить, я спеціаліст від зовнішніх недуг. Кінець стріли повинен видобути спеціаліст від внутрішніх недуг.

Знавець музики.

На углі людної вулиці стояв прощак-музика та грав на гітарі. Коло нього зібралася велика юрба людей та слухала. Та він грав так ніжно й тоненько, що його музику заглушували чужі галаси. Тому люди небаром перестали цікавитися та розійшлися. Лишився лише один-одинокий слухач і слухав пильно музики, поки не скінчилася. Музика зрадив, що той слухач такий вдячний та сказав йому:

— Ти один із усіх тих людей розумієшся на музиці. Бачу, що я надармо не пописувався моєю музикою.

А тамтой відповів:

— На твоїм мистецтві я також не розуміюся. Я лишився лише тому, бо стіл, що ти на ньому стоїш, є з моєї хати. Коли ти вже скінчив, дай мені його забрати.

Фільософія сліпоти.

Два сліпці йшли полем. По дорозі говорили про свою долю. Казали, що поправді їм ліпше живеться, ніж іншим людям, що щодня мусять гарувати, мало що зі шкіри не вилізуть. Припадково кількох людей, що працювали невподалеки, зачули кілька слів із їх розмови. Їх сердило це та постановили тамтих сліпців вилічити з їх великого вдоволення. Зібралися разом і вдавали, начеб це йшов строгий начальник округи зі своїм почотом. Той, що відгравав ролю начальника округи, крикнув до обох сліпців:

— Безсоромна голодот, чому не зробите місця вашому мандаринові?

І приказав різко своїм людям, щоби вибили сліпців. Коли вже добре вимастили їх, потьопали оба сліпці як могли найскорше. Селяни йшли крадьки за ними, щоби підслухати, що вони тепер говоритимуть. І почули як один сліпець сказав до другого:

— Як би там і не було, то таки нам ліпше, ніж іншим людям, бо нам скінчилося на буках. Коли другі не вступляться з дороги, свому мандаринові, то їх ще замикають в холодну.

Обережність не на місці.

Мужик працював на полі. Вполудне жінка закликала його на обід. Мужик озвався голосно, що насамперед мусить сховати сапу. Дома докоряла йому жінка:

— Як ти можеш бути такий небережний і кричати так голосно, що хочеш сховати сапу! Напевно хтось чув, як ти кричав і тепер украв сапу. Бігай мерщій назад у поле та поглянь, чи є ще там сапа.

Мужик прибїг на те місце, де був сховав сапу, та її дійсно не було. Як вернувся додому, підкрався на пальцях до жінки та прошептав їй на вухо: „Хтось украв сапу”.

Як у Пекіні бють поза вуха.

Одного гарного місячного вечора пійшов батько із сином на прохід. Син побув трохи у Пекіні і від тоді мав звичай при всякій нагоді хвалитися, яке то все гарне у столиці. По дорозі стрінули знакомого. Той сказав:

— Нині так гарно світить місяць.

— Е, що, — відповів погірдливо син — того трошки місяця осьтут! Прийдіть коли до Пекіну, то здивуєтеся, яке там місячне сяйво!

— Дурний хлопче, — перебив сердито батько — місяць усюди світить однаково, дай-но ти нам спокій з твоїм Пекіном!

І зі злоти дав йому добре поза вуха. Одначе син і тепер не отямився та хоч йому з болю сльози стікали по лиці, ревів:

— Ах, тату, ти і не уявляєш собі, як у Пекіні бють поа взуха, це щойно перша сорта!

Прикрі сусіди.

Тихий аматор книжок жив посередині між котлярською та ковальською робітнею. Цілий день заглушували його вуха удари молотів і забирали йому спокій. Це його дуже сердило, тому нераз давав сусідам зрозуміти, що уладив би їм гарний пир, колиб вони вибралися із сусідства. Раз прий-

шли вони до нього та сказали, що хочуть випровадитися, тому пригадують йому його обіцянку. Тамтою дуже зрадів, прилагодив гарний пир і запросив обох сусідів у гості. Коли оба вже добре наїлися та напилися, він спитав їх ввічливо:

-- А куди хочете випровадитися?

Оба відповіли вдоволено:

— Він перепроводжується до моєї хати, а я до його!

Альтанка з виноградом.

Начальник округи Ма хотів саме отворити засідання суду. За його урядовим кріслом була заслона. Відділювала салю розправ від задних кімнат. За цю заслопою злюща жінка Ма все підслухувала засідання. Як усе, в останній хвилині прийшов судовий писар, а ціле його лице було подряпане і покалічене. На питання начальника округи він сказав, що вчора ввечером сидів в яльтанці, оброслій виноградом, бо хотів прохолодитися.

Нараз альтанка перевернулася тай так страшно покалічила його. Одначе начальник Ма похитав недовірливо головою:

— Ти певно мав суперечку із жінкою, я пізнаю, що ті подряпання та покалічення походять від нігтів — сказав він.

— Пац управитель угадали, — відповів судовий писар.

— То така погана твоя жінка! Чекай, а зараз запрошу її та за кару скажу висікти їй п'яти, — сказав начальник округи.

Нараз засичало йому до вуха споза заслони:

— Кого це ти хочеш сікти по п'ятах?

Такі жорстокі слова сказала жінка Ма. Начальник Ма з переляку зірвався на рівні ноги та сказав до присутніх:

— Засідаіння мусимо відложити. Покищо мусите вийти. Моя альтанка також зараз перевернеться.

НАРОД ПРО ЗНАЧІННЯ ОСВІТИ.

Освіта — сила.

Учення світ, невчення тьма.

Азбука — до мудрости драбина.

Шануй учителя краще родителя.

Учителя, як дерево, пізнати по плодах.

Учись за молоду, пригодиться на старість.

Не кайся рано встати, а молодим учисься.

Не навчить школа, навчить охота.

Добре того вчить, хто слухає; добре того бить, хто плаче.

Не всякий, хто читає, в читанні силу знає.

Що з того, що воно письмешне, коли з того письменства ні смаку, ні знаку.

Вік живи, вік учись.

Без муки нема пауки.

Учись — умний будеш; працєю — не голодний.

За вченого двох невчених дають, тай то ще не беруть.

Корінь пауки гіркий, але плід смачний.

Гарна птиця умом, а чоловік умом.

Наукою люди годуються.

Наука не пиво: в рот не виллеш.

Китайські жарти.

Продажний суддя.

Один продажний суддя порозумівся звичайно з обома сторонами на кілька днів перед процесом. І знову мав відбутися процес, а суддя насамперед порозумівся з позовником. Розмова скінчилася так, що позовник дав судді п'ядесят срібних талярів. Коли запізваний почув це, післав судді сто срібних далярів. На розправі суддя взявся зараз оголошувати присуд: винуватим признав позовника. Цей злякався та наставив судді руку з розчепиреними п'ятьма пальцями та сказав: „По мойому боці правда!“ На це суддя підніс у гору обі руки з розчепиреними пальцями та скрикнув: „Мовчи, нужденний драбуго! На боці тамтого двічі стільки правди!“

Вдатний образ.

Один чоловік дався відпортретувати. При обіді, на який запросив трьох приятелів, показав їм гордо портрет і по черзі просив їх сказати, чи портрет вдатний. Перший приятель довго вдумчиво оглядав портрет, а потім сказав:

— Шапка дуже-дуже подібна!

Другий додав:

— Також блюза, навіть фалди на рукавах такі подібні, що аж гей!

На це звернувся господар до третього та сказав:

— Я вже доволі чув про одержу, тепер я хотів би передовсім знати, чи й лице подібне!

Третій думав довго, а потім сказав:

— Кінчики волосся на бороді дуже подібні.

Чого йому соромно.

Один злодій зайшов у чужу хату. Він не знав, що це хата вбогого чо-

ловіка. Як переступив через поріг, побачив, що господар хати лежав на соломяній маті. Нараз обернувся скоро лицем до стіни. Злодій збентежився, думав, що може це якийсь його знакомий. — Певно зробив це тому, щоби я не потребував соримитися, колиб я пізнав його.

І тихесенько хотів забратися з хати. Аж тут тамтой кликнув на нього:

— Можеш спокійно лишитися. Я обернувся лише тому, що мені соромно, що ти нічого не найдеш у моїй пустій хаті. Тому то я не важився глянути тобі в лице.

Скупар.

Один скупар проходжувався зі своїм сином понад берегом. Як ішли мостом, упав скупар нараз у воду. Син став голосно кричати: рятунку!

— Люди! люди! рятуйте! Людське життя в небезпеці! Велика нагорода для того, хто врятує!

Коли син так кричав, виринув нараз скупар трохи із води та сказав до сина:

— Одначе не дай більше ніж три золоті, коли ні, то хай і не рятують!

Портрет.

Сумний сидів Лі, молодий портретист, із жінкою перед пустою малярською дошкою. Не приходив ніодин гість. Лі пожалівся на свою біду перед своїм сусідом Кі. Цей порадив маляреві, щоби відпортретував себе зі своєю жінкою та щоби повісив образ із надвору для реклями. Тоді вже прийдуть гості. Лі послухав ради. Аж одного дня переходив попри маляреву хату його тєсть. Він поздоровив зятя та спитав:

— Що це за жінка вивішена там на цьому образі?

— Це ваша дочка, чесний тестю.

— Так? Якжеж це діється, що твоя жінка дала портретувати себе з якимсь незнакомим? І ти дозволяєш їй на те?

Під знаком вола.

Окружний мандарин Чаун святкував свої уродини. Приймав бажання своїх підданих. Вони довідалися, що він народився під знаком миші. Щоби вшанувати його дали йому в дарунок золоту миш, яку закупили за складки. Мандарин дуже врадувався та подякував за дарунок і сказав ввічливо:

— А за кілька днів уродини моєї жінки. Вона народилася під знаком вола.

За плитка лектура.

Один студент приготувався до іспиту, а щоби йому ніхто не перешкоджував, заквартирувався у святині Буди. Перший день використав так, що проходжувався в гарній околиці святині. Коли пізно вечером прийшов до своєї келії, сказав своєму хлопцеві, щоби дав йому одну книжку із скрині. Хлопець приніс йому „Іскін“, святу книгу перемін.

— Це мені не досить високе! — скрикнув студент.

Тоді хлопець дав йому „Річники весни й осені“ вчителя Кунгце.

— Ще не досить високе! — насварив студент на хлопця.

Тепер прициприв хлопець наймудрішу з книжок „Таотекінг“ містичного Ляоце.

— Ще замало! — насварив студент утретє.

Бонз, що служив у святині, а був у сусідній келії, чув усе крізь тоненьку стінку. Він вбіг у студентову келію:

— Ти міг би вже щось сказати про себе, колиб ти бодай що-то знав із

тих трьох таких мудрих книжок. А ти кажеш, що вони для тебе за плиткі?

— Це ні, та хотів спати, то мені треба було собі добре підложити під голову.

Обманутий мінйяло.

До одного мінйяла, що любив обманути, прийшов раз якийсь скромно зодягнений незнакомий, поклав на прилавок листа та срібну штабу та сказав:

— Обі ці річі прислав мені приятель із чужини. Я неписьменний, тому просив би вас, щоби ви прочитали мені листа, а потім зважили цю срібну штабу та заплатили мені за неї паперовими грішми.

Мінйяло читав: „... мені поводитьсь добре. Маю тут в канцелярії добре платну посаду та посилаю тобі тих десять унцій срібла...”

Мінйяло пійшов зважити. Показалося, що зрібло важить не десять, лише двацять унцій. Він гадав, що той незнакомий то якийсь недотепа, тому подумав собі, що зробить добрий бізнес і сказав:

— Важить докладно десять унцій. — І виплатив незнакомому паперовими грішми стільки, скільки це срібло варта було.

Коли незнакомий вийшов, мінйяло розтяв штабу. Тепер переконався, що ця штаба в середині не була срібна, лише з поганого олова. Наче бішений кинувся на здогін за незнакомим, здогонив його на вулиці і поволік його перед суддю. Тут обвинувачений преспокійно подав листа свого приятеля та просив ствердити скільки важить перекроєна штаба. Суддя зважив, а коли переслухав обвинувача й обвинуваченого, підсміхаючися, сказав до мінйяла:

— Прикро мені, та я мушу відкинути твою справу. Штаба, що тобі дав

був отсей чоловік, важила, як це ти сам подав, лише десять унцій. Оця штаба важить дванацять унцій. Отже ми тут маємо до діла з двома ріжними штабами, які ти, видно, переминяв.

А може хочеш, щоби я сказав, що ти подав неправдиву вагу цьому чоловікові?

Міняйло осмішився і вийшов збентежений.

ВЧЕНИЙ, ЩО СТВЕРДИВ ІСТНОВАННЯ „АМЕРИКАНСЬКОЇ МОВИ”.

Є ним Ноа Вебстер, звісний лексиколог, цебто дослідник походження й значіння слів.

Ноа Вебстер вродився в Гартфорд, у стейті Коннетикот. Скінчивши Єйлський університет, став учителем. У 1783 оголосив він свою першу працю з лексикографії, „учебник правопису”. Його знаменитим твором є „Американський словник англійської мови”. Ця праця заняла Вебстерови багато літ його трудолюбного життя.

Словник Вебстера, який знаходиться в бібліотеці майже кожного інтелегентного Американця, дочекався численних видань і по нинішній день є авторитетною працею в тій ділянці.

— 0 —

ЗГОДА Й НЕ ЗГОДА.

Згода будує, незгода руйнує.

Де згода, там погода.

Де тихо, там і гладко.

Де згода працює, там і горе танцює.

Де працює гурточок, там повен куточок.

Гуртом і чорта побореш.

Де спілка, там коровка й свинка.

Де гуртом орють та сіють, там сам Бог родить.

Дружній череді вовк не страшний.

В гурті й беззубий собака гавкає.

Дружні сороки й орла заклюють.

— 0 —

НАРОДНІ ПОСЛОВИЦІ ПРО ТОВАРИШУВАННЯ.

Яке знаомство заведеш, таке й життя поведеш.

З ким хліба кусок поділяєш, таким і сам стаєш.

Біля чого потрешся, того й сам наберешся.

Біля дьохню ходить, і сам в дьохтю будеш.

За собакою ляжеш, з блохами встанеш.

З пчолами жить — в меду будеш; з жуками — в навозі.

З дурнем подружишся — свій розум загубиш.

Погана компанія й доброго чоловіка зіпсує.

Одна паршива вівця все стадо заразить.

— 0 —

НАРОД ПРО ПРАЦЮ.

Хто працює, той і їсть.

Хто не робить, той не їсть.

Печені голуби не летять до губи.

Хто робить, той голий не ходить.

Хто що знає, тим і хліб заробляє.

Купець працює торгом, піп горлом, а мужик горбом.

Сокіл на одному місці не сидить, а де бачить птаха, туди й летить.

Хочеш юшки, лови рибки.

Без труда нема плода.

— 0 —

Всячина.

У Парижі існує „THEATRE PETIT MONDE”, в яким представлення грають діти для дітей. Число артистів театру виносить близько сто.

—○—

Припаси білого кедрового дерева в Японії знаходяться під контролею царської родини й їх уважається майже за святі.

Усі кедри, що мають промір понад 18 цалів, зарезервовано на будову святинь.

Один Японець заплатив в Америці \$1,100 за добірний стовп з кедрового дерева, довжини 20 стіп, а 18 цалів у перекрою.

—○—

Перша Японка, яку вислало японське правительство на студії за границю (в 1866 році), записалася до стейтової нормальної школи в Месечузетс.

—○—

У Злучених Державах падає жертвою вбийників пересічно десять тисяч осіб річно, а втрати, спричинені крадіжками й рабунками, виносять понад один біліон долярів річно. Згадана сума рівнається передвоєнним розходам правительства Злучених Держав.

—○—

Довжина кімнат в Ескоріялі, зв'ніснім палацу еспанських королів, виносить понад 120 миль.

Устави фахових союзів у Бельгії не дозволяють жінкам учитися фриз'єрства й друкарства.

—○—

Декотрі з найновіших гармат для оборони берегів Злучених Держав можуть стріляти на віддаль 30 миль. Для зроблення сеї віддалі потребують гарматні стріли понад одну мінуту часу.

—○—

Відповідно до записок Сенгалійців шпиталі на Цейльоні існували вже в 437 і 137 році перед Христом.

—○—

До міста Нью Йорку доставляють денно 3,000,000 кварт молока, яке походить з 44,000 фарм.

—○—

Індіанс на східнім побережжі Нікарагви виробляють мотузки з трави, яка виглядає як шовкові волокна.

—○—

Перший папір в Америці випродукував Вилієм Ритенгавз, перший меннонітський проповідник, в році 1690.

Прібки сього паперу персховуютьс'я ще й до нині.

—○—

Першу компанію обезпечень проти огню zorganizував у Філадельфії Веніамин Франклин у 1752 році.

Кожний лікар вам скаже, що здоровля

в першій мірі залежить від чистоти ко-
льони (більшої частини великої кишки).
З решток поживи, наслідком гниття й
неправильного травлення, витворюються
в кишках численні трійливі складники.
Крім цього людське тіло є збірником бі-
ліонів клітин, які витворюють трійливі
кваси, гази й інші хемікалії, що дають
загальну назву: „спустошення в тілі”. Всі
ті отруї мусять бути усунені, а цутро тіла
жуситься вдержувати чисто. Якщо за-
твердження позатикає кишки, отруї вер-
таються назад і заливають систему, спри-
чинюючи біль голови, втрату апетиту,
відбивання, вонючий віддих, нервовість,
непокійний сон і загальне ослаблення.

ТРІНЕРА ГІРКЕ ВІНО

є дуже досконалим середником вичищування внутрішнього тіла. Воно
усуває всі непотрібні річовини з кишок, помагає вичищуванню й трав-
ленню, скріплює апетит і створює відпір, який зменшує небезпеку за-
недужання на шлункові хвороби. Заживайте його правильно певелич-
кими дозами (одну ложку три рази денно).

Богато лікарів припоручають його, а щоденна почта приносить
листи від вдоволених коштумерів. Ось один з численних листів: „Туеле,
Юта, 28 квітня 1931 - - Я мала зчаста болі голови, а мого шлуку не
можна було врегулювати як слід. Відколи я зажила Трінера Гірке Ви-
но, чуюся далеко ліпше. Щира Вам подяка за чудові наслідки Вашого
ліку! З поважанням, Міссіс А. Т. Маріян”.

Дістанете його в усіх аптиках. Як нема в вашій околиці, напишіть
на адресу:

Joseph Triner Company

1333-45 South Ashland Avenue

CHICAGO, ILL.

У кождім пуделку є цінний купон. Спробуйте його негайно!

А ПРЕЦНЬ, БУДЬТЕ ЩИРІ І СКАЖІТЬ,
ДО КОГО ПІДЕТЕ,

КОЛИ ВАМ ПОТРІБНО:

ФОНОГРАФУ,

РАДІО-АПАРАТУ,

КОМБІНАЦІЇ РАДІО З ФОНОГРАФОМ,

ФОРТЕП'ЯНА З МАРКОЮ „СУРМА”,

МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ,

МУЗИЧНИХ НОТ,

ФОНОГРАФІЧНИХ РЕКОРДІВ,

РОЛЬОК НА П'ЯНО З МАРКОЮ „СУРМА”

АРТИСТИЧНИХ ВИДІВОК І ОБРАЗКІВ,

РІЗДВ'ЯНИХ ТА ВЕЛИКОДНИХ РІЧЕЙ,

МАШИНИ ДО ПИСАННЯ,

КНИЖОК,

ШАФКИ НА КНИЖКИ Й КАБІНЕТУ,

ФОТОГРАФІЧ. АПАРАТУ „КОДАК” І КІНО МАШИНИ,

ПРИЛАДІВ ДО ПИСАННЯ Й ИНШОЇ ВСІЛЯЧИНИ —

ТА ПЕВНО, ЩО ДО НІКОГО ИНШОГО, ЛИШЕ ДО БАЗАРУ

Surma Book & Music Co., Inc.

PIANOS. ROLLS, PHONOGRAPHS, RECORDS,

RADIOS AND REPAIRING

103 Avenue A, New York N. Y.

DRY DOCK 4-3752

**УСЛУГА ДЛЯ
ПОДОРОЖЕЙ
ПО ЧУЖИХ
КРАЯХ**

Ми доставляємо кредитові листи, подорожні чеки, чужинні векселі (дрейфти) й уділяємо всяких інформацій у справах подорожей. Як забажаєте коли переїхатися до рідного краю, то наперед зайдіть до нас і порадьтеся, що, коли і як зробити, щоби ви не мали ніякого клопоту в дорозі.

**ЦЕЙ ВЕЛИКИЙ І СИЛЬНИЙ БАНК
Є НАЙБЕЗПЕЧНІШИМ МІСЦЕМ, У ЯКІМ
ВИ ПОВИННІ ДЕРЖАТИ СВОЇ ГРОШІ**

Цей банк оснований трицять кілька літ тому і він є тепер найбільшим і найсильнішим банком у Юніон Кавити. Його урядовці і директори є успішними банківцями й бізнесменами і завше раді поговорити з вами про ваші банкові справи.

**НАШ СПЕЦІАЛЬНИЙ ВІДСОТКОВИЙ
ДЕПАРТАМЕНТ ПЛАТИТЬ
4% ПРОВІЗІЇ**

Проценти дораховується піврічно

Депозитуйте кожного тижня частину своєї зарібниці в нашій Спеціальній Департаменті. Вам буде приємно слідити за тим, як ваш капітал буде постійно зростати і станеться поважною сумою, готовою до вжитку на кожне ваше запотребування.

СЛУЖБА ЗАБЕЗПЕЧЕНИХ ДЕПОЗИТІВ

Держіть свою біжутерію, життєві обезпечальні поліси, контракти й інші важні документи в Забезпечуючій Депозитовій Скрищі (Сейф Депозит Бакс) у нашій банку. Ви ніколи не стратите їх з причини злодійства або вогню. Коштує менше ніж півтора цента на добу.

Наш банк отворений кожного бізнесового дня від години 9 до 3. В суботи від год. 9 до 12. В понеділки вечорами від год. 7.30 до 9.

Union County Trust Company
Broad & West Grand Sts.
ELIZABETH, N. J.

БАНКОВИЙ ДІМ ПІД Ч. 68 BROAD STREET.

ЯК МИ РОЗУМІЄМО ПОМІЧНУ УСЛУГУ

Злучитися по ширості з нашими костюмерами; віддати їм до розпорядимості всі вигоди модерної банковості й довірочну службу; дати їм під розвагу щодо їхніх проблем досвід і здорову думку, здобуту в 119 роках провадження різнородних бізнесових справ.

Ось-так ми розуміємо помічну службу в нашім Нешенел Стейт Банку в Елізабет.

Коли така служба, з додатком приязни й чемності, промовляє до вашого переконання — зайдіть до нас і поговоріть з нашими урядовцями.

THE NATIONAL STATE BANK of Elizabeth, N. J.

68 BROAD STREET

Дім філії при Bayway і Edgar Road

Дім філії при Elmora Ave. і Pennington St.

Не занедбуйте цього!

По довгих роках праці в призбируванні майна — що ви зробили, щоб те майно обезпичити тим, кому воно призначене? Заповіт зробили? Опікунство придбали?

Якщо ви цих справ не полагодили, то мабуть надієтеся, що це зробить за вас доля. Алеж ви напевно знаєте, що спускатися на долю — це річ дуже непевна.

Ріжним спадкоємцям у Злучених Державах пропадають рік-річно мільйони через те, що спадкові справи не були як слід полагожені. Ми будемо дуже раді, коли матимемо змогу дати вам щиру пораду у всяких ваших маєткових справах.

Elizabeth Trust Company

113 BROAD STREET

205 ORCHARD STREET

715 ELIZABETH AVENUE

609 WESTFIED AVENUE

Ми є управнені ділати як виконавці заповітів, опікуни, довірники і взагалі полагоджувати всякі довірочні справи.

ПРИЧИНИ

Майже кожна нормальна особа має щадничеkonto в банку. З огляду на непевну будучність це справа не тільки второпна, але й конечна.

Кожному ошадникови розходиться головно про дві справи: забезпечення і відсотків. „Гармонія” виплачує своїм депозиторам

ЧОТИРИ І ПІВ ПРОЦЕНТІВ

провізії, яку рахується від першого дня в місяці, якщо гроші депозитовано перед або на десятого дня в місяці. На випадок витягнення грошей з нашого банку ми платимо процент аж до кінця того місяця, в котрім гроші витягається.

„Гармонія” має вже вісімдесять літ віку, більше ніж трицять одна тисяч членів і загальних ошадностей у сумі трицять один мільонів долярів.

MUTUAL SAVINGS FUND HARMONIA 1, 3, 5, Union Square, Elizabeth, N. J.

Загальне майно \$31,000,000

Надвишка понад 1,000,000

Geo H. Neubeck, President. George J. Mauthe, Secretary.

ОСНОВАНА 1851 P.

**Сильний
Безпечний
Захоронний**

The Trust Company of NEW JERSEY

НАЙБІЛЬШИЙ БАНК В ПОВІТІ ГУДСОН

ОДИНАЙЦЯТЬ ОФІСІВ В ПОВІТІ

**В ЦІМ БАНКУ ДИПОНУЄ УКРАЇНСЬКИЙ
НАРОДНИЙ СОЮЗ СВОЇ ГРОШІ.**

1851-1931

Вісімдесят років

БЕЗПЕРЕРИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ДЕПОЗИТОРІВ І АКЦІОНЕРІВ

Тетер

НАЙСТАРШИЙ І НАЙБІЛЬШИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК
В ГУДСОН КАВНТИ.

Hudson County National Bank

ОФІСИ

ДЖЕРЗИ СІТИ

Montgomery and Washington Streets
Journal Square, next to State Theatre
Central Avenue, near Bowers Street
Jackson and Wilkinson Avenue
Pavonia Avenue and Grove Street

BAYONNE

Broadway and Twenty-Third Street

ПОСВОЯЧЕНІ ІНСТИТУЦІЇ

MERCHANTS TRUST COMPANY

Main Office: Bergenline Ave. & 39th St.
Highland Office: Summit Ave. & 7th St.
UNION CITY, N. J.

JOURNAL SQUARE NATIONAL BANK

Journal Square

JERSEY CITY, N. J.

ПІД ДОГЛЯДОМ ПРАВИТЕЛЬСТВА З'ЮЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО ГРОШІ ПОДВОЮЮТЬСЯ В

23 РОКАХ ПО 3%

20 РОКАХ ПО 3½%

17 РОКАХ ПО 4%

15 РОКАХ ПО 4½%.

**МИ ПЛАТИМО 4½% ВІД МІСЯЧНИХ ОЩАДНОСТЕЙ.
ОДИНОКА ІНСТИТУЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ В UNION COUNTY,
ЩО РОБИТЬ СЕ.**

ДАЙТЕ НАМ НАГОДУ ПОМОЧИ ВАМ.

Germania Mutual Savings Association

817 ELIZABETH AVENUE,

ELIZABETH, N. J.

СПІЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ВЛАСНІСТЬ 3100 ЧЛЕНІВ.

АКТИВА ПОНАД \$2,000,000.

**Вложіть свої ощадності у нас днесь, а ми поможемо вам побудувати
власну хату.**

ОТВОРЕНО ДЕННО ВІД 9. РАНО ДО 3 ПОПОЛУДНИ.

СУБОТИ ВІД 9. ДО 12. В ПОЛУДНИ.

ВІВІРКИ ВЕЧЕРОМ ВІД 7. ДО 9.

П Р И В І Т В І Д

LINDEN NATIONAL BANK

WOOD & ELIZABETH AVENUE

LINDEN, N. J.

C. McK. WHITTEMORE
President.

FRANK HUBENY
Cashier.

ДИРЕКТОРИ:

GEORGE W. BAUER

HORACE K. CORBIN

JOHN KEAN

JOHN J. STAMLER

C. McK. WHITTEMORE

ELIZABETHPORT BANKING COMPANY

Main Bank:

100 FIRST STREET,
ELIZABETH, N. J.

Branch Bank:

1145 E. Jersey Street,
ELIZABETH, N. J.

☞ МАЄТОК 8,000,000 (вісім мільонів) ☞

ОПІКУНЧИЙ ДЕПАРТМЕНТ.
ДЕПАРТМЕНТ ДЛЯ ПЕРЕХОВУ ЦІННИХ РІЧИЙ.
КОМЕРЦІЙНИЙ ДЕПАРТМЕНТ.
СПЕЦІАЛЬНИЙ ДЕПАРТМЕНТ ПЛАТИТЬ 4%.

Отворено денно від год. 9 рано до 3 пополудни.

В суботу від 9. до 12. в полудни.

В понеділки вечером від 6.30 до 8.30.

Charles D. Doctor, President

R. L. Bradin Vice President

T. A. Simons, Cashier

A. C. Husbands, Asst. Cashier
and Trust Officer.

C. H. Morton, Asst. Cashier.

A. W. Pfaff, Asst. Cashier.

Telephone: Cohoes 1044

Незабудьте на клич: СВИЙ ДО СВОГО.

ГРОСЕРНЯ І БУЧЕРНЯ

ЙОСИФА ДЗЯМБИ

ПІД Ч. 202 ONTARIO STREET, СОНОЕС, N. Y.

ТОВАР ДОБРИЙ І ВСЕ СВІЖИЙ.

УСЛУГА ЧЕСНА.

J O S E P H D Z I A M B A

(ARROWHEAD STORE)

GROCERY & MEATS OF ALL KINDS

202 ONTARIO STREET,

СОНОЕС, N. Y.

1864 68 літ фінансовим провідником 1932

The First National Bank of Jersey City, N. J.

ЗАРОБЛЯЙТЕ ПРОЦЕНТ КОЖДОГО МІСЯЦЯ

Ощадности уміщені у нашій Шнадничім Відділі перед 5-тим кожного місяця, здобудуть процент від 1-го того місяця у висоті 4%, котрий обчислюється піврічно.

ФІЛІЇ:

HUDSON CITY BRANCH

286 Central Avenue

Коло Hutton Street

OLD BERGEN BRANCH

89 Monticello Avenue

Коло Harrison Avenue

BERGEN SQUARE BRANCH

878 Bergen Avenue

Коло Academy Street

GREENVILLE BRANCH

77 Jackson Avenue

Коло Van Nostrand Avenue.

Філії вітворені в понсділки вечерами від 6 до 8.

ГОЛОВНИЙ ОФІС

1 EXCHANGE PLACE.

Наші Департаменти.

Чековий

Спеціальний

4% відсотки складані що кварталу; проценти рахується від дня вкладки.

Забезпечуючі Депозитові Скритки.

Винаймаємо скриньки на рік і більше. Там можна ховати пакуночки і малі пуделка.

Депозити

Всі депозитові (тростові) справи під окремим паглядом.

Подорожні чеки

Кредитові листи, Чужинні Виміни й Асигнати.

Клуби

Різдвяний, Податковий, Вакаційний (запитайтесь про пляни).

Порадьтесь нас, як тільки потребуєте фінансової поради.

Central Home Trust Company

WESTFIELD AVENUE

Напроти поштового будинку

ФІЛІЯ

NORTH and NEWARK AVES.

ELIZABETH, N. J.

ЧЛЕН ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.

PROVIDENT INSTITUTION FOR SAVINGS

Головний офіс:

239-241 Washington St., Jersey City, N. J.

Bergen Avenue Офіс:

Pir Bergen & Harrison Ave's, Jersey City, N. J.

Вітворений кожного понеділка вечерами від 6—8-ої години.

ВЗАЇМНА ЩАДНИЧА КАСА

НАДВИШКА ПОНАД \$33,000,000.

Вступайте до нашого Річного Клубу.

Tel. Dry Dock 4-2030

П. СТАСЮК

124 -- 1st Ave., New York, N. Y.

між 7—8 ул. (Білий дім в блоку)

**ТОРГОВЛЯ СИРОГО МЯСА ВСІЯКОГО РОДА, ТА
ВИРІБ ТОВАРІВ МАСАРСЬКИХ І ВУДЖЕНИН.**

Ковбаси, кишки, сальцесони та другі вироби масарські, виробляємо кожного дня.

Масарня та склеп уряджені після санітарних вимог, та ціни не вищі других.

Хто не був у моім склепі, хай ласкаво зайде — а переконається.

ПРИВІТ ВІД

HERSHENSTEIN, O'BRIEN & TARTALSKY

адвокати Українського Народного Союзу

26 JOURNAL SQUARE

JERSEY CITY, N. J.

Telephone: Journal Square 2-6100

Основане 1869.
Інкорпороване 1907.

WOODWARD & WILLIAMSON

АСЕКУРАЦІЯ ВСЯКОГО РОДА.

11 EXCHANGE PLACE

JERSEY CITY, N. J.

ІВАН ВОРГАЧ

МАЄ ГОТЕЛЬ, ДЕ МОЖНА
ВИНАЙМИТИ КІМНАТИ НА
ТИЖНІ.

ХТО ЗАГОСТИТЬ ДО НЕГО,
ОДЕРЖИТЬ ЧЕСНУ І ДОБРУ
ОБСЛУГУ.

ВИРЕНТОВУЄ ТАКОЖ ДОМИ.

Заходіть під адресу:

JOHN WORNACZ
422 NORTH MAPLE STREET,
MOUNT CARMEL, PA.

УКРАЇНСЬКИЙ БАЗАР І КНИГАРНЯ

Має великий склад книжок всякого рода: Історії, Повісти, Оповідання, Байки, Співанки, Молитвенники, Церковні Книги, Образи Релігійні і Патріотичні, Стінні Календарі, Переписні Картки, Вишивані Сорочки, Обруси, Фартушки, Краватки; Хустки, Взорі до Вишивання, Канва і Нитки Д. М. С. Вироби з Кораликів, Гердани Женські і Мужеські, Пацьорки і Варстатики до роблення пацьоркової роботи. Ріжні папери і листе до роблення квіток і т. д., стемповані річи хрестиками і до гафтовання, як: Обруси, Ручники, Простирала, Дрески для дітей, Фіранки; Скарфи і т. п. Шовк до гафтовання і на Светри, френзлі і трімінг до українських строїв. — Каталог висилаємо даром. — Приходіть або пишіть на адресу:

UKRAINIAN BAZAR

170 East 4th St.,

New York, N. Y.

(Between Avenue A & 1st Avenue)

ОДИНОКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

З ДОВГОЛІТНОЮ ПРАКТИКОЮ

СТЕФАН ЄВУСЯК і СИНИ

МОЖУТЬ БУТИ ВАМ У ВЕЛИКІЙ ПРИСЛУЖІ В ЧАСІ КОЛИ ПОМІЧ
І ПОРАДА Є НАЙПОТРЕБНІЙША. ТАКУ ОБСЛУГУ МИ ПРЕДСТАВ-
ЛЯЄМО ВАМ.

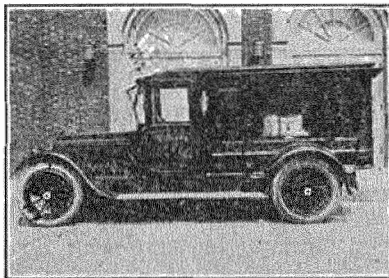
Ц І Н И! Це Ви рішаєте самі.

В РАЗІ НЕЩАСЛИВОГО ВИПАДКУ ПРОСИМО УДАВАТИСЬ
ДО НАШОГО ПІДПРИЄМСТВА З ПОВНИМ ДОВІРЕМ. МИ
ОБСЛУЖИМО ВАС ЧЕСНО І СОВІСНО. ТАКОЖ ДОСТАВ-
ЛЯЄМО АВТОМОБІЛІ НА ВЕСІЛЛЯ, ХРЕСТИНИ І ВСЯКІ
ІНШІ ОКАЗІЇ.

УДАВАЙТЕСЬ ДО СВОЇХ А НЕ ДО ЧУЖИХ.

77 MORRIS STREET,
JERSEY CITY, N. J.

Tel.: Montgomery 5-1745.

34 EAST 25th ST.,
BAYONNE, N. J.

Tel. Bayonne 3-0540

П Р И В І Т В І Д

Pfaff & O'Brien

А Д В О К А Т И

207 BROAD STREET.

ELIZABETH, N. J.

УСЛУГА ЧЕСНА І СОВІСНА

Peoples Trust Company

of SHAMOKIN, PA.

Капітал .....\$ 125,000.00

Надвишка і нероз-
ділені зиски ... 225,000.00

Депозити 1,200,000.00

Витаємо Вас як нашого клієнта

ALBERT LLOYD, President

JOHN NOVACK, Vice President

M. E. SIMMONDS, Trust Officer

JOHN J. KADINGO, Treasurer

Привіт від

Michael Piznak

АДВОКАТА УКРАЇНЦЯ

ATTORNEY AND COUNCELLOR
AT LAW

67 WALL STREET,

NEW YORK CITY.

Phone: WHitehall 4-3300

Residence

225 EAST 95th STREET

Phone: SAcramento 2-8592

STRUGAR UPHOLSTERING CO.,

CUSTOM MADE FURNITURE.

SLIP COVERS, — DRAPERIES,
CURTAINS.

88 EAST 10th STREET,
NEW YORK CITY.

Phone: Stuyvesant 9-7343.

Ми є одинокою українською фір-
мою, що солідно, дешево й на час
виконує всякі тандерські роботи.

Нові меблі на замовлення і на-
права старих.

Tel. ORCHARD 4-2764.

SIMEON PALAMAR

REAL ESTATE BROKER

Продає лоти, дома, фарми і штори.

Автомобілі і галі до винайму
на весілля і всякі другі оказії.

Перстені, Букети, Фотографії.

409 EAST 6th STREET,
NEW YORK CITY.

DR. M. SMITH

9 LIVINGSTON PLACE,
NEW YORK CITY.

pir 16 th Street (ч. 318 East)

напроти нового шпиталю межн

1st Ave. і Stuyvesant Park.

Telephone: Stuyvesant 9-5760.

НАЙБІЛЬША КНИГАРНЯ
В АМЕРИЦІ

„С В О Б О Д А”

УКРАЇНСЬКОГО НАРОД. СОЮЗА
83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.

Вартість Книгарні \$18,612.75.

Пишіть по найновіший каталог.

НЕ СТРАЖДАЙТЕ ДОВШЕ!

Якщо ви хорі і звичайні ліки вам не допомагають, уживайте **Lekotoria**, яка є успішним зльним препаратом. Одна фляшка, зажита відповідно до приписів, вистарчає, щоби переконаати найбільш недовірливого страждальця, що **Lekotoria** є правдивим, ретельним, помічним і успішним ліком. До спрепаровання **Lekotoria** вживається багато найміцніших лічних зел, спроваджених з цілого світа. **Lekotoria** є гарантована, що не має в собі наркотиків ані запоморочуючих середників і заживати її може кождий безпечно.

1) Страждаєте на затвердження, червінку, газ у шлунку, шлунковий або кишковий катар, згагу, відбивання, нестравність, брак апетиту? Якщо так, купіть фляшку **Lekotoria**. Заживайте її правильно по припису, а переконаєтеся, що будете почувати себе далеко ліпше.

2) Як маєте ниркові або печінкові недомагання, ваші нерви в не порядку, болять вас крижі, маєте пухлину, болі голови, болі мускулів, заворот, неспокійні сні, подразнення — купіть собі фляшку **Lekotoria**, заживайте її правильно відповідно до приписів, а побачите, що всі ті недомагання устануть.

3) Як маєте нечисту або слабу кров, шкірні викиди, лущення шкіри, прищі на лиці або на тілі, передчасні морщини (шкірні прищі повстають звичайно тому, що вживається невідповідної масти або крему) — купіть фляшку **Lekotoria**, зачніть її заживати правильно по припису, а побачите, що вже по першій фляшці всі ті недуги почнуть зникати. Появиться зараз природний кольор, а тимсамим тіло стане здоровше і живіше.

4) Як страждаєте на гостець і дихавицю, не можете віддихати свободно, мучить вас кашель, не можете їсти ні спати — почніть заживати **Lekotoria** постійно і правильно, а переконаєтеся, що вам стане легше.

5) Як ваші діти мають хробаки або шкірну висипку, лишай, брак рухливости, є бліді, без амбіції і вперті — давайте їм **Lekotoria** правильно один місяць, а зауважите велику ріжницю на ліпше.

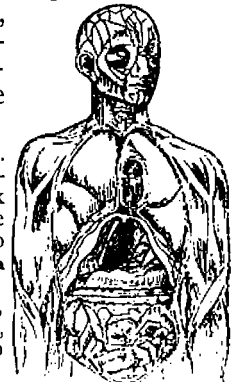
6) **Lekotoria** є помічна на всі інші недомагання, спричинені неправильним травленням, перестудами, слабою й нечистою кровю.

7) Якщо ваше недомагання застаріле, ваша кров, шлунок, кишки і ціла ваша система є затроєні нечистостями, зажийте безперсривно бодай чотири фляшки **Lekotoria**, а переконаєтеся, яку це вам принесе полєкшу.

Правдива **Lekotoria** є зареєстрована в Патентовім Офісі 3. Д. у Вашингтоні і кожда фляшка запечатана. **Lekotoria** розсилається просто з нашої лябораторії спеціальними агентами, яких ми самі визначаємо. Як ваш агент не має **Lekotoria**, заснайте завше замовлення з поданою докладною своєю адресою просто до нашої лябораторії, а ми вишлемо вам правдиву **Lekotoria** відвортною почтою.

Ціна за велику 16-анисову фляшку \$1.75, 3 фляшки \$5.00, 6 фляшок \$9.00. Налєжніть платіть завсідні чеком, моїм ордером, або посилайте в реєстрованім листі з поданою докладною своєю адресою.

Адреса лябораторії:

KARNACK-AMBROSIA CO., Dept. 2, Box 190, Scranton, Pa.

The New Jersey Title Guarantee & Trust Co.

Головний офіс:

**83-85 MONTGOMERY STREET,
JERSEY CITY, N. J.**

Філії:

768 BERGEN AVENUE.

JERSEY CITY, N. J.

631 BERGENLINE AVENUE,

WEST NEW YORK, N. J.

24-28 JOURNAL SQ., JERSEY CITY, N. J.

(Передтим Labor National Bank)

Уділяємо процент на чекових контах;
4% на вкладках ощадности.

Ми виступаємо як Виконавці, Адміністратори,
Тростіси, Опікуни і т. п.

Продаємо гварантовані моргеджі і сертифікати
спільних моргеджів.

Гварантуємо документи реальностей гденебудь в стейті
Ню Джерзи.

ЧЛЕНАМИ БАНКІВ:

THE BANK OF LAFAYETTE,

370 Communipaw Ave.,

Jersey City, N. J.

OCEAN AVENUE BANK

Ocean & Bayview

Jersey City, N. J.

ЛЮДИНА, ЯКІЙ МОЖНА ДОВІРЯТИ --

На людину, котра має гроші в банку, можна полагати.

Добрі наміри — це гарні річі. Але людина може бути чесна, як біла днина... ретельна й спосібна... а одначе може впасти.

Випадки трапляються, хоч не з вини людини.

Людина, на яку можна спуститися, ци та людина, що може поперти свої слова щадничим контом у банку... контом, яке уможливить їй довершити свого вчинку без огляду на перешкоди.

Commercial Trust Co., of New Jersey

Капітал, надвишка
і нероздільні зиски
понад
\$11,000,000

Усі резерви
попад
\$70,000,000

OFFICES	{	— Main —	}	JERSEY CITY
		15 Exchange Place		
		— Five Corners —		
		660 Newark Avenue at 5 Corners		
}	}	— Grove —	}	}
		338 Grove St., near Newark Ave.		
		— Bergen —		
}	}	Bergen and Fairmount Avenue	}	}
		— Mercantile —		
		186 Newark Ave., at Jersey Ave.		

ЧЛЕН ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.

Запитайте в нашій офісі на Берген Евені, як можете дістати Мініятурний Льокомотивний Банк.